GÜNEY

91

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

ocak · şubat · mart '20
çile · sibat · adar '20
15 tl · 5 euro

#LasTesis

Sanat Sokakta!

Tecavüzcü sensin – beni suçlayamazsın!

200 Yıl Sonra:
FRIEDRICH ENGELS

Sosyal Gerçekçi Bir Yazar:
ORHAN KEMAL

SİNEMA NOTLARI
Kapitalizmin Hâlleri Üzerine...

İşçi Sınıfının ve Ezilen Halkların Filmlerini Çeken Yönetmen:
KEN LOACH

ISSN 1312-6938
9 771312 693891

Bu Fırtına Geçene Kadar

(Yeni Mücadele Yılına Armağan)

HALİL YENİ

Resmi tarih yazmıyor yürek ağrımızı.
Taşı saran yosun el vermiyor yaramıza.
Ayrılık kuşanmış duvarlar girerken aramıza,
Her mevsim şiddetleniyor içimizdeki sonbahar.
Düşse de dalından kurumuş sevinçler,
Savur at yanılgını,
Bu suskunluk neye yarar.

Uzun bekleyişi sürüyor aydınlığın,
Açılmayı unutmuş paslı kapılar ardında.
Nefret koşar adım düşerken ardımıza,
Kaçmanın çare olmadığını anlatıyor bize yarınlar.
Savrulma, birbirimize sığınalım,
Bu fırtına geçene kadar.

Dağılıyor içimizde paydos zili çalmış mutluluk.
Öfkenin işgalidir bu her yanımızda.
Yıkılırken direncin kaleleri ardı ardına,
Boyun eğmedik hiç, biliyorsun,
Çaresizliği almadık aramıza.

Bittiğini düşünmüyorum, yarın yine sabah olacak.
Umut ömrümüzün değirmen taşı.
Bak suyu akıyor işte tarihin,
Budur yüreğimizin can yeleği,
Budur aklımızın uslanmaz inancı.

Kalbindeki çiçekle,
Sıcacık gülücükle,
İnatla,
İnançla,
Sevgiyle,
Güneşe dadanıyor,
Yine çocuklar.

GÜNEY'DEN

Karikatür: Selahattin Demirtaş, 2019

Merhaba...

Savaşla, devlet terörüyle, adaletsizlikle, işsizlikle, aşsızlıkla, pahalılıkla, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddetle vb. geçerken yaşam, bir gün bir mektup alırsınız...

"İçeriden" gelmiştir. Gönderilen bir karikatürdür.

Karikatürün çizeri ve göndereni, türlü hukuksuzluk oyunlarıyla demir parmaklıklar ardında tutulan bir siyasi rehinedir; **Selahattin Demirtaş**'tır.

Bir **Güney** dostu olarak arada böyle sürprizler yapar kendisi. Sevinirsiniz... Şaşırmışsınızdır da: "Vaaay, öykü, resim derken karikatüre de başlamış..." dersiniz... "Gereksiz taramalardan kaçın..." gibi Oğuz Aral'vari şeyler söylemek geçer içinizden, söyleyemezsiniz... Gülümsersiniz...

Evet, karikatür çizmeye de başlamıştır kendisi ve bize karikatürüyle bir mesaj ulaştırmıştır: "Umut büyütüyoruz!"

Bir yandan "Demir parmaklıklar ardında umudu diri tutanlara bin selam!" deyip selamınızı gönderirken; diğer yandan dışarıda, "büyük cezaevi"ndeki emekçiler arasında da umudun büyütülmesi gerektiğini düşünürsünüz bir kez daha... "Geleceğin işçilerin, emekçilerin, halkların... örgütlü mücadelesi ile kazanılacağını, bunun için umudun kendileri olduğu düşüncesini emekçi kitlelere daha nasıl taşırız"ı düşünürsünüz...

Bilirsiniz; işiniz zordur ama imkânsız değildir!

Herkese umudun büyütüldüğü güzel bir yıl diliyoruz.
Unutma: Yeni yılda da "Umut sende!"

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Tuncay Özkaradeniz

Yönetim Yeri ve Adresi:
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sokak
Terkoz İşhanı No:1/42
Beyoğlu/İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Mutlu Basım Yayın
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 256, Topkapı/İstanbul
Tel: 0212/ 577 72 08

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Yapı Kredi Bankası
Tuncay Özkaradeniz
IBAN No: TR880006701000000094843077

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 80 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 25 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için;
yıllık abone bedelinin banka hesap numaramıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Mail: guneykultur@gmail.com

Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi
guneykultursanatdergisi
guneydergisi

Avrupa Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32
42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası:
Förderverein Güney e.V.
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000 TL
1/2 sayfa: 1.000 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500 TL
1/4 sayfa: 250 TL
(Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.)

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Son redaksiyon tarihi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İÇİNDEKİLER

2 Bu Fırtına Geçene Kadar
HALİL YENİ

3 GÜNEY'DEN SİZLERE

5 Sanat Sokakta!
GÜLFER UĞUR

8 Yavuz Aközel'i Kaybettik!
GÜNEY

10 "Elveda bozkırın asi oğlu..."
GÜNEY

11 "23 Ocak" – Ali Aktaş'a
MUSTAFA GÜLBEYAZ

13 Toplum insanı tüketiyor
KÜBRA ERBAYRAKÇI

14 Yılmaz Güney Sineması Üzerine Notlar
MUSTAFA DEMİR

16 Bir soruşturmaya verilen bir cevap
Y. GÜNEY

17 ham
TAN DOĞAN

18 Temel Bir Belge: İşçi Sınıfı Kültürü Üzerine Tezler
DERYA GÜMÜŞ

24 Aydın Duruşu ve Sorumluluğu
TEMEL DEMİRER

39 Ger / Gezi
A. KARABAX

40 Edebiyatın Bağımsızlığı ve Yayınevleri
ERDAL SÜSEM

43 Sonbaharlar Düşer Avuçlarıma
MED REŞİYAN

44 Sosyal Gerçekçi Bir Yazar: ORHAN KEMAL
MEHMET DESDE

52 "Tabiatın Çığlığı" ve Ekolojik Talana Karşı Ne Yapmalı?
ADİL OKAY

KİTAP

54 Dünyaya 'Filozofça' Bakmak
KADİR AYDEMİR

55 Berfîn Dıbarın Li Reşiyan
A. KARABAX

54 Bir Emekçinin Günlüğü
İRFAN ERDOĞAN

56 Beklediğim
FATİH ÖZ

67 Dawet
SELAHATTİN ÇAM

59 Sen İzmir'den Daha Güzelsin
NAİM YALÇINKAYA

28 200 Yıl Sonraki Wuppertal Topraklarında: ENGELS
GANİME GÜLMEZ

30 Biyografi: F. Engels (1820-1895)
Hazırlayan: **GANİME GÜLMEZ**

32 Engels'in Kız Kardeşi Marie'ye Yazdığı Mektuplardan
34 Wuppertal'den Mektup **F. ENGELS**
36 Büyük Şehirler **F. ENGELS**
38 Tanıklarla Engels

Çeviriler: Ganime Gülmez

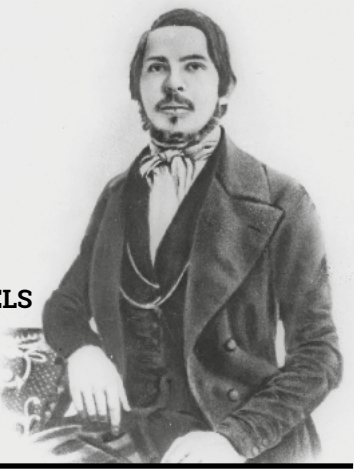

60 "Nabucco" Operası
GÜLSEN GÜLBEYAZ

66 Şair-Yazar Rahime Henden'le Söyleşi
NURAY GÖK AKSAMAZ

69 Artık dinlenebilirim
YILMAZ ÇELİK

70 Hanso ile Banso Suriye'de İki Savaşçı (II)
TURGAY USANMAZ

71 Anneler Gülü
CEVAT BAYRAK

73 Kirli İkilik
BİRGÜL TURAN

74 Öldürme Biçimleri
GÜLBİN SODAN

74 Newroz Ateşi
BEYZA OKUMUŞ

75 Yazlık
ŞAFAK YÜCA

76 Yarış Atı Sermo
HACER TANER BULUT

77 Ah İstanbul
OSMAN AKYOL

78 Göçükte Bırakılan Bacağın Yanlızlığı...
HÜRRİYET DEMİRHAN

81 Dantevari komedya
ÇAĞIN ÖZBİLGİ

82 Ken Loach
M. UTKU ŞENTÜRK

84 Sinema Notları
ANUŞ PAZARCIYAN

96 Joaquin Phoenix: "İyi Oyunculuk Caz Gibidir"
Çeviri: GÜNEY

98 Karikatür
K. ÖNTAŞ

Sanat Sokakta!

Tecavüzcü sensin — beni suçlayamazsın!

■ GÜLFER UĞUR

Şili'de Las Tesis Kadın Kolektifi'nin başlattığı danslı protesto bütün dünyaya yayılıyor... Meksiko – Kolombiya – Paris – Brüksel – Madrid – Hamburg – Berlin – Tokyo ve daha nice kentlerde yapılan gösteri Türkiye'ye de ulaştı... 25 Kasım Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Mücadele Günü'nde İstanbul'da Türkçeye uyarlanmış biçimiyle bir grup kadın tarafından sokağa taşındı. Henüz Şili'deki kitlesellik ve etkileyici coşkuda değil, ama olsun! Yine de ilk adım atılmış durumda!

Sokak kadınlar için korku demek! Sokağa düşmek kadınlar için bir karabasan!... Sokakta cinayet, sokakta tecavüz, sokakta şiddet, sokakta kaçırılıp gözaltında kaybedilmek var!

Sokaklar erkeklerin-kadının yeri evi! Böyle emrediyor patriarka!

El patriarcado es un juez,
que nos juzga por nacer
y nuestro castigo
es la violencia que no ves.

Şili'den başlayan hareketle kadınlar tam da bunu tersine çevirmeye çalışıyorlar! Sokaklardaki egemenliği sokağa taşıdıkları sanatlarıyla sorguluyorlar. Danslarıyla, protestolarıyla sokağa çıkıyor ve erkek egemenliğine karşı duruşlarıyla haykırıyorlar!

Tecavüzcü sendin
Tecavüzcü sensin
Tecavüzcü polis
Tecavüzcü hâkim
Tecavüzcü devlet
Tecavüzcü başkan
Tecavüzcü baskıcı erkek devlet!

Las Tesis Feminist Kolektifi'nin performansı, Arjantinli antropolog Rita Segato'nun bir metnine dayanıyor. Kolektif önce bunu bir tiyatroda sahnelemek üzere hazırlamış ve ama daha sonra kitle hareketinin içine, sokağa taşınmış. Dans ve ritmik enstrümanlarla, koro hâlinde söyledikleri şiirsel metin o kadar etkileyici ki, her geçen gün daha fazla kadın buna katılıyor. Ve kitleselleşen

Santiago, Şili

hareket kendi yaratıcılığını da beraberinde getiriyor... Sosyal medya üzerinden haberleşen kadınlar farklı kıyafet ve renk belirliyor ve tarih ve zaman öneriyor ve sonra toplanıp dans performanslarını sergiliyorlar.

Kadınların haykırışı hemen yerinde mıhlıyor izleyicileri... İşaret parmaklarıyla gösteriyor ve "suçlu sensin!" diyorlar... Kadınlara yönelik cinayet ve saldırılara göz yuman herkes suçlu! Kadınlara yönelik şiddet ve suçlar bağlamında toplumun ve devletin körlüğünün işareti olarak gözlerinde birer siyah bandajlarla dans ediyor ve hep bir ağızdan haykırıyorlar:

Tecavüzcü sensin – beni suçlayamazsın!
Nerde olduğum
– ne yaptığım – ne giydiğim fark etmez!
Suç benim değil, suçlu sensin!
Suçlu patriarka!

Dünya kentlerine yayılan bu performansın Latin Amerika'dan çıkması hiç de tesadüf değil! Kadınlara yönelik şiddetin ve katliamın yoğun olduğu 25 ülkenin on dördü Latin Amerika ülkesi olarak biliniyor. Birleşmiş Milletlerin verdiği rakamlara göre Latin Amerika'da her gün 12 kadın ve kız katlediliyor. Bunlar tabii ki sadece bilinenler... kaç

Ankara, Türkiye

Mexico City, Meksika

kız ve kadının her gün her saat zulüm ve şiddete maruz kaldığını ölçecek bir sistem yok.

Bilindiği gibi, 25 Kasım Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü'nünde ilk çıkış Latin Amerika'daydı.

Dominik Cumhuriyeti'ni 31 yıl zulüm ve baskıyla yöneten Trujillo diktatörünün "ülkenin en büyük iki" sorunundan biri ilan ettiği Mirabel kız kardeşlerin 25 Kasım'da sokaktan kaçırılarak katledilmesiyle sokağa taşan öfke rejimin sonunu getiren başlangıç olmuştu. Önce Latin Amerika ülkelerinde kadınlar bugünü bir mücadele ve eylem gününe çevirdiler ve sonraları oradan Avrupa'ya ve bütün dünyaya sıçradı.

Aynı şey şimdi tekrarlanıyor... Ama şimdi sosyal medya üzerinden çok daha büyük bir hızla yayılıyor.

Son olarak 5 Aralık'ta 4000 ile 6000 arası kadın Santiago Ulusal Stadı önünde toplanarak dans performanslarını sergiledi.

#UnViolardorEnTuCamino ve #LaTesis hashtagleriyle yayılan bu performansı izleyin... uyarlayın... siz de yapın! Günde üç kadının katledildiği ülkelerimizde sokağa dökülmek için bizim de yeterli sebebimiz var!

Toplumsal körlüğün aşılması için sokaktaki egemenlikleri siz de sorgulayın!... Sanatınızla, performansınızla ve dayanışmamızın gücüyle...

6 Aralık 2019 ■

Tecavüzcü sensin- Beni suçlayamazsın!

Patriarka bir yargıç
doğarken bizi yargılıyor
bize kesilen ceza şiddet
Sen görmüyorsun bunu!

Bu kadın katliamı
Katil cezasız kalıyor
Bu kaybetmedir
Bu tecavüzdür
Suç benim değil:
Nerde olduğum – ne yaptığım –
ne giydiğim fark etmez!

Tecavüzcü sendin
Tecavüzcü sensin
Tecavüzcü polis
Tecavüzcü hâkim
Tecavüzcü devlet
Tecavüzcü başkan

Tecavüzcü baskıcı erkek devlettir
Tecavüzcü sensin- Beni suçlayamazsın!

(Kısaltılmış metin)

YAVUZ AKÖZEL'İ KAYBETTİK!

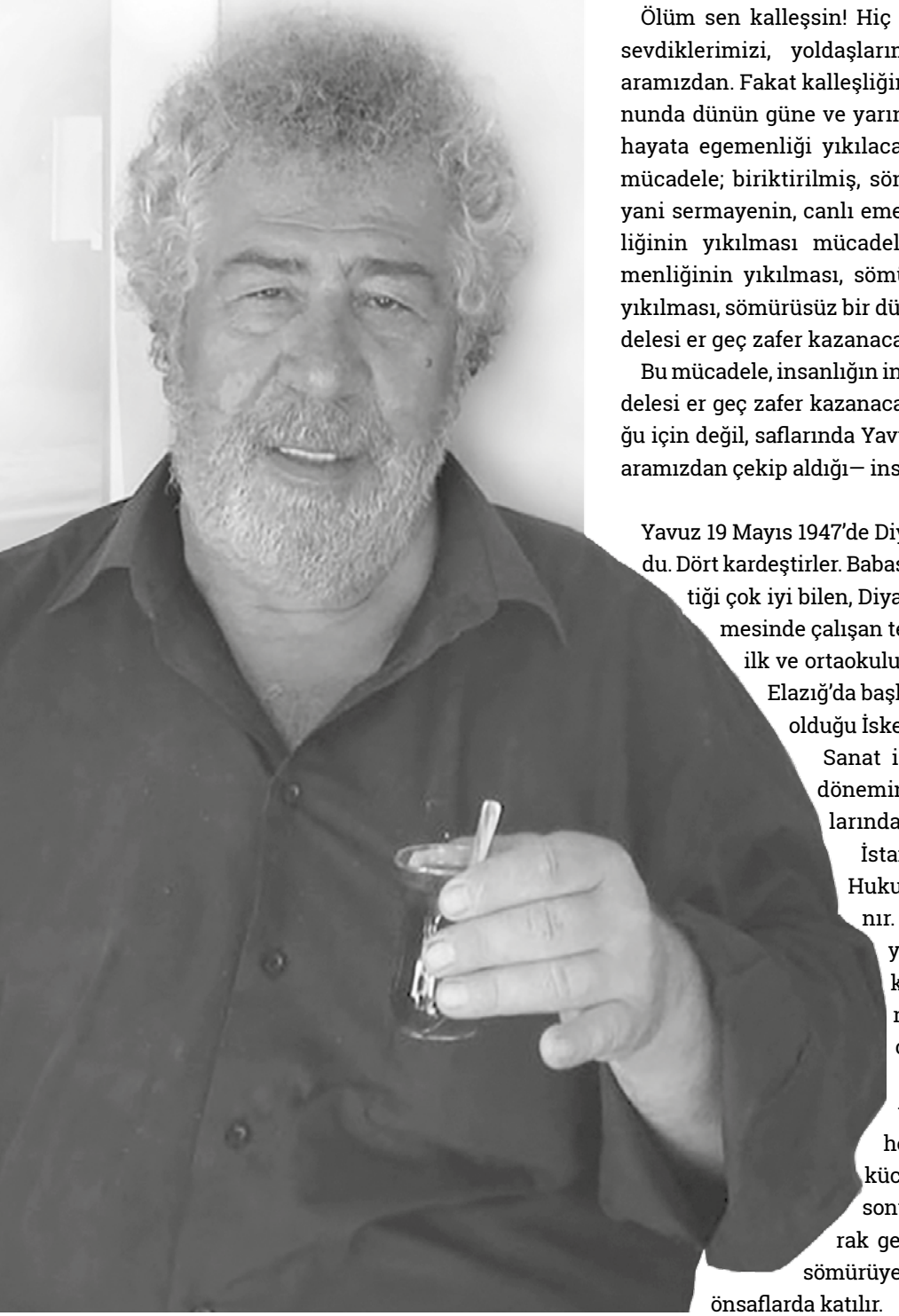

Dergimizin yazarlarından Mehmet Yavuz Aközel, kan kanserine karşı verdiği yaşam mücadelesini kaybetti. 13 Kasım'da 72 yaşında, İzmir'de tedavi gördüğü hastanede yaşamını yitirdi.

Kaybettiklerimizin ardından ne söylenebilir? Ne yazılabilir?

"Ölüm adın kalleş olsun!" demekten başka!

Ölüm sen kalleşsin! Hiç beklemediğimiz anda, sevdiklerimizi, yoldaşlarımızı çekip alıyorsun aramızdan. Fakat kalleşliğin işe yaramayacak! Sonunda dünün güne ve yarına egemenliği, ölümün hayata egemenliği yıkılacak.Yeni bir dünya için mücadele; biriktirilmiş, sömürülmüş ölü emeğin, yani sermayenin, canlı emek üzerindeki egemenliğinin yıkılması mücadelesi; sermayenin egemenliğinin yıkılması, sömürü imparatorluğunun yıkılması, sömürüsüz bir dünya yaratılması mücadelesi er geç zafer kazanacak.

Bu mücadele, insanlığın insanca yaşaması mücadelesi er geç zafer kazanacak; yalnızca haklı olduğu için değil, saflarında Yavuz gibi —şimdi ölümün aramızdan çekip aldığı— insanlar da olduğu için.

Yavuz 19 Mayıs 1947'de Diyarbakır Ergani'de doğdu. Dört kardeştirler. Babası çok okuyan, matematiği çok iyi bilen, Diyarbakır Eti Maden İşletmesinde çalışan teknik ressamdır. Yavuz ilk ve ortaokulu Maden'de okur. Liseye Elazığ'da başlar. Ablasının öğretmen olduğu İskenderun'da bitirir.

Sanat ile ilgilenmesi gençlik döneminde başlar. Gençlik yıllarında şiirler yazar.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini kazanır. İstanbul'a gider. '68'li yıllardı. Üniversiteler kaynıyordu. Yüksek öğrenim gençliğinin mücadelesi içinde yer alır.

16 Şubat 1969'da İstanbul'da yapılan, tarihe devlet desteğinde ülkücü faşistlerin saldırması sonucu "kanlı Pazar" olarak geçen "Emperyalizme ve sömürüye karşı İşçi Yürüyüşü"ne önsaflarda katılır.

1973 yılında evlenir. İşçi olarak Almanya'ya gider. Bir oğlu olur. Adını Ozan koyarlar.

Yavuz uzun yıllar Almanya'da kalır. İş ayrımı yapmadan inşaatlarda, fabrikalarda uzun süre çalışır. İnşaat Fakültesine başlar. Uzun süre ticaret ile uğraşır.

Almanya'da Türkiye'li göçmen işçilerin örgütü ATİF saflarında mücadele yürütür.

ATİF'in düzenlediği gecelerde sunuculuk, konuşmalar yapar. ATİF Hessen eyaleti kültür sorumlusudur.

'70'lerin sonu, '80'lerin başında öykü yazmaya başlar. Öyküleri Yabanel dergisinde yayınlanır.

1984 yılında Bolşeviklerin yayınları eline geçer. Okur. Etkilenir. Bolşevik saflarda örgütlü olarak mücadele etmeye başlar. Yavuz bu dönemi hasta yatağında şöyle anlattı:

"Bir şey bilmiyordum. Bolşeviklerin yayınlarını okumamızı yasaklamışlardı. Okumuyorduk. Kuru ajitasyon ile idare ediyorduk. 1984 yılında dergileri, kitapları elime geçti. Okudum. Okudukça fikrim değişti."

Bu dönemde sanat ile uğraşmasının yanı sıra siyasi mücadele içinde de aktif yer alır. O'nun için sanat ile siyaset birbirinden kopmaz bağlarla bağlı iki alandır.

2011 yılında emekli olur İzmir'e yerleşir. Güney dergisinin İzmir'de dağıtımını yapar.

Güney dergisine önemli katkılar sunar.

O'nun, "Dostoyevski" yazı dizisi Güney sayı 61,62, 63, 64'te,

"Can Yücel'e doğru uzun ince bir yol" sayı 65'te,

"Köy Enstitüleri gerçeği, Atilla İlhan Marksist eleştirisi" sayı 67'de,

"Franz Kafka" yazı dizisi sayı 69, 70, 71, 72'de,

"Maksim Gorki incelemesinde sanatın işlevi" sayı 76'da,

"Fakir Baykurt anısına" sayı 78'de,

"İnsan ve Marksizm" yazı dizisi sayı sayı 83, 85, 86, 87'de yayınlandı.

Yavuz, çok okuyan üretken bir insandı. Temizliğe, sağlığına pek önem vermezdi. Bu durum hastalığın onu aramızdan çekip almasında etkili oldu.

Hastaydı. Kan kanserine karşı mücadele ediyordu. Hasta yatağında Güney'i dağıtamadığı, Güney'e yazı yazamadığı için üzülüyordu.

Yavuz materyalist bir insandı. Ailesini, dostlarını, yoldaşlarını ölümüne hazırladı.

Beden bağışı yapmak istedi. Fakat resmi işlemleri yerine getiremediği için bağış yapamadı. Dini tören istemedi. Enternasyonal Marşı eşliğinde gömülmek istedi.

İsteği ailesi, dostları, yoldaşları tarafından yerine getirildi. Dini tören yapılmadı. Tabutuna kırmızı bez örtüldü. 14 Kasım Perşembe günü İzmir Urla Zeytinalanı Mezarlığında, ailesinin, dostlarının, yoldaşlarının katılımıyla, Enternasyonal Marşı eşliğinde toprağa verildi.

Yavuz'un uğurlanış biçimi hepimize örnek olmalıdır.

Yavuz, kültür sanat mücadelesinde, siyasi mücadelede; üzerine düşeni yapan bir sıra neferiydi.

Nâzım'ın "Sıradaki" isimli şiirinde dediği gibi:

"Başladı işe,
Bitirdi işi...
Başlarken işe avaz avaz bağırmadı.
Bitirdi ve:
- Gelin seyredin, diye
dört yanı çağırmadı...
O milyonların milyonda biridir.
O bir sıra neferidir.
Damarlarındaki bilmem hangi soyun kanı değil..
O bir yarış hayvanı değil.
Yüzü herkesin yüzüne benzer.
Su içer ağzıyla
ayaklarıyla gezer...
Onun için; başlayan, biten, başlayan iş var,
sorgu soruş yok..
Gidiş var.
Duruş yok...
O milyonların milyonda biridir.
O bir sıra neferidir..."

Yavuz şimdi bedenen yok aramızda. Geriye onun mücadelesi, yazıları, eserleri kaldı.

Yavuz Aközel sömürüsüz yeni dünyayı yaşamayacak. Olsun. O zaten yapılanın yarına, dünyanın geleceğine, insanlığın geleceğine dönük bir iş olduğunu kavramış, "moda devrimciliği"ni çoktan aşmış bir komünistti. Yavuz işçi sınıfının egemen olduğu, sömürüsüz dünyayı yaşamadan ayrıldı aramızdan. Fakat o bugün aramızdaki yaşayan ölülerden çok daha canlı.

Mehmet Yavuz Aközel yeni dünyada yaptıklarıyla, bıraktıklarıyla yaşamaya devam edecek.

16 Kasım 2019 ■ **GÜNEY**

ARAMIZDAN AYRILAN KEMAL İBİŞ ANILDI

“Elveda bozkırın asi oğlu...”

Güney’in kuruluşunda emeği geçen arkadaşımız, dostumuz, yoldaşımız Kemal İbiş, 23 Ekim günü yakalandığı hastalığa yenik düşerek aramızdan ayrıldı. Onu 25 Ekim 2019’da Kuşadası-Davutlar’da sonsuzluğa uğurladık. 1974’den itibaren Almanya’nın Hamburg kentinde Almanya Türkiyeli İşçiler Federasyonu (ATİF) ve Almanya Türkiyeli Öğrenciler Federasyonu (ATÖF) saflarında mücadele yürüten bu değerli yoldaşımız için Hamburg’da bir anma toplantısı düzenlendi. Açılış ve saygı duruşu ile başlayan anma toplantısı, Ali Taşyapan’ın flüt dinletisi ve Kemal İbiş üzerine yapılan bir sinevizyonla sürdü. Bir yoldaş Kemal yoldaşı anlattığı bir konuşma yaptı. Konuşma sonrası serbest kürsü ile devam eden toplantıda dostları Kemal İbiş ile ilgili anılarını paylaştılar. Ayrıca ATİF derneği adına da bir konuşma yapıldı. Son olarak, Leyla Dilan ve Martin müzik dinletisi sundular. Kemal, salonu dolduran arkadaşları, yakınları ve yoldaşları tarafından Enternasyonal marşıyla selamlandı. Aşağıda anma toplantısında yapılan konuşmayı kısaltarak yayınlıyoruz. ■ GÜNEY

“Kemal hakkında çok şeyler söylemek mümkün, ancak böylesi bir toplantıda anlatacaklarımı sınırlamam gerektiğini biliyorum.

Kemal 1954 yılında Yozgat’a bağlı Köçek Kömü köyünden Türk ve Alevi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Türkiye genelinde olduğu gibi bu bölgede de inanç farklılığına dayanan çatışmalı bir durum mevcuttur. Bu durum, köylülerin, dolaysıyla çocukların kendi aralarında sıkı bir yardımlaşma ve birlikte hareket etmelerini zorunlu kılmaktadır. Çocukluğu çok sevdiği Mustafa dedesinin dizinin dibinde, anlatılan masal ve hikâyeleri dinlemekle şekillenir. Kırmızı elma yanaklı, uysal ve sevimli bir çocuk olarak bu duygular içinde büyür. Ablası ilkokula başladığında Kemal altı yaşındadır ve kendisi de okula yazılmak ister, okul müdürü kaydını yapmaz ancak, okula gelip gitmesine müsaade eder. Daha birinci sınıfta Kemal göz doldurucu, zeki bir öğrenci olduğunu kanıtlar, bu durumu gören öğretmeni onu yasal olarak da kaydeder. İlk okulu da birden beşe kadar hep sınıf birincisidir.

Ankara” da ortaokulu okuduktan sonra Kayseri yatılı sanat okuluna yazılır. Bu dönem ilk başlarda çok sıkıntılı başlar. Kendi tabiriyle, “bücür bir çocuktur” ve yatılı kalmak ona çok zor gelmektedir, daha da önemlisi sınıf ve yatak arkadaşları onun sahip olduğu Alevi inancını sık sık yatakhane de aşağılayıcı tarzda yermekte ve bilinen iğrenç iftiraları tekrarlamaktadırlar. Kemal, bu durumu belli süre sineye çeker, ancak buna uzun süre dayanamaz ve bir gün yatakhane meydanında, “arkadaşlar ben Aleviyim, Bektaşiyim” diye bağırır. O böylece yüreğindeki korku duvarını yıkmış ve ilk isyanını gerçekleştirmiş olur. Bu olay sonrası sınıf arkadaşları ona “Bektaşi” adını koyarlar. Okul hayatından bahsederken onun ilginç bir özelliğini de belirtmeden geçemeyeceğim. Kemal Almanya’ya gelene kadar okuduğu tüm okullardaki sınıf arkadaşlarının sıra numaralarını ezbere bilirdi. Beş numara, filan 30 numara filan gibi. Yine yakın arkadaş, akraba ve yoldaşlarının telefon numaralarını ezberler ve bir daha da unutmazdı. İsim ve kişi çehreleri için ise tam tersi bir hâli vardı. (...)

1980 sonlarına doğru yaşamını maddi olarak sürdürebilmek için ticari hayata atıldı. Ticari hayata başlarken cebinde “beş kuruş” yoktu, çok sevdiği, amcasının maddi yardımıyla ilk işyerini açmıştı. Ticari hayatında da dayanışmacı ve yardımsever tutumunu çevresindeki dostlarına sunmaktan geri durmadı.

Her insan gibi onun da hataları, eksiklikleri vardı. Bana kalırsa en büyük hatası, kendi yaşamına gereken özeni, gereken önemi vermemiş olmasıdır.

Kemal’i anarken söylemem

gerekir ki, 80 sonrası pek çok devrimci yapılar bölündüler, güç kaybettiler. Biz de bölündük, güç kaybettik, omuz omuza yürüdüğümüz, her türlü zorluğu birlikte aştığımız yoldaşlar olarak birbirimize uzak düştük. Araya kırgınlıklar, dargınlıklar girdi, ilk yıllarda bizleri kuşatan bu olumsuz çemberi kırma yönünde pek bir çabamız olmadı, ancak hayat bizlere siyasi ayrılıklarımıza rağmen aramızdaki, dostluk, arkadaşlık, yoldaşlık bağlarını yeniden tesis etmemiz gerektiğini öğretti. Kemal bu düşünce ve duyguların yeniden yeşermesi ve kalıcılaşması için elinde geleni yapmaya çalıştı.

Kendisiyle ölümünden üç hafta öncesi beraberdik. Bir ay doya doya yaşadık. Dertleştik, tartıştık, şakalaştık, gelecek günler için planlar yaptık, çevredeki bazı yoldaşlarla buluştuk ve geleceğe dair umutlarımızı büyüttük. O inandığı davaya hep bağlı kalanlardandı, yeni yaptırdığı evinin ön ve arka duvarına kendi elleriyle yaptığı kocaman birer kızıl yıldız koymuştu, başındaki kızıl yıldızlı şapkasıyla her alanda korkusuzca gezen ve bunda da büyük bir keyif alan bir yoldaştı. O, Kaypakkaya okulunun samimi ve korkusuz bir öğrencisi olarak yaşadı. Onun kaybı tüm sevenlerini derinden sarstı, canımızın bir parçası gitti. Bu erken ölüm ona hiç yakışmadı. Onu hep sevgi, özlem ve saygıyla anacağız, yokluğunu arayacağız.

ELVEDA BOZKIRIN
ASİ OĞLU...
ELVEDA GÜZEL İNSAN..."

Orhan, Kasım 2019 ■

"23 Ocak" – Ali Aktaş'a

■ **MUSTAFA GÜLBEYAZ**

35 sene önce Ali Aktaş'a ve 23 Ocak'a atfen yazdığım şiirimi bu sene evin çatısında bir dosyanın içinde buldum. Güney Dergisi okurlarıyla duygularımı paylaşmak, yoldaşım Ali Aktaş'la birlikte tüm ölümsüzlerimizi bir kez daha saygıyla anmak istedim.

Ali ile son kontağım bir mektuptu. İskenderun'dan postaya verilen mektup Hamburg'da elime geçtiğinde 82 yılının son aylarıydı. Yoldaşımın Adana cezaevinden yazdığı mektup "Sevgili Arkadaşım"la başlıyordu. O heyecanla bir nefeste değil nefessiz okumuştum...

2 seneyi aşan cezaevi yaşamında sağlığının ve morallerin iyi olduğunu müjdeliyordu. İthaf edilen suçla ilgili, mahkemenin son görülen duruşmasına dair bilgiler de vardı mektubunda. İddia makamının delillerinin ve tanıklarının ki en önemli tanık Ali tarafından öldürüldüğü iddia edilen kişinin babasıydı, olay, gece yarısı saat iki-üç suları arası, zifiri karanlıkta olmasına rağmen, iki yüz – üç yüz metre mesafeden oğlunu vuranı gördüğünü, şahsın yeşil gözlü, beyaz tenli ve kumral olduğuna da emin olduğunu ifade etmesiymiş... gibi karşı tarafın iddialarının dinleneceğini anlatıp sona doğru: "Bir sonraki mahkemede büyük bir ihtimalle delil yetersizliğinden tahliye bekliyorum, yakında dışarıda görüşmek üzere." diyor, mektubunu Maviş'ine (bacısına) yazdığı şiiriyle bitiriyordu.

Aman ha, aman Mavişim,
karamsarlık yok
her karanlığın bir aydınlığı,
her zorluğun çıkacağı bir düzlük
vardır kuşkusuz..
haydi hoşçakal,
gözlerinden öperim,
Mavişim.

Ali Aktaş'ı tanıdığımda on dört – on beş yaşlarımdaydım. Ortaokul son sınıfa gidiyordum. Ülkeyi 12 Eylül faşist darbesine götürecek yolun taşlarının döşenmesi için 'düğmeye basılmış,' kolluk güçleri desteği ile sokağa salınan faşist gürûh fütursuzca sol- sosyalist hak, hukuk, adalet, insanca yaşam talebinde bulunan devrimcilere saldırılarını yoğunlaştırmıştı.

77 yılının nisan ayında bu saldırıların devamı olarak gündüz gözü ile okula yapılan bir baskında liseli abilerimizden Hikmet Umul'un ölümsüzleştiğini, Ali Aktaş'ın da aldığı bıçak darbeleriyle yaralı olarak hastanede olduğunu öğrendik. Binlerce öğrenci, işçi hep birlikte Hikmet Umul'u sonsuzluğa uğurlarken, bu aynı zamanda benim ve birçok gencin polisin, askerin saldırısına rağmen katıldığı ilk çatışmalı eylemdi. Devamındaki

23 Ocak

■ MUSTAFA GÜLBEYAZ

uyuyamıyorum
hayra yorulacak gibi değil
uyuyamıyorum
canı gözde ararlar
gözümde canlanırlar
kavgaya can verenler
serde yankılanırlar

uyuyamıyorum
ne zaman
dalar gibi olsam
kapansa gözlerim
uyu-yamıyorum
ard-arda

Çukurova'm
alnımızda
güneşin kırbaç izleriyle
sıtmasın biçtiğimiz
şen-şakrak
gecenin aynında
vurgun yemiş
bir koca Yusuf
elleri yok
dilini bıçak kesmez

uyuyamıyorum
o toroslar
amanoslar ki
yiğitlere bel vermiş
her damardan gül vermiş
ırmakları
dereleri
çayları
terketmiş berraklığını
boz-bulanık
bir hırçınlıkla
iki gözü iki çeşme
ince memed
kan ağlar
uyu-yamıyorum

uyumuyordu körfez
koskocaman bir
ayna gibi
küskündü deniz
ve
denizin
dibindeydi yıldızlar
ilk defa
bu kadar ürkek
bu kadar titrek
ve bu kadar
giz dolu
o
her gecenin
nur yüzlü dedesinin
şavkında
gölgeler dolanıyordu
-telaşlı-
gece boyu
uyuyamıyorum
bir fırtına sonrasının
kırık-dökük
boynu bükük
sessizliği dolanıyordu
bütün şehirde
ve
bir iğfal gecesinde
bastırılan çığlığın
sessiz hıçkırıkları
gözyaşı renginde
pankartlar gibi
asılıyorlardı
bütün girişlerine
İskenderun'un

uyuyamıyorum
hiç te hayra yormadan
takvime bakıyorum
23 ocak 1983
radyoyu açıyorum
kaçan bir haberin
son cümlesiydi
"Gece üç sularında
Ali Aktaş idam edildi"

1983 - Hamburg

günlerde liseli abilerimizin çağrısıyla orta öğretim gençliğinin örgütü Lise-Der'e gitmeye başladım. Lise-Der'in hem kurucusu hem de o dönem başkanı da olan Ali Aktaş orada ilk tanıdığım kişilerden biriydi. Bu tanışmamız yoldaşlığımızın da başlangıcıydı.

O gülen yüz, güven veren gözlerle 80 yılının haziran ayına kadar onunla birlikte, yanında, yakınında; kâh okullarda öğrenci eylemlerinde, kâh fabrikalarda işçi-memur eylemlerinde, kâh mahallelerdeki pahalılığa, işsizliğe, faşist saldırılara karşı mücadelede çalışma yürütürken güven içinde olmanın onurunu yaşadım. Ta o haziran gecesine kadar... Ali o gece yine faşist bir saldırıya uğrayıp, aldığı ağır yaralarla hastaneye kaldırılıp, hastanede yapılan tedavi sonrasında, yine aynı gece yaşanan başka bir çatışmada öldürülen bir faşistin faili alarak hastaneden alınıp tutuklanana kadar, onunla yoldaşlığım kesintisiz sürdü...

Ali'nin cezaevine götürüldüğü günlerde bana da üç-beş aylığına, ortalık biraz durulana kadar ailemin bir kısmının yaşadığı Almanya yolu gösterilmişti. 12 Eylül faşist darbesinin gelmesiyle o bir türlü dolmayan üç-beş aylık Almanya serüvenimde radyolara çivilenmiş kulaklarla ülkeden gelecek haberleri dinlemek, gazete sayfalarında haber aramakla ömür törpülemek tek vebalimdi.

Ali'nin 23. doğum günü de olan 23 Ocak 1983'te idam edildiğini de bir radyo haberinin yetiştiğim son cümlesinde: "Gece üç sularında Ali Aktaş idam edildi.", duydum.

21 yaşındaydım...

Kasım 2019 ■

Toplum insanı tüketiyor

■ **KÜBRA ERBAYRAKÇI**

İnsan toplumu değil de toplum insanı tüketiyor. İnsanlar öyle bir konumda ki sanki toplumda kendilerini kaybetmiş hissediyorlar. Bazen insanlar kendilerini ait olmadığı yerlerde buluyorlar bazen ise hiç olmak istemediği bir yerde. Suç oranlarının artması da aslında bununla ilgili. İnsanlar suça eğilimli, çünkü toplum insanlardan suç işlemesini istiyor. Bu toplumda, başarılı insanların yeri yok. Başarılı insanlar eziliyor, sevilmiyor hatta onlara karşı nefret duyguları besleniyor. Toplum başarılı insanları görmek istemiyor. Tükenen insan kendini toplumdan soyutlayabilmek için ya kendini sosyal medyaya veriyor ya da intihar girişiminde bulunuyor. Aslında, kendini sosyal medyaya vermekte bir nevi intihar. İnsanlar için sevilmekte önemli bir kavram. Sevilmediğini hisseden insan, kendini yalnız hisseder ya da delirmeye meyilli insan hâline bürünür. Her şeyin başı sevgi tabii ki. Hani psikologlar derler ya, bireyin kafasındaki sorunları tespit edebilmek için önce o kişinin çocukluğuna geri dönmemiz gerekir diye. Çocuklukta değil de anne karnında başlayan bir olgu diyelim biz ona. İnanışlarımıza göre Allahtan gelen bir şeyi kabul ediyoruz. Ya da kader deyip geçiyoruz ya! Aslında sorunları görmezden gelmeye çalışıyoruz. Sorunlar birikiyor, birikiyor ve biz yine onlardan kaçmaya yer arıyoruz. Sorunun kökünü araştırmak tabii ki çok zor bir iş. Toplum büyük bir sorun. Bizim kültürümüzdeki toplum bambaşka bir sorun. İntihar artışları, suçlar; bunun içinde hırsızlık, katillik ve tecavüz bunların hepsi toplumun suçu. Toplum bir nevi insanı katil olmaya zorluyor ya da hırsızlık yapmasını öneriyor. Toplumu bu konuda soyut bir kavram olarak algılamamız gerekir. Çünkü toplum insanı suça iterken asla kendi yüzünü göstermez. Dağın görünmeyen kısmında işlerini halleder ve sorunu insanlığın üzerine atar. Bu noktada da insan suçludur. Çünkü insan olmasa, toplum da olmazdı. Sorunlarımızın kökeninde insanların doğasında şiddet olmasından ya da bilinçaltına attıkları kötü olayların reçetesi var. Bilinçaltında sakladıklarımız bir gün gün yüzüne çıkabiliyor. Patlama durumu. Cahit Zarifoğlu'nun dediği gibi insan bastırdığı duygunun esiri olurmuş. Duygularımızı bastırırsak, duygunun esiri oluruz. Toplum, kayıplarının acısını insandan çıkarırmış. Ne çok kayıplar ne çok kaybedişler, ne çok kaybetme duygusu içerisinde insanlar kendilerini tımarhanede buluyor. Tımarhaneler insanı toplum dışında tutar. Hapishanelerde aynı şekilde. Sen toplum dışısın be insan. Senin yerin burada değil. Senin yerin toplumun istemediği yer. İster başarılı bir adam ol, istersen dünyanın en zeki insanı ol. Bir kere kabul edilmiyorsan toplumda sen insan değilsin. Yargılarımız değil mi bizi bu kalıba sokan. Yargılarımız değil mi İnsanlara istemediği bir şeyi yaptıran. Hani yeni çıkan bir hastalık var ya, adı tükenmişlik sendromu. Sorarlar adama neden ünlüler tükenmişlik sendromuna girer? diye Toplum onları öve öve göklere çıkarır ve çok fazla sevgi gösterisinde bulunur. Kimi insan sevgisizlikten delirir, kimi insan da sevginin fazlalığından şikâyet eder. Bu da değer meselesi herhâlde. İnsan görmediği bir şeyi ister gördüğü bir şeyi istemez ki! İnsan en çok kaybettiği bir şeyin değerini bilirmiş. İlla insanlığın değerini bilmek için onu kaybetmemiz mi gerekiyor? Neden bu önyargılar, neden insanları toplumdan dışarı itmek, neden insanlar ölmek istiyor? Bir çözümü yok mu bunun? İnsanlar tükenmek istemiyor artık anlasana be toplum. Bırak rahat bırak insanı da istediği gibi, özgür bir şekilde yaşasın. Hani biz özgürüz diyoruz ya! Aslında değiliz. Ne otobüslerde ne de kamu alanlarında da ne de üniversite gibi kurumlarda. Sistem belli bir kurallar koyar sana sende o kurallara uymak için gece gündüz demeden çalışırsın. Sonuç hep hüsran. Sonuç hep üzüntü. Neden okumuş gençliği çöpe atıyoruz. Neden eğitimli olan insanlara; sen sus sen bir şey bilmiyorsun diyoruz ki! Değersizlik, saygısızlık ve sevgisizlik. Evet, işte şimdi söyleyebilirim ki toplum insanı tüketiyor... ■

Yılmaz Güney Sineması Üzerine Notlar

■ **MUSTAFA DEMİR**

"Yılmaz Güney'in İdamlarla İlgili Mesajı" bildiri olarak yayınlanmak üzere Paris'ten Berlin'e gönderildi. Bildiri *"Demokrat dünya kamuoyuna, ilerici, devrimci, demokratik parti, kuruluş ve yayın organlarına, ilerici ve namuslu devlet adamlarına, aydınlara, yazar ve sanatçılara!.."* diye başlıyordu. Bildiride 12 Eylül faşist generalleri teşhir ediliyor ve şu çağırı yapılıyordu: *"Tekrar ediyorum; Türkiye'de yaşanan faciaya kulak veriniz! Kan ve gözyaşı ile sulanan topraklar, yarın kin ve nefreti, isyan duygularını nasıl ürünlendirecektir? Bu kadar acıdan, bu kadar zulümden sonra barış umulabilir mi? Lütfen bize yardım ediniz! Türkiye'deki faşist cuntayı ve eylemlerini bir imza ile bile olsa protesto etmek insanlık ve demokrasi gereğidir. Eğer sesimizi zamanında yükseltmezsek, yarın çok geç olacaktır..."* diye sürüp giden bildiriyi yayına hazırladım ve altına *"Yılmaz Güney: politikacı, sinemacı, edebiyatçı"* imzasını attım. Yayınlamadan önce telefonla Yılmaz Güney'e okudum. *"İmzaya eklediğin tarifleri çıkart, Yılmaz Güney yeterlidir"* dedi. Doğru ya O'nun etiketlere, tariflere hiç ihtiyacı olmamıştı. Yılmaz Güney ismi büyük emeklerle yoktan var edilmişti. Bildiri on binlerce basılıp istediği gibi hedef kişi ve kuruluşlara Almanca ve Türkçe olarak dağıtıldı, sonra da Mayıs Bildirge'de yayınladık.

Bu kısa yazıda Yılmaz Güney'in sinema anlayışına dikkat çekmeye çalışacağım.

Sırrı Süreyya Önder, sinema tarihçisi Zahit Atam'ın "Yakın Plan Yeni Türkiye Sineması" adlı kapsamlı kitabına yazdığı önsözde: *"Bu ülkede sinema adına "yeni" bir şey yapmaya niyetlenenlerin ilk yapması gereken şey Yılmaz Güney'den derinlemesine haberdar olmaktır. Bu o kadar böyledir ki, Yılmaz Güney'i tekzip edecek düşüncelerle bile dolu olsanız, bu zorunluluk-*

tan kurtulamazsınız.

Eskime şansı bile olmayan bir köhne yapı üzerine, onun içinden çıkarak, bir yeni devrimci süreç inşa etmiştir Güney."

Uzun uzun, kitaplarla anlatılabilecek bir gerçeği, bu yalın anlatımla kısaca özetlemiş Sırrı Süreyya Önder.

Yılmaz Güney toplumsal yaşamımıza Türkiye sinemasında devrim niteliğinde değişimler getirerek girmiştir. Halkı hiçe sayan, hakir gören sinema anlayışını yıkarak; yoksulları, ezilenleri, horlananları beyaz perdede kahramanlaştırmıştır. Bu dönemi Profesör Server Tanilli Uygarlık Tarihi adlı üniversiteler için hazırladığı ders kitabında şöyle özetler: *"Yılmaz Güney, sinemacılığımızda yeni satırın ilk harfidir. Kendisinin de içinde yer aldığı "dönüşümcü" eğilimleri daha ileri götürmüş, niteliksel bir değişime uğratarak, "devrimci" bir boyuta ulaştırmıştır onları. Bu nedenle de o, sinemacılığımızın bir dönemecidir."*

Server Tanilli, Yılmaz Güney sinemasının doğuş koşullarını şöyle özetliyor: *"Bu nedenle, 1965'e dek, sosyal gerçekleri dile getirme konusunda birleşen yönetmenler, bu tarihten sonra, gerçekliği dile getirme temelinde birbirlerinden ayrılmaya başlamışlardır. Bu ayrılma, zamanla, bir kutuplaşmaya dönüşür: "Tutucu" ve "dönüşümcü" eğilimler ortaya çıkar.*

Tutucu eğilimler, Türkiye toplumunun temel sorununun "Doğu-Batı çatışması" olduğunu ileri sürmekte; sınıf gerçeğini, giderek sınıf çatışmasını reddetmektedir. Başka ulusların kültürlerine kapalı, salt yerli geleneklere yaslanan bir sinema anlayışıdır bu. Dönüşümcü eğilimlerin önerdikleri sinema anlayışı ise, bir çözüm önerisi getirmeden, toplumsal yapıdaki aksaklıkları dile getirmektir.

Ve her iki eğilim, kendi içlerinde de ayrışmalara uğrar zamanla. Tutucu eğilimlerin ayrışımı "ırkçı" bir sinema anlayışına kadar varırken, dönüşümcü eğilimin ayrışımı, ilerici, devrimci bir sinema anlayışının doğmasına neden olur. Sınıf gerçeğini ve sınıflar arası mücadeleyi kabul eden, sahnede her şeyin bu bağlam içinde gösterilmesi gerektiğini öneren bir sinema anlayışıdır bu. Bu eğilimin –şimdilik– tek temsilcisi Yılmaz Güney'dir."

Arkadaş filmi üzerine Ankara'da yapılan bir açıkoturumda Uğur Mumcu *"Yılmaz Güney devrimci uğraşın beyaz perdedeki simgesidir"* demiştir. Yılmaz Güney sinemasının anahtarı bu devrimci fikirleri ve duruşudur.

9 Eylül 2019 da Sezai Sarıoğlu *"Devrim'in Sinema Kolu Başkanı: Yılmaz Güney"* başlıklı bir yazı yayınladı. Yazıda *"aktör, senarist, yazar, yönetmen, devrimci Yılmaz Güney'den söz etmek, tarihin ve bu tarih içinde onu biçimlendiren değişik dönemlerden söz etmektir"* saptamasını yapıyor. İlginç bulduğum iki alıntısını da buraya aktarmak istiyorum. Ece Ayhan *"Özellikle yabancı sinema yazarlarının kimisi Y. Güney'in filmlerini 'Yeni Gerçekçi' olarak, kimisi 'Şiirsel Gerçekçi' olarak kimisi de 'Siyasi Sinema' olarak görmüşlerdir. Bence bu üççatal saptama da birleştirilirse Y. Güney'in 'sinemasal doğru'su biraz daha yakalanabilirdi gibime geliyor"* diyor. Yine Ece Ayhan *"Ve sinemanın uzağından bir adam olarak (…) biraz ileri giderek, Y. Güney olayını tarihe daha belirgin kılmak adına kendisine (…) Nâzım Hikmet'in Türk sinemasındaki bir karşılığıdır diyorum. Kısacası Türkiye'de bütün sanatlarda hinoğluhince 'sanat şahsi ve muhteremdir' depolitizasyonu yaşanırken 'Yılmaz Güney Olayı' gibi olgular ve gerçekler önemli geliyor bana…"* Sezai Sarıoğlu *"Nâzım Hikmet devrim ve sosyalizmin Şiir Kolu Başkanı ise Yılmaz Güney'de Sinema Kolu Başkanı'dır"* diye ekliyor.

Yılmaz Güney sineması, sınıfsal bakışın doğal bir sonucu olarak enternasyonalisttir. Türkiye sinemasını uluslararası platforma taşıyan da Yılmaz Güney'dir. Nanterre Tiyatro okulunda sinema okuyan öğrencilere hitaben yaptığı konuşmada: *"Sinema sanatı, çağımızın en etkin ve en güçlü sanatıdır… Kitlelerle ilişkisinin gücü, onun üzerinde sermaye ve devlet denetimini olağanüstü boyutlara ulaştırmıştır. Diğer sanat dallarıyla kıyaslandığında, özgürlüğü en çok kısıtlanan, sermayeye en çok bağımlı olanıdır. Yine de onunla çok etkili şeyler yapılabilir. Çünkü sermaye, kendisine kazanç sağlayacak her şeye kapılarını açar."*

Bu sözleri ile Yılmaz Güney, düzene rağmen, düzen dışı film yapmanın anahtarını yeni yetişen sanatçılara vermektedir.

Yılmaz Güney hiçbir zaman gönlünce film çekememiştir. Dünya sinemasına kattığı Umut gibi, Yol gibi, Sürü gibi bütün filmlerini yukardaki alıntıda bahsettiği iki gücün, devlet ve sermayenin ağır baskıları ve ablukası altında gerçekleştirmiştir. Duvar filmini ise ağır sürgün koşullarında çekmiştir. O bir sinema dehasıdır. Sineması düzen dışıdır ve düzenin sınırlarını sürekli zorlayan, emekçilerin mücadele alanlarını genişleten bir sinemadır. Azerbaycanlı bir filmci sinema için "hayal satirem" demiştir. Sinema hayal gücünü besleyen bir sanat dalıdır.

Yılmaz Güney sineması yeni yetişen sanatçılara aynı zamanda bir umut ışığıdır. Ne kadar zor koşullarda nelerin başarılabileceğinin en güzel örneğidir. Yeter ki kafalarımızdaki hapishaneleri yıkmayı başarabilelim. Hayallerimiz tükenmesin! ■

1979 yılında Milliyet Sanat Dergisi genç sinema yönetmenlerine "Türk sinemasının bugünkü ortamı içinde nasıl bir sinema yapmayı amaçlıyorsunuz" diye bir soru yöneltir. Yılmaz Güney'in bu soruya verdiği uzun yanıt, birçok açıdan bugün bile geçerliliğini korumaktadır. Bu nedenle yeniden yayınlayarak tozlu raflardan çıkarıp okuyucuya yeniden sunmayı bir görev kabul ediyoruz. ■ GÜNEY

YILMAZ GÜNEY

Bir soruşturmaya verilen bir cevap

"Türk sinemasının bugünkü ortamı içinde nasıl bir sinema özlüyorsunuz? sorusuna önce sorunun yapısına değinerek cevap vermek isterim.

Birincisi: 'Türk sineması' deyiminin şoven özüne karşıyım. Benim için sorun, 'Türkiye sinemasıdır. Bu konuya, sorunuzun dışına taşmamak için, şimdilik değinmeyeceğim.

İkincisi: Bence soru hem biçimi, hem içeriği açısından yanlıştır. 'Türk sinemasının bugünkü ortamı' içinde bir sinema demek, daha işin başında, yapılabilecekleri ortamın sınırları içinde düşünmeye zorluyor insanı. Bu anlamda, 'nasıl bir sinema özlemek' sorunu, doğaldır ki, yine ortamın sınırları içinde ele alınmaktadır. Oysa 'özlemek', ortamın sınırlarının ötesinde bir isteği ifade eder. 'Türk sinemasının bugünkü ortamı', varolan teknik araçlar, olanaklar, sermayenin gücü, yapımcıların, sinemacıların, işletmecilerin niteliği, müzikçisinden setçisine, sinema oyuncularından laboratuvarına dek, sanatçı ve teknik adamların bilgileri, deneyimleri, yeteneklerinin düzeyi, pazar ilişkileri, sansürün durumu, siyasi iktidarların sinema sanatına karşı tutumları, TV- sinema ilişkileri, faşist ve gerici çevrelerin baskıları, kısaca, sinema sanatının üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki karşılıklı ilişki tarafından belirlenir. 'Özlemek', sinemanın üretici güçleri içindeki bir unsur olarak bizi, sinema sanatının önünde bir engel olan, gelişmeyi önleyen ilişkileri değiştirme mücadelesiyle yakınen ilgilidir. Çünkü 'özlemek', bir yanıyla varolan koşulları zorlama, değiştirme mücadelesini de içeren bir çabayı ifade etmektedir bence. Soru, 'Türkiye'nin bugünkü ortamı içinde nasıl bir sinema özlüyorsunuz?' biçiminde sorulmalıdır. Soruyu, bu anlamda ele alarak düşüncelerimi kabaca şöyle anlatabilirim:

Sinema bir sanat dalıdır. Her düşünce ve eylem gibi, sınıfsal saflaşmada, gerçekleştiricisinin damgasını taşır. Bu damga, çoğu kez, bin bir engelden geçmenin verdiği yorgunluğu, ödünleri içerir. Bugüne dek yaptığım sinema, bu anlamda ele alınmalıdır. Yani, hiçbir zaman istediklerimi yapamadım. Sanatı, devrimci mücadelenin, kitleleri devrimcileştirmenin bir aracı, ama hiçbir zaman kuru bir slogan taşıyıcısı olarak görmeden, sanatsal özelliklerinden ve olanaklarından vazgeçmeden ele alan bir anlayışa sahip olarak, Türkiye'nin devrimci geleneğinin inşasının bir organı olarak görüyorum.

Türkiye ve devrim sancısı içinde olan benzeri ülkelerde sinema sanatı, ağır baskılar altındadır. Bütün sanat ve düşünce eylemlerinin baskı altında olduğu açıktır. Fakat en baskı altında olan sinema sanatıdır. Egemenler, hiçbir zaman düşündüklerimizi gerçekleştirme olanağını bize tanımayacaklardır. Bu nedenle, varolan kısıtlı ortamın olanak ve koşulları ister istemez bizim için belirleyici ve sınırlayıcı oluyor. Bu anlamda 'özlemek' değil, yapmak sözkonusudur.

Türkiye'de sinema sanatı, gelişen halk hareketlerinin niteliğinin çok gerisindedir. Açık söylemem gerekirse, özlediğim sinema, devrimin kavgasına en açık biçimiyle katılabilecek bir sinemadır. Olanak olsa, 'özlemek'ten çıkar. Olanaklar olmadığı için, 'özlemek' sorunudur. Devrimin sorunlarını tartışabilecek, gerek sağ, gerekse 'sol' biçimleniş ve hataları eleştirisiyle kitlelere götürebilecek, önerilerini sunabilecek bir sinema özlüyorum. Ama belirttiğim gibi hiçbir zaman kuruluğa düşmeden, insansal özü yitirmeden, sanatın o kendine özgü inceliği ve katkılarını çiğnemeden. Bu konuda, yazılarımız bile 142'nin 125'in ağlarına takılırken, tek başına 'özlemek', hayalcilik oluyor. Bu nedenle, bugünkü koşullarda neler yapılabileceğini tartışmak en akıllıca iş olur.

Bugünün koşullarında, demokrat, yurtsever temelli antifaşist filmler yapılabilir. Emekçi kitlelerin durumlarını sergileyen, onları sorunlarına sahip çıkmaya yönelten, en azından düşündüren filmler yapılabilir. Zor gibi görünse de bu olanaklar zorlanmalıdır. Sansüre karşı, ancak, engeline takılacak filmler yapılarak mücadele edilebilir. Bunu göze alacak sermaye de ancak, devrimci mücadeleyi birinci plana alan, parasal rizikoları göze alabilen arkadaşlarca gerçekleştirilecektir. Ve bugün yapılan ve görünenler de bu niteliktedir.

Siyasal film yapmak, ille de göze batacak siyasi sözler eden filmler yapmak değildir. Bir durumu, en basit bir durumu bile siyasi açıdan ele almak mümkündür. Sivrilikler bir filmi 'iyi' hâline getirmez. En doğru sözleri bile söylese, bir film, sinema sanatının gereklerini yerine getirmemişse, görevini yerine getirmemiş sayılır.

Ne mi özlüyorum? En yalın, en sıradan bile olsa, film yapmayı, kameranın önünde oyuncularımı görmeyi, kameranın sesini duymayı, karanlık odada film kokularını solumayı, kısaca, film yapmayı. Evet... en sıkıntılı, en baskılı koşullarda bile olsa..."

tan doğan

ham

sağak cellâdın sol kolu kopuk ––*şans*
aşktan titrer mi yaprak
her ölüden utanmak *ayıp*
âdî ile âdil aynı gemide
kurşun akıtılmış zar *nâr*
yalan yafta yâre *zor mektup*
hâkim ile hekim hangi tohumdan
kanı yalayan kurt it soyu
sil*âh*tan ağırdır *tokat*
döndüm baktım *dünya hâlâ gam*
buz kesmiş mendil *yaş* tutmaz
ölü taklidi yapıyor çoğu yaşayan
çocuktan önce *ölür* gözde bebekler
bükük dudak *yaslı* tebessüm
kalleş ile kardeş aynı gemide
mayısın ikinci haftası annem hep *cumartesi*
haziranın ilk haftası *ömrüm ölmüş*
temmuzun ilk haftası babam hep *sıvas*
ağustosta gönüller *gölcük*
her ayın acısı *derin dert bizde*
taş atılan kuş uçar *kendince*
sevgiden de çıkarmış *avaz*
yaşı genç yası geç ––*âh zulüm*
korkusuz kaç karanfil *kan* kokar
karanlıkta susan her gövde *gölge*
yalan yafta yâre *kor mektup*
gemi su alacak-alıyor-aldı
döndüm baktım *dünya hâlâ ham*

TEMEL BİR BELGE:

İşçi sınıfı kültürü üzerine tezler

■ DERYA GÜMÜŞ

Güney dergisi yurtdışında 1993-1997 yılları arasında yayınlanan 14 sayıyla birlikte ele alındığında 25 yılı aşkın bir süredir yayın hayatında... Yayın çizgisini, "Sınıflı toplumlarda sınıf savaşımının en yoğun yaşandığı alanlardan birisi olan kültür ve sanat alanında tarafsız olmadığını, burjuvaziye karşı, yerini işçi sınıfı ve ezilenlerin yanı" olarak belirleyen; işçi sınıfının ve emekçilerin sınıfsız-sömürüsüz bir toplum yaratma mücadelesinde kültür ve sanat alanını bir cephe olarak kavrayan, bu mücadelede en büyük silahını işçi sınıfına ve ezilenlere kurtuluşun yolunu gösteren sosyalist dünya görüşü olarak belirleyen Güney dergisi yayın hayatı boyunca olumlu işler yaptı.

Bir yandan kültür ve sanat alanında burjuva bakış açışını, uygulamalarını, etkilerini görüp göstermeye çalışırken, diğer yandan hâkim sınıfların bu alandaki saldırılarına karşı mücadeleyi kendisine görev edindi. Özlemini çektiğimiz sosyalist toplumun kültürünün-sanatının temel noktalarını kitlelere götürme, sosyalizmin bu alandaki kazanımlarını savunma, geliştirip güçlendirme ve geleceğe taşıma, proleter kültürün propagandasını yapmayı önüne görev olarak koyan bir kültür, sanat ve edebiyat dergisi olarak olumlu işler yaptı Güney dergisi...

Güney dergisinde kültür ve sanat siyasetinin hangi temeller üzerinde yükselmesi gerektiği konusunda değişik araştırma ve inceleme yazılarını kamuoyuna sunma yanında, çıkarılan sonuçları düzenlediği konferanslar üzerinden ulaşabildiği oranda kitlelere taşıdı, tartıştı.

Söz konusu konferanslarda proletarya kültürü nedir; bu alanda şimdiye kadar neler yapılmıştır, proleter devrimci sanat-edebiyat-kültür emekçilerinin proletarya kültürünün üretilmesinde ne tür katkıları olabilir vb. soruları üzerine tartışıldı. Yine, **"Hangi kültür mirasına sahip çıkıyoruz?", "Sovyetler Birliği deneyiminde öne çıkan bazı noktalar", "Ulusal Kültür", "Parti örgütü ve parti yazını"**... konulu dosyalarında ortaya konulan görüşleri katılımcılarla tartışıldı, gelen öneri ve eleştirileri dikkate alan bir çalışma yürütüldü. (İlgi duyan okurlarımız, söz konusu yazıları, konferansla ilgili haberlere **guneykultursanat.org** internet sitemizden ulaşabilirler.)

Tüm bu teorik tartışma ve konferanslar sürecinin üzerinden yaklaşık 16 yıl gibi uzun bir süre geçti. Bu, devamlılığı olması gereken bir araştırma/tartışma için oldukça uzun bir süre...

Geriye dönüp baktığımızda yapmak istediklerimiz, yaptıklarımız, çeşitli nedenlerle yapamadıklarımız üzerinde durmanın, ortaya koyduklarımızı kısaca hatırlamanın/hatırlatmanın, ortaya koyduğumuz görüşler ışığında günümüzdeki bazı sorunlara kısaca tavır takınmanın yararlı olacağını düşünüyorum. Böyle bir hatırlatma yeni tartışmaların/araştırmaların kapısını aralayarak yürüttüğümüz pratiği "nasıl daha ileriye taşıyabiliriz"i gündemleştirip bir katkı sağlayabilir.

Bu düşüncelerle bu sayıda bana ayrılan sayfaları, söz konusu araştırma ve incelemeler arasında önemli gördüğüm **"Proletarya kültürü (işçi sınıfı kültürü) nedir?"** başlıklı belgeyi yeniden yayınlamak için kullanmak istedim.

Böyle bir "hatırlatma"daki amacım, savunusunu yaptığımız işçi kültürünün temelleri ve nasıl olması gerektiği konusunda ortaya konulan tezlerin (bir kez daha) bilince çıkarılması olduğu kadar, bu tezlerin tartışılması ve katkılarla zenginleştirilmesine dönük bir çabanın (ilgi duyan çevrelerce) gösterileceğine beslediğim umuttur.

Ayrıca gelecek sayılarda işçi sınıfının kültürü üzerine yazacağımız yazılar için çıkış noktası olacak bu belgeyi okurlarımızın bilgisine bütünlük içinde sunmanın yararlı düşünüyorum.

Okurların bu temel belgeyi/tezleri dikkatle inceleyerek eleştiri ve önerilerini iletmelerini, tezleri derinleştirmeye, tartışmaya katılmalarının önemli olduğunu belirtmek istiyorum.

2 Aralık 2019 ■

“Proletarya kültürü (işçi sınıfı kültürü) nedir?”

– Proleter Kültürden söz ederken önce kültür tanımı üzerinde durmamız gerekir. Kültür, insan topluluklarının tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yarattığı bütün maddi ve manevi değerler; bu değerlerin yaratılmasında kullanılan araçların tümüdür. Üretim araçları, bu araçların sahipliği ve kullanımı, üretim ve üleşimin biçimi, üretim ve üleşimde insanlar arası ilişkilerin tümü; bu ilişkilerin düşünsel alandaki yansımaları, yasama, yargılama, yürütmedeki ilişkiler; ilişkilerin sanatsal alandaki yansımaları… bütün bunlar kültürün içeriğidir.

İnsan toplumlarına ait her şey (–yalnızca olumlu olanlar, olumlu olarak değerlendirdiğimiz şeyler değil, olumsuz olarak değerlendirdiklerimiz de– örneğin kadınlara karşı cinsel şiddet erkek egemen tüm toplumların kültürünün değişmez bir parçasıdır; örneğin çocuklara karşı şiddet de erkek egemen toplumların tümünün ortak paydalarından biridir; örneğin fuhuş kurumu, erkek egemen toplumların kültürünün olmazsa olmaz parçasıdır vb. vb.) söz konusu toplumların kültürüne aittir, onun kültürünün bir parçasıdır.

Kültürden söz ettiğimizde bilince çıkarmamız gereken belli noktalar vardır:

En başta geleni kültürün tarihsel / toplumsal bir görüngü olmasıdır.

Bu tespitten türeyen kimi sonuçlar şunlardır:

– Toplumların tarih içinde gelişmesine bağlı olarak kültür de değişikliğe uğramakta, gelişmektedir. Nasıl ki toplumlar durağan-kalıcı değilse, toplumlarda değişiklik sürekli ise, kültürde de bu böyledir.

– İnsanlık, değişik coğrafi ve tarihi koşullar altında, –birbiriyle benzerlikler gösterse de– birbirinden değişik olan topluluklar, toplumlar biçiminde bölünmüştür. Her insan toplumunun son çözümlemede içinde yaşadığı objektif koşullar tarafından belirlenen ve diğer insan topluluklarından değişik olan bir yaşamı, kendine özgü bir kültürü vardır.

– Ancak değişik insan topluluklarının kendine özgü bu kültürleri bütünüyle kendi içine kapalı değildir. İnsan topluluklarının birbiriyle ilişkileri içinde –bu ilişkiler ne kadar sık ve ne kadar sıkı olursa o ölçüde– bu “kendine özgü” kültürler birbirinden etkilenir, birbirlerini etkilerler, yer yer iç içe geçerler.

– Tek tek insan topluluklarının kültürlerinin tümü insanlığın genel kültürünü oluşturur.

İnsanlığın genel kültürü içinde bütün kültürler yer alırlar. Fakat belirleyici olan gelişmenin geldiği son noktada egemen olan kültürdür.

– İnsanlığın toplumsal-tarihi gelişmesi içinde üretimde en ileri araçlarla üretim yapanlar, en yeni teknikleri en yoğun kullananlar, yani üretimde “en ileri” olanlar, eğer kültürler arasında bir hiyerarşi kurulacaksa – “en ileri”– kültürün de temsilcisi konumundadırlar.

Bu kültür kültürler arası ilişkide kendini diğerlerine dayatır, sonuçta, direnişlere rağmen kabul ettirir.

– İnsanlık yalnızca değişik coğrafi, tarihi toplumsal şartlarda yaşayan birbirinden ayrı insan topluluklarına değil, aynı zamanda bu insan toplulukları içinde de değişik sınıf ve katmanlara ayrılmış “sınıflı toplum”larda yaşamaktadır.

Sınıflı toplumlarda her sınıf ve katmanın üretim içindeki yeri, üretim araçlarıyla ilişkisi, buna bağlı olarak toplumsal zenginlikten aldığı pay, buna bağlı olarak yaşam şartları, tarzı değişiktir. Her sınıflı toplumda bu anlamda birden fazla kültür söz konusudur.

En başta ezen-sömüren-egemen azınlığın kültürü ile ezilen-sömürülen-baskı altında yaşayan çoğunluğun kültürü (halk kültürü) birbirinden değişiktir.

Fakat her sınıflı toplumda egemen olan, o toplumun kültürü olarak tanınan, o toplumun kültürüne damgasını vuran kültür, egemenlerin kültürüdür. Onlar kendi kültürlerini ellerindeki egemenlik araçlarıyla ezilenlerin içinde de egemen kültür hâline getirirler. Ezilenlerin esasta egemenlerin düzenini değişmez gördüğü, kendi gücünü küçümsediği “yanlış” bir bilinçlenme durumu çıkar ortaya.

– Toplumların gelişmesi içinde gelinen son noktada esasta (ve hâlâ) uluslar / milliyetler biçiminde örgütlenen insan topluluklarının kendine özgü, diğerlerinden değişik ulusal kültürleri vardır. (Henüz uluslaşma sürecine girmemiş veya bu süreci tamamlamamış insan topluluklarında yer yer klanların kültürleri, derebeyliklerin kültürleri vb. yaşanılmaktadır.) “Bu ulusal” kültürler tabii ki “saf” değildirler. Diğer “ulusal kültür”lerden etkilenirler, diğerlerini etkilerler. Yine de her “ulusal” kültürü, diğer ulusların / milliyetlerin kültürlerinden ayıran kimi özellikleri vardır.

Her ulusal kültür, kendi içinde ulusu oluşturan tüm sınıf ve katmanların kültürlerinin izlerini kendi içinde taşır. Ancak her ulusal kültürde egemen olan, ona damgasını vuran, o ulusun egemen güçle-

rinin kültürüdür. Ulusal kültür sonuçta söz konusu ulusun burjuvazisinin kültürüdür.

– Emperyalizm çağında, sermayenin enternasyonalleşmesine bağlı olarak, ulusal kültürlerin egemen emperyalist bir kültür içinde eritilmesi süreci yaşanmaktadır.

Ancak bu gelişmeye karşı direnişler de vardır.

Emperyalist kültürün egemenliğine, ulusal kültürleri eritmesi, silikleştirmesi, giderek yok etmesine karşı mücadele, ulusal burjuvazinin kültürü olan ulusal kültürün savunusu temelinde değil, geleceğin kültürü olan proletaryanın kültürünü savunma temelinde yürütülmelidir.

(Bu bağlamda bkz. "Proleter Enternasyonalizmi Bayrağına Sarılalım!" Güney sayı 14, sayfa 16-19)

– Sınıflı toplumlarda kültür yalnızca egemenlerin kültürü / ezilenlerin kültürü biçiminde değil, aynı zamanda egemenlerin çeşitli katmanlarının; ezilenler içinde de değişik sınıfların / katmanların değişik kültürleri biçiminde farklılıklar gösterir.

Örneğin egemen işbirlikçi burjuvazinin hâlâ toprakla doğrudan bağı olan kesimleri ile toprakla hiçbir bağı kalmamış kesimleri; tüccar / tefeci kesimleri ile sanayici kesimleri arasında vb. yaşam tarzları, yaşama yaklaşımları, görüşleri, estetik yaklaşımları vb. konusunda farklılıklar, kültür farklılıkları vardır.

Örneğin köylü kültürü ile proleter kültür arasında, bunların ikisi de ezilenlerin kültürü kategorisi (halk kültürü) içinde yer almasına karşın, köklü farklılıklar vardır. Aynı biçimde şehir küçük burjuvazisinin kültürü ile köylü kültürü ve işçi kültürü arasında, bunların üçü de halk kültürü içinde yer almasına rağmen, derin farklılıklar vardır.

Halk kültürü bağlamında bilinmesi gereken şey, bunun çok önemli ölçüde egemenlerin kültürünün etkisi altında olduğu gerçeğidir, bu bir; ikincisi, halk kültürü halkın bütün kesimlerinin kültürlerinin bir karmaşası olmasına rağmen, sınıfsal yapılanmada halkın çoğunluğunu oluşturan sınıf ve katmanların damgasını taşıyan kültürdür.

Örneğin ülkemizde halk kültürü esasta küçük burjuva / köylü nitelikte bir kültürdür.

– İşçi sınıfı (proletarya) modern kapitalist toplumda, "zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi olmayan" sonuna dek devrimci tek sınıftır. Proletarya sınıf olarak kurtuluşunu ancak bütün insanlığın sınıflara ayrılmış olma durumunu ortadan kaldırmakla; sınıfsız toplumu yaratmakla, dolayısıyla kendisini de sınıf olarak ortadan kaldırmakla gerçekleştirebilir.

Kapitalizmi bütünü ile tasfiye etmek; insanın insan tarafından sömürüldüğü şartları ortadan kaldırmak; insanın doğaya egemenlik iddiasından vazgeçtiği, doğa yasalarının bilgisi temelinde doğayla uyum içinde işleyen bir üretim tarzını geliştirmek; sonal hedef olarak toplumun her bireyinin, hiç bir dışsal baskı olmaksızın ve çalışmak zorunluluğu olmadığı hâlde, topluma emeğiyle yapabileceği en fazla katkıyı kendiliğinden yaptığı ve herkesin toplumun hep birlikte yaratılan zenginliklerinden –yine hiç bir dış kontrol, baskı vb. olmaksızın– kendi tarafından belirlenen ihtiyacı kadar aldığı, özgür bireylerin özgür birlikteliği temelinde oluşmuş toplumunu, sınıfsal-ulusal-dinsel-cinsel zıtlıkları, kavgaları aşmış geleceğin komünist toplumunu kurmak proletaryanın tarihi görevidir.

– Kuşkusuz bu görev bugünün kapitalist toplumunun insanı ile ekonomik düşünen, kendi bireysel çıkarını –en iyi hâlde en yakın çevresinin, ailesinin, ulusunun vb. çıkarını– ediminin merkezine koyan insanı (homo economicus) ile gerçekleştirilemez.

Bugünün insanı için yabancılaştırılmış "iş" esasta para kazanmak ve yaşayabilmek, mümkünse zenginleşebilmek, daha iyi yaşayabilmek için bir "yük"-tür. Zenginleşebilmek daha iyi yaşayabilmenin tek yoludur. Bu ise ancak toplumdaki diğer insanların aleyhine gerçekleştirilebilir. Birilerinin zenginliği, diğerlerinin yoksulluğu demektir.

İş bölümüne kölece bağlılık bugünün kapitalist toplumunun temel gerçeklerinden biridir. Bugünün insanını belirleyen temel ekonomik gerçekliklerden biridir.

Kafa ile kol emeği arasındaki ayrılık; kafa emeğinin kol emeğinden üstün tutulması; eğitimin esasta parası olanlara açık olması, bugünün insanını belirleyen bir başka temel gerçekliktir.

Bugünün toplumunda zenginliklerin dağılımı ihtiyaca göre değil, tek tek bireylerin elinde olan para sermayeye göre gerçekleşmektedir.

Para sermayenin ise kaynağı ödenmemiş emektir. Toplumsal zenginliğin gerçek tüketicileri üretim araçları sahibi olan varsıl sınıf, burjuvazidir.

Toplumun çok büyük kesimi için "yarın" garantisi olmadığı gibi, bugün de hastalandığında, sakat kaldığında, yani artı değer üretimine katılamaz duruma, patronlar için kâr üretemez, yani işe yaramaz duruma geldiğinde, suyu sıkılmış bir limon gibi bir kenara atılma tehdidi sürekli gündemdedir.

Hâlin böyle olduğu bir durumda, bugünün insanı –emekçisi de– yaşayabilmeyi ancak kendi dışındaki tüm insanlarla rekabet için bir savaş olarak görme durumundadır.

Bu insanlar yabancılaşmamış işi, emeği pratikte tanımamaktadır. Kendini parçası olduğu toplum içinde özgür birey olarak gören, kendi bireysel zenginliğini ancak hep birlikte zenginleşen toplumun zenginliği içinde gören ve hiçbir baskı olmaksızın kendi toplumu olarak gördüğü toplum için –dolayısıyla kendisi için de– çalışan, hiçbir dış zorlama olmadan topluma yapabileceği en fazla katkıyı yapan insan, kapitalist toplumda mümkün değildir.

Aynı şekilde bütün toplumsal zenginliğin, toplumun tüm bireylerine sınırsız açık olduğu hâlde, tek tek bireylerin ancak kendileri tarafından belirlenen –ihtiyaçları kadar aldığı– daha fazlasını alma imkânı olduğu hâlde, bunu yapmadığı bir toplum düzeni, bugünün insanıyla mümkün değildir.

Bu yepyeni, bugünün toplumuyla her alanda çok yönlü köklü kopuşu gerektiren yeni toplum, komünist toplum, bugünün insanından çok değişik insanlara, yeni insana ihtiyaç duyar. O ancak yeni insan tarafından inşa edilip, yaşatılabilir.

– Peki ama bu "yeni insan" nereden gelecektir. Nasıl oluşacaktır?

Yeni insan, sömürü toplumuna, onun bütün kalıntılarına karşı kesintisiz devrim süreci içinde, bir yandan yeni insanın ortaya çıkabileceği maddi şartların yaratılması için devrim kesintisiz olarak sürdürülürken, diğer yandan da bilinçlerde köklü değişik ve dönüşümleri sağlamak için kesintisiz bir kültür devrimi –yani insanların eğitilmesi / bilinçlerinin yükseltilmesi için sürekli mücadele– sürecinde tedricen ortaya çıkacaktır.

– Kapitalist toplum içinde komünist yeni insan, en iyi hâlde komünistlerin kendi yoldaşlık ilişkilerinde sınırlı olarak yaşanabilir ve komünistler halk içinde bu ilişkilerin genelleştirilmesi için örnek biçimde yaşayarak mücadele ederler.

Proletaryanın, işçi sınıfının kültürü, "işçi kültürü" işte bu tarihi göreve sahip olan sınıfın, bu tarihi göreve hizmet edecek olan kültürüdür. Proletarya kültürü, yeni insanın, komünist insanın kültürüdür. Ve komünist insanın yaratılması mücadelesinde –buna hizmet edecek olan, eden kültürdür. Durağan değil, sürekli ilerleyen, mükemmelleşen bir kültürdür bu. Geleceğin kültürü, geleceğin insanının kültürüdür.

Proleter kültürün/işçi kültürünün temel özellikleri nelerdir?

– Proletaryanın kültürü her şeyden önce varolan insan toplumunu ve toplumsal ilişkileri olması gerektiği gibi değil, gerçekte olduğu gibi kavrar. Varolan maddi gerçekliği, bilimsel bir tarzda ve hiçbir önceden doğru olarak kabul edilmiş bir dogma kalıbına uydurmaya çalışmaksızın, neyse hiç çarpıtmadan kavramaya çalışır. Bilir ki, gerçeği değiştirmek için ilk şart, gerçeği çıkış noktası almak, olduğu gibi kavramak, bilimsel tarzda açıklamaktır. Proletaryanın kültürü var olanı, maddeyi çıkış noktası alır, materyalisttir, gerçekçidir. Fakat onun gerçekçiliği –olayları, olguları durağan değil gelişmesi içinde ele aldığından– bilimsel devrimci iyimserliği dışlamaz.

– Proletaryanın kültürü, varolanı çarpıtmadan çıkış noktası olarak aldığı için, o toplumun sınıflara bölünmüş olduğu ve her toplumsal bilimin bir sınıfın çıkarlarını yansıttığı, sınıflarüstü bir toplumsal bilimin büyük bir yalan olduğu gerçekliğinden yola çıkar. Açıkça sınıfsal ve taraflı tavır takınır. Proletaryanın sınıf olarak çıkarı, varolan tüm ilişkilerin sınıfların bütünüyle ortadan kaldırılması yönünde sürekli sorgulanmasında, sürekli devrimde olduğundan, onun sınıfsallığı / ve taraflılığı –kendisi sınıf olarak iktidarı elinde bulundurduğu şartlarda da– hiçbir tutuculuğa, işçi sınıfı dalkavukluğuna vb. de izin vermeyen bir tavırdır.

– Proletaryanın kültürü, dünyaya bakış açısı, yaklaşımı açısından materyalisttir. Fakat o maddeyi –toplumu– sürekli hareket hâlinde, sürekli değişen hâliyle görür. Yöntem açısından proleter kültür maddeyi diğer maddelerle ilişki içinde, kendi iç çelişkileri temelinde sürekli değişen, değişikliği de yalnızca çoğalma azalma değil, belli şartlarda nitelik değiştirme olarak kavrayan diyalektikçidir.

– Proletaryanın kültürü, ezenlerin kendi düzenlerini yansıtan ve onu egemen kılmaya hizmet eden her türlü dine ve hurafeye karşı bilimi savunur. Proletarya kültürü, bilgisiz kör inancı reddeder. Bilgi sahibi olmadığı konularda, henüz açıklayamadığı konularda… bilgisini artırmayı, bilgi yerine "imanı" koymaya tercih eder. O, dünyayı, toplumu, evreni açıklamakta, sürekli hareket ve değişim hâlindeki ve kendi zıddını sürekli içinde taşıyan maddeyi çıkış noktası aldığından, bilginin sınırsızlığını, sonsuzluğunu savunur; fakat insanın varolan gerçekliği, kendi dışında var olan maddi dünyayı, "mutlak doğru"yu, ona –hiç tüketmeksizin– sürekli olarak hep daha fazla yaklaşmak anlamında,

anlayabileceği, kavrayabileceği, değiştirebileceğinden yola çıkar.

– Proletaryanın kültürü her türlü milliyetçiliğe karşı, proleter enternasyonalizmini savunur. Milliyetçilik sonuçta emekçileri birleştiren değil, onların bölünmesini derinleştiren burjuva ideolojisidir. Proletarya kültürü, işçileri emekçileri ayıran değil, onları birleştiren kültürdür. Her türlü milliyetçiliğin reddi, kuşkusuz ezen ulus şovenizmi ile ezilen ulusların kurtuluş milliyetçiliği arasında ayrım yapılmaması, ikincisinde hâlâ var olan olumlu –ezilmeye başkaldıran, ulusal haklar konusunda eşitlik isteyen yanları görmemek– anlamına gelmez.

– Proletaryanın kültürü, cinsel ayrımcılığa karşı, somutta öncelikle erkek egemenliğinin tüm görüntülerine karşı, kadın-erkek arasında eşitliği savunur. Şimdiye dek tüm sömürücü toplum düzenlerinin aynı zamanda erkek egemen düzenler olduğunun bilincinde olarak, erkek egemenliğine karşı mücadelenin, erkek imtiyazlarına karşı, "erkekçi"liğin tüm görünüşlerine karşı mücadelenin, kadın cinsinin kurtuluşu için mücadelenin, her türlü sömürünün ortadan kaldırılması mücadelesinin en önemli parçalarından biri olduğu gerçeğine uygun davranır. Proletaryanın kültürü, her türlü cinsiyetçiliğe karşı çıkarken, kuşkusuz her ikisi de burjuva ideolojisi olan erkek şovenizmi ile feminizm arasında ayrım yapmayı, ikincisinin ezilmeye karşı çıkan, eşitlik isteyen olumlu yanını görmeyi de bilir.

– Proletaryanın kültürü, doğa insan ilişkisinde, insanın "doğaya hükmetmesi" düşünce ve bu yönde girişimleri ret eder; insanı doğanın bir parçası olarak kavrar. İnsan doğa ilişkisini, doğanın parçası olan insanın doğa yasalarını sürekli daha iyi kavrayarak, bu yasaların bilgisi temelinde doğal çevreyi koruyan, doğanın kendi kendini yeniden üretmesine ve geliştirmesine imkân veren, doğa ile uyum içinde bir ilişki olarak kavrar. Proletarya kültürü insanın insan tarafından sömürülmesine ne kadar karşıysa, doğal kaynakların da doğal dengelerin bozulacağı biçimde kullanılmasına karşıdır.

Yalnızca bugünü ve kendini düşünen sistemler için doğal kaynakların hoyratça kullanılması anlaşılır bir şeydir. Fakat doğayı insanlığın içinde yaşayacağı bir ortam olarak bundan sonraki tüm kuşaklardan ödünç alınmış olarak kavrayanlar açısından da doğa ile uyum içinde, doğal dengeleri bozmayan tarzda bir ilişki anlaşılır tek ilişki biçimidir.

– Proletarya kültürü, bencil, benmerkezci bireyciliğe karşı, ezilenler, sömürülenler arasındaki paylaşımcılığı, dayanışmacılığı savunur. "Kurtuluş yok tek başına ya hep beraber ya hiçbirimiz!" yalnızca bir slogan değil, proletarya kültürünün, proletaryanın yaşam biçiminin en özlü ifadesidir. "Tek başına kurtuluş", sömürü düzeninin sürdüğü şartlarda bireysel kurtuluş, sınıfın sınıf olarak köleliğinin sürmesi şartlarında "kurtuluş"tur.

– Proletarya kültürü, varolan sömürüye dayalı sisteme karşı isyancıdır. Proletarya kültürü haksızlığa, eşitsizliğe karşı başkaldırı kültürüdür.

– Proletarya kültüründe eşitlik anlayışı, her birey insanın birey olarak diğer insanlardan farklı olduğu ve olacağı, her insanın kendi başına bir "dünya" olduğu, insanlar arasında farklılıklar olduğu ve olacağının bilincinde bir eşitlik anlayışıdır.

– Proletarya kültürü özgürlükçüdür. Toplumun her bireyine mümkün olan en büyük özgürlüğü sunan bir kültürdür proletaryanın kültürü. Proletarya kültüründe birey insan, kendini toplum içinde gerçekleştiren, toplumun parçası olarak kavrayan, kendi özgürlüğünün gelişmesini toplumun gelişmesi içinde gören, bu anlamda –burjuva bireyciliğinin tersine– toplumcu olan bireydir.

– Proletarya kültürü burjuvazinin aydınlanma çağının hümanist değerlerine sahip çıkar. "İnsana ait" hiçbir şey proletarya kültürüne yabancı değildir.

İnsanı ve insani değerleri her şeyden üstün tutan tavır ve anlayışlar burjuvazinin çoktan terketmiş olduğu, bugün proletaryanın sahiplenmiş olduğu anlayışlardır. Burjuvazi gelinen yerde de facto dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu insandan bile saymayan bir tavır içindedir. Yapılan "insani yardım" şovları göz boyamadır. Bugün insani değerleri savunmak, hümanist olmak, insanlığı sömürü sisteminden kurtarmak için mücadeleyi gerektirir.

– Proletarya kültürü, farklılıkların bilincinde olduğundan ve bireylere mümkün olan en fazla özgürlüğü sağlamayı hedeflediğinden, gelişmenin sınırsız olduğunu bildiğinden, sürekli değişmenin gelişmenin yasası olduğunu bildiğinden, fikir özgürlüğü ve fikirlerin çatıştırılmasından korkmaz. Tersine fikir özgürlüğü ve fikir mücadelesi proleter kültürün olmazsa olmaz ön şartlarından biridir. Bu, yerinde saymamanın, ilerlemenin de biricik garantisidir.

Fikir özgürlüğü, fikir mücadelesi, kuşkusuz proletarya kültüründe, fikir mücadelesi temelinde alınan kararların birlikte uygulanmasının engeli değildir.

– Proletarya kültüründe, fikir mücadelesinde, herhangi bir kişiye, gruba savunduğu görüşler nedeniyle –bu görüşler anda büyük çoğunluk tarafından yanlış bulunsa bile– ideolojik mücadele yöntemleri dışında

yöntemler uygulamak, herkes için konulmuş ve herkes için geçerli olan tartışma kuralları dışında tedbirler vb. uygulamak, kesinlikle kabul edilmez bir tavırdır.

Hotzotla bastırmak değil ikna etmeye yönelik tartışma; tartışmada önyargısız ikna olmaya açık olma; yanlışlığı görülen görüşlerde ısrar etmeme vb. proletaryanın kültürünün önemli unsurlarıdır. Proletarya "bizi bizim yanlışlarımız dışında yenecek yoktur"un bilincinde davranır.

– Proletarya kendi saflarında kullandığı tartışma yöntemlerini, halk içinde ve bütün toplum içinde de egemen kılmanın mücadelesini verir. Tabii ki bu konuda halk içinde ve toplumda başarı elde edebilmek için, kendi içindeki mücadelede tutarlı ve inandırıcı olmalıdır. Proletarya kendi içindeki görüş ayrılıkları ve çelişmelerde olduğu gibi, halk içindeki görüş ayrılıkları, fikir mücadelesi ve çelişmelerde de çözümünde şiddet kullanımını ilke olarak reddeder.

– Proletarya kültürü, halkın kendi kendini yönetmesi olarak tanımlanan demokrasinin en tutarlı savunucusudur. O şekli demokrasinin –her dört ya da beş yılda bir halkın kendisini kimin ezeceği yönünde karar vermeye çağrılması– değil, gerçek demokrasinin, ezilenlerin, emekçilerin gerçekten de kendi kendilerini yönettikleri bir demokrasinin, halk demokrasisinin, sosyalist demokrasinin savunucusudur. Bütün ezilenlerin örgütlü olarak toplumun yönetimine doğrudan katıldığı bir demokrasi, Sovyet demokrasisi proletarya kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır.

Proletarya kültürü, gerçek demokrasi savunucusu olarak, tepeden inmeciliği, "temsilci"lerin, "öncü"lerin kitleler ve sınıf adına, kitlelerden ve sınıftan kopuk mücadelesini, devrimini, savaşını da –gerçek hedefe ilerlemede uygun olmayan yöntemler olarak reddeder.

Proletarya kültürü, devrim ya gerçekten emekçi kitlelerin kendi eseri olacaktır ya da kitlelerin sahip çıkmadığı devrim eninde sonunda yenilecektir gerçeğinden yola çıkarak proletaryanın ve emekçi kitlelerin uyandırılması, bilinçlendirilmesi ve örgütlenmesine önderlik edilmesini, proletaryanın öncülerinin en belirleyici, en önemli görevi olarak kavrar.

– Proletarya kültürü, pasifist değil, ama gerçek anlamda barışçıdır. Bütün dünyada insanlar ve toplumlar arasında gerçek bir barışın sağlanması için, savaşların gerçek kaynağının kurutulması gerektiğinin bilincinde olarak proletarya, gerçek barış mücadelesinin, savaşların bugünkü kaynağı olan emperyalist dünya sisteminin devrimci savaşlarla yıkılması mücadelesi olduğu görüşünü savunur.

– Proletarya kültürü, evet yepyeni bir düzen, andaki düzenle her alanda çok yönlü ve köklü kopuşu gerçekleştiren bir düzenin kurulmasını öngören; yeni insanı öngören bir kültürdür. Fakat bu kültür bir anda ve boşlukta kendisinden önceki kültürleri inkâr, yepyeni, apayrı bir kültürün formüle edilmesi biçiminde ortaya çıkmaz ve gelişmez.

Proletarya kültürü, insanlık tarihinde yaratılmış bütün kültür içinde, insanlığı ileriye götüren bütün kültüre, insanlığın ilerici, devrimci kültür mirasına sahip çıkar.

Proleter kültür, kendi içinde insanlığın şimdiye kadar yarattığı tüm kültür değerlerini, onları tarihsel gelişme içinde yerli yerine oturtarak eleştirici bir biçimde değerlendirerek barındırır. İnsan toplumlarının yaratmış olduğu maddi ve manevi değerlerin ve bu değerleri yaratmada kullanılan araçların tümü içinde, gerici olanı, ilerlemenin önünde engel olanı ret eder, döneminde ilerici olanı alır, eleştirir, geliştirir, kendi kültürünün parçası hâline getirir.

– Proletarya kültürü, üretimin ve yaşamın toplumsal niteliğinin bilincinde olarak kolektivizmi içerik ve biçim olarak insani ilişkilerin merkezine koyar. Bireyi, bireyselliği, bireyciliği öne çıkaran anlayış ve tavırları kendine yabancı şeyler olarak reddeder.

– Burjuvazinin bütün zamanlar ve bütün insan toplumları için "değişmez insani ilişki normları" olarak yutturmaya çalıştığı ve "ahlak kuralları" adı verdiği kurallar manzumesi hakkında, proleter kültür, bütün zamanlar için değişmez insani ilişki normu düşüncesinin uydurma olduğunu, gerçekle uyuşmadığını tespit eder ve burjuva ahlâkını ret eder. Proletaryanın ahlak anlayışı, insanlığı sömürüden kurtarmaya götüren uzun devrim yolunda, bu hedefe yaklaşmakta hizmeti olan tüm tavır ve davranışların ahlâklı olduğunu savunan bir anlayıştır.

– Proletarya kültürü içerikte yukarıda ortaya koyduğumuz özelliklere sahipken kullanılan araçlar ve biçim konusunda tutucu olmayı reddeder; araştırmacı, yeniliğe açık, yenilikçidir.

O, üretim araçları konusunda en ileri tekniği kullanmayı ve araçları sürekli geliştirmeyi, mükemmelleştirmeyi –bütün toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek bir ürün zenginliği yaratmak ancak en ileri teknikle mümkün olacağından–, ilkesel bir sorun olarak görür.

Maddi hayatın estetik yansıtılması olan ve kültürün dar anlamda kullanımında içeriğini oluşturan sanatta da biçimde sınır tanımayan bir zenginlik proleter kültürün şiarı olmalıdır. ■

Aydın Duruşu ve Sorumluluğu

■ TEMEL DEMİRER

"Düşünmek,
bir yıkıma hazırlanmaktır." [1]

Bir zamanlar, Nobel ödüllü yazar Orhan Pamuk, Türkiye'de siyasetten kaçmanın imkânsız olduğunu ve bazen "ağzını kapalı tutmayı" başaramadığı vurgusuyla; "Aslında benim siyasi sorunlarım kitaplarımın birçok dile çevrilmesiyle başladı. Çoğu zaman olmasa da bazen ağzımı nasıl kapatacağımı bilmiyorum. Sinirleniyorsunuz ve sorunun etrafından dönmek yerine gerçekleri anlatmak istiyorsunuz. Türkiye'de sadece güller ve kelebekler üzerine yazan ünlü bir yazar olsanız bile siyasetten uzak durmanız imkânsız," [2] demişti.

St. Petersburg Devlet Üniversitesi'nin verdiği fahri doktor unvanını kabul ettiği törende, "Günümüzde gazeteler kapatılıyor, siyasi baskı çok yoğun. Susmak istemiyorum. Sorun da birilerinin İslâmlaştırılması değil, birilerinin olmaması. Sorun özgür olamamak" ifadelerini kullanmıştı. [3]

'Kara Kitap'ı yazarken kendisine, "Daha gençsin önce hayatı tanı," diyenlere kızdığını ama şimdi onlara hak verdiğini söyleyen [4] Orhan Pamuk (OP) bunları dillendirdiğinde yıl 2015'di ve "Özetle, çok mutluyum," [5] diyordu.

Tam da o günlerde OP, Can Dündar ve Erdem Gül'ün tutuklanmasını eleştirip, "Muhalif gazetecilerin dövüldüğü, hapse atıldığı, haklarında dava üzerine dava açıldığı, tehdit edildiği ve gazetelerine el konduğu bir ülkede iktidar olmaktan da gurur duyabiliyorlar mı diye sormak isterim sayın milletvekillerine," [6] diye haykırıyordu.

AFP'ye röportajında, "Otoriter askerler gönderildi, onların yerini otoriter ve İslâmcı hükümet aldı" vurgusuyla, "Türkiye, sadece seçimlerin yapıldığı fakat insan haklarına saygının, ifade özgürlüğünün her gün ihlâl edildiği bir demokrasi," [7] saptamasının altını çiziyordu.

Yine, 'La Repubblica'ya açıklamasında, Türkiye'yi yöneten duygunun "korku" olduğunu ve kendisinin de bir iç savaştan korktuğunu dile getirip; Erdoğan'a kızgın olan liberal ve demokratların yanında olduğunu açıklıyordu.[8]

Türkiye'de giderek artan istikrarsızlığı, Erdoğan'ın AKP'sinin 2015 Haziran'ındaki seçimlerde çoğunluğu sağlayamamasıyla ilişkilendirip, "Türkiye için endişeleniyorum çünkü biliyorum ki sonunda Erdoğan ne pahasına olursa olsun tek başına yönetmek istiyor," [9] diyordu.

AKP'ye eleştiriler yöneltip, "İşte seçimi kazanıyorsun, yüzde 50 aldın, daha ne istiyorsun, daha kimi döveceksin!" [10] "Zaten başkanlık sistemi gibi bir şey yaşıyoruz artık. Cumhurbaşkanı 'Can Dündar'dan hesabını sorarım' diyor, hâkimler gereğini yapıyor. Bürokrasi, hukuk sistemi Cumhurbaşkanı'ndan fazlasıyla korkuyor. Sesini çıkaran yok. Bundan başka ne isteniyor, farkında değilim açıkçası," [11] biçiminde konuşuyordu.

"Teröristmiş gibi sabahın 7'sinde bir profesörün evine girmeye hakkınız yok" vurgusuyla 'The Times'a 'Barış İçin Akademisyenler' bildirisini imzalayan öğretim üyelerine yapılan gözaltı operasyonlarını 'kabul edilemez' olarak değerlendirip; [12] İtalyan 'La Repubblica'ya şunları söylüyordu: "Bir seçim demokrasimiz hiç şüphesiz var. Ama düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü, üniversite özerkliği ve kuvvetler ayrımına dayanan demokrasi artık yavaş yavaş sona eriyor diye korkuyorum." [13]

* * * * *

Bunların tümü ilk bakışta "olumlu" gibi görünüyordu; ama OP'un tüm itirazlarının temelini Avrupa Birliği (AB) eksenli "değerler" ile "liberal sol" düşünceler oluşturuyordu…[14]

Kolay mı? 'Ta Nea' ve 'Efimerida ton Sintakton'da AB

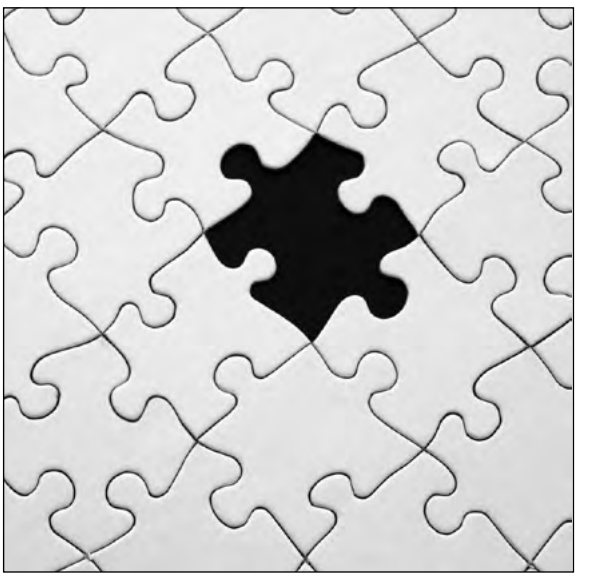

konusunda değerlendirme yaparken, "Benim için AB hâlâ bir hayal (ufuk). Bugün için bile AB, 'özgürlük, eşitlik ve kardeşlik' sloganıdır," [15] diye konuşuyordu.

İtalyan İl Mattino gazetesine, "Benim ülkem; Türkiye, düşündüğünüzden daha çok Avrupa'ya entegre ve yakındır," [16] diyen OP, Ayrıca Hollanda Televizyonu'ndaki 'Nieuwsuur/ Haber Saati' programında, Avrupa ülkelerine, "insan hakları ihlâlleri konusunda Türkiye'ye karşı daha sert tavır almaları" çağrısında bulunuyordu. [17]

"Büyük hayal kırıklığı yaşıyorum. 2002 ile 2009 yılları arasında iyimserdim. Türkiye Avrupa Birliği'ne girmeyi başardığında 'harikalar diyarındaki Alice' gibi her konuda konuşabileceğimize inanmıştım," diyen OP, 'Die Zeit'e Türkiye'nin AB üyeliği meselesinin artık geçmişte kaldığını ve kendinin de büyük hayal kırıklığı yaşadığını söyledi. [18]

Liberallerin çoğu gibi o da Erdoğan AKP'sini başlangıçta umutla, coşkuyla karşılamıştı. Sonuç, hüsrandı!

* * * * *

"Yazmak bana berbat dünyadan kaçma olanağı veriyor," [19] diyen Nobel ödüllü yazar OP, 'Masumiyet Müzesi' romanının kahramanı Kemal'le, kendi hayatı arasındaki benzerliği karşılaştırırken, şöyle bir değerlendirmede bulunur:

"Kemal, gülünç aşk hikâyesi yüzünden Nişantaşlı burjuva sınıfının dışına itiliyor. Çok alay ediyorlar. Aşk hikâyesini de biraz ayıp buluyorlar. Ben de aynı sınıftan uzaklaştım; bundan şikâyetçi değilim ama Füsun'a olan aşkımdan değil, edebiyat sevgimden değil, içine düştüğüm siyasi durumlardan ötürü." [20]

Devamla nasıl soru(n)lar yaşadığını anlatırken, ülkenin yakın tarihine de ışık tutan durumları paylaşıyor:

"2004-2010 arasında hiç de istemediğim hâlde siyasete çekildim. Öldürülmekten de korkuyordum o dönemde. Kaçtım ve hiç kimseye çaktırmadan buraya gelip müzeyle uğraştım. Ama gazetelerde Orhan Pamuk Türkiye'den gitti, artık Amerika'da diye yazıldığı için bu benim işime geliyordu. Kimseye gözükmeden buraya gelip, korumayla gider müzede işlerimi yapardım... Biraz hayalet gibi olmuştum." [21]

Bunlar; "… '70'lerde, ben teknik üniversitedeyken öğrenciler olaylara çatapat atarmış gibi dinamit atarlardı," [22] diyen OP'un, satır arası itirafları değil mi?

Sonrasını Ayşenur Arslan'ın satırlarına bırakıyorum:

"Şaka, kinaye falan değil. Girin arama motoruna. Haber karşınıza çıkıyor.

Haber, (elbette) 'Nobel ödüllü yazar' diye başlıyor. Ne yapmış o Nobel ödüllü yazar diye okuyorsunuz. Meğer son kitabı 'Kırmızı Saçlı Kadın'ın imza günü için Adana'ya gitmiş. Orada 'hayranları' ve gazetecilerle konuşmuş. Daha doğrusu konuşmamış da Zaman'a kayyum atanmasına ve son gelişmelere dair sorular gelince,

'Yeterince siyaset konuştum. Gazetelerde var. Ne düşündüğümü biliyorsunuz zaten. Her gelişmeye maydanoz olmayacağımı söylemiştim'

Demiş! Hangi gelişmeye maydanoz olacak, hangisine olmayacak pek anlayamadım doğrusu.

Öyle ya! Daha birkaç hafta önce 'düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü, üniversite özerkliği ve kuvvetler ayrımına dayanan demokrasi artık yavaş yavaş sona eriyor diye korkuyorum' dememiş miydi!" [23]

Akif Beki'den bir şey daha: "2015 Aydın Doğan Roman Ödülü'nü almak için kürsüye gelen Orhan Pamuk, teşekkür konuşmasıyla kafamdaki kurguyu büsbütün bozmasın mı! Hiç ummazdım, sürpriz bir 'yeni Türkiye' güzellemesi yaptı. Açıktan açığa. Tabii güzelleme yapmak kastıyla değil ve bir kez bile 'yeni Türkiye' demeden"! [24]

* * * * *

OP'un "liberal sol"cu tutum(suzluğ)una ilişkin olarak, Ahmet Hakan, "… 'Derin bir hayal kırıklığı yaşıyorum' diyen Orhan Pamuk'u, 'Hayallere o kadar fazla dalmasaydın yaşadığın hayal kırıklığı bu kadar derin olmazdı' diye terslemek istiyorum," [25] notunu düşerken "Pamuk'un Siyasi Kodları"nı en iyi Murat Erdin'in şu satırları özetler:

"Ona göre 'siyasetin aşırısında yapmacıklı bir şey vardır… Kafasındaki siyasi kodları tıpkı öncekilerde olduğu gibi bu romanına da tek tek işlemiş. Pamuk'un dünyasında özgürlük, bireycilik, ifade özgürlüğü ve demokrasi var. Belki de 'siyaset yapıyor' diye eleştirilmesinin temelinde bu vardır." [26]

O hâlde OP'un, yazınında da yaptığı siyaset bunun ötesinde değildir. Çünkü…

'Rossiyskaya Gazeta' gazetesine, 1917 Bolşevik Devrimi lideri ve SSCB kurucusu Vladimir Lenin'e saygı duyduğunu, fakat Onun insanları öldürmeye gönderdiğini, bu yüzden de eleştirdiğini söyleyen OP, "Kendisini Avrupalı olarak gördüğünü" de vurgulamadan [27] geçmezken; ufkunun "liberal sol"culukla sınırlı olduğunun da altını çiziyordu.

"O da ne" mi?

Siyasal liberalizmi temel dayanaklarından biri yapan "sol"a, "liberal sol" denir. Çoğunlukla "post-modernist"tirler; "demokratikleşme" gibi konuları ve AB pencere-

sinden irdelerler. Bu nedenle de "liberal" ve "sol" sözcüklerinde dengenin "liberal" tarafındadırlar.

İnsan, kadın, cinsel tercih, azınlık hakları vb. her türlü konuda laf edip, sınıf mücadelesi konusunda suya sabuna dokunmamanın adıdır "sol liberalizm".

Marksizmin "sınıf" gerçeği yerine "yurttaşlık"ı ikame ederler. Sosyo-ekonomik bağlama aldırmazlar. Bu nedenle "demokratikleşme", AB gibi gündemler de "liberal solu" dar bir çerçeveye hapseder. "Devrim", "alternatif", vb.'leri "es" geçilen konulardır; "Büyük Anlatı" itirazıyla...

Burjuva ideolojisi olan liberalizm, kitlelere uyarlanabilmek için sol söylemler giyinir. "Sol liberalizm" de diyebileceğimiz bu anlayış, kitlelerin demokrasi özlemini düzen içi sınırlara hapsederler. "Ulusal Mesele"yi, basit bir otonomi ya da özerklik sorununa indirgenir. Kadın sorunu feminizmle daraltılır. Vs...

Sağcılığa solculuk süsü verilendir. Nihai kertede bilinen sağın "sanal solu" (veya "ılık sol"u)dur.

Teorik kökleri Ernesto Laclau, Chantal Mouffe metinlerinde bulunabilir. Sınıf mücadelesini ve devrimi rafa kaldıran, toplumdaki farklı kimliklerin tanınması ve birlikteliği temelinde derinleştirilen bir radikal demokrasi (liberal demokrasiden ne farkı var anlayabilmiş değilim) anlayışını benimseyen post-modern tandanslı bir tarz-ı siyasettir.

Kapitalist sisteme tepkilerin küçük vanalar açılarak, ortadan kaldırılmasına dayanan statükocu akımdır. Bir zamanlar "statükoyu zayıflatacak bir güç unsuru olarak gördükleri AKP'ye yedeklenme siyaset(sizliğ)i uygulayandırlar."

Kapitalizmin solculara sunduğu ürün "seçenek"lerinden olup; denizanası gibi bir hissiyat uyandırır insanda, fazla yumuşak, yapış yapış...

Varlıklarıyla, "Ya burjuva ideolojisi ya da sosyalist ideoloji. İkisi arasında bir orta yol yoktur. Öyleyse herhangi bir biçimde sosyalist ideolojiyi küçümsemek, ona birazcık olsun yan çizmek, burjuva ideolojisini güçlendirmek demektir," [28] vurgusuyla, "Liberalizm ve demokrasi arasındaki boşanma sorunu, tüm kurtuluş hareketinin temel sorunlarından biridir... Eğer liberalizmi demokrasiden ayıran derin sınıf kökenlerinin bilincine varmazsa, eğer bu bilinci yığınlar içinde yaymazsa, eğer liberalizmin "halkın özgürlüğü" davası karşısındaki ihanet ve yalpalamalarını böylece etkisizleştirmeyi öğrenemezse, Rus demokrasisi bir adım bile ilerleyemez," [29] diyen V. İ. Lenin'i doğrularlar...

Bir de Bill Livant'ın, "Bir liberal bir dilenci gördüğünde sistemin işlemediğini söyler. Bir marksist gördüğünde ise işlediğini"; yine V. İ. Lenin'in, "Bir liberal kendisine kötü muamele edildiği zaman, tanrıya şükür dayak atmadılar diye düşünür. Dayak yediği zaman ise, öldürülmediği için tanrıya şükreder. Ve iş ölüme gelecek olursa, bu defa ölümsüz ruhu fani vücudundan kurtarıldığı için tanrıya şükredecektir," [30] uyarısını! [31]

OP da bunlardan birisidir; aydın/entelektüel duruşunu hepimize bir kez daha tartıştıran...

* * * * *

Hatırlayın!

Noam Chomsky, "Gerçeği söylemek ve yalanları gözler önüne sermek, aydınların sorumluluğudur"...

Theodor Adorno, "Kendi vatanında kendini yabancı hissetmek entelektüel için ahlâkî bir sorumluluktur"...

Jean Paul Sartre, "Aydın insanın görevi, düşünmek, hiçbir engel tanımadan, tehlike karşısında bile kendine bir sınır koymadan, koydurtmadan düşünen insandır"...

Edward Said, "Entelektüel, toplumda bir uzlaşma oluşturacak genel simgeleri yaratan biri değil, bu simgeleri sorgulayan, kutsal sayılan gelenek ve değerlerin ikiyüzlülüğünü, ırkçılığını, cinsiyetçiliğini teşhir eden hiçbir fikir ayrılığına tahammülleri olmayan kutsal metin gardiyanlarıyla mücadeleden çekinmeyen kişidir, bir entelektüel hiçbir kahraman ve siyasi tanrıya inanmaz," diye haykırmazlar mıydı?

"Sinmiş Aydınlar"ın [32] bugününde, bu haykırışları hatırla(t)makla mükellefiz...

Çünkü "Yaşanılan gerçeklik sanatın ve sanatçının yüzyıllardır süren muhalif olma özelliğini hızla yok ederken gerçek sanatçılara, sanata düşen görev, geleneğine, yaşama, insana sahip çıkmaktır... Diyebiliriz ki sanat kendisini, gerçeğini, sahibini, sanatçıyı; sanatçı sanatı arıyor." [33]

OP da muadili "sol liberaller" de aradığımız şey değil!

"İyi de aradığımız ne" mi?

Fransız sosyolog Pierre Bourdieu şöyle sorar 'Karşı Ateşler'de: "Entelektüeller, özellikle de araştırmacılar, bilhassa toplumbilim alanındaki uzmanlar, politik dünyaya müdahale edebilir mi ve etmeli midirler? Hangi koşullarda bunu etkin olarak yapabilirler? (...) Politika yapmanın yeni bir tarzının yaratılmasına nasıl katkıda bulunabilirler?" [34]

Emile Zola'nın Dreyfus olayı sonrası kaleme aldığı ve 'L'Aurore'da yayınlanan 'Suçluyorum!' başlıklı mektubundan beri bu soru daima gündemde kalmıştır. Tahsin Yücel'in "Benzerine az rastlanır bir aydın başkaldırısı" olarak adlandırdığı Zola'nın Dreyfus olayı karşısındaki duruşu, entelektüelin iktidara göre hangi konumda olması gerektiğini gösterir.

Entelektüel; bilgisini, uzmanlığını ve hakikâtle iliş-

kisini siyasi mücadele alanında kullanan kişidir. Bu anlamda, entelektüel "hakikât etrafında kavga verir." "Hakikâti görmemiş olanlara, hakikâti söyleyemeyenler adına, hakikâti söyler." [35]

Kolay mı? Emile Zola'nın "Benim görevim konuşmak, suç ortağı olmak istemiyorum," [36] der.

Entelektüeller, "Tahakkümün aldığı yepyeni biçimler de dikkate alındığında, özellikle günümüzde toplumsal mücadelelerin parçası" [37] olmalıdır.

"Entelektüel, yeni politik eylem biçimlerinin, insanları seferber etmenin ve seferber olmuş insanları bir arada faaliyete geçirmenin yeni biçimlerinin, projeler oluşturmanın ve bunları ortak olarak gerçekleştirmenin yeni biçimlerinin kolektif arayışını örgütleyebilir ya da düzenleyebilir. Grupların ne olduğunu ne olabileceklerini ya da ne olmaları gerektiğini ifade etme ve aynı zamanda keşfetme çabası içindeki grup dinamiğine yardımcı olarak, keza toplumsal dünyayı dolduran engin toplumsal bilginin toplanmasına ve birikmesine katkıda bulunarak ebelik görevini yerine getirebilir." [38]

Ve nihayet bizim indimizde aydın/entelektüel duruşu ve sorumluluğu dik durup, daim diklenişiyle budur; böyledir…

Konuya dair son sözüm de "Bir oportünist her formüle kolayca imzasını atar ve onu aynı kolaylıkla terk eder, çünkü oportünizm demek, kesin ve sağlam ilkelere sahip olmamak demektir," vurgusuyla; "Yalancılar ve iki yüzlüler, beyinsizler ve körler, burjuvazi ve yandaşları, genellikle özgürlük, genellikle eşitlik ve demokrasi konusundaki boş sözleri ile halkı aldatmak isterler. İnsanlara şunu söylüyoruz: Yalancıların maskelerini kaldırın, körlerin gözlerini açın!" diye haykıran V. İ. Lenin'in uyarısı olacaktır…

18 Ekim 2019, İstanbul ■

NOTLAR

[1] Emil Michel Cioran.
[2] "Orhan Pamuk: Siyasetten Kaçmak İmkânsız", Radikal, 10 Ekim 2015… http://www.radikal.com.tr/hayat/orhan_pamuk_siyasetten_kacmak_imkânsiz_ben_de_agzimi_nasil_kapali_tutacagimi_bilmiyorum-1448944
[3] "Orhan Pamuk: Sorun Özgür Olamamak", Cumhuriyet, 23 Şubat 2017, s.16.
[4] Filiz Aygündüz, "Şimdi O Amcalara da Hak Veriyorum", Milliyet, 26 Nisan 2015, s.6.
[5] Evrim Altuğ, "Orhan Pamuk'tan İstanbul'a Gelin Çağrısı", Cumhuriyet, 8 Mayıs 2015, s.21.
[6] "Orhan Pamuk: İktidar Olmaktan Gurur Duyuyorlar mı?", Radikal, 28 Kasım 2015… http://www.radikal.com.tr/turkiye/orhan-pamuk-iktidar-olmaktan-gurur-duyuyorlar-mi-1481844/
[7] "Otoriter Askerden Otoriter Hükümete", Cumhuriyet, 15 Şubat 2015, s.7.
[8] Esma Çakır, "Orhan Pamuk: Türkiye'yi Korku Duygusu Yönetiyor", Hürriyet, 13 Ekim 2015, s.6.
[9] "Seçimlerdeki Yenilgi Erdoğan'ı Öfkelendirdi", Cumhuriyet, 13 Ekim 2015, s.15.
[10] "Yüzde 50 Aldın, Daha Kimi Döveceksin", Cumhuriyet, 5 Şubat 2016, s.11.
[11] "Bana Ne Denmiyor", Cumhuriyet, 1 Şubat 2016, s.15.
[12] "Akademik Sınıf Terörize Ediliyor", Cumhuriyet, 27 Ocak 2016, s.10.
[13] "Orhan Pamuk: Demokrasi Bitiyor", Cumhuriyet, 19 Ocak 2016, s.17.
[14] "Liberalleşme salgınına 1980'lerin sonları; ama daha fazlasıyla 1990'larda mâruz kalındı. 1970'lerde radikâllik modaydı. Herkes, kendisini benzerlerinden bir radikâllik farkıyla ayrıştırmayı çok seviyordu. 12 Eylül'ün balyozundan sonra; durum nedense tersine döndü. Bu defâ entelektüel dünyâda herkes ne kadar liberâlleştiğini gösterme telâşına düştü. Bu, ağırlıklı olarak "sol" câmiada başladı; daha sonra milliyetçi entelijensiya ve İslâmcılar arasında yayıldı." (Süleyman Seyfi Öğün, "Entel Dantel Bir Mevzu…", Yeni Şafak, 28 Ağustos 2017, s.11.)
[15] "Kafamda Bir Tuhaflık", Cumhuriyet, 12 Aralık 2015, s.17.
[16] "Pamuk, Dündar ve Gül İçin Konuştu: Çok Kızgın ve Üzgünüm", Cumhuriyet, 3 Aralık 2015, s.19.
[17] Yusuf Özkan, "Ülkem İçin Korkuyorum", 2 Mayıs 2016… http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160502_orhan_pamuk_cagri
[18] "Büyük Hayal Kırıklığı Yaşıyorum", Hürriyet, 17 Mart 2015… http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28480090.asp
[19] Yekta Kopan, "Yekta Bey Size Söz Veriyorum", Radikal Kitap, 7 Şubat 2016… http://kitap.radikal.com.tr/makale/haber/yekta-bey-size-soz-veriyorum-433651
[20] Orhan Pamuk, Hatıraların Masumiyeti, Yapı Kredi Yay., 2016, s.38.
[21] Yage, s.38-39.
[22] Turhan Günay-Eray Ak, "Orhan Pamuk'tan 'Kırmızı Saçlı Kadın': Konumuz Suç!", Cumhuriyet Kitap, No:1356, 11 Şubat 2016, s.14.
[23] Ayşenur Arslan, "Orhan Pamuk ve Maydanoz", Birgün, 7 Mart 2016, s.2.
[24] Akif Beki, "En Son Orhan Pamuk Havadisleri", Hürriyet, 18 Nisan 2015, s.21.
[25] Ahmet Hakan, "Terslenmeyi Sadece Orhan Pamuk Hak Ediyor", Hürriyet, 19 Mart 2015, s.6.
[26] Murat Erdin, "Pamuk'un Siyasi Kodları…", Taraf, 13 Ocak 2015, s.12.
[27] Fuad Safaro, "Pamuk: Lenin'e Saygı Duyarım Ama", 25 Şubat 2017… https://tr.sputniknews.com/turkiye/201702251027387343-orhan-pamuk-lenin/
[28] V. İ. Lenin, Ne Yapmalı?, Çev.: Muzaffer Erdost, Sol Yay., 2011.
[29] V. İ. Lenin, "Liberalizm ve Demokrasi Arasındaki Boşanma", Severnaya Pravda, No:9, 11 Ağustos 1913.
[30] V. İ. Lenin, Tüm Yapıtları, Cilt:11, s.385.
[31] "Olumsuz bir özü olan liberalizmin üstesinden gelmek için olumlu bir özü olan Marksizm'i kullanmalıyız." (Mao Zedung.)
[32] Fatma Esin, "Sinmiş Aydınlar ve Türkiye", Cumhuriyet, 20 Nisan 2019, s.2.
[33] Öner Yağcı, "Sanat ve 'Muhalefet'…", Cumhuriyet, 20 Temmuz 2019, s.13.
[34] Pierre Bourdieu, Karşı Ateşler- II: Avrupa Sosyal Hareketi İçin, Çev.: Işık Ergüden, Sel Yay., 2018, s.31.
[35] Michel Foucault, Entelektüelin Siyasi İşlevi, Çev.: Ferda Keskin-Osman Akınhay-Işık Ergüden, Ayrıntı Yay., 2011, s.51.
[36] Emile Zola, Suçluyorum, Çev.: Tahsin Yücel, Can Yay., 2007, s.20.
[37] Pierre Bourdieu, Karşı Ateşler- II: Avrupa Sosyal Hareketi İçin, Çev.: Işık Ergüden, Sel Yay., 2018, s.33.
[38] Yage, s.34-35.

200 YIL SONRAKİ WUPPERTAL TOPRAKLARINDA:

ENGELS

GANİME GÜLMEZ

"Her şeyden evvel yeni kuşak, yeniyi anne sütüyle kavramaya başladığında; işte ancak o zaman gelip çatar yeninin zaferi" [1] – Friedrich Engels, 1840

Kimileri onları; "hayalperest" olarak değerlendirdi. Kimileri onlara; "maceraperest" dedi. Kimileri onların araştırmalarındaki yanlışlıkları irdeledi ve çöpe attı Marks'ı, Engels'i; çöpe atmanın öyle kolay bir iş olmadığı anlaşılınca da yeniden elde tutup cilalamak tercih edildi!

Onlar, Paris Komünü deneyimine tanıklık edenlerdi. Onlar SSCB deneyiminin arifesindeki sancılarda yatıp kalkanlardı. Onlar ömürlerini; bu hareketlerin özneleri için üretmeye ve ürünlerini onlarla buluşarak paylaşmaya adayanlardı. Onlar dünya çapındaki işçi hareketlerinin, kendi yaşadıkları çağdaki akışına tanıklık edenlerdi.

Yazıtlarının ve içinde bulundukları toplumsal pratiklerinin, dünya gerçekliğindeki bitmek bilmeyen ve bitmeyecek olan değişimlerin ardından yüz yılı aşkın bir zaman geçtikten sonra dahi: Onların masaya yatırılma süreçleri henüz nihayetlenemedi! Bu denli uzun oldu ömürleri: İYİ Kİ! İYİ Kİ DOĞDUN ENGELS!

* * *

1820 yılında doğan Engels'in 200. doğum gününü kutlama hazırlıklarına 2018'de başladı Wuppertal!

Türkiye'deki eski bulvar gazetesi diyebileceğimiz Almanya'daki "Bild Zeitung"; Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2014'te Wuppertal şehrine hediye ettiği "Engels'in Bronz Anıtı"nı, flaş foto olarak haberlerine yerleştirip durdu.

Alman Posta Dairesi; pulların üzerine Engels'in hangi resminin yerleştirileceğine çoktan onay verdi bile.

Paraların üzerine yerleştirilmek üzere; "0 Euro" amblemleriyle birlikte Engels grafikleri tasarlandı. Ve daha sayısız materyalin üzerine, sayısız Engels grafiği tasarlanarak; "Wuppertal'in En Tanınmış Oğlu Engels 200 Yaşında" hazırlıkları çoktan tamamlandı bile.

Yaklaşık 150 etkinlikten oluşan bu "2020 Engels Yılı" etkinliklerinin resmi açılışını yapacak olan isim ise Armin Laschet olacak. Yani Nordrhein-Westfalen eyaletindeki FDP-CDU koalisyon hükümetinin başbakanı olan CDU'lu bir politikacı!

Bu kadarla da yetinilmeyecek tabii ki: 2020 Mart ayında başlanılıp, 2021 Mart ayında bitirilmek üzere, Engels'in ailesinin yaşadığı, 1897'de yıkılan Martinis Caddesi No:11 adresindeki evin yeniden canlandırılması için 12 milyon avro ayrıldı. Ve bu ev 2021 yılında, bir "Ziyaretçi Merkezi" olarak hizmete girecek. Bunun şehir ekonomisine sunacağı katkı da eller ovuşturularak hesaplanmaya başlandı bile!

Bu arada, yine Wuppertal'de bulunan Marks-Engels Vakfı da Marks ve Engels yapıtlarının güncel politikalar içerisindeki gerçekliğinin tartışılacağı programlar hazırlamış vaziyette.

Yani Wuppertal daha şimdiden şubat ayında başlatacağı etkinlikler dizisine katılacak binlerce turisti ağırlamanın maddi-manevi heyecanını duymaya başladı bile.

* * *

Bütün bu hazırlıklar yapılırken; Almanya gibi gelişmiş bir kapitalist ülkenin, Berlin gibi büyük şehirlerinde ayyuka çıkan "barınma-ev sorunları" oturdu gündeme. Kiracılar Birliği sokaklarda sesini duyurmaya çalışırken; Cicero, Felsefe vb. gibi dergiler, bazı gazeteler dahi Engels'in "büyük şehirlerdeki barınma sorunu" içerikli yazılarından birkaç paragrafı da olsa yayınlamadan edemediler.

Marks-Engels yazışmalarının, bugün olanların, tüm bu tarihin paragraf girişi Lenin'in şu özetleyişinde kalacak hep: *"Bu mektuplaşmalarda her şeyden önemli ve en yeni olan: Onlar'ın, devrimci düşünce tarihinde dahiyane bir ileri adımı gerçekleştirmiş olmalarıdır"* [2].

Sizleri tarihten silemedikleri gibi, niteliğinizi değiştirme çabalarından da vazgeçmediler! Vazgeçmeyecekler de:

İYİ Kİ! İYİ Kİ DOĞDUN ENGELS! ■

Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2014'te Wuppertal şehrine hediye ettiği "Engels'in Bronz Anıtı"

Hazırlanan hatıra para, pul ve çıkarmalarla Wuppertal kenti "2020 Engels Yılı" etkinliklerine hazırlanıyor...

Engels'in ailesinin yaşadığı, 1897'de yıkılan Martinis Caddesi No:11 adresindeki ev canlandırılarak "Ziyaretçi Merkezi" olarak hizmete sokulacak.

[1] "Günter Hillmann'dan Friedrich Engels Yazılarından Seçmeler; İşçi Sınıfının Çevresi Üzerine, Cilt 27-1970, Bertelsmann Fachverlag" kitabına giriş bu alıntıyla yapılmış, kaynak belirtilmemiştir.

[2] "Belgeler ve Tanıklarla Friedrich Engels"; Helmut Hirsch, Rowohlt Yayınevi, Hamburg, 1968.

Sol sayfadaki fotoğraf:
Friedrich Engels, 1888
Fotoğraf: William Elliott Debenham

FRIEDRICH ENGELS
1820-1895

● **1820 28 Kasım:** Friedrich Engels, dokuma fabrikası sahibi Friedrich Engels ve eşi Elisabeth'in dokuz çocuğundan ilki olarak, şu anda Wuppertal'e bağlı olan Barmen şehrinde doğar. Piyetizm-zühdiye inancının gerekleri içerisinde büyütülür. [Piyetizm-zühdiye: İnsanın, bedeni isteklerini sınırlandırmasını öngören bir dini inanç. –ÇN]

● **1838'e dek:** Wuppertal-Elberfeld'de ortaokul-lise eğitimine devam eder. Lise eğitimi bitmeden bir yıl önce, babasının kendi farbrikasında çalışmasını istemesi üzerine okulunu terkeder.

● **1838-1841** Bremen'de ticari eğitim alır. Orada "Genç Almanya", Karl Gutzkow (1811-1878) ve Heinrich Heine (1797-1856) ile bağlantıya geçer. İlk sosyal eleştirel yazısı olan "Wuppertal'den Mektuplar", Friedrich Oswald takma ismiyle Genç Almanya'da yayınlanır.

● **1841** Berlin'de bir yıllık gönüllü askerliğini yapar. Bu dönemde üniversitenin felsefe bölümündeki okumalara katılır ve temsilciliğini Hegel'in öğrencilerinin yaptığı "Genç Hegelciler" grubuna yakınlaşır.

● **1842** Köln'de bulunan Rein Gazetesi'nde ilk kez Karl Marx'la karşılaşır.

● **1842-1844** Babasının, İngiltere'nin Manchester şehrinde bulunan pamuk ipliği fabrikasında ticari eğitimine devam eder. Manchester'deki işçilerin durumu onu derinden etkiler ve politik duruşunu değiştirir. Engels orada, hayatı boyunca yakın ilişkide olacağı İrlandalı Mary ve Lizzie Burns ile tanışır. İngiltere'de yaşadığı bu süreçte, "Ulusal Ekonominin Eleştirisi" (1844) ve "İngiltere'deki İşçi Sınıfının Durumu" (1845) başlıklı ilk teorik yazılarının materyallerini toparlar.

● **1844** Karl Marx ve Arnold Ruge (1802-1880)'nin Paris'te hazırlamakta oldukları "Alman-Fransız Yıllıkları" için yazılar yazmaya başlar. Paris ziyaretini gerçekleştirdiği bu yıl, maddi olarak da daima el uzatacağı Marx'la hayat boyu arkadaşlığının ve ortak çalışmasının başlangıcı olur. Aralarındaki yazışmalar, yaklaşık olarak 1.400 mektuptan oluşur.

● **1845 Nisan:** O sırada Marx'ın yaşadığı Brüksel'e geçer. **Temmuz-Ağustos:** Marx'la birlikte Londra ve Manchester'e yolculuk yapar. **Ağustos:** Brüksel'de resmi olarak ikametgâh bildiriminde bulunur.

● **1847 Temmuz:** Engels Londra'daki "Adalet Birliği" Kongresi'ne katılır. Bu oluşumun "Komünistler Birliği"ne dönüşümüne katkıda bulunur ve bir program olarak "Komünizmin Temel İlkeleri" taslağını sunar. **Ağustos:** Brüksel'deki Komünist Çalışma Organizasyonu'na katılır. **Ekim:** Paris'e geri döner. **Kasım-Aralık:** II. Londra Komünistler Birliği Kongresi'ne katılır. Ardından Brüksel'de Marx'la buluşarak, "Alman İşçiler Birliği"ni kurma adımını atarlar.

● **1848** Şubat: Londra'da Marx ve Engels tarafından ortak olarak hazırlanan, "Avrupa'da Bir Hayalet Dolaşıyor, Komünizm Hayaleti" sözleriyle başlayıp, "Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşin!" çağrısıyla biten "Komünist Parti Manifestosu" yayınlanır. Bu Manifesto, bugüne dek dünyanın yaklaşık bütün dillerinde 1.200 baskı olarak yayınlanmıştır.

● **1848-1849** Mart Devrimi sırasında Engels, "Yeni Rhein Gazetesi"nde redaktör olarak çalışmaktadır. **Mayıs:** Marx'la Barmen'de buluşarak, Köln'e yerleşmek üzerine bir konuşma gerçekleştirir. **Eylül:** Engels, Ferdinand Lassalle ile ilk kez Rheinland'da karşılaşır. Paris ve Brüksel üzerinden İsviçre'ye kaçar. Oradan, Bern'e doğru hareket etmek zorunda olan Marx ve ailesine para iletmeyi başarır.

● **1849 Ocak:** Köln'e geri döner. Tekrar redaksiyon çalışmalarına başlar. **İlkbahar aylarında** tekrar alevlenen Wuppertal'deki devrim sürecine ve Mayıs sonrası Baden ve Pfalz'ta gerçekleşen ayaklanmalara, politik propaganda yapmak üzere aktif olarak katılır. Kısa süreliğine gözaltında tutulur. İsviçre'ye döndüğünde, Cenevre'de Wilhelm Liebknecht ile tanışır. **Ekim/Kasım:** Engels, Ceneviz üzerinden gemiyle, Marx'la kısa süreliğine aylık "Yeni Rein Mecmuası" çıkararak ikinci bir devrimi körüklemeyi denemek üzere Londra'ya geri döner.

● **1850** Engels, önce ticari mümessil, 1864'te de pay sahibi olarak toplam 20 yıl çalışacağı baba firmasının olduğu yere Manchester'e döner. Orada elde ettiği gelirle, neredeyse hiç parası olmayan Marx'a yardım eder. Bunların yanısıra "New York Daily Tribune", Breslau'daki "Yeni Ya da-Gazete" ve "Wien Presse"ye politik yazılar yazar ve Marx'ın kaleme aldığı "Almanya'da Devrim ve Karşı Devrim" yazı dizisini takma isimlerle yayınlar.

● **1854-1855** "Almanya ve Slavlık" çalışmasında, Rusya'daki Panslavist Hareket ve onun devrimci girişimine itirazına yer verir.

● **1856** Mayıs ayında, Mary Burns'la birlikte İrlanda'ya geçer.

● **1859** Eylül: İskoçya'ya geçer.

● **1860** Babası ölür.

● **1862** Engels yeniden Almanya'ya geçer.

● **1863** 6 Ocak'ta Mary Burns ölür.

● **1865** "Prusya Militarizmi Sorunu ve Alman İşçi Partisi" yazısında, işçi hareketini yavaş yavaş Lasalle Kursları'ndan uzaklaştırmayı dener. Almanya'dan İsviçre'ye, oradan da İtalya'ya geçer.

● **1867** Almanya'ya geri döner. Kapital'in yayınlanmasının ardından; günlük, büyük gazetelere sayısız anonim ilanlar vererek, burjuvazinin ilgisini Marx'ın bu başyapıtına çekmeyi dener. Ardından Lizzie Burns'la birlikte İskandinavya'ya geçer.

● **1869** Almanya ve İrlanda'ya, Lizzie ve Eleanor Marx'la birlikte yolculuk yapar.

● **1870-1871 Eylül:** Londra'ya taşınır. Artık Enternasyonal İşçiler Cemiyeti Temsilciliği'nin bir üyesidir. İngiliz Pall Mall Gazetesi'ne, Alman-Fransız Savaşı üzerine 60'tan fazla makale yazar.

● **1871'den sonra:** Birinci Enternasyonal'e bağlı Entarnasyonal İşçiler Cemiyeti Temsilciliği'nin bir üyesi olarak; Belçika, Danimarka, Portekiz, İspanya ve İtalya temsilciliklerini üstlenir. 1872'de Den Haag ve Scheveningen'de gerçekleşen kongrelere Marx'la birlikte katılır.

● **1873-1883** 29 Kasım'da annesi ölür.
Diyalektiğin yasalarını açımladığı Doğanın Diyalektiği çalışmasını, doğa bilimlerine dayalı olarak geliştirmeye yoğunlaşır.

● **1875** Marx'la birlikte hazırladığı "Gotha Programının Eleştiri"sinde, Alman Sosyaldemokrasisi'ni eleştirel bir şekilde inceler.

● **1876-1878** "İleri"de bölüm bölüm yayınlanmakta olan "Anti-Dühring"i, bir Marksizm ansiklopedisi hâline getirir. Berlin'deki Doçent Eugen Dühring (1833-1921)'in küçükburjuva ve gerici sosyalizm propagandaları üzerine; "Sayın Eugen Dühring'in Bilim Devrimi" başlığıyla, kaynaklarıyla ve tüm ögeleriyle Marksizm'in otuz yıllık tarihini geniş bir biçimde açıklayarak, tüm bunları bir kitap hâline getirir.

● **1878** Uzun yıllardır hayat arkadaşı olan Lizzie Burns ölmeden bir gün önce, 11 Eylül'de onunla resmi olarak evlenir. Lizzie 12 Eylül'de ölür.

● **1880 Aralık:** Bebel ve Bernstein, Engels ve Marx'ı ziyaret eder. "Ütopik Sosyalizmden Bilimsel Sosyalizme Geçiş" çalışmasını yapar. Bu çalışmasının esasını Anti-Dühring çalışması belirler ve bunun üzerinden devam ederek 1882'de yayınlanır.

● **1881 5 Aralık:** Jenny Marx ölür. O'nun ardından Engels yazılı bir konuşma hazırlar.

● **1883 17 Mart**'ta Karl Marx'ın ölümünün ardından, sakin bir şekilde teorik çalışmalara yoğunlaşabilmek üzere Londra'da kalmaya karar verir. Hazırlamakta oldukları, 1885'te yayınlanacak olan Kapital II'yi tamamlama çalışmasını sürdürür.

● **1884** "Aile, Özel Mülkiyet ve Devletin Kökeni" yazınında, Marx tarafından geliştirilen "Tarihsel Materyalizm"i, insan toplumunun ilk hâlleriyle birlikte sentezlemeye çaba sarfeder.

● **1885** Kapital II yayınlanır.

● **1888** "Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu" araştırması içerisinde bilimsel sosyalizmin sorunlarını da inceler.

● **1890 Temmuz:** Schorlemmer ile birlikte Norveç'e geçer. Sosyalist yasaların kaldırılmasının ardından, sosyaldemokrasinin ilerki gelişimi üzerine çalışmalara başlayan Engels, bu çalışmaları sürdürmek üzere Karl Kautsky ve August Bebel'le yakınlaşır, SPD'nin 1891 Erfurt Programı üzerinde etki sağlamaya çalışır.

● **1893** Zürih'te gerçekleşen II. Enternasyonal Kongresi'ne Onursal Başkan olarak katılır.

● **1894** Kapital III'ü tamamlar.

● **1895** Yakalandığı gırtlak kanseri tedavisi için, son kez Eastbourne'deki tedavi merkezine yatar.
5. Ağustos gecesi hayatını kaybeder. ■

ÇEVİRENİN NOTU: Engels'in hayatı ve biyografisi belgeli-yazılı hâle getirilinceye dek hayli zorlanılır. Bu konuda, SSCB'den Almanya'ya dek sayısız sosyalist çaba sarfeder. İşçi sınıfı hareketleri tarihçisi ve gazeteci Gustav Bayer, 1920 yılında; 15 küçük kitapçıktan oluşan bir Engels dökümantasyonu hazırlar. 1933'e gelindiğinde, bu kitaplar yasaklı hâle gelir. Ardından SSCB'de bir ekip oluşturulur ve bu ekip; "Engels'in hayatı aktarılırken, alıntıların ve olay aktarımlarının revize edildiği" gerçekliğinden yola çıkarak, Bayer'in oluşturduğu kitapçıkları ve diğer biyografi çalışmalarını inceler, 15 bölümden oluşan "Engels: Hayatı ve Eserleri" adlı Rusça bir kitap yayınlar. Bu kitap 70'lerin başında Almancaya çevrilir. Yukarıdaki biyografi, tüm bunlar karşılaştırılarak Berlin Alman Tarih Müzesi'nde bulunan, resmi "Engels Biyografisi" taban alınarak; 1933'ten itibaren Fransa'da sürgünde yaşayıp, ardından 1988'de Leipzig Karl-Marx Üniversitesi'nde Felsefe Doçenti olarak görev yapan Helmut Hirsch'in 1968'de yayınlanan "Engels" adlı kitabının 131-133. sayfalarında bulunan belgeli-tarihsel kronolojide yeralan, 1845-48-49, 1856-59, 1860-62-63-65, 1871, 1881-83-85, 1890-95 yıllarına ait bölümler; bazı yıllara ekler yapılarak, bazı yıllar da tamamen eklenerek, iki kronolojik dökümün bağlanmasıyla oluşturulmuştur.

Çeviren: Ganime Gülmez

ENGELS'İN KIZKARDEŞİ MARİE'YE YAZDIĞI MEKTUPLARDAN(*)

[Bremen] 29 Ağustos 1838

Xanten'e gitmek istemeniz ne güzel. Büyükanne, teyze ve anne bunun için sözleşmişlerse, oraya gideceksiniz de. Üzüm zamanlarında orada olun ki, alabildiği kadar üzüm yiyebilesiniz. Buradaki bahçemizde de üzüm var. Ama henüz olgunlaşmadılar. Fakat olgunlaşan elmalarımız var. Cennet elmaları; hem de Caspar'ın çiftliğinde, baltayla kestikleri koca ağaca tırmanıp yediklerimizden çok daha lezzetli.

Düşünüyorum da Marie, senin için, henüz hepsi sekiz günlük dahi olmayan yedi civcivli bir tavuğumuz var. Eğer yazıhanede bir işimiz olmazsa, beraber çiftliğe gider ve orada sinekler, sivrisinekler, örümcekler yakalarız. Sonra ihtiyar gelir ve onları ellerimizden alır. Bir kanarya kadar büyük olan buradaki siyah civciv de gelip, onları yutuverir. Bu civcivlerin hepsinin ayaklarının üzerinde tüyler var ve bu küçücük hayvancıkların hepsi tavuk olacaklar. Bahse girerim ki, böyle bir tavuk ve civcivleri, seni mutlaka çok ama çok sevindirecek. Zaten sen kendin böyle bir civcivsin. Anneye söyle, gelecek yıl da bir tavuğun altına yumurta yerleştirsin. Burada güvercinlerimiz de var. Ve çeşit çeşit kuşlarımız. Eberlein ve ben her gün onlara yem veriyoruz. Hep taze kalan bezelyelerden yok burada. Bu yüzden, normal bezelye ya da bezelye kadar büyümeyen gürgen fıstığı atıyoruz onlara.

Sabahları pazar yeri insanlarla dolduğunda, oradaki çiftçi kadınların ne kadar ilginç yerel kıyafetleri olduğunu mutlaka görmelisin. Özellikle kasketler, bereler ve hasır şapkalar çok ilginç. Bir kadını tam yakından, sakince izleyebildiğimde; bu görüntüyü hemen çizmek ve sana göndermek istiyorum. Çok küçük, kırmızı şapka takıyor kız çocukları. Yaşlı kadınlarsa, yassı, yüzlerine dek sarkan kuyruklu boneler takıyorlar. Ya da önden siyah süslerle bezenmiş büyük kadife şapkalar.

Benim kaldığım odanın penceresi küçük bir sokağa bakıyor ve bu sokak hiç de tekin değil. Akşamları geç vakitlerde henüz uyumamışsam, saat on bir gibi, bu sokakta gürültüler başlıyor. Kediler miyavlıyor, köpekler havlıyor, hayaletler gülüyor ve uluyor ve başka evlerin önündeki sokak fenerlerinin camları şakırdıyor. Ama artık bütün bunlar çok normal gelmeye başladı, çünkü bu sokakta fener lambaları görevlisi oturuyor ve saat on birde dahi sokaklarda yürüyor [...] ■

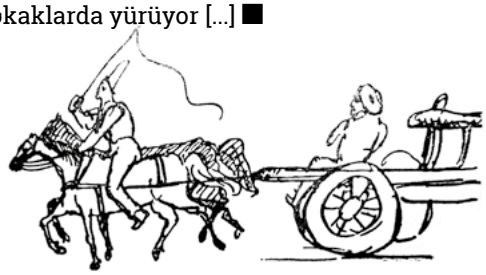

Bremen, 10 Ekim 1838.

Tiyatroya gittim ve "Sihirli Flüt"ü çok beğendim; isterdim ki, sen de benimle oraya gelebilesin. Bahse girerim ki, sen de bu oyunu çok beğenecektin. Evet, Marie, acaba sana daha neler yazmalıyım? Yazacak daha iyi şeyler olmadığından, acaba biraz homurdanmalı mıyım? Daha iyilerini bilmiyorum ve sen hep, böyle yeknesak dört dolu sayfa eline geçtiğinde, bundan memnun olmalısın. Burada, Bremen'de bulunan ticaretçilerin evlerinin hepsi çok ilginç yapılmış; bu evler, bizim evlerimiz gibi uzun uzadıya bir cadde üzerine dizili değil. Aksine daracık bir istikâmette sıralanmışlar ve çatıları birbirleriyle dip dibe, döşeme tahtaları çok büyük ve sivrilerek yükseliyor, tıpkı küçük bir kilise gibi. Yukarıda ve aşağıdaki bütün çatı delikleri, rüzgârdan etkilenmesin diye hepsi kapaklarla kapatılmış; çünkü yukarıda Oller'in ambarı bulunmakta ve çatı deliklerinden giren rüzgârla, kahveler, ketenler, şekerler, balıkyağları vd. hepsi yolunu şaşırabilirler. İşte böyle, bütün döşemeler boyunca üst üste iki sıra pencere dizili. Şimdi konsolusun eşi [Konsolos Heinrich Leupold, bu büyük ambarın sahibi –ÇN] dört çocuğuyla birlikte yine şehre geldi; korkunç bir gürültü çıkarıyorlar. Şansımıza bu çocuklardan ikisi, Elisabeth ve Loin (adı Ludwig) okula gidiyorlar. Ancak Loin ve Siegfried bir aradalarsa, katlanılamaz gürültüler çıkarıyorlar, insanın bütün gün bu gürültüye dayanabilmesi mümkün değil. Geçenlerde keten yastıkların etrafında dans

Bremen, 19 Eylül 1840

Bizimle kıyaslandığında, çok sıkıcı bir hayatınız var. Dün öğle sonrası, artık yapacak hiçbir iş kalmamıştı ve ihtiyar gitmişti, zaten Wilhelm Leupold da nadiren görünüyor. Bir sigara yaktım ve önce sana yazdım. Sonra rahlenin üzerinde duran, Lenau'nun "Faust"unu alıp okudum. Ardından bir şişe bira içip, saat yedi buçukta Roth'a gittim; birliğe gittik, Raumer'in "Hohenstaufen'ın Tarihi"ni okudum [Württemberg'deki bir dağın tarihi –ÇN-]. Sonra bir biftek ve salatalık yedim. Ardından saat onbuçukta eve geldim ve uykum gelene dek, Diez'in "Roman dilinin gramatiği"ni okudum. Yarın yine pazar ve çarşamba günleri Bremen usulü kefaret ödeme ve dua günü; böyle böyle, yavaş yavaş kışa giriyoruz işte. Bu kış, kütük bacaklarımı zerafete alıştırmak için Eberlein'la birlikte dans kursu alacağım.

Burada, sana çizeceğim tam bir meydan muharebesi sahnesi var; yani bahsettiğim, bir tarafı kuzey rüzgârına bakan diğer tarafında ise malların yüklendiği cadde. Arabacı, elinde kırbacıyla, arkasında duran kahve çuvallarını alıp hemen yola çıkmak istiyor; sağdaki adam ise savaş korsanı işte, çuvalları arabaya yüklemekle uğraşıyor. Onun yanındaki şarap varilcisi, elinde bir kadeh olan. Diğer tarafta da çuvalları gemilere yükleyen sandallar var. Bu tasvirin çok ilginç olduğunu inkâr edemeyeceksin ama. Arabacı yola çıktığında; ata semer, mahmuz ve üzengi takmadan biniyor. Ve sonra atın gövdesini sürekli topuklarıyla dürtükleyerek ilerliyor. [...]

Sana yazdığım son mektuptan sonra buraları seller bastı. Treviranus'ta su yüksekliği on iki-on dört parmak arasında seyretti. Ve ben de ihtiyarın yanına kaçmak zorundaydım. İhtiyar beni, yaklaşık iki hafta boyunca çok güzel ağırladı. Ama orada, tam da gerçek bir dansa başlandı. Su, evin önünde bir buçuk adım yükseldi. Bir deliği olan mahzene su gitmesin diye, tezeklerle deliği kapattık. Ancak bu sular, komşunun mahzeninden sızıp sürekli bizim duvara doğru geliyordu. Rom fıçılarının, patateslerin ve hepsinden önemlisi de ihtiyarın çeşit çeşit şaraplarının bulunduğu mahzeni su basmasın diye; dört gün-dört gece suları dışarıya pompaladık. Tabii ki Wilhelm Leupold ve ben birlikte kaldık; masanın arkasındaki kanepeye oturduk, masada birkaç şişe şarap, sosis ve islenmiş bir Hamburg etinden nefis, büyük bir parça durmaktaydı. Orada sigara içtik, sohbet ettik ve her yarım saatte bir suları dışarıya pompaladık. Çok eğlenceliydi. Bu arada, ihtiyar her sabah saat beşte gelip, içimizden birisiyle nöbet değiştiriyordu. Sel, çok üzücü şeyler de yaşattı. Şehrin önündeki bir ev alt katının pencerelerine dek sular içinde kaldı; burada insanlar birdenbire sularla birlikte oluk oluk akan jardonları gördüler ve evlerinin içi bu jardonlarla doluverdi. Bu evde gürültülü jardonların dışında, sadece kadınların odaları vardı, hiç erkek yoktu. Bu zarif hanımefendiler bütün korkularına rağmen, süpürge, sopa ne bulurlarsa onunla bu vahşi güruhu dışarıya atmaya çalıştılar. Tam kuzey rüzgârı istikametinde bulunan, o anda yazıhanedekilerin kahvaltı yapmakta oldukları başka bir eve ise, yani tam da odanın ortasına dolan sular beraberlerinde duvarı delen bir büyük buzdağını da getiriverdiler [...]. ■

---

ettiler. Her biri kılıç ve tüfekleriyle silahlanmıştı ve bir düelloya giriştiler. Ve Lion, bir tanesini kulağına dayadığı midyelerle savaş düdüğü çalıyordu. Döşeme tahtalarının ardından gelen bir büyük pencere tam benim yazı kürsümün önünde olduğu için, orada neler olduğunu tamamen izleyebiliyorum ve bu beni çok sevindiriyor.

Sen bana tavuk çiftliğini çizip gönderdiğin için, ben de sana yazıhaneden görünen kiliseyi çizip gönderiyorum. Hoşça kal.

Kardeşin Friedrich ■

(*) Kaynak: Günter Hillmann'dan Friedrich Engels Yazılarından Seçmeler; "İşçi Sınıfının Çevresi Üzerine", cilt 27-1970, Bertelsmann Fachverlag, s.25-29. Mektuplardaki [...] bölümleri yayınlanmamıştır, kitapta da aynen böyledir.

Çevirenin Notu: Marie Engels 1924 doğumludur (1924-1901). Engels ona bu mektupları yazmaya başladığında 18, Marie ise 14 yaşındadır. Engels, eğitim görmek için üç yıl boyunca kaldığı Bremen'den kardeşi Marie'ye sürekli mektup yazar.

Çeviren: Ganime Gülmez

F. ENGELS

WUPPERTAL'DEN MEKTUP

Bilindiği üzere, yaklaşık üç saat süren bir vadiyi kapsar adı parıltı meraklısına çıkmış bu iki şehir: Elberfeld ve Barmen. Bu ince ırmak, ağır erguvani dalgalarla hızla akar; tüten ve tuzaklarla bezenmiş fabrika binalarının arasından. Ancak buraların kızıllığı, kanlı bir savaştan ileri gelmez. Çünkü burada, sadece teoloji kalemşörleri ve çenebaz acuzelerdir imparatorun sakalları üzerine tartışmalar yürüten. Yine insanın buralardaki faaliyetinin utancı değildir söz edilen, hem de bunun için yeterince sebep mevcutken; aksine sadece ve sadece yığınla Türk kırmızısı-boyacılıktır bahsedilen.

Gelinir Düsseldorf'tan buralara, girilir Sonnborn'daki kutsal mabede; yerlerde sürüklenip çamurlar içerisinde kalır, güvendiği dağlara kar yağar, perişan hâlde durur Ren nehri karşısında Wupper. Hayli lütufkâr olan bu civarın çok yüksek olmayan ve hafifçe yükselen dağları, cesurca sıra sıra ormanlardan yeşil çimenlere dalarlar. Ve mavi gökyüzündeki kızıl rengini güzel havalarda kaybeder Wupper. Hemen bir yamacın kıvrımında Elberfeld'in eğik bükük kulelerinin bitiverdiği görülür (mütevazi evlerse bahçelerin arkasına gizlenir). Ve birkaç dakika sonra Obskurantlar'ın [1] siyonuna [2] ulaşılır. Hemen şehrin sınırında kilise göze çarpar; kutsal duvarlardan defedilmiş gibi durur orada. Bu kilise, çok deneyimsiz bir duvar ustası tarafından, çok iyi bir Bizans modeline göre tasarlanmış ve çok kötü bir şekilde inşa edilmiştir. Henüz inşa edilmemiş belediye binasının kanatlarına yer açmak üzere yıkılmıştır eski kilise; sadece kule ayakta durmakta ve genel işlevini bir hapishane olarak yerine getirmektedir. Hemen sonrasında büyük bir binaya ulaşılır; binanın kolonları, kendi çatısını sallamaktadır. Ancak bu kolonlar çok garip özelliklere sahiptir; en altları Mısır, ortaları Doryan, en üstleri ise İyonya tarzındadır. Ayaklık ve sütun başlıklarındaki, çok önemli sebeplere dayanan bu teferruatlar göze lüzumsuz görünür. Önceleri bu bina bir müzedir; fakat yıkılmıştır müzeler ve büyük borçları hâlâ yerinde durmaktadır. Kısa bir süre önce açık artırmaya çıkarılmış, şairane isminin bütün hatırlattıklarından uzaklaşılmak üzere, "ordu evi" adı verilerek bomboş bir sayfaya yerleştirilmiştir.

Nihayet Wupper'a varılır, en azından mimari güzellikleri olan Barmen'e gelineceği güzel bir köprüden görünür. Tıpkı köprünün kendisi gibi, her şey sevecen bir karaktere bürünür. Elberfeld'in ne eski ne de yeni ne güzel ne de karikatürize edilmiş olan modern insanın damgasını vurduğu orta dereceli binaları, büyük, zevkli sıra sıra evleri; her yerde yeni, taştan evler boy verir. Kaldırım terkedilir ve iki yanı sürülmekte olan büyütülmüş bir yol görünür ve caddeler devam eder. Taze yeşillikler görünür evlerin arasından; aşağılar kızıla bürünmüştür, yakınlaştıkça zarifleşen, ormanlar, çayırlar ve bahçelerle muhtelif değişimleri harmanlayan, plânsız hafif dalgalanmalar içerisinde sırt sırta veren dağlara yakınlaşan ve burada daha bir berrak görünendir Wupper.

Patikalar yarılanınca, biraz arkada kalan Unterbarmer Kilisesi'nin duvarları görünür; bu kilise en asil Bizans usulüyle çok iyi inşa edilmiştir ve vadinin en güzel binasıdır. Elberfeld'deki ezeli yeknesaklık bozulur; kâh bir taze yeşillikle, kâh bir modern evle, kâh bir ırmak koluyla, kâh bir cadde boyunca sıralanan bahçelerle boylu boyunca bir değişiklik hüküm sürer. Bu sebepledir ki insan, Barmen'in bir şehir mi, her çeşit binadan oluşan bir yığın mı ya da yine şehir kuruluşları tarafından birbirine bağlanan beldeler toplamı mı olduğu konusunda tereddüt içerisinde kalır.

Buradaki en önemli beldeler: Merkezi olarak reforme edilen Gemarke; Wupperfeld yakınında Elberfeld'den sonraki Unterbarmen, yukarı Gemarke ve daha ilerisinde solunda Wichlinghausen, sağında Hekinghausen, iki yanında muazzam güzellikteki Rauhental bulunan Rittershausen gelir; iki kilise de Luterci'dir. Sayıları iki ya da en fazla üç bini bulan katolikler, tüm vadiye dağılmıştır. Rittershausen yolculuğuna çıkıldıktan sonra, dağlıklar dünyasının sonu terkedilir ve bariyerlerden eski Prusya, Westfalya arazisine adım atılır.

Deneyimlerin gösterdiği, Elberfeld'in mahzun, sıcak bir etki bırakan caddeleri istisna olmak üzere, vadinin bu dış görünüşünün buradaki ahali açısından tarihe karıştığıdır. Almanya'nın neredeyse her yerinde filizlenen canlı, dirayetli halk yaşamı burada hiç hissedilmez; elbette ilk bakışta bambaşka bir izlenim bırakır, çünkü burada her akşam caddelerde eğlenen dostların sesleri ve şarkı söyleyişleri duyulur. Ancak bu şarkılar keskin içkinin dudaklarda tutuşturduğu müstehcen şarkılardır; buralarda, Almanya'nın her yerinde bilinen ve bunlardan gurur duymamız gereken halk şarkıları hiç

duyulmaz. Bütün birahaneler, özellikle yaz akşamları ve pazarları tıklım tıklım doludur. Saat on bir olup da kapatılacakları sırada, sarhoşlar dışarıya boşaltılır ve bunların çoğu Chausee mezarlığında sızıp kalır. Bunların "beygir" olarak adlandırılanlarının çoğu evsiz ve gelirsiz, demoralize olup tamamen ahlaki bir çöküntüye uğramıştır. Gün doğumuyla birlikte, tenha köşelerinden, samanlıklardan, ahırlardan vs. sürünerek dışarıya çıkarlar; tabii ki eğer gecenin bir yarısı, bir tezek çukurundan ya da evlerin merdivenlerinden dışarıya atılmamışlarsa. Şimdilerde hükümet, bu varlıkların kısmi de olsa sayılarını belirlemeyi hedeflemektedir.

Bu koşuşturmacaların sebepleri ellere binmektedir. Bu yükü, her şeyden önce fabrika işçileri fazlasıyla taşımaktadır. İnsanların çoğunun altı yaşından itibaren mecbur bırakıldığı bu iş onlara, bütün yaşam sevinçlerinin ve güçlerinin alındığı dar odalarda oksijenden çok kömür dumanı ve tozunu solutmaktadır. Kendi sandalyelerini kendi evlerinden getiren dokumacılar sabahtan akşama iki büklüm oturmakta, sıcak ocağın önünde omurilliklerine dek kurumaktadır. Bu insanları bu mistizme düşüren, sert içkilerle göçmeleridir. Buralarda hüküm süren bu mistizme en keskin bir karşı koyuşun gerçekleşmesi zorunludur. Buraların sadece "incelikler"den (sofular böyle adlandırıyor) ve ayaktakımı çapulculardan ibaret olmasının asıl sebebi budur. Birbirine düşmanca bakan iki parti arasındaki kopuş, onların her birinin özelliklerinden bağımsız olarak ortak halk ruhunun gelişimini tahrip etmektedir. Ve bu partilerden birinin ortadan yok olup, hiçbir şeye yardım etmek istemediği ve iki partinin de veremden mustarip olduğu bir durumda, onlardan herhangi bir şey umut etmek mümkün müdür? Buralarda görülebilecek az sayıdaki güçlü insanın neredeyse hepsi, başka bölgelerden gelen marangozlar, ayakkabıcılar ya da farklı emekçilerdir. Ya da yerli tütüncülerdir. Fakat bunların ruhen ve bedenen perişan edilmeleri için üç yıl yeterli bir süredir; her beş insandan üçü tüberküloz dan ölmektedir ve bütün bu olanlar sert içki alımından kaynaklanmaktadır. Ancak bu durum fabrika işletmesi sahibinin elinde olmasaydı ve eğer mistizm buralarda hüküm sürmeseydi, zorla yaygınlaşmasına olanak sunulmasaydı; böylesine korkunç ve akıl almaz bir sebeple tüberküloz artışı olmayacaktı.

Fakat özellikle Wuppertal'de, başta fabrika işçileri olmak üzere alt sınıflar korkunç bir sefalet içerisindedir. Burada; frengi ve göğüs hastalıkları inanılması neredeyse imkânsız bir yaygınlıkta hüküm sürmektedir. Sadece Eberfeld'de, okul çağındaki 2500 çocuktan 1200'ü okula gidememekte, fabrikalarda büyümektedir. Bu sebepledir ki, fabrika efendisi dahi gelirin iki katının kendisine verilmesi gereken bir çocuk olmak zorundadır. Zengin fabrikatörlerin vicdanları ise gayet rahattır; bir ya da daha fazla çocuğu perişan etmek hiçbir zühdiye ruhunu cehenneme götürmez, hele ki her pazar günü iki kez kiliseye gidilirse. Çünkü zühdiye inancından olup işçilerine kötü davranan fabrikatörler için, onların ücretlerini yığınla bahaneyle en aşağıya çekmek, bu vesileyle içki alışkanlıklarını artırmak, tabi bu insanların kanına girmek için en iyi vaazları seçmek; her şeyden daha önemlidir.

Yoksul kesimlerde tasavvufçuluğun en yaygın olduğu kesim esnaflardır (fabrika sahiplerini bunlara katmıyorum). İnsanın böylesi insanlardan birini, süklüm püklüm bir vücut, çok ama çok uzun bir elbise ve bu inanca uygun bir saç biçimiyle caddelerde görmesi çok üzücü bir manzara. Ancak bu insanları ciddi ciddi tanımak isteyen, mutlaka zühdiyelere [3] ait bir demirciye ya da ayakkabıcıya adım atmalıdır. Buralara adım atıldığında sağında İncil, solunda içki bulunan bir usta görülür. Ne iş yapıldığına dair göze çarpan hiçbir şey yoktur; usta neredeyse sürekli İncil okuyup içkisini yudumlarken, ara sıra da kalfaların koro hâlinde söyledikleri ruhani şarkılara eşlik etmektedir. Ancak burada asıl olan, sürekli ve içtenlikle okunan lanetlerdir. Bu güzergâhta, her yerde aynı manzarayla karşılaşılır. Tabii ki bu insanlar arasında fikir değişiklikleri filizlenenler de vardır. Özellikle allahsız alkolikler vd., harika sebeplerden dolayı fikir değiştirirler. Ancak dönenlerin hepsi sinirsiz ve ruhsuz insanlardır; onlar için ikna olmak küçük bir hadisedir. Fikirlerini değiştirseler dahi, her hafta defalarca gözyaşlarına boğularak gizlice eski yaşamlarına yolculuk yapıp dururlar. ■

(*) Kaynak: Günter Hillmann'dan Friedrich Engels Yazılarından Seçmeler; İşçi Sınıfının Çevresi Üzerine, cilt 27-1970, Bertelsmann Fachverlag, s.53-57. Hillmann'ın bu yazıyı aktardığı kaynak: "Almanya'ya Telgraf", Mart 1839; Doğu Berlin Derlemeleri cilt 1-1958, s. 413-418, Alm.
Bu mektup Engels 19 yaşındayken; "İşçi Şehirlerindeki Kaos ve Sefalet" başlığı altında yazdığı ve yayınlanan ilk sosyal-eleştirel yazı dizisinden bir tanesidir.

(1) [Obskurantizm: Bilinmezcilik; gerçeğin, toplumun bazı sınıf ve kesimlerince bilinmesinin kasıtlı olarak önlenmesi. –ÇN.]
(2) [Siyon: Kutsal kitaplarda "siyon" bir şehri belirtmekteyken, sonrasında "Tanrı'nın ruhani krallığı" olarak da kullanılmaya başlanır. –ÇN.]
(3) [Zühdiye-Piyetizm: İnsanın, bedeni isteklerini sınırlandırmasını öngören bir dini inanç. –ÇN.]

Çeviren: Ganime Gülmez

F. ENGELS

BÜYÜK ŞEHİRLER (*)

Şehrin düzlüğüne yaklaşıldığına ilişkin en ufak bir alâmete dahi rastlanmadan, baştan sona ulaşamadan yürüyebilmek; böyle Londra gibi şehirlere özgüdür. 3,5 milyon insanı bir noktaya yığarak bunların gücünü yüz katına çıkaran, işte bu devasa merkezileştirmedir. Bu merkezileştirmedir ki, Londra'yı dünyanın en merkezi ticaret şehri hâline getirmektedir; dev gibi tersaneler yapılmış, Themse nehrini sürekli örtebilecek binlerce gemi buraya toparlanmıştır.

Nehirden Londra'ya doğru yol alındığında, Themse nehrini örten bu heybetli manzara gibisine hiç rastlamadım. Özellikle Woolwich'ten yukarıya uzanan iki taraflı tersaneler, bu kıyılar boyunca birbirine yakınlaştıkça yakınlaşıp sonra nehrin tam ortasında kendi incecik yolunu bulup ayrılan sayısız gemi. Yani daha İngiliz toprağına adım atıldığı anda muazzam bir şekilde şaşırtır büyük İngiltere; insana göz dahi açtırmayan bir manzara, hayretler içerisinde bırakan büyük kalabalıklar ve şaheserdir her şey. (1)

Ne var ki sonradan keşfedilir buradaki kurbanlar, bütün bunların bedellerini ödeyenler. Birkaç gün boyunca sürekli merkezi caddelerin kaldırımları arşınlanırsa, arabalar ve yük arabaları arasındaki sonu gelmeyen insan kalabalıklarına aciliyetle dalmak için çaba sarf edilirse, bu dünya şehrinin "bayağı mahalleleri" ziyaret edilirse, işte ancak o zaman fark edilir ki; bu Londralılar kendi içlerinde uyuyakalmış yüzlerce gücü, atıl ve zulüm altında bırakılan insanlığının en iyi bölümünü, modernleşmenin bütün bu mucizelerini tamamen yerine getirmek için kurban etmek zorundadır ki böylelikle bunların içerisinden en azından bir kısmı tam geliştirilebilsin ve bu güçlerin buluşturulması vasıtasıyla diğerleri de zapt edilebilsin. Ancak bu caddeler yığını, insanın doğasını ayaklandıracak kadar da tiksindiricidir. Bu tıkış tıkış, birbirini itip kakan, her sınıftan ve her konumdan olan, aynı özelliklere de aynı yeteneklere de sahip olmayan bu yüzbinlerce insan, aynı menfaatlerle mutlu olabilecek midir? Ve sonunda, aynı ortak araçla ve aynı yolda sönüp gidecek olan, hepsinin ortak talihi midir? İşte koşuşturuyorlar yan yana; ortak değillermiş, birbirleriyle hiç işleri yokmuşçasına. Her birinin yaya kaldırımlarında kendi istikâmetinde ilerleyerek sessiz sedasız ortaklaştığı tek nokta; bu yığılma akımını, buna isyanı, çarpışmayı engellemek. Hatta hatta gözlerinde, bir an dâhi diğerlerini takdir ettikleri fark edilmeyerek. İşte bu tek tek bireylerin, küçücük mekânlara doldurulup isyanları söndürüldükçe, tek tek her birinin özel ilgisinin, hissiz bir izolasyon içerisinde vahşi ve yaralayıcı, hayvani bir umursamazlık biçimini aldığı göze çarpar. Ve bizler, bugünkü toplumumuzun her yerdeki esas ilkesinin, tek tek izole edilenlerin dar kafalı vurdumduymazlıkları oluşunun; bu izolasyonun büyük şehirlerin kalabalıklarına çırılçıplak, utanmazca değil, böyle bilinçsizce sirayet ettiğini de biliriz. İşte bu şehirde, herkesin özel bir yaşam ilkesinin ve özel bir amacının olduğu; Monatlar (2) içerisinde insanlığın çözülüşü, bu atomlar dünyası en had safhasına ulaşmıştır

Herkesin herkese karşı savaşı olan sosyal savaş, burada açıkça izah edilmektedir. Stirner (3) arkadaşın bahsettiği gibi, insanlar birbirlerini sadece ihtiyaç duyulan birer nesne gibi görürler, herkes diğerlerini kullanır ve güçlüler fakirlere kupkuru canlarını dahi bırakmazken, güçlülerin güçsüzleri ayakları altında ezişi ve az sayıdaki güçlünün, yani kapitalistlerin her şeyi zorbalıkla kendi tahakkümleri altına alışları böyle gelişir.

Londra hakkında söylenilebilecek şeyler, Manchester, Birmingham ve Leeds için de yani bütün

büyük şehirler için de söylenebilir. Toplumsal durumumuzun sonuçlarının arifesinin apaçık görüldüğü yerdir burası. Bir yanda egoistçe bir merhametsizlik, diğer yanda ise adı dâhi anılmayan bir sefalet, her yerde sosyal savaş, her evde bir kuşatılmışlık, yasalarla desteklenen karşılıklı yağmalama; bütün bu olağanüstü faaliyetin bağlanışına karşı hiçbir şaşkınlık duyulmaz, her yerde yüreklerin dayanabildiği barbarca bir kayıtsızlık hüküm sürer.

Bu sosyal savaşlar içerisindeki sermayenin savaşı sürdürmekteki silahı, gıda maddeleri ve üretim araçlarının sahibinin direk ya da indirek kendisi oluşudur. Böyle bir durumun bütün zararlarının yoksullara ödetileceği ise aşikârdır. Bu durum ise hiç kimseyi ilgilendirmemektedir; herkes anarşik bir girdapta döndürülmekte, bununla en iyi şekilde baş etmeye çalışmakta, isyanı bu şekilde kırılmaktadır. Kişi, bir iş bulacak kadar şanslıysa; yani kendi sırtından zenginleşen burjuvazi ona merhamet gösterirse, kendisine asla yetmeyecek olan bu ücreti işte böyle bekleyip durur. İş bulamadı mı? Hırsızlık yapabilir, tabii polisten ve ölümden korkusu yoksa. Ve polisler; onlar da buradaki güvenliği, burjuvaziyi hiç rahatsız etmeden sağlayan, sessizce öldürenlerdir. İngiltere'de bulunduğum zamanlarda, en az 20-30 insan, berbat hayat koşulları içerisinde açlıktan öldü. Ve böyle bir ölüm durumunda, orada neler olduğunu söyleyebilecek cesaretli bir mahkeme heyetinin bulunuşuna nadiren rastlanılabilir. Şahit ifadelerininse hem net hem de itiraz götürmeyecek denli açık olması gerekir. Burjuvazi tarafından seçilmiş olan mahkeme heyetleri, kendilerine mutlaka ve sürekli şu kararı aldırabilecek bir arka kapı bulur: Açlıktan öldü, kurtulabilirdi. Böylesi durumlarda burjuvazi, tabii ki gerçekleri değil kendi kararlarını dillendirendir. Kaldı ki sürekli yetersiz beslenmenin yarattığı ölümcül hastalıklar ve bunların alıp gittiği kurbanların sayısı; direk olmasa da böyle indirek açlıktan ölenlerin sayısı, direk açlıktan ölenlerin sayısından katbekat fazladır. İngiliz işçileri bunu "sosyal cinayet" olarak adlandırmakta ve bu sürekli işlenen cinayetle ilgili tüm toplum hakkında suç duyurusunda bulunmaktadır. Haksızlar mı?

Şüphesiz ki, ölenler sadece tek tek insanlardır. Ancak her işçiye, yarın kendisine de sıra gelmeyeceğine dair bir garantiyi kim verebilir? Ona iş garantisini kim verebilir? Yarın gerekçeli ya da gerekçesiz, ekmeğinin efendisi tarafından işinden uzaklaştırıldığında ona, başka bir "ekmek vereni" bulana dek dayanabileceğinin garantisini kim verecektir? Kendisine bilge burjuvaların çoğu tarafından tavsiye edilen; samimiyet, çalışkanlık, tutumluluk gibi meziyetlerden oluşan bir mutluluk yolu var mıdır ve çalışmaya yeterince arzu duyan bir işçinin iş edinebileceğini garanti eden kimdir? Hiç kimse. İşçi; bugün, hatta belki yarın da edineceği bir şeyler oluğunu ve bunların kendi elinde olmadığını bilendir. İşçi; işverenin her rüzgârının, keyfiyetinin, her kötü ticari konjonktürün kendisini, geçici olarak kurtarıldığı bu vahşi girdaba yeniden savuracağını, bu girdapta üstte kalmanın zor ve genellikle imkânsız olduğunu bilendir. İşçi; bugün hayattaysa da yarın bunu başarıp başaramayacağının şüpheli olduğunu bilendir.

Burada, sosyal savaşın kapsamına yerleştirilen mülksüz sınıfların durumunu detaylı bir şekilde inceleyelim. Böyle bir inceleme yaptığımızda; sözüm ona toplumun, işçilerin barınması, giyinmesi ve beslenmesi için nasıl bir ücret sunduğunu görürüz. Toplumsal varoluş için, işçilere nasıl bir varoluşun reva görüldüğünü görürüz; öncelikle barınmayı ele alalım.

Her büyük şehrin, işçi sınıfının tıkış tıkış istiflendiği bir ya da daha fazla "kötü semt"i vardır. Yoksullar çoğunlukla, zenginlerin konaklarına yakın gizli dar sokaklarda otururlar. Ancak genellikle onlara, mutlu sınıfların gözlerinin önünde olabilecekleri, isyanlarının kırılabileceği hususi bölgeler temin edilir; böylelikle her şey yolundadır. [Tamamı 35 sayfa olan bu yazı, büyük şehir incelemeleriyle, buna ilişkin verilerle devam eder. İşçilerin küçücük odalarda istiflenişi ve çöp yığınları, lağımlar içerisindeki sokaklarda verdikleri yaşam mücadeleleri istatistiki verilerle de somutlanır. –ÇN] ■

(1) Günter Hilmann'ın Notu: 1892'lerde bu gemiler, bir tablo, resmedilmiş yelkenliler gibi görünürmüş. Şimdilerde ise Themse kapkara, kirli gemilerle kaplıdır.
(2) [Monatoloji, Monat: Alman düşünür Gottfried W. Leibniz'in "Monatoloji" adlı eserinde ele aldığı "bölünmez güç öğretisi". –ÇN.]
(3) [Max Stirner (1806-1856): Engels burada, Alman felsefeci, gazeteci ve yazar Stirner'nin "Egoizmin Militanı" eserini ve mülkiyetin insanı getirdiği durumlara ilişkin inceleme yazılarını kastetmektedir. –ÇN.]

(*) Kaynak: Günter Hillmann'dan Friedrich Engels Yazılarından Seçmeler; İşçi Sınıfının Çevresi Üzerine, Cilt 27-1970, Bertelsmann Fachverlag, s.57-60. Hillmann'ın bu yazıyı aktardığı kaynak: "İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu" cildinin "Sonuç" başlığıyla yayınlanan bölümü, s.324-359, Alm.

Çeviren: Ganime Gülmez

TANIKLARLA ENGELS (*)

KARL MARKS: Hakiki bir evrensel sözlük bilgisi, günün her saati ve gecesi iş yapma yeteneği, aç ya da tok; yazarken hep atik ve kavrayışı tıpkı bir canavar gibi.

[Bir arkadaşına yazdığı mektuptan, Franz Mehring: Engels ve Marx, 1915]

JENY MARKS: O sürekli sağlıklı, diri, eğlenceli ve zıpkın gibi ve birası, hele ki Wien birası ise O'nun için çok keyifli.

[Friedrich A. Sorge'ya Ocak 1877'de yazdığı mektubundan]

ELEANOR MARKS (TUSSY): Son on yıl içerisinde Engels, her gün babama uğrardı ve sürekli birlikte yürüyüşe çıkarlardı. Ve tabi evdelerken, ileri geri turlarlardı babamın odasını. Her biri kendi köşesindeki yerini alır, nadir bir paragraf döndürme hamlesi heyecanını yakaladığında, bunu kendi özel söndürücüsüyle, kendi bakış açısı içerisinde kazımaya başlardı. Çoğu insan felsefe rüyalarına daldığında Onlar birçok konu hakkında tartışmaktalardı. Ve sepsessiz kaldıkları zamanlar da az değildi yan yana volta atarlarken. Ancak sonra her biri, o sessizlik anlarında esas olarak neye kafa yorduğunu anlatırdı; ta ki sesli bir kahkaha patlatarak, keskin tartışmalarla geçen son yarım saat içerisinde, birbirlerine karşıt plânlara giriştiklerini teyid edene dek.

[Friedrich Engels, 1890]

EDUARD BERNSTEİN: Engels, altmışıncı yaşının her gününü geride bıraktığında; zihinsel ve bedensel muazzam diriliğiyle bizi hayrete düşürendi. Enine-boyuna ince olan bu adam, aramızdan en genci olarak hızlı adımlarla arşınlardı Londra sokaklarını. Onunla ortak bir yola çıkmak, kesinlikle kolay bir iş olmadı. Bu yüzden benim için, onunla bir kadeh şarap yudumlamak en kolay olanıydı.

[Sürgün Yıllarım, 1918]

AUGUST BEBEL: Kişisel olarak Engels, Martin Luther'in, "insan işinin önceliğini unutmadığı müddetçe; şarap, zevce ve müzik hayatın baharatlarıdır" parolasına uyan; çekici, güleryüzlü ve nazik bir insandı. Yetmiş yaşını ardında bıraktığı sıralarda Rumence öğrenecek ve bütün olayları büyük bir ilgiyle izleyecek denli; yani yaşamının son gününe dek azami bir çalışkanlık gösteren insanlardan bir tanesiydi.

[Yaşamım, III. Cilt, 1914]

ÉMILE VANDERVELDE: Modern Sosyalist Hareket hakkında eğitim verecek hiç kimse yok artık. Neredeyse bütün Avrupa dilleriyle, rahatlıkla konuşandı O. Londra'da, O'nu görmeye gelen bütün ülkelerin savaşçılarını; her iki dünyanın işçilerinin kendi öğretileriyle gelişimini muazzam bir ilgiyle takip edişiyle, bilgi verirken en ince detaylarına kadar önemseyişiyle hayretler içerisinde bırakandı.

Ekim Seçimlerimiz'in ardından, tam da seçimlerin bittiği gün, çalışma odasındaki gazete yığınlarının arasından kalkıp, bana doğru yürüyüp, ellerimi sevinçle sıkması ve zafer haberlerimizin onu nasıl mutlu ettiğini tasdikleyen, kısık ama muazzam coşkulu bir sesle bana şunları söyleyişi hâlâ gözlerimin önünden gitmiyor: "Belçikalı yoldaşım; Almanlarla birlikte, bu Enternasyonal Sosyalizmi seçen halk olduğunuzu, Belçika İşçi Partisi Temsilcileri'ni önümüzdeki Londra Kongresi'nde görmenin mutluluğunu yaşayacağımı söyleyin bana".

[Berlin Halk Sayfaları-İleri; 10.08.1895]

W. I. LENİN: Bütün bu mektuplaşmaların yakıcı-esas noktasını oluşturan, yazılarak ve konuşularak birlikte akıtılan fikirlerin, bu örülen ağlardan tek tek her birinin tek bir kelimeyle ifade edilmesi denenecek olursa: Bu kelime diyalektik olacaktır. Marks ve Engels'in esaslı ilgi alanını oluşturan; ekonomi-politiğe, tarihe, doğa bilimlerine, felsefeye, işçi sınıfı taktik ve politikalarına, bütün bunların hepsine diyalektik materyalizmi esaslı bir şekilde uyarlamak olmuştur. Bu mektuplaşmalarda her şeyden önemli ve en yeni olan: Onlar'ın, devrimci düşünce tarihinde dahiyane bir ileri adımı gerçekleştirmiş olmalarıdır.

[Lenin'in bir makalesinden, Kasım 1913]

SOSYALİST ALMANLAR BİRLİĞİ MARKSİZM-LENİNİZM ENSTİTÜSÜ: Engels daima; sosyalist bir işçi partisinin, şabloncu ve dogmatik bir şekilde somut görevler formüle etmesinin ne denli tehlikeli olduğunu vurgulardı. Çeşitli ülkelerdeki ve bir o kadar da farklı koşullardaki sosyalistlerin; özgün yolları ve onları ortak hedefe ulaştıracak özgün araçları üretmeleri gerektiğinin zorunluluğuna dikkat çekerdi.

[Karl Marks, Friedrich Engels: Eserler, Cilt 39, 1968]

■

(*) Kaynak: Belgeler ve Tanıklarla Friedrich Engels; Helmut Hirsch, Rowohlt Yayınevi, Hamburg 1968, Sf. 134-35-36-38.

Çeviren: Ganime Gülmez

Ger

■ A. KARABAX

Bajarê xewnên xizanan zoretewr dixemilîne
Şevên hezar û yek çîrokan li xwe dihêwirîne
Di kêliyê de bi hezar û yek rûyan kevin dibe
Û di kêliyê de bi hezar yek rûyên nû rû dide.

Jiyana birûmet bona her kesî jiyana birûmet!

Pêl û kêlî bi du behrên tevî hev dibin dikelin
Bi gerên xwe geh bi jêr ve geh bi jor ve dibin
Wek bi lêvên xwe bi ser peravan de biherikin
Di tengavekê de du derya li nava wî bajarî ne.

Li bin sîwana asîmanî, bona her kesî ronayî!

Bajar dikele, gel dikele, bihar dikele li gulanê
Derya, perav û kolan bi yek zimanî dipeyivin
Derya di cihê xwe de, Stenbol di cihê xwe de
Li war û wargehên hev li heman olan vedibin.

Bêhnek serbestî, bona her kesî bêhna serbestî!

Seyr û seyran bi şadî û dilşadiyên xwe dikelin
Jin û mêr, zar û zilam, kom bi kom, şûn bi şûn
Bi raman û bêraman, zana û nezana hemû kes
Li hev parîkirina nivîn, xwarin û vexwarinan.

Demek azadî… bona her kesî bi têrayî azadî!

Nivîn dibe an nabe, li ser çîmenekî, li ser piştê
Û li navenda qada Teqsîmê şopandina stêrkan
Stêrk dadikevin qadê, ew derdikevin ezmanan
Li Stenbolê di bin xofên wan de dimîne pergal.

Li Teqsîmê neketin, jîn û vejîn, stran û sewda!

Rojek, li rengîna rojên ku li dewsa hêvîdaran
Ji çar aliyên welêt bên, bi awaz û stranên wan
Li qada Teqsîmê bigerin, bizanin, ew pê re ne
Bi hemû mehên gulanê ve wer di dîlanê de ne.

Ew neketin li Teqsîmê, gul, pênûs û qerenfîl!

Bi demên hêviyên birîndar, li rojên rêza dilan
Dilbend li qada Teqsîmê bigerin, divê bizanin
Rê û berên meydanê bi sedayên wan nasbar in
Û bi kulîlkên derdorên xwe ve di jiyanê de ne.

Gezi

■ A. KARABAĞ

Yoksul düşlerine bin bir renkle uçup süslenen
Bin bir gece masallarıyla sefasına konaklanan
Bir anda bin bir yüzle görünüp öylece eskiyen
Ve aynı anda bin bir başka yüzle salınan şehir.

Onurlu bir yaşam, herkes için onurlu yaşam!

An ve anda, iki deniz birbiriyle yarışır kaynar
Bir yukarı bir aşağı yolun seferi, ağır ve uçarı
Sanki tutkulu dudaklarla dokunur gibi yalılara
İki deniz daracık bir boğazda iki yakalı kentin.

Gökyüzü altında, mavi aydınlık herkes içindir!

Kaynar yeri göğü şehrin, baharla mayıs ayına
Aynı dilden söz, deniz, sahil, cadde ve alanlar
Deniz kendi yerinde ve İstanbul kendi varında
Aynı yankılarla aralanır, biri diğerinin seyrine.

Serbest olmak... herkes özüyle serbest olmalı!

Varolmak, coşku, mutluluk gezi gönül bağında
Öbek öbek genci yaşlısı, kadın, erkek bir arada
Bilen, bilmeyen, ne ayrı ne gayrı, her çevreden
Kardeşçe bölüşmek yatağı, yemeği ve içmeleri.

Bir dem özgürlük, herkes için büyük özgürlük!

Örtü olmasa da olur, bir çimenlikte ve sırt üstü
çıplak gözle yıldız izlemek Taksim gecelerinde
Yıldız yağar meydana ve yıldız salar göklerine
Heybetinden İstanbul'un korku sarar şu sarayı.

Düşmedi Taksim'de, diriliş şarkı, yarını sevda!

Bir gün, geçen günlerin şeridinde yürüyenlerin
Ülkenin her bir tarafından, dillerinde şarkılarla
Taksim gezmelerinde, unutulmasın hepsi orada
Yıldızlaşan canlar mayıs aylarıyla aynı halayda.

Ve düşmedi Taksim'de, gül, kalem ve karanfil!

Umut zaman yaralısı yürekten günlerin safında
Taksim'in alan ziyaretlerinde canlanan anıların
Eşlik eder sedalarına yol ve zemin güzergâhları
Ve küme küme çiçekleriyle bütün meydanlarda.

21.08.2019

Edebiyatın Bağımsızlığı ve Yayınevleri

■ ERDAL SÜSEM

Dönüp dolaşıp aynı yere geliyoruz bazen. Koşmaya başladığımız, çıkış yaptığımız, kalemi kendimizden menkul edayla parmaklarımızın arasına aldığımız ilk zamana, yere; "Geçmiş tartışmalarda kalem oynatıyorsunuz" diyenler olabilir. Asırların kadim yeteneklerinin zemininde yeşeriyoruz ve özgür bir ruhla erkler tarafından çizilmiş gerçeğe karşı yürümek ve yazmak eski bir hikâye.

Yazarın yaratıcı kumaşını parlatıp imgeleri ve hayalin kışkırtıcı atmosferinde en bela temaları intifa kaybedip yere çakılan bir uçağın dönüş hızıyla yazma pistine alması ve enkazın altında sarıpapatya çiçeğinin gücüyle yeşermesi gerekir. Yazarın her şeyden önce özgür düşüncenin mavi örsünde döverek işe başlamalı.

Edebiyatın bağımsız olmadığı bir devirde, yazarın da özgürce kalem oynatması kolay iş değil, burjuva sermayedarların endüstrileşmiş kültür-sanat-edebiyatla hiza çektiği, medyanın, piyasayı elinde tutan yayınevlerinin, dizi sektörünün, popüler edebiyatçıların estetik ve algı beğenilerini yeniden üreterek hegomanik kurallar yarattığı bu evrede, edebiyatın bağımsızlığından söz etmek olanaksız. "Tek nefeste soluksuz okudum. Harikulade roman, okurken çok eğlendim" tümceleriyle şahlandırılan bu edebiyatın, okura hangi krizler verip, ne gibi yeni sorular üreterek yaşamına değdiği yeni dönüşlerde bulamıyoruz. Sazlık kamışları gibi içi boş cümlelerin amiyane klişeleriyle övgüler dizilen bu edebiyatın sularında yüzenlerde, ezilenlerin, sömürülenlerin, katledilenlerin, ulusal baskıya/asimilasyona maruz kalanların, işçilerin, köylülerin hayatlarına ışık tutan eserleri bulamazsınız, bir çırpıda üstü çizilmiştir bunların. Ve kimseyi yanıltmasın, popüler edebiyat en yaman konuları bile yazı sahasına çekse de ona da cüret ve yazarın gerçeğe karşı ayaklanmasının izleri yoktur; Dersim katliamı üç beş aşiretin çekişmesine, ne idüğü belirsiz aktörlerin hırslarına indirgenir. Faşizmin tekçiliğini mazisi dolalı çok olmuş kemalist devletin tek ulus politikasında eser bulamazsınız. Örnekleri çoğaltabiliriz. Burada önemli olan yazarın çizilen gerçeğin sınırlarına hapsolmasının üzerindeki baskının sonucu olması ve yazarın ona teslim olmasıdır. Aklını sınırlayıp kalemini prangalayan yazarın kalemin-

den çıkacak kelimelerde ezik büzüktür.

Yazar eserim beğenilir mi, yayınevi basılır mı, yerden yere vuran eleştiri bombardımanına maruz kalır mıyım, mahkeme kapılarına düşer miyim, devletin gadrine uğrar mıyım... korkularını derinden yaşadığı an özgürlüğünü kaybeder, kalemin pırıltısı söner, kelâmı karnından çıkar. Şatafattan, havuzlu villalardan, son model arabalardan, haftada üç beş kez televizyonda boy göstermekten vazgeçmesini bilmek kaleminin/kelâmının özgürlüğünü koruyup koruyamayacağına bağlıdır. Ve kolay iş değildir, pazarda limon satarak yaşamını idame edip cuntanın despotluğuna karşı ülkeyi terk etmeden korkuya teslim olmadan yazabilen Aziz Nesin olmak... Eserlerinin yayınlanıp yayınlanmayacağı kaygısına düşmeden Kafka gibi yazmakta kelâma hürmet gerektirir... "Edebiyat gerçekliğin tasviri değildir, gerçekliğe karşı devrim yapmaktır" diyen Necip Mahfuz'un eserleri bir dönem ülkesi Mısır'da yayınlanmıyordu. Arapçada sadece 1967'de Lübnan'da basılan Cebaleci Sokağı'nın çocukları (Sokağımızın Çocukları) yayınlanır yayınlanmaz dinsel bağnazlığın tepkisini aldı. Necib Mahfuz evinin önünde bıçaklanıp boynuna aldığı darbeden dolayı vücudunun sağ tarafı felç olmasına rağmen özgürlüğünden taviz vermedi.

Devrimci sosyalist sahada da yazarın özgürlüğünü sınırlayan, kalemini kadükleştiren, politik paradigmanın dışına çıkılmasına müsaade etmeyen, bir takım tabuların eleştirisine müsamaha göstermeyen bir nevi tekçiliğin başka bir versiyonunu çizen anlayışlar egemen ne yazık ki. Bu yayınevlerinin temel kriteri eserin demokratik muhtevası ve estetik değeri olmuyor. Yayınevinin perspektif edindiği politik paradigmayı savunması, bu paradigmaya hizmet edecek nitelikte olması ya da politik paradigmanın propagandasına dönük muhtevada biçimlediği yegâne koşul olmaktadır. Eserin estetik/edebi değeri tali bir konu olup sanatsal/edebi değeri oldukça düşük eserlerde propaganda amacıyla yayınlanmaktadır.

Kaliteli ve yazım/edebiyat bağımsızlığını başının tacı yapan yazar kuşatmaya alınır. Bir yandan burjuvazinin tekçilikle malül endüstrileşmiş popüler sanat-edebiyat anlayışı ve yayınevlerinin piyasa endeksli politikası diğer yandan devrimci/sosyalist tekçi ve politik paradigma endeksli yayın politikası.

Gözden kaçırdığımız ya da bilgimiz dâhilinde olmayarak kimi yayınevlerini dışta tutarak belirtebiliriz ki, devrimci/sosyalist yayınevlerinin yayın politikası politik paradigmayla çerçevelidir. Bu nitelikteki yayınevlerinin yayınladığı eserler incelendiğinde; bir siyasi paradigmayı doğrulayan, ona hizmet eden, o doğrultu tezini ispatlamaya dönük eserlerdir. O siyasi paradigmanın dışında, devrimi ya da sosyalizmi direkt hedeflemeyen ama demokratik nitelikte olup eleştirel yaklaşan, iktidara muhalif, sanatsal estetik değeri yüksek eserler bulunmuyor.

Yayınevlerinin siyaset paradigmaları bulunan, genel politik hattı/programı belirlenmiş, tüzükle çerçeveli hukuka kurumlar değildir. Yayınevlerinin bir siyasi parti ve politik paradigmayla özdeşleşmesi hedef alınan devrim/sosyalizm için handikap ve talihsizliktir. Ne yazık ki bu ülkede; dernekler, vakıflar, sendikalar, radyolar, televizyonlar, yayınevleri kendilerini bir siyasi partiye ve politik özdeşleştiriyorlar. Politik etkinlik ve gücün orantısına göre yukarıdan aşağıya, kültür, sanat, edebiyat belirlenmeye başladığında, kültürel ve sanatsal çok yönlülük, dinamizm, çeşitlilik yerine siyasi güce bağıntılı birkaç çizginin belirleyiciliği ikame ediliyor. Siyasetin belirleyiciliğindeki sanat edebiyatta da muhtevadan biçime birbirine benzeyen, birbirini kopya eden, olay örgüleri dışında birbirinden ayrılmayan eserler silsilesiyle karşı karşıya kalıyoruz. Toplumsal mühendisliğin Sol'dan dizaynı ve tek tip kültürün başka bir versiyonu manasına tekabül eder bu. Ve açıkçası bu sistem içi anlayış (burjuvaziden köklü kopamama manasında) demokratik özgürlükçü sosyalizm felsefesine de tezattır.

Bu makul anlayışın altında, devrimci/sosyalist cenahta hüküm süren monolitik parti anlayışı, işleyişi ve ifade özgürlüğünde sıkıntılı bir anlayışa sahip olmasıdır. Başka bir tartışmanın konusu olduğundan ayrıntılandırmaya lüzum görmüyoruz.

Bahsini ettiğimiz sanat-edebiyat ideolojilerden, sınıflar üstü bir niteliği olduğu da değildir. İkircilliğe düşmeden peşinen belirtelim her sanat-edebiyatı bir ideolojinin üzerinde yükselir ve şu ya da bu sınıfın dizayn ettiği toplumsal formasyonu sosyal ilişkileri yeniden üretir. Fakat bu ilişki/bağıntı katı mekanik bağlamda yer edinmez. Sanat edebiyat (ve hatta kültür) asırlardır halka halka gelişen genel (eneksel) insani değerleri/estetiği ile sınıfsal olanı iç içe ve yan yana taşır. Karşıt sınıflardaki kişiler karşıtında duran sınıfın sanatsal eserlerini beğenebilir estetik haz alabilir. Teması, verdiği toplumsal mesajı tasvip

etmemesi bunu değiştirmez. Pekâlâ yüksek tabaka birçok "mösyö" burjuva Gorki'yi hayranlıkla okumuş, Picasso'nun tablolarını evinin duvarına taşımış, Yaşar Kemal'in eserlerini kütüphanesinin başköşesine koymuştur. Ezilenlerin ya da proletaryanın safında olan birisi Sylvia Plath'in romanını ve şiirlerini beğenerek okuyabilir, bir agnostik (bilinmezci) Tarkovski sinemasını hayranlıkla seyredebilir.

Devrimci cenahtaki yayınevlerinin tek renkli/sesli olmasında, sanat-edebiyatın mekanik ele alınışı, siyasetin kitlelerin bilincini ve koşullarını değiştirme misyonunu sanat-edebiyata biçerek kitlelerin bilincine nüfuz edip propagandaist nitelikle değişimi yaratmasını sağlamaktır.

Sanat-edebiyatın kitlelerin bilincini ve toplumsal koşullarını değiştirme kudreti, misyonu ve niteliği bulunmuyor. Böyle olmuş olsaydı: birkaç roman okuyan, üç dört film seyreden birisinin sınıfsal duruşunu ve sosyal pozisyonunu değiştirip özgürlük mücadelesine atılması gerekirdi. Oysa sanat-edebiyatın etkisi, empati yapmamıza olanak verir, insan karakterlerini ve davranış özelliklerini tanımamızda pencere açabilir, verili realitenin dışına çıkıp gerçeği sorgulamamıza ve yeni gerçekler yaratmamızda yol açacak sorular sordurtabilir, beğeni ve estetik çıtamızı yukarı taşıyabiliriz vs...

Devrimci/sosyalist cenahın kendine has/tıynetli sanat-edebiyat anlayışı bu anlayış perspektifinde üretimler sergileyen kavramları ve sanat-edebiyatçıları olabilir ve en doğal hakkıdır da. Lâkin toplumsal sahada, proletarya dışında yer alan ezilenler/halk kategorisinde değerlendireceğimiz, devrimin ittifakları/ondan çıkarı bulunan ve sosyalizmin evrensel paydalarına bağaşık sınıf ve toplumsal katmanlar ve bunların sanat-edebiyat anlayışı ve de bu doğrultuda da sanatsal-edebi üretimleri bulunmaktadır. Bunların hepsi de demokratik niteliktedir. Ve bu, bugün için geçerli olduğu kadar yarın içinde geçerlidir. Hedeflenen sosyalizmde, özellikle kuruluş aşamasında ve komünde bulunanlar açısından da, sosyalizmin o özgülde aldığı niteliğe farklı sınıflar ya da geçmiş toplumdan kalma toplumsal katmanlar ve bunların fiziksel yansımaları, sanat edebiyat anlayışları da kendini gösterecektir. Tahayyüt edilen sınıfsız ve sınırsız komünizm de bile gerek toplum ve yaşam dinamiklerinden gerekse de birey özneliğinden kaynaklı özü eş olmakla birlikte nitelik ve biçimde envai çeşit fikir, değer, beğeni ve sanat-edebiyat anlayışı yer edinecektir. Aksini tasavvur etmek veya tek bir düşünce doğrultusunda toplumları ve bilinçleri tepeden tırnağa şekillendirmeye meylenmek ve bu doğrultuda edinimde bulunmak tekçilik kulvarına iltihak ederek özgürlükçü praksisten ve sosyalizmden saparak totaliter mecraya dümen kırar.

Devrimci/sosyalist cenah gerek bugün gerekse de yarın dışındaki demokratik fikirlerle ve sanat-edebiyat anlayışlarıyla; felsefi-teorik-politik ebatirileri saklı kalmak kaydıyla uyumlu ve diyalektik bir ilişki geliştirmelidir. Stalin döneminde bir müddet Sovyetler'de uygulanan proletkült/proletaryanın sanat-edebiyatı dışında yer alan demokratik muhtevale (bunlar sosyalizmi benimseyebilirler de) sanat-edebiyatı dışlayan, yasaklayan ve üretimine mani olan tekleştirici Jdanovcu politikalardan özellikle sakınmaları elzemdir.

Devrimci/sosyalist yapıların sanat-edebiyat politikaları, anlayışları, nitelik ve biçim formlar, kültür ve sanat-edebiyat üreten kurumlar ve özneleri bulunabileceğini belirtmiştik. Kimi sanat disiplinleri dışında genel itibarıyla bireyin hayal, imgelem, düşlem yorum ve biçiminin ürünü olduğundan oldukça kişiseldir, sanat-edebiyat ve bireyden bireye değişim gösterir. Devrimci/sosyalist kesimler, propagandaist, tezci/bağlamcı ve siparişsel yaklaşımlarını terk ederek sanat-edebiyat disiplini çerçevesinde; felsefi, teorik, politik ve estetik ekatirileriyle yön verebilmelidir.

Bir yayınevinin siyasi paradigması/programı olmamalıdır. Olduğunda, araçlar asli işlevini yitirir ve aslında bu o siyasi partinin de altını boşaltmaktır. Siyasi partinin görevine soyunmuş oluyor zira.

Kimi yayınevleri es kaza-konjonktürel ve pragmatist yaklaşımlarla nadiren de olsa tasvip etmedikleri fikirlerle bezeli eserleri yayınlıyorlar ama eserin önsözüne "yayınevi açıklamasında bulunup "Yazarın görüşleri yayınevini bağlamamaktadır." notunu düşmeden geri durmuyorlar. Var mı böylesi bir karikatürlük? Sanat-edebiyat icrası şahsidir. Eserin kapağında yazarın ismi yer edindiğinde, tüm mesuliyet ve olumlu/olumsuz eleştiriler yazarın ilgisine mazhardır. Okuyucuyu ne ilgilendirir yayınevi? Okuyucu (siyasi literatürde hadi kitle diyelim) en fazla, yayınevini yeni yazarları edebiyatımıza kazandırdığından, eserlerde ciddi bir editöryal çalışma yaptığından, kaliteli eserleri okuyucuyla buluşturduğundan ve piyasaya endeksli meta edebiyatı yapmadığından takdirini, tezgi ise tenkitini

kazanır. Söz konusu muhteva, tartıştırdığı konular, edebi nitelik, biçim/estetik değer olduğunda okuyucunun odağında yalnızca eser bulunur. Yazarın kim olduğu, güncesi, toplumsal konumlanışı, eserin dışındaki tali bir ayrıntıdan ibarettir.

Toplumsal varlık gereği homojen olan siyasi partilerde birden fazla sistemleşmiş politik çizgi ve çizgi tezahürsel fikirler bulunur. (Monolitik, katı merkeziyetçi farklı fikirlerin ifade ve örgütlenme özgürlüğünün bulunmadığı yapıları dışında tutuyoruz elbette.) Bu yapılarda farklı fikirlerin ifade ve örgütlenme özgürlüğü bulunurken, bir yayınevinin kalkıp "Yazarın görüşleri yayınevimizi bağlamamaktadır." notunu eserin önsözüne düşmesi, yayınevlerinin siyasi partilerle özdeşleştiğini, bir siyasi partinin programına, politik hattına göre yayın politikası izlediğinin en bariz göstergelerinden birisidir.

Egemen sınıfların sanat-edebiyat endüstrisini yaratıp, edebiyatı metalaştırdığı ve popüler kültürü toplumun kılcal damarların zerk ettiği bu evrede ve buna uyumla adım atan AKP'ci, cemaatçi, kemalist yayınevlerinin kuşatmasında; edebiyatın bağımsız, yazarın kaleminin özgür olduğunu söylemek çok mu güç?

Bu kuşatmayı yazacak niteliğe aday devrimci/sosyalist (yalnızca devrimi, sosyalizmi benimseyip ilke edinmiş manasında kullanıyorum) yayınevlerinin devrimi ve sosyalizmi hedefleninse de demokratik muhtevadaki her sanatçıya/yazara kapısını açıp eserin muhtevasına, niteliğine ve biçimine (gerek görülürse de eserin değerlendirmesi ve eleştirisi, devrimci/sosyalist basında, sanat-edebiyat dergilerinde kritize edilebilir) müdahale edilmeksizin yayınlanma hakkı gerçekleştirip demokratik zeminde diyalektik bir seyirde karşılıklı öğrenmeye etkileşimin yaratılacağı yerde; devrimci/sosyalist yayınevlerinin şu ya da bu siyasi partinin paradigmasına bağlı yayın politikası izlemesi ve güdümlü hareketi, demokratik yazarları kapının dışında tutarak kendisini darlaştırır; edebiyatın bağımsızlığına, yazarın özgürlüğüne pranga vurur. Demokratik yazara, devrimci/sosyalist yayınevlerinin de kapısı kapanınca bu nesnel durumda bulabilirse bir demokratik yayınevinin kapısını çalar, bulamazsa da burjuvazinin sahasına meyledebilir.

Fikirlerden korkmayalım. Bin bir çeşit fikir-demokratik muhteva da yan yana yürüyebilir. ■

Sonbaharlar Düşer Avuçlarıma

■ MED REŞİYAN

Gidersen bir yıldız kayar geceden
Solar ansızın çiçekler, kent susar
Dicle Fırat' a küser, buz tutar Nemrut
Toprak ağlar dağlara kar,
Gönlüme hasret yağar

Gün ağarmaz yalnızlığıma
Fırtınalar kopar, şiir kanar
Acıya bulanır gökyüzü
Gidersen sular altında kalır ülkem
Tarihe gömülür Hasankeyf'te anılar

Babil'den Medlerden kalma
yitik bir coğrafyada
Yanar tüm sayfalar
Mevsim değişir, geceler bölünür
Hüzne teslim alınır şafak
Sonbaharlar düşer avuçlarıma

Bir tufan başlar Sason'da
Baharlar soluksuz, sabahlar nefessiz kalır
Maviler ufuksuz, güller yağmursuz
Bir zılgıt sesine uyanır Mezopotamya'nın
bağrında analar
Karanlıklara asarım yüreğimi ölürüm...

10.10.2019

SOSYAL GERÇEKÇİ BİR YAZAR:

ORHAN KEMAL

MEHMET DESDE

Orhan Kemal, toplumcu bir yazardır. *"Toplumcu bir yazarım (...) Bozuk düzenimizin nedenlerini insanlarımıza göstermek, onları uyarmak, gösterip uyarmakla da kalmayıp, bozuk düzeni düzeltmeye çaba göstermelerini, bu çabayı elbirliği ile göstermemiz gerekliliğini"* ("Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi", Nurer Uğurlu, s.26, Örgün Yayınları, 2002, İstanbul)

Orhan Kemal, gerçeklikten ne anladığını açıkça ortaya koymaktadır. O'na göre; gerçekçilik topluma ayna tutmak değildir. O, bozuk düzenin nedenlerini göstermekte, onları uyarmakta ve bozuk düzenin düzeltilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Orhan Kemal toplumculuğunu şöyle anlatmaktadır: *"Ben "gerçekçiliği" içinde yaşadığımız toplumun insanlarına ayna tutulmuş gibi bir yansıtma sanmıyorum. Bozuk düzenin her yönden bozduğu, insancıl davranışlardan alıkoyduğu, insanoğlunun düşmemesi gereken alçaklıklara yuvarlayan bir düzensizliğin çürük meyveleri sayarken, gene de onlarda eriyip mahvolmamış, kurtulmak için çaba gösteren yanların var olduğuna inanıyorum. (....) Onları, istemedikleri şartlar içinde yaşatan, istemedikleri sarkıntılıklara hedef yapan şey, yokluk... (...)Yahu, bir hırsız ihtiyacından dolayı çalar. Bir orospu, ihtiyacından dolayı orospuluk yapar. Ama bunların hepsi de yaptıkları şeyin kötü olduğunu bildiği için, yaptıklarını insanlardan saklarlar. Bir hırsıza "hırsız", bir orospuya "orospu" dendiği zaman kızması, yaptığı şeyi saklaması, onun, yani insanoğlunun özündeki iyilikten gelir! Demek oluyor ki, insanlar aslında iyidirler. Onları bozan toplum düzensizliği... Gerçekçi bir yazar da içinde yaşadığı toplumu yazarken bu gerçeği görmemezlikten gelmemelidir. Ederse, yaptığı, yazdığı, ortaya koyduğu eseri eksik olur! Bu da yaşadığı toplumun insanlarına "iftira" etmek olur!"* (Age. s.42)

O, işçilerin, köylülerin, emekçilerin, ırgatların ekmek kavgasını anlatan bir yazar olarak tanındı. Neden hep yoksulların, emekçilerin hikâyesini yazıyorsun diye sorulduğunda, çünkü sadece onları tanıyorum, onlardan biriyim, diyordu. Orhan Kemal, elli yıldır aramızda yok. Ama O'nun eserlerinde değindiği toplumsal sorunlar orta yerde duruyor. Bu sorunlar O'nun yaşadığı yıllara oranla giderek daha da kötü bir hâl almış durumda.

Orhan Kemal, ırgatlardan fabrika işçilerine uzanan, kimi zaman çalışanları, kimi zaman işsiz insanları konu edinen, ekmek kavgası veren yoksul kesimin yaşamını anlatan öykü ve romanlar yazdı. İnsan-toplum ilişkilerini yalın bir anlatımla, gerçekçi bir dille yansıttı. Orhan Kemal şiir, roman, öykü, oyun ve senaryo olmak üzere beş farklı alanda eserler üretti. Orhan Kemal'in 27 romanı, 12 öykü kitabı, 5 oyunu, çeşitli dergilerde basılmış şiirleri, 9'u filme çekilmiş 10 senaryosu ve 3 film öyküsü var.

Kısa yaşam öyküsü

Mehmet Raşit Öğütçü (Orhan Kemal), 15 Eylül 1914'te Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğar. Babası Abdülkadir Kemali hukukçudur ve İttihat ve Terakki Fırkası'nın üyesidir. Abdülkadir Kemali,1920-1923 döneminde, Birinci Büyük Millet Meclisi'nde Kastamonu milletvekili, üçyıl süreyle Adalet Bakanlığı yapar. 1923'te Adana'da Toksöz Gazetesi'ni çıkarır. Abdülkadir Kemali'nin muhalif bir kimliğe sahiptir. Hükümetin hoşuna gitmeyen bir yazısı yüzünden tutuklanır. İstiklal Mahkemesi'nde yargılanır. 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu'nun çıkmasıyla birlikte, diğer gazetelerle birlikte Toksöz gazetesi de kapatılır. On bir aylık tutukluluktan sonra Abdülkadir Kemali beraat eder. 1930'da Fethi Okyar'ın başkanlığında Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulur. Eylül 1930'da Adana'da Abdülkadir Kemali, Ahali Cumhuriyet Fırkası'nı kurar. Orhan Kemal, babasının yürüttüğü siyasi faaliyetler içerisinde büyür. Kasım 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası kendisini feshеder. Abdülkadir Kemali, Ahali Cumhuriyet Fırkası'nın faaliyetlerini sürdürür. Bir süre sonra Ankara'daki arkadaşları kendisini uyarır. Başına bir çorap örülmektedir ve dikkat etmelidir! Bunun üzerine Abdülkadir Kemali 1931 ilkbaharında Suriye'ye kaçar. Abdülkadir Kemali ailesini yanına çağırır ve Beyrut'ta sıkıntılı günler başlar. Orhan Kemal bu dönemde ortaokul son sınıftadır ve öğrenimini yarıda bırakır.

Orhan Kemal, Beyrut'ta basımevine işçi olarak girer. Görevi, kâğıt kesme makinesinde kol çevirmektir. Haftalığı yüz elli kuruştur. Orhan Kemal ilk aşkını bu günlerde yaşar. Çalıştığı işyerinin yanı başında bir çikolata fabrikasında çalışan bir Rum kızına âşık olur, buluşurlar. Ancak bir gün kızın izini kaybeder. Orhan Kemal, 1932 Haziran'ında tek başına Adana'ya döner. Altı ay sonra annesi ve kız kardeşi de gelir.

Orhan Kemal'in annesi Azime Hanım Rumeli göçmenidir ve iki yıl kadar Adana'da ilkokul öğretmenliği yapmıştır. Orhan Kemal Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerini yaşadığı o yıllarda, dönemi için eğitimli, aydın bir ailenin üyesi olarak hayata başlamıştır.

Yazar, bu dönemde yirmi yaşındadır, işsiz, güçsüz dolaşır. Kahvelere gider, futbol oynar. Bu yıllarda yazarın değişmesine vesile olan gelişmeleri yazar şöyle anlatır: *"Yirmi yaşındayım. Kafam bir türlü çözemediğim sorunlarla yara olmuştu. Sanki yere basmıyor, havada boşluktaydım. Ve bir gün, bir kahve köşesinde tanıdığım işçi dostum İsmail Usta. Sonra kitaplar. Birçoğu İsmail Usta'nın hediye ettiği kitaplar. Serseriler, Stepte, İstratsi Mordasti, La Dam O Kamelya, Madam Bovari, Jerminal, Benim Üniversitelerim, Kroyçer Sonat, Umumi Tarih, Fransız İnkılâbı Tarihi"* ("Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi", Nurer Uğurlu, s.30, Örgün Yayınları, 2002, İstanbul)

Orhan Kemal 1935'de Adana'da Milli Mensucat Fabrikasında işe girer. Önceleri kâtiplik yapar ama sonra kâtiplikten alınıp ambar memurluğuna verilir. Bunun sebebi de fabrika sahibinin Orhan Kemal'in babasının kim olduğunu öğrenmiş olmasıdır. Fabrikada çalıştığı yıllarda yaşadığı, gözlemlediği çoğu şey daha sonra eserlerine yansır. Murtaza da aynı fabrikada çalışmaktadır, Boşnak veya Bosnalı Nuriye de aynı fabrikada işçidir. 1937 Mayıs 'ında Nuriye Hanım ile evlenir. Bir yıl sonra çalıştığı ambar memurluğundan atılır.

Hapishane yılları

Orhan Kemal Nisan 1938'de askerliğini yapmak üzere Niğde'ye gönderilir. Askerlik onun hayatında bambaşka bir sayfanın açılmasına yolaçar. Tezkere almasına kırk gün kala bir ihbar üzerine tutuklanır. Nâzım Hikmet'in, Maksim Gorki'nin kitaplarını okuduğu ve komünizm propagandası yaptığı ileri sürülerek mahkemeye sevkedilir. Yargılama sonunda Orhan Kemal beş yıla hüküm giyer ve Kayseri hapishanesine gönderilir. Hapishaneden eşine şu mektubu yazar: *"Çok gençsin. Zaten hiçbir şey veremedim sana. Şimdi de beş yıllık mahkûmiyet girdi araya. İstersen ayrıl benden, kendine yeni bir yol çiz, beklemekle geçirme en güzel yıllarını. Çünkü karıcığım, biliyorum ki, buradan çıktıktan sonra daha da zor ve yoksulluk içinde geçecek hayatımız."* ("Orhan Kemal", Asım Bezirci, s.18, Tekin Yayınevi, Temmuz 1984, İstanbul) Nuriye Öğütçü, Orhan Kemal'in mektubuna şu cevabı verir. *"Razıyım ne gelmişse başımıza ve ne gelecekse…* "(Age. s.18) Nuriye Öğütçü zor günlerde hep Orhan Kemal'in yanında durur ve hayatının sonuna kadar eşine destek olur. Orhan Kemal'in babası Abdülkadir Kemali 8 yıl boyunca sürgünde yaşar. Mustafa Kemal'in ölümünden sonra, 1939'da Adana'ya döner. Oğlunun hapiste olduğunu da ancak Adana'ya geldiğinde öğrenir. Orhan Kemal'in, Kayseri Hapishanesi'nden Adana Hapishanesi'ne sevkinin yapılması için uğraşır. Bergama Ağır Ceza Başkanlığı'na atanınca da oğlunun Adana'da yalnız kalmasını istemez ve Bursa Hapishanesi'ne sevkini sağlar.

Orhan Kemal Eylül 1943'te Bursa Hapishanesi'nden tahliye olur. 1951'de İstanbul'a yerleşir. 1966 yılında bir ihbar nedeniyle yeniden tutuklanarak Sultanahmet Hapishanesi'ne gönderilir. Otuz beş gün sonra salıverilir. 1968'de bu davadan beraat eder.

İlk şiirler

Orhan Kemal ilk şiirlerini Kayseri Hapishanesi'nde yazmaya başlar. Hece ölçüsüyle yazdığı bu ilk şiirler, hapishanede olmanın verdiği acı ile hüzünle, eşinden ayrı olmanın verdiği özlemle romantik şiirlerdir. İlk şiiri **"Duvarlar"** 25 Nisan 1939 yılında Raşit Kemalî imzasıyla Yedigün'de yayımlanır. 1939 yılı boyunca Raşit Kemalî imzasıyla Yedigün'de **"Bir Ölünün Odasında", "Hapishanede"**, **"Ben ve Ötesi"**, **"Cevap Vermemek"** ve Yeni Mecmua'da **"Beni Yaratana, İniş Yokuş, Bayramda"** şiirleri yayımlanır. 1940'da yine Yedigün'de **"Saadet"**, **"Bunaltılarım"**, **"Gönlüme"** isimli şiirleri yayımlanır. Orhan Kemal'in şiirleri 2007'de Işık Öğütçü tarafından derlenerek **"Yazmak Doludizgin/ Günlükler ve Şiirler"** adıyla kitaplaştırılır.

Nâzım'la Bursa hapishanesi

"Sizde sanat için iyi bir kumaş var, kesin." Nâzım Hikmet Bursa Hapishanesi'ne Orhan Kemal'in sevkinin yapılması büyük bir şanstır. Orhan Kemal, Nâzım ile tanışmasaydı ve Nâzım'ın yönlendiriciliği olmasaydı belki de Orhan Kemal başka kulvarlara yelken açacaktı. Aralık 1940'ta Nâzım, Çankırı Hapishanesi'nden Bursa Hapishanesi'ne nakledilir. Orhan Kemal okuma yazma bildiği, düzgün yazı yazabildiği için hapishane kaleminde çalışmaktadır. Nâzım'ın geleceği haberini ilk alanlardan biridir. Nâzım'ın geleceği haberini şöyle anlatır:

"1940 yılının kışı. Hapishane kaleminde, sabıka defterlerinde çalışıyorum.

Bir sabah Kâtip, yeni gelen evrakları karıştırırken:

-Ooooo… Dedi, gözün aydın!

Ona hayretle baktım.

-Üstadın geliyormuş!..

Büsbütün şaşırdım. Benim üstadım falan yoktu…

Kâtip, "Numara mı yapıyorsun?" dedi.

"Yooo dedim, "benim üstadım filan yok ki"

"Canım, Nâzım Hikmet işte… Senin de üstadın sayılmaz mı? İnanmadım. Elinde tuttuğu belgeyi uzattı. Aldım, çabucak gözden geçirdim, sahiden geliyordu:" Siyatiklerinden rahatsızmış. Banyolardan istifade etmesi için" ("Nâzım Hikmet'le 3,5 Yıl", Orhan Kemal, s.8, Everest Yayınları, 7. Basım, Mart 2015, İstanbul)

Orhan Kemal, Nâzım'ın şiirlerini bilmekte ve ona uzaktan büyük bir hayranlık beslemektedir. Ama onunla günün birinde karşılaşacağını aklından bile geçirmemiştir. *"Oysa onunla ne merhabam ne de günün birinde arkadaş olabilme ihtimalim vardı. Herkes gibi onun uzaktan hayranlarındandım. Herkes gibi, "nedenini bilmeden" ona kızıyordum, fakat ihtimal, herkes gibi nedenini bilmeden yahut pek az bilerek, seviyordum onu: müthiş, muazzam, doyuran sanatını."* (Age. s.10) Bu karşılaşma, sadece bir tanışma olarak kalmaz, Nâzım'ın engin bilgilerinden yararlandığı bir usta-çırak ilişkisine dönüşür. Orhan Kemal'in eserlerinin ortaya çıkmasında; şiirden düzyazıya yönelişinde Nâzım'ın büyük katkısı olur.

İlk şiirlerini yazdığı bu yıllarda, Orhan Kemal kendi şiirlerini beğenmektedir. Şair olarak kendinde büyük bir gelecek görmektedir. *Nâzım'ın "Biliyor musunuz, yalnızlığı hiç sevmem. İdareden izin alsak, ben de sizinle bu koğuşta kalsam"* (Age. s.26) teklifi sonucunda Orhan Kemal'in Nâzım Hikmet ile 3,5 yıl sürecek olan oda arkadaşlığı başlar.

Orhan Kemal şiirlerini Nâzım'a okur ve Nâzım şiirlerini beğenmediğini belirtir. Orhan Kemal, Nâzım'a şiirler okumasını şöyle anlatır:

"İlk dörtlük henüz bitmemişti:

"Yeter kardeşim, yeter

… Bir başkası lütfen…"

Hâlbuki en güvendiklerimden biriydi… içimde bir şeyler yıkıldı.

Bir başkası ilk, ikinci, üçüncü mısranın yarısı.

"Berbat!"

Kanım tepeme çıktı, başım döndü, ufaldım. Tekrar bir başkası

"Rezalet!"

Gözlerim kızardı… Kızdım mı? Üçüncü şiirim ve ilk iki mısra

"Peki, kardeşim, bütün bu laf ebeliklerine, hokkabazlıklara, affedin tabirimi, ne lüzum var? Samimiyetle duymadığınız şeyleri niçin yazıyorsunuz? Bakın, aklı başında bir insansınız… Duyduklarınızı, hiçbir zaman duyamayacağınız tarzda yazıp komikleştirmekle kendi kendinize iftira ettiğinizin farkında değil misiniz?" Bütün kanım tepemden ayaklarıma iniyor ve bir kâğıt tomarından ibaret "şiirlerim" elimden desteyle düşüyor, artık okumuyorum." (Age. s.21-22)

Nâzım, Orhan Kemal ile yakından ilgilenir, ona öğretmenlik yapar; programlı olarak felsefe, edebiyat, toplumbilim, siyaset bilim ve Fransızca çalıştırır. Bu dönemde Orhan Kemal, Nâzım'ın beğenmemesine karşın şiir yazmaya devam eder. Tıpkı Nâzım gibi yazmaya yeltenir. Bu dönemde, Nâzım'ın etkisiyle hece veznini bırakıp serbest ölçülü şiire yönelir. Şiirleri edebiyat dergilerinde yayınlanmaya devam eder.

Şiirden düzyazıya geçiş

Orhan Kemal şiirin yanında düzyazı da yazmaktadır ama bunlar deneme niteliğindedir. Bir gün Nâzım, Orhan Kemal'in çalışmaları arasında bir roman denemesi bulur ve çok beğenir. Orhan Kemal o anları şöyle anlatır:

"O sıra ben hapishane avlusundayım. Ayaklarında takunyalar, koşarak, heyecanla geldi. Âdeta soluk soluğa sordu:

"Siz mi yazdınız bunu?"

Çekinerek, "Evet. . ." dedim.

"Birader," dedi, "neden bahsetmediniz bundan. Siz düzyazı yazın düzyazı!"

Hayretler içindeydim. O, uzun uzun anlattı, sonra bir "küçük hikâye" denememi söyledi.

Edebiyatımızın, kurallarıyla hemen hiç uğraşmadığım, en yabancısı olduğum bölüm hikâyecilik bölümüydü.

Nâzım, "Daha iyi," diyordu, "hiç kimsenin tesirine kapılmadan, kendinize has şekli bulursunuz!" (Age. s.31)

Yazar, artık şiiri ikinci plana atar. Dersler ilerler, böylece hikâyeciliğin temelleri de atılır.

Nâzım, Orhan Kemal'in anlatımını çok sade ve akıcı bulur, kesinlikle düzyazı yazması gerektiği yönünde ısrar eder. Nâzım'ın önerisi üzerine Orhan Kemal düzyazı yazmaya başlar.

Düzyazıya geçmesi Orhan Kemal'in sanat yaşamında bir dönüm noktası olur.

Orhan Kemal'in ilk düzyazı denemesi bir romandır. **"On Sekiz Yaş"** adlı romanı Nâzım'ın yardımıyla yazar. Ancak bu roman bir çalışma olarak kalır ve basılmaz. Henüz romanın geniş konu kurgusuna ayak uydurabilecek yetkinlikte olmayan Orhan Kemal hikâye yazmaya yönelir. 1939'da hikâye yazmaya başlar. Uzun yıllar hikâye yazarak kendini geliştirir. Roman yazmaya ancak 1940'ların sonunda yönelir.

Nâzım, Orhan Kemal'e manevi desteğinin yanı sıra maddi yönden de destek olur. Nâzım, cezasını doldurup hapishaneden çıkacak olan bir mahkûmun dokuma tezgâhlarını satın alır ve Orhan Kemal'le birlikte dokuma işine başlar. *"Nâzım icap eden izinleri aldı ve işi kopardı. Birkaç gün sonra, dışarıdan da temin edilen tezgâhla birlikte, üç tezgâh çalışmaya hazır hâle getirildi. Bu tezgâh işinin ne sermayesinde ne de tasarısında hiçbir ilgim olmadığı hâlde, Nâzım bana da pay ayırmıştı. Bir pay bana, bir veya iki pay Kemal Tahir'e, iki pay Piraye yengeye, bir pay da kendisine. . ."* (Age. s.60) Sanatları daha yeni gelişen Orhan Kemal ve Kemal Tahir'in parasızlık çekmelerini istemeyen Nâzım onlara maddi yönden destek olmayı da bir görev olarak görür.

İlk hikâyeler

Orhan Kemal'in ilk düzyazısı, Baba Evi romanının bir bölümü olup 1940'da Yeni Edebiyat gazetesinde basılan **"Balık"**tır. İlk hikâyeleri ise 1941'de aynı gazetede Reşit Kemal imzasıyla **"Bir Genç Münevver"** ve Orhan Raşit imzasıyla yayımlanan **"Bir Yılbaşı Macerası"** ile **"Kardeşim Niyazi"**dir. Bu dönemde hikâye, edebiyatta oldukça yaygın bir yazın türüdür. Orhan Kemal'in hikâyeleri belli bir olay çerçevesinde giriş-gelişme-sonuç ilişkisinde gelişmez; hayattan bir kesiti anlatır. Birçok yazarın, hikâyenin sonundaki sürprizi esas alarak geliştirmesine karşılık Orhan Kemal'de bu özelliğe rastlanılmaz. Orhan Kemal'in hikâyeleri beklenmedik veya beklenen bir sonla bitmez. Hikâyeler sonucu içinde barındırır. Hayat devam etmektedir ve hikâyeler bu akışın bir parçasıdır.

"Balık", bir çocuğun serüvenini anlatır. Yazar daha sonraki hikâyelerinde ise çocuklardan çok yetişkinleri ele alır. Fakat değişmeyen nokta, hikâye kahramanlarının ekonomik ve sosyal yaşamın kavgasını veren kişiler olmasıdır. Yazarın ilk hikâyelerinden başlayarak iş gücünü satan insanlara büyük bir önem verir.

Orhan Kemal'in hikâyeleri yazarın hayatından kesitler içerir. Hayatın içinden seçilen basit ve içten konular samimi bir dille anlatılır. Hikâyede anlatılan kişiler nesnel olarak ele alınır, sosyal statülerine uygun, kimi zaman şive kullanılarak yerel dille konuşturulur. Hikâye kişileri aracılığıyla toplumun sosyal ve ekonomik durumu yansıtılır.

Roman ve hikâye kitapları

Orhan Kemal, 1940'larda hikâye yazmaya devam eder, bu hikâyeler çeşitli dergilerde yayımlanır. Kasım 1944'te, Varlık'ta **"Revir Meydancısı Yusuf"** başlıklı hikâyesi yayımlanır.

1945'te aynı dergide üç hikâyesine (**"Sürmeli"**, **"Askerlik Oyunu"**, **"Uyku")** daha yer verilir. Yazarın Gün, Seçilmiş Hikâyeler, Yığın ve Yaprak dergilerinde de hikâyeleri yayımlanır. 1948'de Seçilmiş Hikâyeler dergisi Orhan Kemal'in biyografisini yayımlar. Orhan Kemal, artık edebiyat çevrelerinde kabul gören, beğenilen, tanınan bir yazardır.

Varlık Yayınevi 1949'da Orhan Kemal'in iki kitabını birden yayınlar. İlk kitap yazarın ilk romanı olan **"Baba Evi"**dir. Diğer kitap ise ilk hikâye kitabı **"Ekmek Kavgası"**dır. Yazarın ikinci romanı **"Avare Yıllar"** 1950'de yayımlanır. Seçilmiş Hikâyeler Dergisi iki sayısını Orhan Kemal'e ayırır. Abidin Dino'nun resimleriyle süslenen hikâyeleri içeren dergiler "Orhan Kemal Sayısı" olarak çıkar. Bu özel sayılarda yazarın **"Büyücü "**, **"Amir ve Memura Dair"**, **"Bir İnsan", "Kırmızı Mantolu Kadın"**, **"Ölür müsün, Öldürür müsün?"**, **"Bir Lira"**, **"1936"**, **"Ekmek Peşinde"** ve **"Telefon hikâyeleri"** yer alır. 1951'de **"Sarhoşlar",** 1952'de **"Cemile ve Çamaşırcının Kızı"** hikâye kitapları yayımlanır. 1952'de ilk önce Vatan ga-

zetesinde tefrika olarak yayımlanan **"Murtaza"** kitap olarak basılır. **"Bereketli Topraklar Üzerinde"** 1953'te önce Dünya gazetesinde yayımlanır, sonra 1954'te kitap olarak basılır. Aynı yıl **"Grev"** ve **"72. Koğuş"** yayımlanır. 1956'da altı kitabı basıma hazır hâle getirir. Ancak bu kitapların hepsini yayınlatma imkânı olmaz. Bu kitaplardan **"Dünya Evi"**, Dünya gazetesinde, **"Hanımın Çiftliği"** Vatan gazetesinde tefrika edilir. **"Arka Sokak"**, Yeditepe Yayınları arasında çıkar. **"Arka Sokak"** hep yoksul insanları, işçileri, kötü yaşamları anlattığı gerekçesiyle kovuşturmaya uğrar. Yargılama sırasında yargıç, konuları neden hep fakir fukaradan, işçilerden aldığını; Türkiye'de varlıklı insanların, iyi yaşayanların olup olmadığını sorar. Orhan Kemal'in yargıcın sorusuna verdiği cevap, gerçekten de kendini anlatmaktadır: *"Ben gerçekçi bir yazarım. En iyi bildiğim konuları alırım. Varlıklı yurttaşların yaşayışlarını bilmiyorum, nasıl yaşadıklarından haberim yok."* ("Orhan Kemal", Asım Bezirci, s.29, Tekin Yayınevi, Temmuz 1984, İstanbul) Orhan Kemal bu davadan beraat eder.

1957'de, yazarın "**Suçlu"**, **"Serseri Milyoner"** ve **"Babil Kulesi"** isimli hikâye kitapları basılır. Yine aynı yıl basılan **"Kardeş Payı"** Sait Faik Hikâye Ödülü'nü kazanır. Orhan Kemal, **"Kardeş Pay"**ında yoksullukla mücadele eden fakir insanları, işçileri ve onların dertlerini anlatır. Kitapta, karamsar bir tablo çizmek yerine, hayata umutla, insanlara iyimserlikle bakar. 1958'de önce gazetede tefrika edilen iki romanı kitap olarak yayınlanır. İlkin 1954'de tefrika edilen **"Vukuat Var"** 1958'de kitap olarak basılır. 1957'de Ulus gazetesinde tefrika edilen **"Devlet Kuşu"**, 1958 Aziz Nesin ve Kemal Tahir'in birlikte kurdukları Düşün Yayınevi tarafından yayınlanır.

"Devlet Kuşu", Orhan Kemal'in yakın arkadaşı, yazar Muzaffer Buyrukçu'nun hayatından esinlenerek yazılmıştır. Orhan Kemal, Muzaffer Buyrukçu'nun anlattığı olayları geliştirerek **"Devlet Kuşu"** romanı hâline getirmiştir. 1958'de **"Eskici Dükkânı"** olarak tefrika edilen roman, **"Eskici ve Oğulları"** adı altında 1962'de yayımlanır. 1963'te yılında Orhan Kemal'in dört kitabı birden basılır: **"Sokakların Çocuğu"**, **"Kanlı Topraklar"**, **"Mahalle Kavgası"** ve **"Dünyada Harp Vardı."**

Senaryo, roman, film, oyun

Orhan Kemal, roman, hikâye ve oyunların yanı sıra senaryo da yazmaya başlar. 1950'lerin sonunda sinemada üretilen film sayısında artışların başladığı yıllardır. Sinema filmlerinin çekiminin artması, sinemacıların zaman zaman edebiyatçılardan yararlanması sonucunu doğurur. Orhan Kemal, sinemaya katkıda bulunan edebiyatçılar arasında yer alır. Orhan Kemal, senaryo yazmayı çalakalem yapmamak için önce senaryo yazımıyla ilgili araştırmalar yapar. 1950'li yıllardan itibaren, senaryo yazımı Orhan Kemal için kitap ve tefrikalarının yanında yeni bir geçim kaynağı olur.

Lütfi Akad ile bir film projesi için yapılan senaryo çalışmasından ortaya çıkan bir eser, kitap olarak **"Gurbet Kuşları"** adı ile 1962'de yayımlanır. Orhan Kemal, 1950'lerden başlayarak yazmış olduğu senaryolardan kazandığı birikimi bir kitaba aktarır. 1963'te **"Senaryo Tekniği ve Senaryoculuğumuzla İlgili Notlar"** kitabını yazar. Kitabın girişinde, senaryo yazmaya başlamasında etkili olan arkadaşı Macit Doğudan ile aralarında geçen bir konuşma anlatılır. Bu konuşmada arkadaşının Orhan Kemal'e bir senaryonun nasıl yazıldığı konusunda verdiği bilgiler ve Türk sinemasında bir senaryonun satılabilmesi için nasıl olması gerektiğiyle ilgili öğütler yer almaktadır. Orhan Kemal buradan yola çıkarak senaryonun nasıl olması gerektiğini vurgular, Türk sineması üzerine düşüncelerini aktarır.

Nurer Uğurlu'nun, Orhan Kemal'in hayatını onun anılarına dayanarak anlattığı "İkbal Kahvesi" adlı kitapta Orhan Kemal'in üç yüzden fazla senaryo yazdığı bilgisi verilmektedir. Filmlerin künyesine bakıldığında, bu bilgiyi doğrulamak mümkün görünmüyor. Bunun ama farklı nedenleri olabilir. Orhan Kemal, komünizm propagandası yapmaktan beş yıl hapiste yatmıştır. TKP ile adı anılmaktadır ve solcu bir yazar olarak bilinmektedir. Bu ülkede aydınların, devrimcilerin başına ne çoraplar örüldüğünü biliyoruz. Bu nedenler yüzünden sinemacıların Orhan Kemal ismini kullanmaktan kaçınmış olabilecekleri muhtemeldir.

Yazılı kaynaklarda Orhan Kemal'in, sadece yedi filmde senarist olarak adı geçmektedir. Bunlardan üçünün senaryosu Orhan Kemal'e aittir, diğer dördü ortak çalışmalardır. Orhan Kemal'in senarist olarak adının geçtiği ilk film, 1953 yılında Lütfi Akad tarafından çekilen **"Altı Ölü Var"** filmidir. Orhan Kemal'in senaryolarını yazdığı diğer filmlerde ise genelde, yönetmenin ya da yapımcının ismi senarist olarak gösterilmiştir. Örneğin, Tunç Başaran'ın **"Murtaza"** filminde senaryo yazarı olarak Recep Ekicigil geçmektedir. Aslında senaryonun yazarı Orhan Kemal'dir. Orhan Kemal'in adı sadece senaryo çalışmalarında değil, yazdığı film hikâyelerinde de jeneriğe yansımamıştır. Lütfi Akad'ın yönettiği **"Meyhanecinin Kızı"** (1958) filminin hikâyesi, Orhan Kemal'e aittir. Ancak Orhan Kemal adı sakıncalı olduğundan yapımcı bu adı kullanmak istememiştir.

Orhan Kemal'in sinemaya uyarlanan eserleri şun-

lardır: **"Suçlu"**. "Suçlu"da, bir çocuğun suçlu damgası yemesine neden olan toplumsal gerçekler çarpıcı bir biçimde ele alınmaktadır.

"Devlet Kuşu" (1958) romanı, iki defa sinemaya uyarlanmıştır. Her iki uyarlama da Memduh Ün tarafından yapılmıştır. Bunlardan ilki 1961'de, romanın basımından üç yıl sonra gerçekleştirilir. İlk uyarlamaya romanın avare kahramanından yola çıkılarak **"Avare Mustafa"** adı verilir. İkinci uyarlama ise 1980'de yapılır ve bu sefer roman aynı adla, yani **"Devlet Kuşu"** olarak filme alınır. "Devlet Kuşu"nda İstanbul'un bir kenar semtinde yoksulluk içinde yaşayan, bir şekilde para kazanıp ya da bulup rahata kavuşmak isteyen, bu istekleri için bazen her yolu meşru gören, kimi zaman bu amaç doğrultusunda kötü olanı seçen, seçmek zorunda kalan insanlar anlatılır.

"Murtaza" romanı, ilk olarak 1952'de Vatan gazetesinde tefrika edilir. Roman gazetede yayımlandığında büyük ilgi görür, bunun üzerine aynı yıl kitap olarak basılır. Orhan Kemal 1969'da **"Murtaza"** romanını yeniden genişleterek yazar. **"Murtaza"** iki defa sinemaya uyarlanır. İlk uyarlama 1965'te Tunç Başaran tarafından gerçekleştirilir. Aynı adla filme alınan roman, Orhan Kemal'in sinemaya uyarlanan üçüncü eseridir. Roman, görevini her şeyden üstün tutan "Vazife bir!" deyip başka bir şey demeyen bekçi **"Murtaza"**yı anlatmaktadır. Roman, 1986'da tekrar filme alınır. Ali Özgentürk tarafından gerçekleştirilen filmde **"Murtaza"** başlığı kullanılmaz ve filme roman kahramanının en önemli özelliği olan "görevi"nden yola çıkılarak **"Bekçi"** adı verilir.

"El Kızı" romanı, 1960'da yayımlanır. Roman kısa sürede başka dillere çevrilir; 1965'te Moskova'da, 1967'de Litvanya'da yayımlanır. Orhan Kemal, bu romanında gelin- kaynana çatışması sonucu dağılan bir yuvayı ve kötü yola düşen bir kadını ele alır. **"El Kızı"** romanı, Nejat Saydam tarafından 1966'da aynı adla filme alınır.

"Vukuat Var", **"Hanımın Çiftliği"** ve **"Kaçak"** romanları toprak ağaları - köylü ilişkisini, toprak ağalarının yeni politik düzenle olan bağını, köylü üzerindeki hâkimiyetini, bu hâkimiyetin sadece toprağa dayalı yönünü değil, köylülerin gündelik yaşamına uzanan tarafını göstererek Çukurova gerçeğini anlatır. Orhan Kemal, **"Bereketli Topraklar Üzerinde"** ve **"Kanlı Topraklar"** romanlarında da benzer konuları ele alır. **"Vukuat Var"** romanı 1972 yılında Nejat Saydam tarafından sinemaya uyarlanır. **"Vukuat Var"** romanının devamı olan **"Hanımın Çiftliği"**nin bir kısmı da filme aktarılmıştır. **"Sokaklardan Bir Kız"** 1968'de yayımlanır. "Sokaklardan Bir Kız" romanı 1974'te Nejat Saydam tarafından sinemaya uyarlanır. Romanda; bireyin bozuk toplumsal düzende kötü yola düşmeden varolabilme mücadelesi anlatılır.

"Bereketli Topraklar Üzerinde" romanı, Orhan Kemal'in, Anadolu'nun bir köyünden çıkıp çalışmak için Çukurova'ya gelen üç köylünün mücadelesini anlatır. **"Bereketli Topraklar Üzerinde"** romanı ilk olarak 1953'te Dünya gazetesinde tefrika edilir. Ertesi yıl, **"Bereketli Topraklar Üzerinde"** kitap olarak yayımlanır. Birinci baskıda roman 288 sayfadır. Sonraki yıllarda Orhan Kemal romanı genişletir ve 1964'te yapılan ikinci baskıda romanın sayfa sayısı 427 olur. Roman, 1979'da Erden Kral tarafından aynı adla sinemaya uyarlanır.

"Kaçak", Orhan Kemal'in yazdığı son romandır. Yazarın romanın sonuna attığı tarih 15 Mart 1970, ölüm tarihi ise 2 Haziran 1970'tir. Roman yazarın ölümünden sonra Onk Ajans tarafından satın alınarak, aynı yıl yayımlanır. **"Kaçak"**, Orhan Kemal'in Çukurova'da ki tarım işçilerini, toprak çatışmalarını, köylü - ağa ilişkilerini anlattığı romanlar içinde yer alır. **"Kaçak"**, 1982'de Memduh Ün tarafından sinemaya uyarlanır.

"72. Koğuş": Orhan Kemal **"72. Koğuş"**u yazdığı geceyi şöyle anlatır: *"1953 kışı. . . Mangal yok, soba yok. İç oda büsbütün soğuk, buzdolabı sanki. Avuçlarımı hohlayarak başlıyorum işe. Neye? Günlerdir kafamda dönüp dolaşan 72. Koğuş hikâyesine. . . Daktilo falan yok. Eski yazım var ya, daha hızlı yazıyorum bu harflerle. Kendimi işe kaptırdığımı hatırlıyorum. Bir de kendime geliyorum ki, ohoo sabah olmuş. Ama hikâye de bitmiş. Kara fırtınaya, soğuğa karşı ayaklı bir türkü gibi pırıl pırıldım... Sabah kahvaltısı yerine hikâyemi büyük bir coşkunlukla okudum onlara."* ("Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi", Nurer Uğurlu, s.289, Örgün Yayınları, 2002, İstanbul)

"72. Koğuş", 1967'de Orhan Kemal tarafından oyun hâline getirilerek, Ankara Sanat Tiyatrosu'nda sahneye konulur. **"72. Koğuş"**, 1987'de Erdoğan Tokatlı tarafından sinemaya uyarlanır. **"72. Koğuş"**ta olaylar İkinci Dünya Savaşı'nda geçmektedir. **"72. Koğuş"**, mahkûmlardan Kaptan Ahmet'e annesinden gelen parayla hem Kaptan Ahmet'in hem de koğuştaki diğer aç, perişan insanların değişen hayatlarını anlatmaktadır.

Adana'da değişen üretim koşullarıyla birlikte ayakkabı tamirciliği yaptığı dükkânından para kazanamaz duruma düşen bir ailenin mücadelesini anlattığı **"Eskici ve Oğulları"** romanı 1958'de Dünya gazetesinde tefrika edilir. Roman, 1962'de yayımlanır. Orhan Kemal, daha sonra romanın adını **"Eskici Dükkânı"**, olarak değiştirir ve roman 1970'ten itibaren **"Eskici Dükkânı"** başlığı altında yayımlanır. **"Eskici ve Oğulları"** romanı 1990'da Şahin Gök tarafından aynı adla sinemaya uyarlanır.

Film, tarlada pamuk toplayan işçileri, pamuğu ayrıştıran aletleri, traktörleri, büyük iş makineleriyle yerle bir edilen eski evleri, bu evlerin yanı başında yapılan yüksek binaları, ırgat pazarın da iş için bekleyen insanları göstererek başlar. Çukurova'nın tarlaları ve Adana'nın görüntüleriyle daha filmin başından dönemin değişen üretim ilişkileri, sosyo-ekonomik yapısı vurgulanır.

"Tersine Dünya", 1968'de Pardon adlı mizah dergisinde tefrika edilir. Roman, Orhan Kemal'in ölümünden sonra, 1986'da yayımlanır. **"Tersine Dünya"**, 1993'te Ersin Pertan tarafından aynı adla filme alınır. **"Tersine Dünya"** romanı kadın erkek rollerinin tersine çevrildiği bir dünyada Bitirim Leyla'nın başından geçenleri konu edinir. Olaylar zinciri romanın başkişisi olan Bitirim Leyla üzerine kuruludur. Romandaki olaylar filme aynen aktarılmıştır.

Eylül 1964'de **"İspinozlar"**ın provaları başlar. Orhan Kemal, hemen her gün provaları seyretmeye Tepebaşı Dram Tiyatrosu'na gider. **"İspinozlar"**dan sonra Orhan Kemal, önce **"Murtaza"**yı sonra **"72. Koğuş"**u oyunlaştırır. Bu oyunlar, daha sonraki yıllarda hep sahnelenir. Orhan Kemal'in sahnelenmiş oyunları; **"İspinozlar"**, **"72. Koğuş"**, **"Eskici Dükkânı"**, **"Bekçi Murtaza"** ve **"Kardeş Payı"**dır. Bunlar aynı zamanda Orhan Kemal'in roman ya da hikâye olarak basılmış eserleridir. Orhan Kemal, 1966'da **"Murtaza"**yı oyun olarak tekrar kaleme alır. Aynı yıl **"İşsiz"** (hikâye), **"Evlerden Biri", "Müfettişler Müfettişi"** kitap olarak yayınlanır. Bir dergide **"Yeşilçam Sokağı"** adıyla yayınlanmış olan eseri, **"Yalancı Dünya"** adıyla kitap olarak basılır. Orhan Kemal, bu romanında yakından tanıma olanağı bulduğu Yeşilçam sokağının gerçeğini konu edinir. **"Yalancı Dünya"**, artist olmak isteyen Neriman'ın başından geçenleri anlatır.

Sonuç

Orhan Kemal, sosyal gerçekçi bir yazardır. Orhan Kemal, yaşamla edebiyat arasında kurduğu bağ, iki kavramın bir potada eritilmesiyle nasıl iyi romanlar, öyküler yaratılabileceğini kanıtlamıştır. Yarattığı karakterler hiçbir zaman eskimemiştir! Çünkü yaşadığımız sınıflı toplumda ezen ile ezilenlerin mücadelesi devam etmektedir. Sömürücülerin ve sömürülenlerin temel özellikleri değişmedi. Adana'dan İstanbul'a uzanan edebiyat hattında, yazarın eserlerinde ırgattan beyaz yakalı sömürücülere, kapitalistlere kadar geniş bir insan galerisini buluruz.

Orhan Kemal'in romanlarının sinemaya uyarlanmış olmasının önemli nedeni, romanlardaki biçimsel özelliktir. Romanlarının en önemli özelliği diyalog ağırlıklı olmasıdır. Orhan Kemal olayların gelişimini diyaloglarla aktarır, çok ender olarak iç monolog kullanır. İç monologları diyaloglarla anlatma yoluna gider. Karakterlerin içinde bulunduğu durumu tasvirlerle değil diyaloglarla anlatır. Romanlarında uzun kişilik tasvirlerine, psikolojik değerlendirmelere yer vermez. Böyle bir özelliğe sahip olması, romanlarının filme çevrilmesine kolaylık sağlayan bir nedendir.

Orhan Kemal, sınıfsal – toplumsal ilişki ilkelerinin kentte olduğu gibi köyde de geçerli olduğunu gösteri-

Orhan Kemal'in Eserleri

Hikâyeleri: Ekmek Kavgası (1949), Sarhoşlar (1951), Çamaşırcının Kızı (1952), 72. Koğuş (1954), Grev (1954), Arka Sokak (1956), Kardeş Payı (1957), Babil Kulesi (1957), Dünyada Harp Vardı (1963), Mahalle Kavgası (1963), İşsiz (1966), Önce Ekmek (1968), Küçükler ve Büyükler (1971), Yağmur Yürekli Bulutlar (1974), Kırmızı Küpeler (1974), Arslan Tomson (1976), Serseri Milyoner, İki Damla Gözyaşı (1976), İnci'nin Maceraları (1979)

Romanları: Baba Evi (1949), Avare Yıllar (1950), Murtaza (1952), Cemile (1952), Bereketli Topraklar Üzerinde (1954), Suçlu (1957), Serseri Milyoner (1957), Devlet Kuşu (1958), Vukuat Var (1958), Gâvurun Kızı (1959), Küçücük (1960), Dünya Evi (1958), El Kızı (1960), Hanımın Çiftliği (1961), Eskici ve Oğulları (1962), Eskici Dükkânı (1970), Gurbet Kuşları (1962), Sokakların Çocuğu (1963), Kanlı Topraklar (1963), Bir Filiz Vardı (1965), Müfettişler Müfettişi (1966), Yalancı Dünya (1966), Evlerden Biri (1966), Arkadaş Islıkları (1968), Sokaklardan Bir Kız (1968), Üç Kâğıtçı (1969), Kötü Yol (1969), Kaçak (1970).

Oyunları: İspinozlar (1965), 72. Koğuş (1967).

Anı: Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl (1965).

İnceleme: Senaryo Tekniği ve Senaryoculuğumuzla İlgili Notlar (1963).

Röportaj: İstanbul'dan Çizgiler (1971; "Boyacı" adıyla 1971).

yor. Değişik emekçi kitlelerin ve sınıfların temsilcileri olan kahramanların birbirlerine benzemelerinden yararlanarak, bunların toplumsal durumlarındaki ortak yanları ortaya koyuyor. Orhan Kemal, gerçekliğin çirkin yanlarını ödün vermeksizin belli bir açıdan görüyor. Somut toplumsal olayların (uzun çalışma günlerinin, çok düşük ücretlerin, para cezalarının, teknik tehlikeleri giderici önlemlerin alınmamasının, sağlık hizmetlerinin ve sosyal yardımın bulunmamasının, çocukların çalıştırılmasının, işsizliğin, fahişeliğin) eleştirisi yanında yaşamın olumlu yanlarının değerlendirmesini de birlikte veriyor. Yaşamı, aklı başında bir yaklaşımla çözümlerken günlük yaşamın iyi ve güzel yanlarını arayıp bununla birleştiriyor.

Mayıs 1970'te, Orhan Kemal eşiyle birlikte Bulgaristan'a gider. Babaannesinin yaşamış olduğu yerleri gezerek notlar alır. **"93'ten Bu Yana"** adıyla ailesini anlatan bir roman yazmayı planlamaktadır. Fakat rahatsızlığı orada da tekrarlanır, geçirdiği kriz sonrasında Sofya hükümet hastanesine yatırılır. Bir süre sonra konuşamaz olur. Orhan Kemal 2 Haziran günü saat 21.15'te hayata gözlerini yumar. Orhan Kemal'in ölüm haberinin Türkiye'ye ulaşması üzerine, Necati Cumalı ve yayıncı Oğuz Akkan, cenazeye eşlik etmek amacıyla Sofya'ya gider. Sofya'da Bulgar Yazarlar Birliği'nin düzenlediği bir törenin ardından Orhan Kemal'in cenazesi yola çıkarılır. Kapıkule sınır kapısında arkadaşları, okurları tarafından karşılanır. *"Cenaze konvoyu, Edirne'den hüzünlü bir şekilde geçip, İstanbul yoluna çıktıktan bir saat sonra Babaeski'de yol kenarına dizilmiş bir grup işçi tarafından durduruldu. Emekçiler, yazılarıyla savaşlarını veren Orhan Kemal'i unutmamışlardı. Nitekim içlerinden biri, cenazeyi taşıyan minibüsün önüne "BİZ İŞÇİLER SENİN HATIRAN ÖNÜNDE SAYGI İLE EĞİLİRİZ" yazılı bir pankart astı."* ("Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları", Fikret Otyam, s.491, E Yayınları, 1975, İstanbul) Cenaze önce yazarın Basınköy'deki evine ardından Cağaloğlu Gazeteciler Cemiyeti'ne getirilir ve Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilir.

Bu kadar eser üreten Orhan Kemal, yaşamı boyunca yoksullukla boğuştu. Tekleyen yüreği ile bile ameliyatlar sonrası üretmeye devam etti. Yaşadığı acılara, yoksulluğa rağmen doğru bildiği, doğruluğuna inandığı düşüncelerinden vazgeçmedi. Çünkü Orhan Kemal'in bıraktığı yapıtlar daha da büyüyerek, daha da çoğalarak, yayılarak, daha da etkili olarak yaşamını sürdürüyor.

Kasım 2019 Sonu ■

ORHAN KEMAL'DEN

"NASIL YAZIYORUM?

Gerçekten de okurlar meraklıdırlar. Haksız da sayılmazlar. Ben, masa başından çok, fazlaca gezer dolaşırım. Yani iş, masa başına geçip yazmaya kaldığı zaman, mesele çoktan hallolmuştur. Gezer dolaşırım. Gezip dolaşırken kafam boyuna çalışır. Ya, yıllarca önce beni şiddetle ilgilendirmiş bir konuyu düşünmekteyimdir, ya da hemen o gün kafama bir şey takılmıştır. Ama daha çok, yıllarca önce kafama takılan, beni zaman zaman şu ya da bu vesileyle kendisi üzerinde düşündüren bir konudur da nasıl yazsam diye, biçimi üzerinde dururum. Öyle ya, öz belirgin. Biçim? Çünkü daha önce çeşitli biçimlerde bir şeyler yazmışsınızdır. Daha önce yazdıklarınızda kullandığınız biçimlerden ayrı, başka, çok başka olmalıdır. İşte gezip dolaşırken beni düşündüren noktalar bunlardır:

1) ÖZ – Niçin yazıyorum bu konuyu? Ne demek istiyorum?

2) BİÇİM – Nasıl söylemeliyim?

Yukarıdaki öz ve biçim çözümlenmişse, hele bir de nasıl başlayacağım kafamda satırlaşıvermişse, değme keyfime. Bir kol çengi, sırasına göre canımın o an çektiği İstanbul'un artık hangi lokanta, ya da meyhanesiyse, atarım kapağı. Fazla içmem. Neşemi sürdürmek, daha iyi düşünmek için pek pek iki duble. Bu iki duble içilirken, konu kendi kendini yazar da yazar. Size bir örnek: Bereketli Topraklar Üzerinde'nin ilk yazılışında Adana'daydım. Kafamda bu. Öz ve biçimini tespit etmişim de romanı yaşıyorum. Köse Hasan'ın ölüm sahnesine takılmıştım. O sırada tam Seyhan kıyısındayım. Kendi kendime mırıldanarak, Hasan'ın hemşehrisine vasiyetini en iyi biçimde vermek için nasıl dedirtmeliyim diye, bir, beş, on, tekrarlar yapıyorum. Birden istediğim klişe düştü kafama: "-Kardaşlar, beraber tuz epmek yidik. Ola ki, benim size hakkım geçmiştir. Benim iflahım kesik..." falan der ya? Oralara gelince bir an Köse Hasan oldum sanki. Elimde kızım için satın aldığım saç tokası. Hemşehrilerime bunu kızıma götürmelerini vasiyet ediyorum. Öyle dokundu ki, başladım ağlamaya. Çevremde insanlar. Görmelerinden de çekiniyorum. Açtım adımlarımı ama hemen kâğıda kaleme sarılıp o pasajı notladım.

Çoğunluk geceleri, sabaha karşı saat dörtte kalkar, kahvemi kendi elimle pişirir, makinemin başına geçerim. Üç, dört, beş, bazan hızımı alamam altı saat durmamacasına çalıştığım olur. Hele âşıksam! O zaman iş değişir. Parmaklarım yazı makinemin tuşlarında rüzgârlaşır. Rüzgârlaşır, çünkü yazdıklarımı sevdiğime götürüp okutacağım. O okur, ben onun sesinden kendi yazdıklarımı zevkle dinlerim. İnanır mısınız, o okuduğu zaman, yazdıklarım benden çıkar. Sanki o yazmış da bana okuyor!

Sokakların Çocuğu baştan başa o yılların verisidir. Bir de evet, bir de Bir Filiz Vardı! Dikkat ederseniz, bu iki kitapta üslûp tamamen değişiktir.

Şimdilerde çöller gibiyim. Ne aşk ne meşk.

Bir de Müfettişler Müfettişi'ni yazarkenki acı günlerim... Bunu özellikle belirtmeliyim. Beş yaş küçüğüm aşağıda, komada, can çekişiyor, ben yukarda, odamda Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilecek olan bu romanımı yazmak zorundayım! Bir yanda ölüm, ötede komedi, mizah. Kitabın sonlarındaki ölüm sahneleri, yani romanın kahramanı olan zâtın annesinin ölümünde, sanırım, içinde bulunduğum ruh hâlinin de payı vardır.

Çoğu zaman öz ve biçim iyice belirlenmiş, hatta yazılmaya da başlanmış olabilir. Olabilir ama, attığım taş istediğim kuşu vuramamıştır. Yani, "Bayram haftası" demek istedim, yazdıklarımdan "Mangal tahtası" çıkar. O zaman, bir iç huzursuzluğudur başlar. Günler, haftalar, bazan aylar... sonunda kaldırıp atar, unutmaya karar veririm. Ne mümkün? Zaman zaman, başını çıkarır içimden, bana kendini gösterir. Yıllardan sonra, hiç ummadığım, hatta onu düşünmediğimi sandığım bir an kafama düşüverir. İstediğim olmuş, attığım taş istediğim kuşu vurmuştur." ("Nasıl Yazıyorlar?", Ahmet Köklügiller, Varlık, 15.3.1968.)

"SANATIMIN AMACI

Sanatımın amacı... Şöyle özetlemekte bir sakınca var mı acaba? Halkımızın, genel olarak da insan soyunun müspet bilimler doğrultusundaki en bağımsız koşullar içinde, en mutlu olmasını isteme çabası.

Ünlü Lincoln'ün demokrasi tarifi gibi: «Halkın, halk için, halk tarafından yönetimi» der o. Biz de neden şöyle demeyelim? "İnsanlığın, insanlık tarafından, insanlık için yönetilme çabası adına sanat." (Varlık, 1.8.1970). ■

"Sonsuz tüketimin hayal gücü sanat dünyasına da girdi. "Green washing"le (yeşille göz boyama) görmüş olduğumuz gibi, "cultural washing"(kültürle göz boyama) biçimlerine tanık oluyoruz. (...) Milyarlarıyla silahlanmış bu STK'lar, dünyaya saldırmışlardır. Onlar potansiyel devrimcileri ücretli aktivistlere, finanse edilen sanatçılara, entelektüellere ve film yapımcılarına dönüştürürler, onları radikal meydan okumadan caydırırlar." – Arundhati Roy

"Tabiatın Çığlığı" ve Ekolojik Talana Karşı Ne Yapmalı?

■ ADİL OKAY

Hindistan'da hava kirliliğinin artması üzerine halka 5 milyon gaz maskesi dağıtılmış. Bu ne demek? Neo-liberal talanın sonunda doğa pes etmiş. Kendini yenileyemez hâle gelmiş. Oksijen deposu tükenmiş. Gaz maskesi dağıtmanın yetmeyeceğini, bu çılgın talana, üretime (ve tabii tüketime) dur demek gerektiğini Hindistanlı egemenler bilmiyor mu? Elbette biliyorlar. Ama "büyüme-kalkınma" retoriği ile halkı aldatıp sömürmeye, dolayısıyla tabiatı geri dönülmez biçimde tahrip etmeye devam eden çokuluslu şirketler, sömürüden elde ettikleri kârın bir bölümünü –susturmak için– hükümet üyelerine, yandaş gazetecilere, adlarının başında Prof., "Bilim insanı" unvanı olan satılık uzmanlara ve bazı "sarı" çevreci STK'lara aktarıyorlar.

Sarı sendika olur da "sarı çevreci STK" olmaz mı? Olur elbette. TÜSİAD, MÜSİAD ve onların küçük – büyük ortakları ile türevleri gibi. Örneğin İstanbul'da bu yıl ana teması "Çevrecilik" olan, "7. Kıta" sloganıyla açılan 16. İstanbul Bienali'nin sponsorları arasında çevreyi en fazla kirleten şirketler olduğu ortaya çıktı. Bunu öğrenen bazı sanatçılar da Bienali protesto ettiler. Pelin Cengiz de Artı Gerçek'te yayınlanan, "'Kirletme hakkı' için lobilere Avrupa'da milyonlar harcayıp, ABD'de vergi kaçırdılar..." başlıklı makalesinde aynı soruna değinmiş: BP, Shell, Chevron, ExxonMobil ve Total (ve

yerli–milli ortakları–BN) ile bu şirketlerin sanayi grupları lobi faaliyetleri için 2010-2018 yılları arasında 123 milyon avro harcadığını söylemiş.

Arundhati Roy da Hindistan'da çevreyi kirleten sponsorlara, onlardan nemalanan STK'lara karşı bir yazısında acımasız davranmış: *"Sonsuz tüketimin hayal gücü sanat dünyasına da girdi. "Green washing"le (yeşille göz boyamada) görmüş olduğumuz gibi, "cultural washing"(-kültürle göz boyama) biçimlerine tanık oluyoruz. Dünyanın en büyük edebiyat festivali bugün Hindistan'da, Jaipur'da bulunuyor. Oraya herkes geliyor; yayıncılar, yazarlar... İfade özgürlüğünden, sanattan söz ediliyor orada; oysa bu festivali finanse eden kimseler ormanlardaki halkları yok ediyor, Hindu ve milliyetçi olmamayı bile suç telakki eden bir hükümeti destekliyorlar. Maden şirketleri, ifade özgürlüğünden medeni bir tarzda söz eden harikulade kimselerle sinema ya da edebiyat festivalleri finanse ediyorlar; oysa o sırada sponsorlar* dünyayı yok ediyor. *(...) Milyarlarıyla silahlanmış bu STK'lar, dünyaya saldırmışlardır. Onlar potansiyel devrimcileri ücretli aktivistlere, finanse edilen sanatçılara, entelektüellere ve film yapımcılarına dönüştürürler, onları radikal meydan okumadan caydırırlar. (...) Böylelikle de düşünme tarzları yumuşatılır. Farklı bir dünyayı tahayyül imkânlarımızın büyük kısmı ortadan kaldırılır."* (1)

Görüldüğü gibi ekolojik felaketin asıl sorumlularının sponsorlar ve yandaş medya aracılığıyla gizlenme – aklanma çabası, sadece bizim ülkemizde değil, dünyanın dört bir yanında gerçekleşiyor. "Fon"larla yapılan "iş"lerle, çizginin dışına çıkmadan 'muhalifmiş" gibi yapılıyor. Diğer yandan sadece "dış güçler" metaforuyla oyalanırsak, kendi ülkemizdeki "yerli –milli– ve tabii ki işbirlikçi" tabiat düşmanlarını aklamış oluruz. Yani evrensel/küresel bir kötülük yuvası olan sermaye sınıfına karşı, evrensel mücadeleyi örmek gerekiyor. Şirketlerin ve tabii onları koruyup kollayan siyasi iktidarların suçlarını gizlemeden. İşte o zaman anti-emperyalist ya da "çevreci" söylemimizin samimiyeti ortaya çıkar. Mesela Kanadalı bir şirket Türk ortaklarıyla beraber büyük direnişlere sahne olan Kazdağları'nda siyanürle altın arayıp coğrafyamızı katletme hazırlığı yaparken, MSN GOLD adlı bir Türk maden şirketi de Burkina Faso adlı Afrika ülkesinde siyanürle altın aramakta ve o coğrafyayı kanatmaktadır. Eğer ona da karşı çıkmaz ve "benim kapitalistim iyidir" dersek tüm çevreci söylemimiz havada kalır. Zira sermayenin dini, dili, milliyeti yoktur. Türk, Yunan, Kanadalı, ABD'li, Fransız, Alman, Hintli kapitalist fark etmez. Hepsi siyasi iktidarların desteğiyle yağmada, çapulda birleşiyor. O hâlde bu yağmaya dur diyenlerin de (Türk, Kürt, Arap, Fransız, Alman, Hintli, Burkina Faso veya Amazon yerlisi fark etmez) birleşmesi gerekmektedir. Yoksa sadece bizim ülkemiz değil, tüm dünya yanmaya devam edecektir.

Fikret Başkaya'nın dediği gibi: "İşin özeti şu: *Sermaye kendini genişletilmiş ölçekte yeniden üretmek zorunda, aksi hâlde varlığını sürdüremez, artık burada durayım, bu kadarı yeter demesi mümkün değil. Lâkin patinaj yapıyor, o zaman bu soruna bir çare bulmak gerekiyordu işte "yeşil ekonomi", daha doğrusu "yeşil büyüme" bu zorunluluğun sonucu olarak peydahlandı. "Esmer ekonominin" yerine, "yeşilini' ikâme etme çabası sözkonusu... Amaç, sermayeye yeni ve daha büyük değerlenme, daha büyük kâr alanları açmak. Diyorlar ki, ekonominin ekolojikleşkesi* büyümeye bir fren değil, dolayısıyla "yeşil ekonomiyle" sorunlar aşılır, yoksulluk ortadan kalkar, eşitsizlikler azalır, vb. Hem bunlar sağlanır ve hem de *ekolojik riskler, doğal kaynak yetersizliği sorun olmaktan çıkar. Böyle bir söylem ancak kapitalizm, onun temel 'yasaları', temel eğilimleri ve dinamiklerinden habersiz olan ahmakları aldatmaya yarar...(...) Aslında yeşil ekonomi demek, yangına körükle gitmek gibi bir şey. Asıl amaç ekonomik büyümenin gerektirdiği "sınırsız pazar" arayışına bir çare bulmak... Başka türlü söylersek, doğanın finanslaşması, bu dünyada canlı olan ne varsa metalaştırılması, paralılaştırılması, özelleştirilmesi, özel mülk kategorisine indirgenmesi amaçlanıyor. (...) Lâkin bu dünyanın kaynakları sınırlı ve kapitalist, üretim sürecinde doğaya verilen zararlar dikkate alınmıyor..."* (2)

16 fotoğrafçı bir araya gelip hazırladığımız ve başta Aysin ve Ali Ulvi Büyüknohutçu çifti olmak üzere, son on yılda dünyanın birçok yerinde ekolojik talana karşı mücadele ederken öldürülen binden fazla çevreciye ithaf ettiğimiz, Karma Fotoğraf Sergimizin tanıtım yazısında belirttiğimiz gibi: *"Sadece kâr amaçlı enerji ile meta üretimi, plansız üretim–tüketim, betonlaşma, bilinçsiz yol yapımı, santrallerin inşası, silah üretimi, savaşlar ve tabii bunların doğal sonucu olan karbon salımı devam ederse çocuklarımıza miras olarak çöl bırakacağız."*

Sonuç olarak talanı frenleme önemli olmakla beraber yeterli değildir, daha radikal sistem değişikliğini, üretim, tüketim, bölüşüm biçimini yeniden düşünmek, sorgulamak gerekmektedir. ■

(1) Arundhati Roy – Kapitalizm: Bir hayalet hikâyesi. http://www.soldefter.com/2012/04/16/arundhati-roy-kapitalizm-bir-hayalet-hikayesi/

(2) Emet Değirmenci, Fikret Başkaya ile "Yeşil Kapitalizm" ve Çıkış Üzerine Söyleşi. http://ozguruniversite.org/2016/03/10/fikret-baskaya-ile-yesil-kapitalizm-ve-cikis-uzerine-soylesied/

Dünyaya ‘Filozofça’ Bakmak

■ KADİR AYDEMİR

“Bir kitap değerlendirmem var dostlar, yaklaşın, dertleşelim!” desem, kaç kişi sözümün/yazımın hükmüne değer verir ki? Öyle değil mi ama? Tanınmamış bir yazarın/söyleyenin, ne diye dediklerine kulak kabartmalı ki? Evet, böyledir... Ben de öyleyimdir yani... Tanımadığım yazarların, kitap değerlendirmelerine pek dikkat kesilmem. Ama şöyle bir bakmadan da durmam. İlk paragrafı sarmışsa beni, ancak o zaman okurum. Bir de o an için ilgilendiğim bir konuysa ya da tanıtılan kitabın yazarı ilgimi çekiyorsa...

Baştan belirteyim, ben, şu tanınmış, şair Kadir Aydemir değilim. Toy bir yazar adayıyım sadece. Zaten tanıtacağım kitabın yazarı ile de bu vesile ile tanış olabildim. Hoş, kendisini gıyabında tanıyordum, çünkü çok çok eskilerden televizyonda yönettiği felsefe programlarını kaçırmazdım. Sonraları da yazılarını, bazı dergilerde ya da sosyal medyada takip ettim. Alanı olan felsefede, önemli

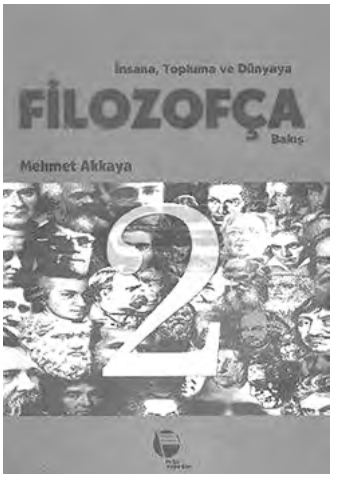

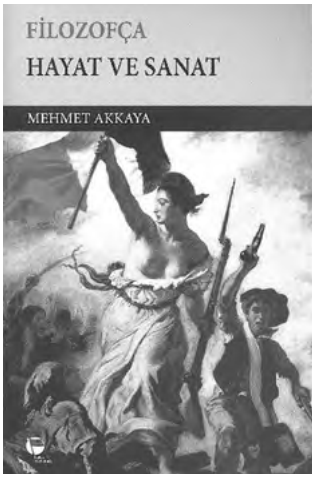

bir eşiği aştığını anlayabiliyordum artık. Ki felsefesi, –kabaca söylersem– benim de benimsediğim, diyalektik materyalizmdir. Yani emeğin, emekçinin felsefesi!

Kendisiyle tanışmam iki yıl kadar önce oldu. Şimdilerde yayınlamaya çalıştığım kitabımın araştırma aşamasındaydım ve maille sorduğum sorulara, neredeyse ‘anında’ ve samimi cevapları, hızla telefonlaşmamıza vesile oldu. (Şu ana kadar yüz yüze görüşemesek de bence iyi bir dost olduk kendisiyle. Umarım onun için de durum böyledir!) Fen bilgisi öğretmeniyim bir de ben. Alanım olan bilimi, felsefesini de göz ardı etmeden, romanlaştırmaya çalıştım. İşte kendisiyle, bu alanda, fikir alışverişinde bulunuyordum.

Uzun süredir görüşlerini daha derinlikli olarak araştırmak, yani kitaplarına başlamak istiyordum. Tanıtacağım kitabı ise okuduğum ilk kitabıdır. Şu içinde bulunduğum dönemde, kendime en yakın olarak gördüğüm kitabıyla işe başlamış oldum. Hoş, bu kitabı, ilk kitaplarındandır ve dolayısıyla “kendi felsefesini” tam olarak yetkinleştirmediği bir kitaptır. Ama dediğim gibi, kanımca benim şu anki okuma trafiğimde, kendime göre en uygun olan kitabı budur. Zira bu kitapla, genel olarak felsefi, edebi, sanatsal açlığıma/eksikliğime, hızlı ve etkili bir dokunma yapabilecektim. Deminden beri girizgâhını yaptığım yazarı ve kitabını açıklayayım artık izninizle: Yazar, Mehmet Akkaya; kitap, Belge Yayınları’ndan çıkmış olan; “İnsana, Topluma ve Dünyaya FİLOZOFÇA Bakış-2”.

Akkaya bu kitabında, birbirinden değerli felsefeci, edebiyatçı, tarihçi, iktisatçı, sanatçı-müzisyen, şair, tiyatrocu ile felsefi söyleşiler yapmış ve onların eserlerini ‘felsefece/filozofça’ bir üslupla yorumlamış. Kimler yok ki bu yolculukta, sırayla sayayım: Afşar Timuçin, Taner Timur, Ömer Naci Soykan, Sevim Gündüz, Betül Çotuksöken, Nihat Behram, Cengiz Gündoğdu, Erkan Oğur, Sevgi İyi, Eren Omay, Yıldız Silier, Cengiz Çakmak, Haşmet Zeybek, Murat Belge.

Hani meşhur bir bilmece vardır: Çarşıdan aldım bir tane, eve getirdim bin tane, nedir? Cevap, “nar”dır. İşte bu kitap, tam da bu bilmecedeki “nar” gibi... Çünkü tüm bu isimlerle, kendi felsefi yolculuğuna çıkan Akkaya, biz okurları alıp “çok farklı, pek çok, başka diyarlara” götürüyor. Neresi o diyarlar? Tabi ki hayal ve imgelem dünyamızla,

çağrışımlarımızla ve de düşüncelerimizle, zihinsel kıvılcım diyarları. Gerçekten de bu kitap, okurlarını, işlediği konular olan felsefe, bilim, sanat, siyaset dörtlüsünde, yeni sorulara, yeni pencerelere yelken açtırıyor. En azından bende öyle oldu! Nasıl olmasın ki? Doğru felsefe, her şeyden önce, doğru soruları sormakla başlar ve karşımızda gerçekten, 'doğru' bir felsefeci var!

Kitapta eksiklik olarak gördüğüm şeyler ise şunlardır: Akkaya, kimi yerlerde yersiz alçak gönüllüğe kapılarak, konukları karşısında, kendi birikiminin altında sorularla karşımıza çıkmış ya da onları pek zorlamamış. Bazen de söyletmek istediklerini söyletmeye çalışmış. Ama her şeye karşın görevini yerine getirmiş. Çünkü sohbetlerin samimiliği okuyana gerçekten geçiyor. Bir de kendi 'özel' yazılarında ya da tanıtımlarında, ismini yazmamış yazılara. Bu durum biraz kafa karıştırıyor, ancak "içindekiler" bölümüne bakarak, yazının kendisine ait olduğunu anlıyorsunuz. Umarım bir dahaki basımda bu durum düzeltilir. Yine sohbet ettiği yazarların resimlerinin altına, isimleri yazılsa, daha isabetli olur.

Düşünce dünyamıza yaptığın katkılar için, teşekkürler sevgili Akkaya. Kitabın tam bir başucu kitabı olmuş. Zaten okurken, bir daha bir daha bakmayı not ettiğim sayısız yer oldu. Bu satırları okuyan sevgili dostlar, umarım sizler de bu eserden faydalanırsınız. Benden tavsiye etmesi...

Ekim ayı-Mersin ■.

Berfîn Dibarin Li Reşiyan
Kardelen Yağar Karın Alacasına

İKİ DİLDEN ŞİİRLER
Abdullah Karabağ

Sokak Kitapları Yayıncılık, İstanbul
Genişletilmiş 3.Baskı, Nisan 2018
Dili: Kürtçe/Türkçe
Fiyat: 15 tl
Sayfa: 240

ISBN: 978-605-148-517-1

Berfîn Dıbarın Li Reşiyan
Kardelen Yağar Karın Alacasına

«Evrensele çırpınan bir yürek kaç dilden söylenir, iki dilden söylendim ikisinin güzelliğini görerek, yazınsal anlatımını tadarak; başarabildim mi, hiçbir kalem yürek denilen ustadan daha yetkin olamaz. Sorun, kalemi yürek gibi işlevsel kılabilmektir! »

Bir Emekçinin Günlüğü
İRFAN ERDOĞAN

Dilini, dinini, kültürünü, yolunu, izini bilmediğiniz bir ülkede tek başına yaşama savaşı vermek...

Almanya'da hayata tutunmaya çalışan göçmen bir emekçinin; ayrımcılığa, ırkçılığa ve aşağılamaya karşı mücadele ederken yaşadığı kimi zaman komik, kimi zaman dramatik, kimi zaman da ibretlik anıları...

Bir Emekçinin Günlüğü; yabancılaşmanın, bocalamanın, onurun, direnişin ve insan kalabilme mücadelesinin de bir güncesi aynı zamanda...

31 yıldır Almanya'nın/Bielefeld şehrinde yaşayan İrfan Erdoğan, 30 yıldır fabrika işçiliği yapıyor. Anı anlatımlarından oluşan kitap Mayıs 2019'da Favori Yayınları'ndan çıktı. ■

Beklediğim

■ FATİH ÖZ

İskelenin köşesindeki kafeteryada, buğulu pencerelerden birinin önündeki ahşap masada oturuyorlardı. İskeleye yanaşan vapurun ışığı, beyaz masa örtüsünün üzerindeki yapma çiçeklerle dolu vazoyu aydınlattı. İpek, bakışlarını önünde duran kitaptan kaldırdı:

–Okuduğum şiirler ve şairler aklımda kalmıyor hiç, dedi.

Mehmet, oturduğu sandalyede hafifçe kımıldandı. Ellerini koyacak bir yer aradı ve masanın altında, kendi bacaklarının üzerinde kalmalarını yeğledi. Dilinin ucuna kadar gelen sözleri döküverse miydi? Biraz toparlandı, bir elini masanın üzerine koydu. Başını pencereye çevirdi. Bunu yaparken, biraz boynunun titrediğini hissetti; "Heyecan mı sardı nedir?" diye geçirdi içinden. Sonra yüzünü çevirmeden, bir çırpıda konuştu:

–Belki bir gün, bir şair sırf senin için şiirler yazar ve sen de ne şiirleri ne de o şairi unutmazsın. Mısralar aklına, kim bilir belki gönlüne kazınır.

Boğazın uğultulu poyrazı pencereleri sarstı. Penceredeki damlaları izlemeye devam etmeyi yeğlerdi ama yapamadı, bakışlarını İpek'in gözlerine çevirdi. Kulakları uğulduyordu. Tam o sırada, iskeleye yanaşan vapurun ışığı kalkmasa, İpek'in de yanaklarının kızardığını görecekti. Loş ışığın altında, bakışlarının derinliklerinde bir şeyler aradı hızlıca. İhtimal gördü de fakat nasıl ayırt edecekti? Arkadaşları da ha geldiler ha gelecekler. Telaşlandı:

–İpek, yani ben demek istedim ki, belki kendine yakın hissetmediğindendir, okuduğun şairleri.

–Belki, kim bilir? Yakın hissetmem için bir sebep de yok zaten. Yıllar evvel yaşamış, yazmış, göçüp gitmiş insanlar. Onların kendi hayatları için, taşıdığı anlamlar vardır elbette yazdıklarının... Aslına bakarsan, o kadar derinlemesine düşünecek kadar da şiir okumadım sanırım. Bana şiir yazacak, hatta bence herhangi bir insana veya bir meseleye, sevgiye adı her neyse işte, yazacak şair de kalmadı sanırım bu devirde. Haksız mıyım?

Mehmet'in eli bıyıklarına gitti. Parmaklarıyla biraz düzeltti. İstemeden de olsa, bir çırpıda bulunduğu ima da boşa gitmişti. Diğer elini, paltosunun yan cebine sokup, içerisindeki çay bardağını sımsıkı tuttu.

İki hafta evveliydi. Selim'in doğum günü için gittikleri, Asmalımescit'teki o küçük bodrum katında oturuyorlardı. Mehmet, önündeki tabakta duran pasta diliminden birkaç parça yiyebilmiş, tabağın kenarındaki kremayla oyalanırken; İpek, elinde çay dolu bir bardakla gelip, Mehmet'in karşısındaki sandalyeye oturuvermişti; "Senin için" demişti. "Dalgın olduğunu gördüm ve sanırım biraz yorgunsun da..." Küçük yudumlarla, ağır ağır ve yarıdan fazlasını da soğuk hâlde içmişti. Tam ortasında bulunduğu sahneyi değiştirmeye o kadar eli varmamıştı ki, yan masada duran şeker kutusuna bile uzanamamıştı, çayına atabilmek için. Şekersiz mi içmişti? Bilâkis, içtiği içeceği en tatlı çaydı belki. Sonra, garson kıza ve arkadaşlarına çaktırmamaya ihtimam gösterip, atıvermişti bardağı cebine. O günden beri, cümleler biriktiriyordu içinde. İpek'in yaldızlı saçlarına, maviden yeşile ve yeşilden maviye benzersiz geçişler yapan gözlerine, heyecanlandığı vakit kızaran yanaklarına ve sesindeki, isminden yansıyan serin yumuşaklığa.

Şimdi, ansızın dökse miydi o bardakta biriktirdiği cümleleri masanın üzerine? Yoksa yine, yarına mı bıraksaydı? Usulca demlenmeye. Duraksayarak, tane tane konuşmaya başladı:

-İpek, ben sana bir şey söylemek istiyorum. Epeydir ertelediğim ve artık tekrar yarına bırakmamın da mümkün olmadığı... Söylerken, dilimin düğümlendiği...

Nefesini tuttu. İpek, doğruca O'nun gözlerine bakıyordu şimdi. Elinin bir hareketiyle saçlarını arkaya attı. Tam da o anda Mehmet, dudağının kenarındaki tebessümü yakaladı. Tuttuğu nefesini burun deliklerinden hafifçe verirken, eli sigara paketine gitti. Sigarayı dudaklarına götürürken ve masada duran çakmakla alelacele yakarken ellerinin titrediğini hissetti.

–Olmuyor, yapamayacağım, dedi ve iç cebinden bir kalem çıkarıp, İpek'in önünde duran kitabı kendi önüne çekti. Şairin ve kitabın adının yazılı olduğu ilk sayfayı açıp yazmaya başladı. Bitirdiğinde, sigarasından kısa bir nefes çekip, kitabın kapağını kapattı ve masanın ortasına bıraktı.

İpek'in yanaklarına oturan kırmızılık, alnına kadar çıkmıştı şimdi. Kitabı aldı, avucunun içerisinde tartar gibi tuttu ve ince parmaklarıyla yavaşça kapağını araladı.

Adının anlamı bölüyor artık gecelerimi.

Biliyorum, fazlasıyla arabesk bulacaksın bunu ama

Kırık kafiyelerim, uykularıma sokulan denizlerin gibi.

Farsçadan getirdim, gönlüme kattım, ismini.

Okudu, bekledi. Sonra tekrar okudu. Gözlerini yumdu. Bütün mısralar zihnindeydi şimdi. Uzandı ve elini kül tablasının yanında kayıtsızca duran Mehmet'in elinin üzerine koyup, sımsıkı tuttu. Göz göze geldiler ve yüzlerindeki tebessüm genişledi. Yanı başlarındaki radyodan yükselen Grekçe şarkıdaki solistin sesi büküldü ve Mehmet, diğer elini İpek'in elinin üzerine koyarken, gitar tellerinin son tınıları arasında tekrar duyuldu.

Kalpleri birbirleri için çarpmaya başlarken, ikisinin de gözleri buğulandı.

Üsküdar, 2018 ■

Dawet

■ SELAHATTİN ÇAM

Payîz hatibû, kar û barê havînê bi dawî bûbû. Debr hatibû hilanîn. Ka di kadînan de, ceh û genim di kewaran de hatibûn bi cih kirin. Tar û tûr hatibûn hişkirin û hilanîn. Gîsk û kavir hatibûn firotin û tedarika dawetê hatibû kirin.

Piştî baranê malan ji kepiran bar kiribûn gund. Zarokan dest bi dibistanê kiribûn. Jin her şev di malekê de kom dibûn û di nav sohbetên kûr de şehriye dibirandin. Dengbêjê gund, şevên dirêj û bi bereket bi stranên xwe, şox û şeng dikir. Ji bo sewarê genim dikelandin. Bi dengê dan dikutandin.Ji alîyekî de amadehiya zivistanê dihat kirin; li alîyekî din jî keç dihatin xwestin. Serogo dihatin kirîn. Haziriya dawet û dîlanê dihatin dîtin.

Îsal sê sal bû ku Dara û Gerdûn dergistiyên hev bûn. Der û cîranan ji xaltiya Feraşînê re digotin:" Êdî bes e! Daweta wan li dar bixe. Gune ne. Di mal de pîr bûn." Xaltiya Feraşînê:

"De xwengê! Em jî dixwazin daweta wan bikin; lê me hêj ber xwe nedîtiye. Kar û barê xwe em hinek ber bi hev bînin, em ê dawetê li dar bixin." Bûka nazenîn a destbihene:

"Xaltiya delal! Tenê kurekî te heye, divê jê re daweteke baş li dar bixî."

"Berxika xaltiya xwe! Min kurê xwe, di salên nangiraniyê de bi zor û zehmetî xwedî kir. Xela bû; tunebûnî bû. Me ji beruyan nan çêdikir. Bi pel û pincar me zikên xwe têr dikirin. Di wan rojên zor û teng de min kurê xwe mezin kir.Lê îro em di rihetiyê de ne. Ez ê daweteke pir xweş ji kurê xwe re li dar bixin. Ez ê werg daweteke ji kurê xwe re bikim ku heta rojek dinya hebe, şêniyên gundê Karaz pê xeber bidin." Got û teşta nanê xwe ji ser tenûrê hilda û ber bi malê de çû.

Xaltiya Feraşînê bi inte int xwe gihand malê. Teşta nan pir zor dabûyê. Pişta wê ya ku firk ketibûyê bêhtir êşiyabû. Di nav derî de hevserê wê ew bi eşq û şewq pêşwaz kir. Xalê Ferhan rapelikî hevala xwe û hinarkên wê bi ramûsanan sor û mor kir. Feraşînê çiqas digot: "Bisee! Bêmirado; vê nava rojê, çi bi serê te de hat? Tu xurifî , çi ye ev hal? Lê Ferhan xwe ranegirt û ew ber bi xwe ve kişand û bi dengekî nizim:

"Hermet, wele min pir bêriya te kiriye. Wek axa havînê ku bi hesreta avê ye; ez jî bi hesreta te me. Were em tev bibin. Vê hesretê bi min re nehêle" got û li benda bersiva wê nema. Dest avêt delingê wê.Dema ku xaltiya Feraşînê satila avê girt û berê xwe da kanîyê, ji para fistanê wê di nav heriyê de hatibû lewitandin. Li kanîyê keç û bûkan lê dinêriyan û mîna ku bibêjin, xaltiya me ê bi bûka xwe re bikeve pêşbaziyê. Piştî ku wê berê xwe da daşirê û pişta wê kete wan, îcar bi dengê bilind keniyan.

Îşev, malbata xaltiya Feraşînê divê biçûna mala xilamiyên xwe; roja serogo û dawetê bi hev re nîqaş bikirana û roja dawetê diyar bikirana. Di pey şêwr û mişewreyeke dûvdirêj re, malbatan biryar dabûn ku serê meha payîza paşîn dîlan bihata lidarxistin. Êdî dest bi amadehiya dawetê kirin. Dan di cirnê de hat kutandin, genim li aşê Zuxir hat hêrandin, ji bo nanê dîlanê arvan hatibûn hazirkirin; bizinên stewr hatibûn hilbijartin; kartol, pîvaz hatibûn lodkirin.

Xalta Feraşîn bi xizmên xwe yên nû re bo serûgo çûbûn Amedê. Bazin û xişir, cil û berg ji bo bûk û zava kirîbûn. Cihê lîstik û govendê tesbît kiribûn. Ser xaniyan paqij kiribûn. Ji bo zad û xwarina dawetê beroş û sîtil bi cih kiribûn. Pejg û êzing li ber derî civandibûn ser hev. Êdî dem dema dawetê û dîlanê bû. Bilûrvan û daholvan hatibûn temînkirin.

Di sihera sibeya meha payîza paşîn de, gundê Karaz bi dengê def û serhewayên bilûra xalê Zeydîn, ji xewa şêrîn şiyar bûbûn. Bilûrê şêniyên gund biribûn, Kela Kafiran, Newala Guran, Kevirê Bel. Ew kiribûn nav hestiyarekê û dilê wan dicoşand. Lorîn û awaza bilûrê di serî de dibûn du cî. Di pey re deng û awaz dibûn hezar perçe û li nav gund belav dibûn.

Kal û pîr, keç û xort, zar û zêçên gund çiqas hebûn tev li diyarê Xaniyên Mehla Jorîn, li hev civiyabûn. Ji gundên dora Karazê Hewrê û Şeqlat, Tilêtîn û Zenglêlîn, Qetîn û Duwêl, Dêrûn û Mehmediyan çi qas mirov hebûn tevlî dîlanê bûbûn. Eşîra mala Eniz li ser kar bû. Def di stuyê Bedo

de û devê Bedro li ser bilûrê bû. Bedro gulpa xwe dinepixand û deng didan bilûrê. Qîrîna bilûrê û gumîna defê gund dihejand. Xort, keç, mêr û jinên gund tev rabûbûn govendê. Destên wan di destên hev de, milên wan di milên hev de, hemûyan bi yek wucûdek dîlan digerandin. Lingên wan bi hev re li erdê diketin û bi hev re ji erdê bilind dibûn. Bedenên wan bi aheng û bi hev re diliviyan. Werg bi rêk û pêk dîlan digerandin, mîna gerstêrkên ku li dora rojê doş dibûn, bi dûzen dierqisiyan.

Ji bo lîstika şûr û mertal, ciwanên Karaz bûbûn du bir. Nîvê ciwanan bi nava xalê Bro, nîvê din jî xwe dabûn pişta xalê Sîpan. Bro şûrê xwe dihejand û halan di xwe hil didan: "Ez Rustem im! Rustemê Zal, "Şûrê sedef li ba dikir û êrîş dibir ser xalê Sîpan. Xalê Sîpan :" Wa ! Wa ez Sîpan im! Sîpanê Xelatê, Kilê çavên keçan im. Di ser xwe re nabînim, tu mêr û mêrxasî!" digot û şûr bi ser Bro û pêgirî wî de dihejand. Dema ku xalê Sîpan, şûr bi ser Bro û pêgirtiyên wî de dihejand, mîna pezê ku gur bikeve navê, her yek bi cihekî de direviyan.

Nava rojê, rojê tîna xwe dabû erdê û erd germ kiribû; tîna rojê tevlî germa ku ji bedena dîlangeran radibû, ser sergoyê bêtir germ dikir. Li binê sergoyê gerxêl civiyabû; berê xwe bi jor da kiribûn. Mabûn li benda qertelan ku bên ser leşê. Xalê Sîro li ser palasê dirêj kiribûn. Qertelan li ser laşê wî didan lotikan. Qertel jî xalê Zoro û apê Xurşît bûn. Her yekî xwe dabû aliyekî bereteya ku li erdê hatibû dirêjkirî bi nikulan lê didan. Car carnan jî nikulên xwe bi baskên xwe paqij dikirin.

Feqiyên gund bûbûn du beş, helbesta Feqiyê Teyran bi deng wek beytê qorek digotin û beşa din lê vedigerand.Û ber bi hev diçûn; qora din dubare dikir.

"Li baxê min bû zivistan."
Wey dîlberê dem gulistan
Çilmisî gul, bax û bostan
Wêran ez im malam xirab
Ax dîlberê qe menale
Feqiyê Teyra êdî kal e

Bi saya feqiyan, gundiyan helbestên Feqî dinasiyan û ew bi bîr dianiyan.

Dawetên gund bê dengbêj û destanên evîndaran qet derbas nedibûn. Di serî de destana Mem û Zînê, cih cih wek çîrokê cih cih jî ji alî dengbêjê gund ve dihatin gotin. Bi jarbûn û mirina Mem û xwekuştina Zînê re ve, çavên gundiyan ji girinê sor dibûn. Mîna cemaxên agirê tenûra xaltika Meles. Di pey re civata dengbêjan bi dor, Siyabend û Xecê, Zembilfiroş, Were were wer Helîmê digotin. Gundî tev noqî nav serboriyên xwe dibûn.

Libinê Qiyamê ciwanên gund li hev diciviyan; hespên xwe tîmar dikirin. Ji bo pêşbaziyê xwe amade dikirin. Siwaran berê hespên xwe dabûn Mexerê û bi rewanî dibezandin. Siwar li ser hespan, wek mirovên di hêlekanê de bûn dihejiyan. Mîna ewrekî di xumam de, di nav toza ku ji ber lingên wan radibûn de, ji gund dûr ketin.Û wenda bûn. Dema ku qelatuyê hespê Sertac xuya bû, tilîlîya jinan û çepikên mêran erd dihejand û deng li darên goristanê diket û bi ser gund de belav dibû. Xalê Xusrew bi destê Sertac girt, bilind kir û ew yekemîn îlan kir. Ji quretiyê Sertac dikir ku bifire.

Îro roja heftê dawetê bû, dîsa dengê def û bilûrê gundî kiribûn nava coş û peroşeke bêhempa. Tevahiya gundê Karaz û vexwendiyên dawetê rabûbûn dîlanê. Bûbûn yek dil û yek wicûd. Lê îro pirsgirêkeke sergovendê rû dabû. Di serî de sergovendî, xortê gund ê herî çeleng Sertab digerand. Wek kevokên teqlebaz direqisiya û carnan govend berdidan û dibeziya ser daholê, reqsa xwe li wir didomiya. Bi qasî saetek, sergovendiya wî dom kir. Û hema me dît ku Serbilind destmaleke kesk û sor û zer hejand û mîna kewê gozel reqisiya û ket serê govendê. Sertêb jî ji rêza dîlangeran derket û bi serê xwe reqisiya; sergvendî ji Serbilind wergirt. Ev têkoşîna wan demeke dirêj dewam kir. Heta ku di nav wan de gengeşî û pevçûn derket. Pevçûna wan ber bi lihevxistin û şer ve diçûn. Her çendî gundî ketin nava wan jî lê wan guh nedidan tu kesê/î ; bi a xwe dikirin. Her yekî digot: "Sergovend ez im." Xaltiya Feraşînê xwe avêt bextê zanayê gund ku pêşî li şer bigire. Bi şîret û lavayên xalê Rêzan pêşî li şer û nexweşiyê hat girtin. Her du xortan hev hembêz kirin û dîlan berdan. Dest bi lîstika çepikan kirin. Wek kewên ribat direqisiyan, mîna masiyên bê hestî laşê wan direhêliyan. Tev bi çepikan lîstîn û dawî li dîlanê anîn.

Di dawiya dîlanê de, divê zadê dawetê bê dayîn. Ji bo vexwendinên heft gundan, ê xwarin bê amadekirin. Gîsk û kavirên vexwendiyan anîbûn hatin şerjêkirin û gurandin. Dîk, elok, qaz û werdek ji pûrt hatibûn paqijkirin. Firingî, îsot, balîcan û her cure sewze bi tevî fêkiyên gund ên bi hezar çeşnî hatibûn lodkirin, li qada dawetê.

Piştî nîvroyê berê ku bûkê bibin hemamê, berbûk li hev civiyan û bûk dan nava xwe; bi strana:

Bûkê delalê berdilka zava yî
Bûka kurdanê, Bûkê delalê
Delala diya xwe, Bûka Karazê.

Deng û awaza wan, ji pace û şivakên hemamê difiriya û li dîwarê mizgeftê diket. Û li Navbostanan diket û li Binêgund belav dibû.

Dema ku bûk û berbûk di hemamê de bûn, vexwendiyan jî zava dabûn nava xwe û li ser kursî dabûn rûniştin. Berber ser û ruyê wî çêdikirin. Mêr, xort û zarok li dora wî diçûn û dihatin. Stran digotin û li çepikan dixistin.

Zava! Zava, zava!
Lo, lo! Zava,
Xaliq mala te ava!
Zava xortekî delal e!
Zava bi dilê bûkê ye.
Bûk li zavê bimbarek.
Xaliq mala te ava!

Zava xwe kişandibû ser hev. ji şerm û fediyê, ruyê wî sor û mor bûbû. Serê xwe berdabû ber xwe û zîq li erdê mêze dikir.

Êdî dawet bi dawî dibû. Bûk ji kaniyê anîbûn mala bavê. Zava û xwendî li ber malê kom bûbûn. Haziriya hatina bûkê dikirin. Gundî tev ketibûn nava xebat û lebateke bê ser û bin. Ên ku beroşên mezin û sîtil amade dikirin û li ser kuçik bi cî dikirin. Ên ku birinc ji kevir û xîçan paqij dikirin. Ên ku binê agirê qazanan geş dikirin. Bi kurt û kurmancî, gundî wek morikên ser bêndera Darê Qasan dixebitiyan.

Xêla ku ji berbûrî û xwendiyan pêk hatibû, ber bi mala bûkê ve diçûn. Awaza dûrik û axlê, lê ya wan gund bi serê xwe ve dianiyan. Pişti xelata pişt derîyê, bûk ji derî derxistibûn.Gerxêlê berê xwe dabûn malê. Bûk di nava berbûyan de li ber deriyê hewşê bû. Ji çar aliyê gund ve guregur û humîna tifing û demançeyan gund dihejandin. Ji ser xaniyê xalta Feraşînê jî qîrîn û nalîn û agir bilind dibûn.

Bûk li ber derî, li bendê xelatê bû.Feraşînê:

"Rezê Newala Reş di oxira bûka min de ye!" Zava pere û şekir girt û bi silimê re bi diyar ket. Nigê xwe, avêt pêlika paşîn ku here ser xanî. Dewxwa wî çû, çavên wî bi reş ve hat. Wek guleyê tifinga xalê Sîpan bi qewî ji diyarê xanî de ket xwarê. Bûk û berbûk man, di cihên xwe de; girse tev bilî zava bûbû....

Mersîn- Amed 8 Tebax 2015 ■

SEN İzmir'den DAHA GÜZELSİN

■ NAİM YALÇINKAYA

Diyelim ki,
İzmir kızlar hanında
Tek edalı, havalı sensin...
Bense sahilde,
gözlerim Karşıyaka'da
Sırtımı sana yaslamış
Mavinin tualine resmini çiziyorum.
Az ötede iki sevgili el ele
Gözlerini alamadılar,
deniz mavisi resminden
Sokuldular mavinin koynuna
Daha derini,
daha derindekini görmek için
Aşk dediler, bunca rengi birleştiren
Bu güzelliği kızlar hanından alıp
Maviye resmeden AŞK...

Az ötede, ahmak bir yaz yağmuru
Kimsenin aldırış ettiği yok
Güneş ise keyfini bozmadan
Ufak adımlarla ilerliyor kendi yolundan
Sonra, güneşin yağmurla buluştuğu
Denizin pırıltısından
Gerçeğin silueti yansıyor
Sevgilinin kalbine,
gözleri yağmur pırıltısı
Saat kulesinde zaman durmuş
Yüz yılı geçmiş, sanki tık yok
Öyle bir özlemle çizmişim resmini
Kalbimin derinliklerine...
Aslında, elimi uzatsam dokunacağım
En edalısından saçlarına
Belki de, koklayacağım iğde kokan tenini
Ama zaman durmuş sanki gözlerinde
Sen batık bir gemide kahve yudumlarken
Yüreğin elbet teki orada değildi! Sevgilim
Sırtını bana yaslamış
Hafiften esen deniz rüzgârını kokluyordun
Saat kulesinde zaman durmuş
Gün asr-ı devirmiş
Güneş kaç kez dolaşmış kendi dünyasını
Benim gözlerim ise denize yansıyan
Gök kuşağında kalmış.
Gel artık, sızım sızım gök kuşağı
Gözlerimde soluktur gök kuşağının renkleri
Güzeldir İzmir'in mavi perisi
Ama benim gözlerimde
Sen İzmir'den daha GÜZELSİN SEVGİLİM...

02.08.2019

"NABUCCO" OPERASI

Giuseppe Verdi (1849) – Kirill Serebrennikov (2019)

■ **GÜLSEN GÜLBEYAZ**

Ah sen,
altın kalbinle
neden sevgini hediye etmiyorsun?
neden sadece nefret?
sana her şeyimi veriyorum
dilediğin her şeyi
...

Prömiyeri 10 Mart 2019 tarihinde Hamburg Devlet Operası'nda yapılan ve 5 Ekim 2019 tarihine kadar sahnelenen, üç saat süren, dört perdelik Nabucco operasında birçok sanatçıyla birlikte ben de sahnedeydim. Bugüne kadar yaptığım tüm sahne deneyimlerimin üstüne bir çizgi çeken, çok emekle çalışılan bir o kadar da eğitici, öğretici, keyifli bir çalışmaydı.

Nabucco'nun hikâyesini, bestecisi Giuseppe Verdi'yi, günümüze uyarlayan rejisörü Kiril Serebrennikov'u ve ülkesi Rusya'da ev hapsindeyken avukatı aracılığı ile gönderdiği video çekimleriyle Hamburg-Moskova arasında nasıl sahnelediğine de şahit olunca bu benim için sadece bir opera eserinde sahnede olmaktan öteye geçti.

Bu yazımda dünyayı kasıp kavuran mülteci krizini anlatan, M.Ö. 568 yıllarında yaşanan, Eski Ahit'te bulunan bir hikâyeden alarak günümüze uyarlanan, Hamburg Devlet Operası'nın devasa salonunda İtalyanca seslendirilen, Almanca ve İngilizce üst yazı geçilerek 15 kez, 1745 kişiye kapalı gişe sahnelenen Nabucco operasına dair edindiğim bilgileri, gözlemleri, arka planda yürüyen yığınlarca politik, siyasal, sosyal meseleyi, insana-yaşama dairliği anlatmaya çabaladım.

Bu yılın en çok izlenen operası olduğu açıklanan bu eser üzerinden hazırladığım bu yazı için yaptığım bilgilenme görüşmelerinde sıcacık desteklerini, değerli bilgilerini benden esirgemeyen, Hamburg Devlet Operası - Uluslararası Opera Stüdyo Yöneticisi Chrisroph Boehmke'ye ve operanın basın sorumlularından Janina Zell'e çok teşekkür ediyorum.

GİUSEPPE VERDİ - NABUCCO

Hancılık yapan yoksul bir ailenin ikinci çocuğu olarak 10 Ekim 1813'te La Roncole İtalya'da dünyaya gelen, 27 Ocak 1901'de de Milano'da ölen Giuseppe Verdi, 19. yüzyıl İtalyan operası ekolünden gelen, eserleri dünyanın her yerinde en çok sahnelenen en ünlü İtalyan bestecidir. Nabucco, Giuseppe Verdi'nin bestelediği, ilk olarak 1849'da sahnelenen 4 perdelik bir opera eseridir.

Nabucco operasını bestelemek onun hayatında çok önemli bir rol oynar. 1840 yılında Verdi'nin birinci karısı Margherita Barezzi ve iki çocuğu kısa aralıklarla peş peşe ölürler. Verdi bundan psikolojik etkilenir. Uzun süre içine kapanır, hatta besteciliği bırakmaya karar verir. "Un Giorno Di Regno" adlı eserinin de aynı yıl başarısız olması depresyonunu iyice artırır.

Verdi'ye daha önce büyük destek sağlamış olan La Scala Tiyatrosunun menajeri Bartolomeo Merelli, Yahudilerin Babil'e sürgünü hakkında bir eser hazırlayan Temistoçle Solera'nın, Fransız Auguste Anicet-Bourgeois ve Francis Cornue'nun 1836'da İncil'de Eski Ahit Yeremya kısmında bulunan bir hikâyeye dayanarak yazdıkları bir oyunundan İtalyancaya uyarladıkları metni Verdi'ye verir. Bu metne göre bir opera hazırlamaya onu teşvik eder. Verdi'nin bu metne göre hazırladığı opera eseri Nabucco olur.

Nabucco'nun ilk prömiyeri 9 Mart 1849'da Milano'da La Scala Tiyatrosu'nda yapılır. Zaman MÖ 568, mekân Kudüs ve Babil, yer Süleyman Tapınağı içidir.

Oyuncuları: Nabucco: Babil Kralı, **Abigaille:** Nabucco'nun tutsak kızı, **Fenena:** Nabucco'nun kızı, **İsmaele:** Kudüs Kralı Sedecias'ın yeğeni, **Zaccaria:** Yahudilerin baş hahamı, **Anna:** Zaccaria'nın kız kardeşi, **Abdallo:** Babilli baş asker, Baal'ın başrahibi...

Bu eser ve özellikle üçüncü perdedeki Yahudi esirler korosu 'Va Pensiero' İtalyan milliyetçileri tarafından bir özgürlük şarkısı olarak kabul edilmeye başlar. İtalyan milliyetçiliğine, Kuzey İtalya'nın Avusturyalılar tarafından işgal edilmesine tümüyle karşı olan Verdi bu gelişmeden çok memnun olur.

Bu opera Verdi'nin özel hayatına da büyük bir etki yapar. Nabucco eserinin prömiyerinde Abigaille rolünü oynayan, bu eserin arka arkaya elli yedi defa temsil edilmesinde büyük rolü olan soprano Giuseppina Strepponi ile yakın bir ilişki kurar. 1859'da da resmen evlenirler.

Eserdeki Abigaille soprano rolü opera sanatçıları arasında zor bir rol olarak kabul edilmektedir. Bazı sopranoların bu rolü almaları sonucu seslerine zarar verdikleri bildirilir. Yirminci yüzyılın ünlü sopranolarından Leontyne Price ve Joan Sutherland bu rolü hiç almamışlar; Maria Callas ise ancak üç defa oynamıştır.

Nabucco operası günümüze kadar birçok ülkede eserin orijinaline sadık kalınarak sahnelenmiştir. Hamburg'da günümüze uyarlanan yeni versiyonuyla ilk defa sahnelenmesine dair yazmadan önce bunu başaran rejisörünü biraz tanıtmalıyım.

İKTİDARLA SAVAŞAN REJİSÖR: KİRİLL SEREBRENNİKOV

Birçok eserin yanı sıra Giuseppe Verdi'nin bu opera eserini tam 170 yıl sonra günümüze uyarlayarak sahneleyen rejisör Kirill Serebrennikov ellinci yaşını 7 Eylül 2019 da kutladı. Kirill Serebrennikov Don kenarında Rostow'da dünyaya gelir. Fizik okurken yarım bırakır, sanata duyduğu ilgi, heyecanla otodidakt; özöğrenimle tiyatroya yönelir, uzun sürmez tanınan rejisörler arasında yer alır.

2000'li yılların başında, Rusya'nın büyük tiyatrolarının geleneksel oyunlara ilgisinin azaldığı yıllarda genç, çılgın rejisör olarak sansasyon yaratır. Onun cesaretli çalışmaları tüm tiyatro dünyasını etkiler, sanki ülkede yeni bir başlangıç olur. Yetenekli rejisör sınırlar ötesi ünlenir. Sinema filmleri "İşaretleri Okuyan" ve "Leto'"da güçlü mesajlar veren görüntülerle, mesafeli eleştirileri ile uluslararası arenada popüler olur.

Rusya'da sanatta özgürlük kısa bir filizlenme yaşadıktan sonra kötüleşen kültür politikasıyla darbe yemiştir. O zamanların Devlet Başkanı Dmitri Medwedew

2009 yılında ulusal bir toplantıda yaptığı konuşmada; "*Bütün dikkatimizi yenilikçi, deneyimci sanat çalışmalarını desteklemeye vermeliyiz.*", der.

Kirill'in sahnelediği toplumsal meseleleri eleştiren, renkli, cesaretli oyunlarında enerjisi, gücü göze çarpar. *"Tiyatro kışkırtır, tahrik eder. Edebidir, tiyatroda suç tabu değildir."* O ve onun Gogol Tiyatrosu 2008-2012 yıllarında devlet başkanı Medwedev döneminde kültürel bir hareketin sembolü olurlar. Kirill Serebrennikov Gogol-Center'in sanat yönetmenliğini 2012'de üstlenir. Aynı yıl Rusya'da ortaya çıkan politik değişimle toplum daha çok sağa kayar. Putin'in güçleri tekrar ele almasıyla bambaşka rüzgârlar esmeye başlamıştır. Bu değişimin keskin sonuçları olur. Kültür bakanı yenilenmiş, ödeneklerinden sorumlu kişiler de değişmiş, yerlerine yenileri gelmiştir. Nasyonal politik uygulamalarla Kirill Serebrennikov gibi sanatçılar için kültürel açılım bir tehlike oluşturmaya başlar. Yeni yönetim batıya özenen modern sanatların Rus devleti için en büyük tehlikeyi oluşturduğunu savunur. Bu nedenle de desteklemez.

Putin'in iktidara gelmesiyle tutucu güçler de iktidar kararlarında söz sahibi olurlar. Aynı yıl her türlü dini Ortodokslara karşı Pussy-Riot'un kadın aktivistleri saldırıya geçerler. Gerçek toplum dayanışmasına yeni bir model, garanti gibi görülürler. İktidar karşıtı feministlerin düzenlediği bu aksiyon kültür politikasının da aniden sertleşmesine sebep olur. Bu nedenle 2017'de Serebrennikov'un 'Nurejew' balesinin prömiyeri de defalarca ertelenir. Eserin konusu batıya yerleşen, ünlü biseksüel dansçının hayatıdır. Kültür Bakanı Medinsk; *"Bu geleneksel olmayan cinsel ilişkilerin propagandasıdır."* der.

Putin'in güçlenen iktidarı sert rüzgârlar estirirken tüm başarılarına rağmen K. Serebrennikov tutucu çevreler, özellikle Rus Ortodoks Kilisesi tarafından sevilmez. Toplumsal problemleri eleştiren çalışmaları renkli, çılgın ve açıktır. Bolşoy Tiyatrosu'nda sahneye koyduğu "Nurejew" tepki alır ve prömiyerden kısa bir süre önce tutuklanır, ilk sahneleme onsuz gerçekleşir.

Yenilikçi olan, uluslararası arenada tanınan rejisör Kirill Serebrennikov Ağustos 2017'de iş yerinden apar topar alınarak tutuklanır. Ardından evi, iş yeri; Gogol Tiyatro Merkezi aranır. Moskova kültür çevreleri şaşkın hâldedir. Yapılan suçlamalara karşı tiyatronun ve davanın görüldüğü mahkeme binasının önünde eylemler yaparlar. Kirill Serebrennikov'un birlikte çalıştığı tüm devlet operaları dört-beş sene öncesinden oyun programlarına karar verip rejisörlerini seçerler. Stuttgart, Zürih ve Hamburg'daki projeleri üstlendiğinde ne bir davası ne de ev hapsi cezası vardır. Başarılı, ilginç fikirleri olan, yıllarca tiyatroya, operaya emek vermiş, yöneticilik yapmış süper bir rejisörle çalışmak isterken aniden böyle bir ceza ile karşılaşması hiç beklenen bir durum değildir.

Bir tiyatrocu kendini hiçbir zaman politik olarak tanıtmamışsa, ülkesinde sanki bir rock yıldızı gibi tanınıyorsa, politik yoldan neden böyle acımasızca yok edilmek istenir?

Kirill Serebrennikov kamuya ait ödeneklerden 133 milyon ruble (yaklaşık olarak bir milyon sekiz yüz bin avro) değerinde kültür ödeneklerini yağmaladığı iddiası ve kültür bakanlığıyla olan ortak çalışmayı da kötüye kullanmaktan suçlanır. İddialara göre; Kirill Serebrennikov'a ait prodüksiyon firması **Yedinci Stüdyo**'nun üstlendiği **Platform** adlı projeyi hiç gerçekleştirmemiş, hiçbir şey sahnelememiş, buna rağmen harcama yapmış, büyük bir destek fonunu dolandırmıştır.

Platform, 2011–2014 yılları arasında devlet tarafından desteklenmiştir. Otuzdan fazla prömiyerin gerçekleştiğini söyleyen Serebrennikov suçsuz olduğunu söyler. *"Gerçeklerin mutlaka bir gün kabul göreceğine inanmak istiyorum, başka bir yol yok…"*

Avukatı Dmitri Kharitonov bir röportajında bu davanın başından sonuna kadar absürt, gerçek olmayan, uydurulan bir dava olduğunu, bu kadar absürtlüğü bir arada ilk defa yaşadığını dile getirir.

Rusya'da bir kahraman, iktidarların oyun topu

Tiyatro eleştirmeni Marina Davydova: *"Bu, her alanda; eğitimde, kültürde, iç ve dış politikada... tüm ülkede aniden gerçekleşen tutucu bir devrim."* diyor ve açık bir şekilde homoseksüel yaşantısını sürdüren Serebrennikov'a karşı yürütülen entrikaların aslında tüm toplumun verdiği bir kültür savaşı olduğunu belirtiyor. M. Davydo-

va'ya göre Kirill Serebrennikov iktidarın oyun topu yapıldı: *"İktidar güçleri arasındaki çatışmalarda karşı tarafa güç gösterisi yapmak için kullanıldı."*

Kirill Serebrennkov günde 22 saat küçük evini terketmeden, kimseyle haberleşmeden, görüşmeden dış dünyadan izole edilir. Mahkemeyi etkilemesin diye basınla görüşmesi, konuşması yasaklanır. Sadece avukatıyla görüşmesine izin verilir.

17 Ekim 2018, o sırada Zürih'te Mozart operasının provaları devam ederken Moskova'da yapılan bir mahkemede dördüncü kez ev hapsi cezasının devam edileceği belli olur. Her şeye rağmen Serebrennikov oyunlarını sahnelemeye devam eder. Ev hapsinde, telefonsuz, internetsiz olmasına rağmen uzaktan reji yapar. Operanın her taktına, küçük detay işlerine bile notlar tutar, bunları avukatı ile asistanı Evgeni Kulagin'e ulaştırır. O da bunları Zürih'te sahneye uygular. Aynı bu yöntemle Stuttgart'ta "Haensel ve Gretel", Hamburg'da da "Nabucco" sahnelenir.

MÜLTECİLER HAMBURG DEVLET OPERA SAHNESİNDE

Hamburg Devlet Operası'na Nabucco operasını, rejisör olarak da Kirill Serebrennikov'u öneren Avusturya kökenli rejisör, opera müdürü Georges Delnon olur. Operanın yeni versiyonunda mülteci konusunun eski tarihlerde olduğu gibi günümüzde de hâlâ süre geldiğini anlatmak hedeflenip, hikâyede Yahudilerin vatansızlığı yerine birçok kültürün temsil edilmesi ve paralel olarak da politik tutukluların da konu olarak işlenmesi yenilikler arasındadır. Bu muhteşem konseptle klasik opera seyircisinin yanı sıra yeni seyirci kitlelerine de seslenilmesi arzu edilir. Verdi'nin müzikleriyle günümüze uyarlanan Nabucco'nun hem rejisini hem sahne dekorlarını, hem de kostümlerini uzaktan reji ile Kirill Serebrennikov yapmıştır. (Co-Reji: Evgeny Kulagin, Dramaturg: Sergio Morabito, Müzik Yönetim: Paola Carignani...)

Hamburg Devlet Operasına provalar için Kirill Serebrennikov'un gönderdiği bir çalışma videosunda şöyle der:

"Nabucco ve çok büyük bir opera korosu repertuarıyla büyük bir görev sizi bekliyor. Bu nedenle ortak çalışan, yazar ve rejisör Evgeny Kulagin'e desteğinizi kalpten diliyorum.

Biz bu mevzuyu günümüze uyarlayıp bir çoğumuzun bildiği, tanıdığı bir yere; "Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi" toplantı salonuna taşıdık. Göç hareketi, bölgesel savaşlar, mülteci krizi ve bunlara bağlı olan diğer öğelerle Avrupa'yı neredeyse yerinden oynatan, sarsmaya da hâlen devam eden böylesi ağır problemler evrensel; global problemlerdir. Bu opera tam da bunu; günümüzde yaşanan savaşlarda kaybedilen vatanı anlatıyor.

Biz, Verdi'nin muhteşem müzikleriyle anlattığı bu eski hikâyeyi seyirciye iyi aktarabilmeye çabalayacağız. İnsanın meseleyi kavrayabilmesi için Musevi ve Babilli olmasına gerek yok. Biz sizin gibi, benim gibi insanların varlığının arayışındayız…

Hepiniz tüm akşam boyunca çeşitli rollere gireceksiniz. (…) Toi toi toi! Haydi hep beraber tüm dileklerimizin gerçekleşeceğini umarak işimizin başına geçelim…"

Kirill Serebrennikov uzaktan reji ile provalara başladığı ilk günlerde sahnede 40 mülteciyi görmeyi şart koşar. Eğer olmaz ise bu operayı sahnelemeyeceğini söyler. Hamburg Devlet Operası onun bu talebini yerine getirmek için gazetelere ilan verir, mülteci kamplarına bir ekip gönderip bu operada oynamak isteyenleri toplarlar.

Kırk göçmen kökenlinin kırkı da mülteci değildi. Aralarında benim gibi uzun yıllardır burada yaşayan, göçmen tiyatrolarında aktif çalışmış oyuncular da vardı. Ama kırk kişinin üçte ikisi kendi ülkesinde sahne çalışmaları yapmış; Afganlı, İranlı, Kürt, Arap, Suriyeli mültecilerdi, ayrıca Tunus, Türk, İspanyol, Filipinli gibi daha birçok kökenli mülteci olamayan oyunculardık. Ama hiç kimsenin bir diğerinden farkının olmadığı, dayanışma, ortaklaşa üretmek ön planda: "Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz…" duygusu yoğundu.

Yeri geldi bir temizlikçi kadın, yeri geldi bir barış aktivisti ya da bir mülteci, kamp çadırında yaşayanlardan biri veya Asur'lu bir kraliçeyi oynadım. Sahneye hazırlanırken de sahnede de her şey dakik, düzenli, disiplinliydi. Çok büyük bir sahnenin önünde ve arkasında her saniye planlı, dekor ve kostüm sorumluları arı gibi etrafımızda dolanıp kalabalık sahnelerde bile herkesi tek tek giydirdiler, kontrollerini yaptılar. Dünyanın en ünlü opera bestesi Va Pensiero'yu büyük bir orkestrayla, göçmen koromuzla birlikte söyledim. Her oyundan önce piyano eşliğinde ses çalışmaları yapıldı. Devlet operası korosunun altmış beş üyesinin sahnede Va Pensiero'yu seslendirmesiyle mültecilerden oluşan özgürlük korosu "Proje Korosu"nun seslendirmesi arasında dağlar kadar fark vardı. Kısacası kıyaslanamayacak kadar kötü söylüyorduk. Ve bunun böyle olması zaten Kirill Serebrennikov tarafından onaylanmıştı. Fakat bazı gösterimlerde bazı seyirciler bunu, eserin günümüze uyarlanmasını böylesi ünlü bir opera bestesine, bestecisi G. Verdi'ye yapılmış bir saygısızlık olarak algılayıp ya bağırarak, yuhalayarak ya da salonu terk ederek tepki verdiler.

'Va Pensiero' / 'Git, düşünce'
Git, düşünce, altın kanatlarla
git yamaçlara, kon tepelere
orada yerli toprağımızın tatlı havası
ılık ve yumuşak kokar
Giordano'nun kıyılarını selamla
Sionne'nun yıkılmış kulelerini
Ah vatanım, öyle güzel ve yitik
Ah anılar, öyle güzel ve dondurucu

akıllı adamların altın Arp'i
neden sallanıyorsun öyle sessizce söğütlerden
gönlümüzdeki ateşi yeniden yakıyorsun
geçen zamanı anlat bize
Soliman'ın kaderlerine benzeyen
bize huzurlu bir şey çal
ya da tanrıdan esinlenen
acılarımıza katlanma gücü vermek için.

Nabucco operasını sahneleyebilmek ilk planlamadan prömiyere kadar iki buçuk – üç yıl sürer. 10 Mart 2019'da Rejisör Kirill Serebrennikov'un Nabucco'su Hamburg Devlet Operası'nda prömiyerini yapar. Altmış beş kişilik orkestra, bir o kadar insandan oluşan opera korosu, kırk beş opera oyuncusu, dört çocuk oyuncu ve benim de için de yer aldığım "Proje Korosu" olarak adlandırılan kırk göçmen kökenli oyuncuyla, toplamda iki yüzü aşkın sayıda insan çalıştı.

Bu opera eserinde ilk olanlardan biri, gerçek mültecilerin 'Proje Korosu'nda yer alarak sahneye çıkmalarıydı. Benim gözlemlediğim çalışanlar arasında; operacı, oyuncu, müzisyen, amatör tiyatrocu vs. herkes mülteci olmasa da ekibin yüzde sekseni Alman değildi...

K. Serebrennikov gayretli, cesaretli, mücadeleci bir aydın olarak modern, yumuşak tarzıyla, çok sevdiği yün bereleri, göze çarpan gözlük modelleriyle Rusya'da bir kahraman olur. Hakkında açılan dava sebebiyle ev hapsi 1,5 yıl sürer. Uzaktan rejisini yaptığı diğer oyunların prömiyerine katılamadığı gibi Nabucco'nun Hamburg'da yapılan prömiyerine de katılamaz. Ev hapsi ancak 9 Nisan 2019'da mahkeme kararıyla kaldırılır, yurt dışına çıkma yasağı ise 12 Eylül 2019'da kalkarak özgürce seyahat edebilme iznini geri alır. Kirill Serebrennikov bu mahkeme kararını alkışlayarak karşılar. Devlet Başkanı Kültür Danışmanı Wladimir Tolstoj ise bu karar için "muhteşem bir gelişme" der. Eylül ayından beri dosya hiç yaşanmamışçasına sessizliğe çekilmiş gibi...

11 Aralık 2019, Hamburg – St. Pauli ■

Nabucco Operasının Kısa Özeti

Yer: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

Oyuncular:
Nabucco – Dimitri Platanias (Tenor)**:** Asurlu bir diktatör, 'Tek Asur Partisi' kurucusu, başkanı.
Abigaille – Oksana Dyka (Soprano): Nabucco'nun şaibeli büyük kızı. Annesinin karanlık ölüm hikâyesi var. Babasının partisinde gençlik kollarını yönetiyor. Babasının yanında ilerliyor, azınlıklara karşı düşmanlığıyla biliniyor. "Mahkemelerin terörizm ile ilgili geçerli, kabul edilebilen bir tanımı yok.", diyor.
Fenena – Geraldine Chauvet: Nabucco'nun ikinci eşinden olan sadık ve sevgili kızı, Babil'de uluslararası ilişkiler okumuş, 2017'den beri mecliste çalışıyor, tam üyeliği olamasa da Avrupa Birliği'ne yakınlaşma politikasını gütmektedir.
Zaccaria – Alexander Vinogradov: "Ulusal devletlerin putlarının olmadığı bir dünya.." fikriyle 2000 yılından beri parlamentoda partisinin iç ve dış politikalarda insan hakları savunucusu,
İsmaele: Zaccaria ile yakın çalışıyor.
Anna: Zaccaria'nın kızkardeşi,
Abdallo: Asurlu baş asker.

1. Perde

Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi toplantı salonunda müzakere günü, dünyayı saran 'Mülteci Krizi' ile ilgili uluslararası bir karara varılması hedeflenmektedir. Zaccaria, kendisiyle çalışan kız kardeşi Anna ve İsmael'in desteği ile şiddetsiz, entegrasyon yanlısı bir politika önerir. Zaccaria böylece, ellerinde onun için bir tehdit oluşturan, Asurlu diktatör Nabucco'nun kızı ve Asur İmparatorluğunun temsilcisi Fenena ile ilgili bir malzeme olan karşı tarafın hücumunu önlemeyi umar.

Birbirlerine âşık olan İsmael ile Fenena müzakereye ara verildiği sırada gizlice konuşup, koklaşırken Fennena'nın büyük kız kardeşi Abigail'e yakalanırlar. Abagail de İsmael'e âşıktır. Eğer kız kardeşine olan aşkını inkâr ederse onun politikasını destekleyeceğini söyler. Nabucco, hiçbir şeyi önemsemeden, sonuçlarını dahi düşünmeden, nasyonalist tavırla şiddet uygular, uluslararası sözleşmeleri, kuruluşları kötüye kullanır. Zaccaria, Nabucco'yu kızını; Fenena'yı tehlikeye sokmakla tehdit ederek yıkımına, talanına engel olmaya çalışır fakat hiç beklemediği anda İsmael onu arkasından vurur. Bunun üzerine Nabucco tüm mültecilerin gözaltı kampına alınması emirini verir. Zaccaria'nın sunduğu bir dilekçe ile İsmael Güvenlik Konseyi'ndeki oy hakkını kaybeder.

2. Perde

Nabucco savaşa giderken, kendi yerine geçmesi için Fenena'yı seçer. Göz ardı edilen Abigail, Nabucco'nun öz kızı olmadığını, annesinin bir köleyle yaşadığı evlilik dışı bir ilişkiden olduğunu öğrenir. Baal-Partisi başkanı Abigail'e Fenena'nın gözaltı kampındaki mültecileri salıverdiğini rapor eder. Nabucco'nun savaşta öldüğü dedikodusunu da yayarak Nabucco'nun yerine Abigail'in geçmesi kararını hızlandırmak ister. Abigail ise iktidara geçmeye çoktan hazırdır.

Zaccaria'nın Anna ile birlikte hedefi, Fenena'yı kendi politik vizyonu olan Liberaller Dünya Birliği'ne kazanmaktır. İsmael, Fenena'nın koruması altındayken bir yenilgiye sebep olduğu için kendi parti arkadaşları tarafından dışlanır. Anna, Fenena'nın ona günah çıkarmasıyla Zaccaria'nın notlarından gördükleriyle İsmael'in haklı olduğunu açıklamaya çalışır.

Bu arada Abigail kız kardeşi Fenena'dan yönetimle ilgili tüm sorumluluklarını bırakmasını ister. Tam bu sırada öldüğü sanılan Nabucco ortaya çıkıp harekete geçer, hainlikle suçladığı Baal Partisi'ni yasakladığını açıklar. Fenena babasına karşı partiye katıldığını söylediğinde ise Nabucco felç geçirir...

3. Perde

Yeni devlet başkanı olarak Abigail yönetimin başına getirilir. Baal Partisi'nin başkanı bir belge hazırlatarak kamplardaki vatansız mültecilerin imha edilmelerini talep eder. İktidardan düşen, güçsüz ve kafası karışık olan Nabucco ile Abigail karşı karşıya gelirler. Abigail kaçak mültecileri serbest bırakmasının büyük bir zayıflık olduğunu dayatarak Nabucco'nun belgeleri imzalamasını sağlar, ardından da babasını eski eski korumalarına tutuklatır. Nabucco sonradan bu imzayla Fenena'yı ölüme gönderdiğini de fark eder. Abigail ayağını kaydırdığı kız kardeşinin yerine kendisini önermesini dayatırırken Nabucco öfkeyle onunla ilgili üvey kızı olduğu gerçeğini ortaya döküp Fenena'ya acıması için yalvarır.

Bu arada mülteciler karadan, denizden binlerce kilometre arkalarında bıraktıkları, artık kaybet-

tikleri vatanlarına özlem duyarlar. Zaccaria Asurluların yok oluşunu izlemek zorunda kalır. **"Vatanımızı terk ediyoruz ama o bizi hiç bırakmıyor..."**

4. Perde

Nabucco ateşler içinde kâbuslar görmektedir. Fenena'nın tutuklandığını öğrendiğinde tanrıya yalvarır Zaccaria'nın melezleri; hibridleri için af diler. Güçlensin diye tanrı tarafından duyulduğuna inanır.

Fenena ile İsmael Nabucco'yu hasta yatağında ziyaret ettiklerinde bundan çok memnun olan, tamamen değişmiş Nabucco ayağa kalkmaya çabalar ve tüm kaçak mültecilerin serbest bırakılmalarını emreder.

Abigail ise kendini zehirlerken af diler...

ŞAİR-YAZAR RAHİME HENDEN:

“Gücümüzü gerçekçilikten almaktayız...”

■ SÖYLEŞİ: NURAY GÖK AKSAMAZ

● **NGA: Kısaca kendinizden söz eder misiniz?**

● **RH:** 4 Temmuz 1961 yılında (nüfus cüzdanı 25.11.1961’i göstermektedir) Giresun, Bulancak, Arifli köyünde doğdum. İlkokul öğrencisiyken Fransız yazar Henri Charles’in “Kelebek” adlı romanını okudum. Özgürlük tutkusunun sonsuzluğunu, özgürlüğe ulaşmanın zorluğunu dillendiren yapıtın ayrıntılı öyküsü beni sarıp sarmaladı. Kitabı soluksuz okudum, diyebilirim. Romandaki ayrıntılı anlatım, yaşamım boyunca ayrıntılara dikkat etmemi sağladı. Belki de özgürlük ve yazma tutkum o yıllara dayanıyor, kim bilir?

İlköğrenimimi köyümde tamamladıktan sonra İstanbul’a gelerek Eyüp Lisesi orta bölümünü bitirdim. Lise birinci sınıfı da Eyüp Lisesi’nde okudum. 1977-1978 öğrenim yılının birinci yarısında, Bulancak Lisesi’nde süren öğrenimimi yarıda bırakarak İstanbul’a döndüm. Birçok tekstil fabrikasının dışında Cibali Tekel Sigara Fabrikası’nda uzun yıllar çalıştım. Ardından İnter Yayınevi’nde sorumlu müdür, Eksen Basım Yayın’da muhabir, Pêlê-Sor Yayınevi aynı zamanda ajans olduğundan orada da müşteri temsilcisi olarak görev yaptım. Kültür Dostları Derneği ve Kadın Eserleri Kütüphanesi’nde gönüllü çalışmalarım oldu. 1980 öncesi kurulan Demokratik Kadın Derneği, 1990 sonrası kurulan, Emekçi Kadınlar Birliği gibi oluşumların kuruluş çalışmalarına katıldım.

1986-1987 arası amatör tiyatro guruplarında sekreter ve dramaturg olarak görev üstlendim. Tiyatro eleştirilerim 1990 sonrası yayımlanan Sermaye Kültüründen Kopuş dergisinde yayımlandı.

İşçi Kültür Evleri’nin İzmir Çiğli’de ve İstanbul’daki açılış etkinliklerinde ve kuruluşu sonrası İstanbul’da organize ettiği birçok etkinlikte şiirlerimi sundum. Kıraç İşçi Derneği açılış etkinliğinde ve Topkapı İşçi Derneği’nin etkinliğinde şiirlerimi emekçilerle paylaştım. Sefaköy İşçi Kültür Evi’nin organize ettiği birçok kadın etkinliğinde emekçi kadınlara yönelik şiirlerimi paylaştım. Esenyurt İşçi Kültür Evi’nde gerçekleşen bazı etkinliklerde, Esenyurt’un yoksul emekçileriyle şiirlerimi paylaştım. Ayrıca ‘Yaşam Şiir ve Kadın’ konulu etkinliğimi İzmir Çiğli İşçi Kültür Evi ve Sefaköy İşçi Kültür Evi’nde sundum. Aynı etkinliği, Taksim’de Merdiven Kafe’de geniş katılımlı bir toplantıda şair arkadaşım Eşref Yılmaz’ın organizasyonu ve etkinliği sunmasıyla gerçekleştirdim. Birçok dayanışma etkinliğinde kavga şiirlerimi direnen emekçilere sundum. Çalışmalarımı şu an İstanbul ve Urla Balıklıova’da sürdürüyorum. Türkiye Yazarlar Sendikası üyesiyim. Türkiye Yazarlar Sendikası Üyeleriyle Dayanışma Derneği’nin yönetim kurulu yedek üyesiyim.

Deneme, Eleştiri, Söyleşi ve Şiirlerim, Güney, Kızıl Bayrak, Newroz, Kürt-Solu, Nû-Roj, Akköy, Öykü Şiir, İşçi Kültür Evi Bülteni, Emekçi Kadınlar Birliği Bülteni, İnsancıl, Berfin Bahar, Güzel Yazılar, Yeni Gelen gibi gazete ve dergilerde ayrıca, Homur Mizah gazetesinde yayımlandı.

Yapıtlarım: **Kahkahasız Bebelerim** (şiir, 1994), **Barikat Çiçekleri** (şiir, 1996), **Gül Yangını Yürek** (şiir, 1997), **Sokaklar Bahar** (şiir, 1998), **Yüreğimin Yongası** (şiir, 2000), **Ses Veriyordu Sessizlik** (şiir, 2002), **Tanyeri Işıltıları** (şiir, 2005), **Yüreğimin Yongası** (şiir, 2008), **İsyan Günlüğü** (şiir, 2010), **Güneş Tutkunları** (roman, 2012, kısa baskısı 1999), **Parıldayan Ay** (şiir, 2015).

● **NGA: Yazmaya nasıl ve ne zaman başladınız?**

● **RH:** 1974-1975 öğrenim yılında orta ikinci sınıftayken, toplumun ve ailenin aksayan yönlerini, ileri atılımlarını dillendirmek istedim. Aslında öykü ile başladım, şiir ve öyküyle yoluma devam ettim. Şiir ve öykü at başı gidiyordu. İlk şiirlerim daha çok taşlama tarzı, aynı zamanda da öykümsüydü. Henüz tam şiirdiler (bugünkü tarzımla karşılaştırıyorum), diyemem ilk şiirlerime. İki dosyayı bulan öykülerim gerçek yaşamdan yansıyan, toplumun alt kesimini oluşturan bireylerin güncel yaşamla çelişkilerini içeriyordu. Yazık ki öykülerden birinde kadın cinselliğinden bahsediliyor diye erkek kardeşim tarafından sobaya atılıp, tümü yakıldı... Benim öykücülüğüm, böylece gün yüzüne çıkamadan, sobanın küllerine dönüştü. Şiire devam ettim. 12 Eylül sonrası yaşadığımız tedirgin günlerde, gözaltı süreçlerinde bazı kitaplarla birlikte birçok şiirimi de toprağa gömmek zorunda kaldım. Şiire yine devam ettim, öykü de biriktirdim epeyce, ama yine gözaltı süreçlerinde emanet ettiğim arkadaşlar tarafından yakıldı. 1984’de romana başladım. Yüz sayfa el yazımı, basın açıklaması yapmaya giderken bıraktığım arkadaş (korkup yakmış olabilir), kaybettiğini söyledi. Cezaevinde yazdığım ikinci bölümle dışarı çıktım ve romanın kaybolan birinci bölümünü yeniden yazdım. İlk kitabımı 1994’te yayımlayabildim.

● **NGA: Dünya görüşünüzle şiiriniz arasındaki ilişki ya da şiir anlayışınızı bize açıklar mısınız?**

● **RH:** Hareket eden maddenin o anki görüngüsünden, hareketin nedenine varmak ve ileri gidiş dinamiğini ortaya çıkarmak gibi bir derdim var. Hareket eden madde ki bu bir duygulanım da olabilir, çeşitli biçimler alır ve bu biçimler bilindiği gibi özün yansımalarıdır. İmgelem hiçbir biçimde özü karartmamalıdır. Özü karartmadan, çeşitli biçimler alan madde veya duygulanımları yansıtabilmek şiire zenginlik katar, işte imge burada çalışmanın içine girer, ritim tutturularak ve ses uyumu yakalanarak şiir oluşturulur.

Bizler gücümüzü gerçekçilikten almaktayız. Bazı duyumların, görünümlerin, duygulanımların özüne inmeye çalışarak güncellikle kurduğum bağ, şiirin diyalektiğidir. Maddeci estetikte, slogan düzeyine inmeden, olguların hareketini yakalayabilmek özel önem taşımaktadır. Bir temayı ele alırken; tarihselliğini, toplumsal yönünü, kişiyi ve toplumu etkilemeyi ve dönüştürmeyi hedefleyerek izlenen yöntem, gücünü gerçekçilikten almaktadır.

Derinlemesine ele alınan tema, sürdürülen izlekle, olabildiğince damıtılmış sözcük kullanarak imgelerin işlevini ana tema etrafında şekillendirerek; ritmi ve ses uyumunu oluşturmak elbette bize diyalektik materyalist yöntemi anımsatacaktır.

Yazdığım şiirler genelde mesaj yüklüdür. Çünkü devrimci şairler toplumun ve içinde barınan bireyin değişip dönüşmesini amaçlar. Yazdığımız aşk ve doğa şiirlerinde bile dönüşümün çağrısını duyumsatmak zorundayız. Doğaya ve aşka bakışımızda farkımızı ortaya koymalıyız diyorum.

● NGA: Şiirlerinizdeki tema, izlekler ve duyarlılık alanlarınız konusunda neler söylemek istersiniz?

● **RH:** Tema en geniş anlamıyla, doğayı ve tüm canlıları ilgilendiren her gelişmeyi içerir. Bu anlamda şairin tema bulmakta hiç zorlanmayacağı zenginliklerle doludur dünyamız. Temayı işlemek için kullandığımız izlek, aynı zamanda temayı ele alışımızla da yakından bağlantılıdır.

Duyarlılık alanlarım da oldukça çeşitli ve güncellikle ilintilidir diyebilirim. Çocuk, kadın ve doğanın diyalektik akışına karşı duyarlılığım daha yoğun. Dünyanın önemli bir bölümünde süren savaşlar, göç olgusu, kadınların ve çocukların kurban durumuna düşürülmesi, gençlerin savaşlarda yitirilmesi, parçalanan aileler, giderek düşsüz bir dünyaya doğru evrilmek, duyarlılık alanlarımı geniş tutmamın nedenlerinden bazılarıdır. İnsanların giderek suskunlaşması, diğer anlamıyla kitle iletişim araçlarının yaydığı propaganda, ülke yönetimlerinin diktatörlüğe dönüşmesi gibi birçok olguyu daha sıralayabiliriz. Tüm bu gerçekler karşısında elbette duyarlılığımız daha geniş bir alanda yaratıcılığa dönüşecektir.

● NGA: Şiir yazarken uyguladığınız bir yöntem var mı? Şiir yazma sürecinizi anlatabilir misiniz?

● **RH:** Her şeyden önce maddeci diyalektikle dünyaya baktığımı söylemiştim. Bu bakış tarzı aynı zamanda bir kavrayış ve birikimdir. Birikim yeterliyse, gözlem ve duyumsama sonucu, şiir dökülmeye başlar. Şiir dökülmeye başlar derken, elbette bu kendiliğinden olmaz. Bir şeylerden, yani gidişten rahatsız olmak gerekir, size gaipten sesler gelmez. Estetik kaygıyla bir şeylerin değişmesini istiyorsunuzdur, bilgi birikiminizi ve bilincinizi etkili sözcükler oluşturmaya yöneltirsiniz. Ortaya çıkan dizelerin anlamı karartmadığından emin olabilmek için yazdıklarınızı birçok kez gözden geçirerek ses uyumlarını ve ritmi oluşturursunuz.

Elbette şiiri kendi içinde bölümlendiriyorum. Anlam ve iç bütünlük açısından birbirini tamamlayan paragraflara 1, 2, 3 vb. rakam koyuyorum böylece oluşan iç bütünlüğü, dış bütünlük ile de sağlamış oluyorum. Hatırladığım kadarıyla bazı şairler bu yöntemi geçmişte uygulamışlar, ben bu yönteme kolay ulaşmadım; zamanla, çalışarak ve kimseyi de taklide kalkışmadan ulaştım. Hâlen bu yöntemi uygulayan şairlerin şiirlerini görüyorum dergilerde.

Şiirin sayfaya daha güzel oturması ve yorulmadan okumayı sağlamak için de şiirde sayfanın yarısından başlayan satırlar koyuyorum; böylece okurun yorulmayacağını ve şiiri daha çok seveceğini düşünüyorum. Zaten bir satırı doldurduğunuzda, cümle bitmiş olmuyor. Anlamı sürdürebilmek için ikinci satırı sayfanın yarısından başlatıyorum ve her satır kendi bütünlüğünü taşıyor. Anlam bütünlüğü oluşmuşsa noktalıyorum. Ben, şiirde noktalama işaretlerini önemsiyorum.

İşçi eşleri kitap okumaya çok yatkın insanlar değil, bildiğim kadarıyla. Bir arkadaşımdan, annesinin benim kitabımla uğraşarak okumayı söktüğünü öğrendim. Yapmak istediğim de okuma sevgisini ve alışkanlığını kazandırırken, düşünmelerini de sağlayacak mesajlarla, düşünen insana dönüşmelerine yardımcı olabilmekti. Bunu başardığımı düşünüyorum.

● NGA: Yaratıcılığın yazma süreçlerindeki etkisini nasıl yorumlarsınız?

● **RH:** Bir resim sergisine gitmiştim. Marks'ın "Kapital"ini resme dönüştürmüştü ressam. Resimler "Kapital"in resimle özetlenmesiydi. Bu çalışma bir yaratıcılık örneğiydi benim gözümde.

Örneğin, benim "Kadının Evrimi, 1 ve 2" şiirlerimde de görüldüğü üzere, kadını toplumsal tablodaki yerinde ve tarihsel akış içinde ve dönüşüm potansiyelini göstererek şiirleştirmek, bir yaratım sürecini anlatır bize. Yarattığınız eser birçok kitapta en ince ayrıntısına kadar yazılmış kitaplar dolusu makalenin şiirsel özetidir. Yaratıcılık işte o makaleleri şiirleştirebilmektir. Eğer gerçekten şairseniz, o makaleleri şiirleştirebilirsiniz. Yaptığınız, kadını şiirde, tarihsel ve toplumsal tabloda sözlüklerle resmetmektir.

● NGA: Etkilendiğiniz edebiyat akımları ve yanı sıra yazar, şair var mı?

● **RH:** Etkilendiğim edebiyat akımı toplumcu gerçekçi akım. Bu akım, çeşitli biçimler alabilir. Beni etkileyen yazar ve şairler: Türkiye'den, romanda Orhan Kemal, şiirde Nâzım Hikmet'ten etkilendiğimi söyleyebilirim. Dünya edebiyatında beni etkileyen yazar ve şairler ise romanda John Steinbeck, Jack London, İlya Ehrenburg, şiirde Neruda, Lorca, Mayakovski.

● NGA: Kitaplarınızın yayın ve dağıtım süreçlerinde karşılaştığınız zorluklar oldu mu, olduysa bu zorlukları nasıl aştınız?

● **RH:** Birinci olarak, gönüllü çalıştığım yayınevleri de başta gelmek üzere ilk iki kitabımı basacak yayınevi bulamadım. İki kitabımı bir arkadaşımın özel ajansında yayına hazırladım. "Kahkahasız Bebelerim"i beş yüz adet bastım. Oysa ben, işçi sınıfıyla bağlarını koparmamış bir insandım, kitap iki ayda tükendi. Bunların satışını ben işçilerle birebir ilişkilerimde kendim yaptım. "Barikat Çiçekleri"ni bin adet bastım, bir yılda tükendi. O zaman kitap yayımlayabilmek için yayınevi zorunlu değildi. "Gül Yangını Yürek"i bin beş yüz adet bastım o da kendi yayınımdı, bir yılda bitti. "Sokaklar Bahar" kendi yayınımdı bin beş yüz adet bastım, iki yılda tükendi.

Daha sonra, ISBN ve bandrol uygulaması gündeme geldi. Ceylan Yayınevi, "Yüreğimin Yongası"nı bastı. Teknik süreçlere katılamadığımdan onu 2008'de yeniden bastım, çünkü teknik sorun vardı. O zaman insanlar arasında dayanışma, yardımlaşma vardı, yani kolektif üretim vardı. Benim çevremde hemen her meslekten insanlar vardı ve benimle severek yardımlaşıyorlardı.

Asıl sorun, bence bundan sonra başlıyor. Artık, kolektif üretime insanlar dudak büküyor. Günümüze gelindiğinde öyle yoğun çalıştırılıyor ki insanlar, dönüp etrafına bakacak ne hâli ne de zamanı kalıyor. Teknolojik gelişme bireyi neredeyse yutuyor. Geçmişte teknolojik destek sunan insanlar bugün artık düzene yamandığından dönüp sana selam bile vermiyor. Günümüzde insan ilişkileri yeniden şekilleniyor. Her şey teknoloji ve paraya

endekslenmiş durumda, o eski dostluklar çok azaldı. Bu durum son beş yıllık süreçle sınırlı, öncesinde yolumuz açıktı. İşimiz zor.

● NGA: Türkçe yazmak ve şiir dilinin oluşturulmasında duyarlılıklarınız konusunda bir değerlendirme yapabilir misiniz?

● RH: Türkçe benim anadilim, fakat geçmişte memleketimde Rumlar da yaşamış, dolayısıyla, Türkçe olmayan sözcükler, isimler de dilimize girmiş. Ben yerellik adına, genelde bilinmeyen ya da Arapça, Farsça kökenli sözcükleri kullanmamaya çalışıyorum. Şiir dilini oluştururken, daha çok konuşma dilimizden yararlanıyorum. Elbette, Arapça ve Farsça sözlükler de farkına varamadan şiirimize giriyordur diye düşünüyorum, çünkü yıllarca Latin Alfabesini değil daha çok Osmanlıcayı kullanmışız, arınmak ciddi bir sorun diyebilirim.

● NGA: Çağımızdaki teknolojik gelişmelerin yaşantıya ve yazınımıza etkileri konusunda ne söylemek istersiniz?

● RH: Sanki iletişim çağındayız, bence tam da iletişimsizlik çağındayız diyebilirim. Örneğin herkes en mutlu anını gönderiyor feysbuk'a. Yediği yemeği bile paylaşanlar var. Yemek bulamayan hanımlar beyler, ya tatile çıkamayanlar? Ya senin en mutsuz hâlin?

Teknolojinin gelişmesi, günlük yaşam içerisinde sizin yoğunlaşmanızı defalarca engelliyor. Dikkat dağınıklığına neden oluyor. Eğer aklınızın başınızda kalmasını istiyorsanız ve bellek yitimine uğramamak, yaşamınızı paylaşarak sürdürmek istiyorsanız teknolojiyi çok gerekli olmadıkça kullanmamalısınız. Teknoloji doğru kullanılırsa yararlıdır, aksi hâlde zararlıdır ve kişileri sanal bir dünyaya hapsetmektedir… Bugün telefonla aradığınız köylü bile sizi önemsemiyor, çünkü onun renkli çekim yapan telefonu var. Apartmanda çocuğuna ekmek bulamayan kadının renkli telefonu var. Çoğu modaya uymak, modern olduğunu ispatlamak amacıyla o telefonu ediniyor; evine girsen, mutfak dolapları parçalanmış, yıllarca evine badana bile yapmamış, ama renkli çekimler yapan telefon kullanıyor! Kimsenin evinde artık kolay kolay fotoğraf albümü bulamazsınız, fotoğraflar telefonlara arşivleniyor. O telefon kırıldığında ya da başka bir sebeple bozulduğunda rehberler, albümler hepsi çöküyor. Geriye anı diye bir şey kalmıyor.

Ben bu baş döndürücü gelişmeye ayak uydurmayanlardanım. Benim evde dev boyutlarda beş adet fotoğraf albümüm var, annemin, babamın bile gençliğini görebiliyorum. Yeğenlerimin bebekliğini, dedemin yaşlı hâlini de görebiliyorum.

Yazınımızda teknoloji, bilgi kirliliğine neden oluyor ve kavram kargaşası yaratıyor. Bunu internet üzerinden rahatça görebiliriz. Doğru kullanıldığında yaşamı kolaylaştırmaktadır, diyebiliriz. Neyse fazla uzatmayalım, ben teknolojik gelişmeye karşı değilim. Ama teknoloji kendini kandırmak için değil, gerçekten gerektiği yerlerde, gerektiği zamanlarda kullanılsın. Şu an itibariyle birçok alanda ve dalda teknoloji zorunlu, ama bunu lütfen bilinçli ve pozitif kullanalım.

● NGA: Kitaplarınızdan ve yeni çalışmalarınızdan söz eder misiniz?

● RH: "Kahkahasız Bebelerim", Cibali Sigara Fabrikası'nda çalışırken yazdığım şiirlerden oluşuyor daha çok. Son sayfalarındaki şiirler ve ilk şiir (Uyku Diliyle) Kızıl Bayrak'ta muhabirlik yaptığım yılların ürünleri.

Fabrika işçisiyken mahallemizdeki (gecekondu mahallesiydi) çocukların yoksunluğu beni çok etkiliyordu, onun için kitabıma bu ismi verdim. Şiir, anneme adanmıştı ve ona sesleniyordu, çünkü annem İstanbul'da hep kaygılı ve sıkıntılı oldu.

"Barikat Çiçekleri"ni yazdığım yıllarda, Pêlê-Sor Yayınevinde müşteri temsilciliği yapıyor, öğleden sonraları da Eksen Basım Yayın'da Kızıl Bayrak muhabirliği görevini birlikte yürütüyordum. Kitap 1994-1995 yıllarına yayılan işçi direnişleriyle, Gazi Direnişinin destansı şiirlerinden oluşurken; emekçi kadını toplumsal tabloda resmeden "Kadının Evrimi" şiirini de içeriyordu.

Ardından gelen "Gül Yangını Yürek" kitabım, ismini eşim tutsakken yazdığım şiirden alıyor. "Gül Yangını Yürek"te Kadının Evrimi (2) yer alıyor. Mücadele ve aşkın iç içe geçtiği şiirlerle dolu bir kitap oldu. "Gül Yangını Yürek", Sabah gazetesinde 'duygu sağanağı' üst başlığıyla tanıtıldı. Eleştirmen arkadaşım B. Sadık Albayrak'ın kitabın eleştirisinde ***"Emekçi insanın yaşadığı sorunları dile getiren Şair Rahime Henden bu yolda adım atıyor ve bireyin duygu dünyasının da şiirini yazıyor"*** gibi (tam olarak aynı sözcükleri kullanamamış olabilirim) bir cümle kurmasından olacak ki burjuva basın reklamını yaptı.

Gelelim "Sokaklar Bahar"a… B. Sadık Albayrak, zehir zemberek bir tanıtım yazısı yazdı. Cumhuriyet bile gündeme almadı, oldukça sert olan yazı, aslında kitabın hakkını teslim ediyordu. Bireysel olarak kırıldığım, yaşamımın en büyük aşkının karşılıksız kaldığı, daha doğrusu eşimden ayrıldığım ve sokakların sessiz olduğu günlerde yazılmış; sokakların ve meydanların dolacağının öngörüsü olan bir kitaptı, "Sokaklar Bahar".

"Yüreğimin Yongası", işsiz ve rahatsız, aslında birey olarak tutunacak dal aradığım yıllarda yazılmış olmasına karşın umutsuzluğu çağrıştıran dizelerden çok, yaşamın çağıltılarıyla dolu bir kitap olarak okurla buluştu.

"Ses Veriyordu Sessizlik", Ekim Yayıncılık tarafından basılan ilk kitabım. F-tipi hapishanelerin gündeme gelmesiyle ve "Siz Girin Önce Efendiler" şiiriyle adeta "beş yıldızlı otel" yalanıyla başlayan süreçte devrimci tutsakların yanında yer alan bir yapıt oldu.

"Tanyeri Işıltıları" ise Irak işgaline karşı, "Çok da Derin Uykuda Değil Halklar" şiiriyle yağma ve işgale karşı mücadele çağrılarıyla dolu şiirlerle, savaşa inat aşk ve paylaşımı işleyen şiirlerle dolu bir yapıt.

"İsyan Günlüğü"nü Ragıp Zarakolu, Belge Yayınları'ndan çıkardı. Savaş karşıtlığı, doğanın diyalektik akışı ve aşkın en yoğun yaşandığı yılların şiirleriyle dolu oldu, yapıt.

Yıl 2011, yine benim hayatımdaki büyük kırılma: Yaşam filozofum, sevgili babam Mürsel Henden'i kaybettim. Dik durabilmek için anneme sahip çıkmam gerekti, memlekette beş yıl kalarak "Fırtınalardan Artakalan" şiirini yazdım. 2011, yıllarca yazmaya, tamamlamaya çalıştığım "Güneş Tutkunları"nı Belge Yayınları'na basımı için teslim ettiğim yıldı, aynı zamanda. 2012'de İlk romanım yayımlandı. Aslında sadece cezaevinde yazdığım bölümü (romanın şu an ikinci bölümü) 1999'da yayımlamıştım ve kendi yayınımdı. Böylece eksiğimi tamamlamış oldum.

"Parıldayan Ay", Gezi direnişi ve yitirdiklerimize adanmış yapıttı. Cengiz Gündoğdu, "Güzel bir dünya kavgasının içinden çıkan doğa şiirleri…" olarak değerlendirdi, "Yıldız Güncesi"nde.

Şiir ve roman çalışmam sürüyor. Roman çalışması 1976'lardan 12 Eylül'ü önceleyen sürecin âdeta panoraması olacak şekilde ilerliyor. Şiir çalışmalarımın da toplumu ve doğayı et-

Artık Dinlenebilirim

■ YILMAZ ÇELİK

Yılmaz evinin karşısındaki tepeye bu kez arabası ile çıkmıştı. Çünkü son yıllarda bu mesafe ve yokuş gözünde büyüyor, dizlerine de ağır geliyordu. Huzur bulmak için bu tepenin ardındaki, çiçeklerle dolu geniş yeşil araziyi seyrediyordu. Böyle bir yerin olması hatta evine de yakın olması O'nun için büyük bir şanstı.

Manzarayı seyrederken geldiği noktayı düşünmeye başladı. Kendisini futbol maçının doksanıncı dakikasındaki kadar yorgun ve tükenmiş hissediyordu. Belki de bu dünyanın adaletsizliği, insanların ikiyüzlülüğü, bencilliği ve hırsı onu yormuştu.

Kendisinin de hırsları olmuştu ama hiç kimsenin alanına girip, onlara zarar vermemişti. Her zaman toplumcu olmaya özen göstermişti. Şimdi ise kendi hayatının misafiri olmuştu, her şeyden uzak, amaçsız, hedefsiz...

Biraz toparlanmak için hafifçe gözlerini yumdu. Rüya mı gerçek mi olduğunu anlayamadığı bir durumda Ufo'ya benzer, tekerleksiz bir araç içinde, kasvetli ve eski sokak lambalarına benzer ışıklarla aydınlatılmış bir ortamda, karayolunda kendisini süzülür buldu. Karşısına sürekli yol ayrımları çıkıyor ve panikliyordu. Arkasındaki koltuktan bir ses geldi, "Bu kadar sorun yapma, hangi yoldan gidersen git, arabanın gideceği yer belli, hatta arabana direksiyon kullanmadan da yön verebilirsin, hayal kurman yeter!" Yılmaz bir kez hayal etti, araba sağdan saparak yoluna devam etti, ardından hiçbir şey düşünmedi, araba bu kez sola saparak devam etti. Belli bir süre sonra altından yoğun ışıkların süzüldüğü büyükçe bir kapının önünde araba durdu. Arabanın fanusa benzer üst kısmı açıldı, arkadan yine aynı ses: "Arabadan in, kapıyı aç, sonra yeni bir yolculuk başlıyor." Yılmaz dediğini yaptı. Kapıyı açar açmaz eşi ve iki kızı el ele tutuşmuş onu bekliyordu. Yine aynı tarz bir araba, içinde dört kişi, yol ayrımları çok çok az ve ortam tamamen aydınlıktı. Yine bir önceki kadar bir süre yolculuktan sonra yol bir merdivenin önünde son buldu. Yanındakiler de yok olmuştu, ortam loş bir havaya bürünmüştü ve arabanın cam bölmesi yine açılmıştı. Arkadaki ses yine devreye girdi: "Arabadan in ve merdiveni çık!"

Yılmaz bu sese itaat ediyordu. Yolculuk esnasında da kısa konuşmaları olmuş, dikiz aynasından görmeye çalışmış ama hiçbir şey görememişti. Kendisini nedense bu sese teslim etmişti. Merdivenleri çıktı, önü orman manzaralı bir balkona çıktı. Balkonun üç tarafı duvarlarla çevriliydi, sağ taraftaki duvarda yavaş yavaş büyüyen kare bir delik vardı. Balkonun korkulukları yoktu, önü açıktı ve hissedilmeden yüzlerce metre yükselmişti. Garip olan ise, Yılmaz hiç korkmuyordu. Karşıdaki orman da belirginleşmiş. Ağaçların üzerinde iki metrelik su damlası şeklinde kabinler vardı ve içinde de tanıdığı insanlar. Bazı yüzler belirgin iken bazıları belirsizdi. Yılmaz insanları görürken, onlar Yılmaz' ı göremiyordu. İşte o anda anladığı öldüğünü ve ses yine devreye girdi: "Dünyadaki hayatında yüksek hedeflerin hiç olmadı, mütevazı dileklerin oldu ve çocuklarının da senin standardında yaşaması diledin, dileklerin kabul oldu. Yapacak bir işin de kalmadı zaten, yani ölmemen için bir sebep yoktu. Ayrıca iyi insanların ölümden korkması gerekmez, sonraki kısım için iyi olmanız yeterli.".

Beyaz bir tabut sağ taraftaki duvarın içinden çıkarak, diz seviyesinde önünde durdu ve kapağı açıldı. Yılmaz sanki ne yapacağını önceden biliyormuş gibi tabuta uzandı. Yaşamı boyunca çok söylediği bir söz vardı: "Bu dünyada bir türlü dinlenemedim, herhâlde ölünce mezarda dinleneceğim.". O gün bugündü herhâlde ve kapak yavaşça kapandı. ■

kileyen çelişkilerin açığa vurulduğu, "Parıldayan Ay" gibi Gezi Direnişi'ne adanmış bir yapıttan sonra yeni dönemi aydınlatma kavgası içinde olacak şiirlerle dolu bir kitap hâline geleceğini umuyorum. Zamanın ve yönetimin hoyratlığını sayfalar dolusu şiirlerimle gün yüzüne çıkarmayı hedefliyorum.

● **NGA: Sanatçı ya da yazarın toplumsal sorumlulukları var mıdır, sizce?**

● **RH:** Evet, vardır. Sanatçı, yazar ya da şair, sadece yakın çevresine değil, tüm canlılara karşı sorumluluk duyan; tüm ülkede, hatta dünyadaki sorunların çözülebilmesi açısından da bir çabanın içinde olmalıdır. Sadece yazarak aydınlatmak değil, gerektiğinde sokakların ve meydanların diliyle de konuşabilmeli, düşüncelerinin pratiğe dökülmesinde (sağlık problemleri yoksa eğer) aktif rol üstlenmelidir. Ya da aktif rol üstlenen arkadaşlarıyla örgütlü mücadelede sıcak ilişki içinde olmalıdır. Toplumun gerisinde değil, içerisinde ve bir adım önünde olabilmelidir. Hep aydınlatıcı bir tutumla olaylara olgulara yaklaşmalı, çözüm üretmekten yana olmalıdır. İnsan, doğa ve hayvanların katledilmesine karşı sesini yükseltmelidir. Sanatını geleceği kazanacak sınıfın uyanışına adamalı, geleceği kazanma utkusuyla yazmaktan asla ödün vermemelidir.

12.11.2019 ■

Hanso ile Banso, Suriye'de İki Savaşçı (II)

■ **TURGAY USANMAZ**

İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'nın üzerinden onlarca yıl geçmişti. Hanso'nun babası ona dedesinin ismi "Hans"a benzeyen "Hanso" adını vermişti. Hanso Duisburg'da 20 yaşında ortaöğrenimini bitiremeden okulunu terk etmişti. Daha sonra iş bulamayınca esrar işlerine bulaştı. Önce esrarın bir içicisi, sonra satıcısı da oldu. Hollanda uzak değildi. Arada bir arabasıyla sınırdan Hollanda'ya geçiyor, dönerken esrar getiriyor, bir kısmını içerken bir kısmını da satıyordu.

Hanso hayatından memnun değildi. Zengin olma hayalleri kuruyor, lüks yaşamak istiyordu ama bunu yapamıyordu. Irkçıydı, Alman olmayan tüm yabancılardan nefret ediyordu. "Ülkemizdeki sorunların çoğuna burada yaşayan yabancılar sebep oluyor!" diyordu. Yirmi beş yaşındaydı ve elinde avucunda bir şey yoktu.

Diğer yanda yine dedesinin adını yaşatan Banso'nun yaşamı başkaydı. O da dedesi Bans gibi Duisburg'da doğmuştu. Üniversiteyi 26 yaşında bitirmiş genç bir bilgisayar mühendisiydi. Kız arkadaşı Rojda, ailesi Türkiye'den gelmiş Kürt kökenli biriydi. Birbirlerini küçük yaşlardan yaşadıkları sokaktan tanıyorlardı. Rojda da tıp fakültesini bitirmiş ve doktor olmuştu. Üç yıldan beri de bir evde birlikte yaşıyorlardı. Evlerinde bir kütüphane oluşturmuşlar, bol bol kitap okuyorlardı. İkisi de ateist olmuştu. Irkçılığa karşıydılar. Çok kültürlü yaşam onlar için bir zenginlikti.

Haberler o günlerde Suriye'de iç savaşın başladığını anlatıyordu. Aşırı İslamcı örgütler Suriye ve Irak'ta cirit atıyorlardı. Emperyalistler Suriye üzerinden hesaplaşıyorlardı. Bu savaşın vahşetini yaşayan Suriye ve Irak halklarıydı.

Hanso o günlerde İslam dininin çok eşliliğe hoşgörüyle baktığını öğrendiğinde çok şaşırmıştı. Bir Müslüman erkek; maddi gücü yeterliyse dört kadınla evlenebiliyor, istediği kadar da cariye sahibi olabiliyordu. Alabileceği kızlarda yaş sınırı da yoktu. Çünkü peygamber Muhammed altı yaşında (bazıları dokuz diyor) bir kızla evlenmişti. Bu düşüncelerle meşgul olan Hanso kafasında bin bir türlü şeytanca düşünceler dolaştırıyordu. Çalkantılı, açgözlü yaşamında bir gün Fatima adında, 18 yaşında başörtülü Faslı bir kızı görünce; onu elde etmek için uğraşmaya başladı. İçindeki yabancı düşmanlığını gizledi ve onunla birkaç kez konuştu. Onca ısrara ve iltifatlara dayanamayan Fatima; Hanso'ya beraber olmak için iki şart koştu. Önce Hanso sünnet olarak dinini değiştirmeli, yani Müslüman olmalıydı. Sonra da Fatima'yla imamın önünde evlenmeliydi. Hanso bunların hepsini kafasındaki bazı planlarla birlikte kabul etti. Nihayetinde evlendiler ve aynı evde yaşamaya başladılar. Bir süre sonra da Hanso Fatima'yı daha iyi bir yaşam süreceklerini söyleyerek Suriye ya da Irak'a gitmeye ikna etti.

O sıralarda bölgedeki İslamcı örgütlerin en büyüğü Suriye ve Irak'ta yeni bir devletin kurulduğunu ilan etmişti: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD). Hanso ve Fatima'da Türkiye üzerinden Suriye'ye giriş yaparak IŞİD'e katıldılar.

Suriye'de savaşan irili ufaklı birçok grup vardı. En büyük gruplar ve taraf Esad hükümeti, IŞİD askerleri ve PYD-YPG önderliğinde Kürtler idi. IŞİD Suriye ve Irak'ın kuzeyinde giderek büyüyen bir toprak parçasına hâkim olmuştu. IŞİD'in amacı İslam'ın katı kuralları doğrultusunda bir toplumsal yaşam alanı oluşturmaktı. Bu doğrultuda onların egemen olduğu bölgelerde köle pazarları kuruluyor, kadınlar ve çocuklar satılıyordu. IŞİD askerleri kendileri gibi olmayan, İslam'ı kabul etmeyenleri kurşuna diziyor, kafalarını kesiyor ya da canlı canlı yakıyordu. Yaptıkları bu vahşeti de internette yayınlamaktan da çekinmiyorlardı. Suriye'de bu kaostan önceki Esad hükümeti zayıflamış, ülkenin toprak bütünlüğünü sağlayamaz olmuştu. Özellikle kuzeyde IŞİD'e karşı milliyetçi Kürt örgütleri PYD-YPG savaşıyordu.

Bu kötü haberler ve görüntüler politika ile ilgilenen Banso ve Rojda'yı çok fazla üzüyordu. Rojda Kürt-Ezidi geçmişi nedeniyle gelişmeleri her gün takip ediyor, Suriye ve Irak'taki Kürt gruplara destek amacıyla çeşitli etkinlikler örgütlenmesine katkı sunuyordu. Banso ve Rojda giderek gelişmelerden daha çok etkilendiler, bilinçlendiler

ve sosyalist bir dünya görüşüne sahip oldular. İnsanlığın geleceği adına yaptıkları vicdan muhasebesi, ezilenlerin yanında yer alma duygusu ve Ortadoğu'daki bu kötü gelişmeler onları bir karar almaya yöneltti. "Sosyalist bireyler olarak, Ortaçağ vahşeti yaratan IŞİD'de karşı mücadele etmek gerekir." diyorlardı. Bu anlayıştan yola çıkarak beraberce o dönem IŞİD'in saldırısı altında olan Suriye'deki Kobane kentine gittiler. Orada bir kent hastanesinde, sağlık hizmetlerinde ücretsiz, gönüllü görev aldılar.

Diğer tarafta Hanso Irak'ın Telafer kentinde karısı Fatima'yla birlikte bir ev kiraladı. Bir süre IŞİD birliğinde askeri eğitim aldı. Bazı çatışmalara katıldı. Karşısına çıkan, "düşman" sayılan herkese zevkle ateş ediyor ve öldürüyordu. Baskınlarda sivillere acımıyor, İslam'ın "gâvurun katli vaciptir" anlayışını uyguluyordu. Bir süre sonra o da belinde, diğer bazı IŞİD askerleri gibi, kafa kesmek için büyük bir bıçak taşımaya başladı.

Şengal Dağı bölgesindeki köylere baskın yapmaya başladıklarında, bir gün bir Ezidi köyü baskınında önce erkekleri topladılar, köy meydanında yan yana dizdiler. Her bir IŞİD askeri elleri arkadan bağlı bir köylünün arkasına geçti. Komutanın işaretiyle IŞİD askerleri "Allah-ü Ekber" diye bağırarak bir hamlede köylülerin kafalarını kestiler. Kesik kafalar devrilen cansız bedenlerin önlerine atıldı. Bu tür katliamlara Hanso zevkle katıldı ve emirleri uyguladı. Böylesi katliamlardan sonra kadın ve çocuklar esir alınıyor ve en yakın kentteki esir pazarına götürüldü.

Daha sonraları bir esir pazarda Hans genç bir kızı çok beğendi, satın aldı ve evine götürdü. Karısı Fadime önce itiraz ettiyse de Banso "imam nikâhı kıyacağım" deyince sustu. Çünkü İslam dört kadına kadar izin veriyordu. Bir süre sonra da yine köle pazarında satın aldığı başka bir genç kızı evine götürdü. Onun için de "Bu benim cariyem olacak. İslam sonsuz sayıda cariyeye izin veriyor." dedi. Evde sorun çıkmadı. Fatima da aslında bu durumdan memnundu. Çünkü bu sonradan gelen iki kişiye kölesi gibi davranıyor, bütün ev işlerini onlara yaptırıyordu.

Hanso bir gün bazı kuyularda esir tutulan köleler olduğunu duydu. Görmek için gittiğinde yüzlerce metre uzunlukta siper gibi kazılmış kuyularda zincirlenmiş olarak yaşayan kız çocukları gördü. IŞİD askerleri satın aldıkları kız çocuklarına o bölgede bir tenhaya götürüp tecavüz ediyorlardı. Daha sonra da geri getirip tekrar zincire vuruyorlardı. Hanso da yüzünü güzel bulduğu bir on iki yaşlarında bir kız çocuğunu satın aldı. Kolundan tutarak "işini görmek için" tenha bir yere götürmek istedi. Ama kızcağız direndi, ağlamaya başladı. Hanso zorlayınca da ağlaması haykırışlara dönüştü. Bu çekişme sırasında çocuk Hanso'nun yüzünü tırmaladı. Tokadı yiyen kız bu sefer Hanso'nun elini ısırdı. Buna çok sinirlenen Hanso, tabancasını çekerek "Ben efendiyim sen kölesin! Elimi nasıl ısırırsın?" diye bağırarak kızın vücuduna ateş etmeye başladı. Kızcağız ilk birkaç kurşunda ölmüştü ama o kurşunları yağdırmaya devam etti. Sonra arkasında tüm vücudu delik deşik kanlar içinde bir ceset bırakarak yürüdü gitti.

Hanso ertesi günlerde oraya yine geldi. İki çocuk yaşta kız satın aldı. Onları eve götürmedi. Zaman buldukça onları sırayla "kullandı". Bu durum kendisinin de içinde bulunduğu birliğin Kürtlerin yönetimde olduğu Suriye'deki Kobane kentini ele geçirmek için gönderilene kadar iki ay kadar sürdü. Yola çıkmadan önce çocuk kölelerini sattı, iki karısına ve cariyesine kendisi dönene kadar beklemelerini söyledi.

Hanso Kobane'ye yaklaşırken diğer IŞİD askerlerine baktı. Hepsi kendisi gibi sakallı, acımasız psikopat tiplerdi. "Bizim şiddetimizden, acımasızlığımızdan dehşetimizden korkacaklar, paniğe

Anneler Gülü

■ **CEVAT BAYRAK**

Yakupabdal köylülerinden alırdık
Keçi boynuzu ve dağ armudunu
Eşeğin heybesine takılınca gözlerimiz
Eskileri verip iğde alırdı annem
Sokağa taşardı tüm sevinçlerimiz.

Hiç unutmazdım o günü
Çiçek toplar verirdim anneme
'Kurban olurum yavruma' der
Sarılır öperdi gözlerimi.

İşte o zaman anlardım
Hiçbir çiçeğe değişilmezmiş
Düştüğü yeri öpen annenin
Vurduğu yerden açan gülü

kapılacaklar. Kobane'nin alınması uzun sürmeyecek!" diye düşündü. Bir süre sonra da kendisini diğer IŞİD askerleriyle birlikte Kobane'yi kuşatmış bir durumda şiddetli çatışmalarda buldu.

Banso da diğer tarafta, Kobane'nin içinde bu şiddetli çatışmaları bizzat yaşıyordu. Bir hastane görevlisi olarak, diğer bir arkadaşıyla birlikte yaralı gerillaları ya da sivilleri sedyeyle hastaneye taşıyorlardı. Eşi Rojda ise hastanede sınırlı malzemelerle yaralılara yardım etmeye çalışıyordu. Bütün sağlık görevlileri beyaz, sağlık görevlisi giysisi giymişlerdi. Savaşan tarafların sağlık görevlilerine daha hoşgörüyle yaklaşacaklarını, onlara ateş etmeyeceklerini umuyorlardı.

Hanso bulundukları mevziden tüfeğiyle kent savunmasına doğru ateş ediyor, gerekli gördüğünde el bombalarını kullanıyordu. IŞİD askerleri Kobane'nin açlıktan, susuzluktan, yorgunluktan bir süre sonra düşeceğini düşünüyorlardı. Kenti savunan güçlerin ağır silahları da yoktu. IŞİD askerleri tüm güçleriyle saldırmaya devam ettiler. Ama Kobane'deki direniş beklenenin tam aksine büyük bir inanç ve azimle devam etti. Yurtdışından faşizme ve İslam gericiliğine karşı olan devrimciler, sosyalistler Kobane halkına destek veriyorlar, hatta bazıları bizzat Kobani'ye gelerek Kürtlerle birlikte IŞİD'e karşı savaşıyorlardı.

Çatışmalar sürerken komutanlarının emri üzerine, Hanso ve yanındaki diğer birkaç IŞİD askeri biraz daha kentin içine doğru sızdılar. Bir duvarın arkasında mevzilendiler. Hanso duvardaki bir delikten bir an için iki sağlık görevlisinin yaralı bir çocuğu sedyede taşıdıklarını gördü. Tüfeğini deliğe dayadığında onlar bir binanın arkasında kaybolmuştu bile. Çabuk hareket ediyorlardı. Sonra yine o bölgede birkaç Kürt savaşçısının olduğunu fark etti. Yanındaki diğer IŞİD askerleriyle beraber o bölgeyi el bombası yağmuruna tuttular. Sonra da yine karşılıklı kurşunlar vızıldamaya başladı. Hanso ortalık biraz sakinleşince yine iki sağlık görevlisinin bir savaşçıyı taşıdığını gördü. Hemen bir el bombasının pimini çekerek onların olduğu yere doğru fırlattı.

Banso ayaklarına kadar ulaşan yuvarlak bir el bombasını fark ettiğinde çok geçti. Bomba büyük bir gürültüyle patladı ve oradakilerin hepsi yere serildiler.

Hanso patlamadan sonra sonucu görmek için kafasını duvardaki deliğe uzattı. Sağlık görevlilerini ve bir yaralıyı yerde cansız yatarlarken görünce pişkin pişkin sırıttı. Tam o anda uzaktan bir silah sesi duyuldu. Karşı taraftan devrimci bir keskin nişancı Hanso'nun baktığı o deliğe nişan almış ve ateş etmişti. Bir kurşun Hanso'yu gözünden vurdu ve onun kafatasını parçaladı. Yüzü kanlar içinde yere düşen Hanso hemen orada can verdi.

Diğer tarafta kısa bir süre sonra Banso ve diğer vurulanları hastaneye götürdüler ama yapacak bir şey kalmamıştı. Rojda Banso'nun cesedine sarılarak gözyaşlarına boğuldu, çıldıracak gibiydi. Acısını yüreğine gömdü, ağıtlar yaktı. O koşullarda uzun süre yas tutmaya zaman bile yoktu. İçindeki öfkeyi sakladı, büyüttü. Kısa bir süre sonra yine hastanedeki işine devam etti.

Nihayetinde Kobane kent halkı ve direnişçiler IŞİD'in onca vahşi saldırısına direndiler ve teslim olmadılar. Irak peşmergelerinden yardım gelince daha da rahatladılar. Sonunda IŞİD yenildi ve bölgeden çekilmek zorunda kaldı.

Zamanla IŞİD Hem Suriye hem de Irak'ta toprak kaybederek zayıfladı. Hanso'nun karısı Fadime dışındaki kadınlar Hanso'nun Telafer'deki evinden kaçtılar. Kara çarşaflı Fadime de bir süre sonra iki çocuğuyla birlikte kenti ele geçiren Kürt gerillaları tarafından yakalandı ve bir kampa konuldu. Fadime kampta Almanya'ya geri dönüşün yollarını aramaya başladı.

Kobane'nin kurtuluşundan sonra Rojda Almanya'ya geri döndü. Döndüğünde birkaç aylık hamileydi. Karnında Banso'nun bebeğini taşırken gözyaşlarıyla Banso'nun arkada bıraktığı not defterinde önemli saydığı bazı bölümlerin altını çiziyordu:

"... Kapitalist ideologlar, kapitalist medya bilerek at izini it izine karıştırıyor. Oysa her aklı başında bir insan biliyor ki; ırkçılık (faşizm) ideolojik olarak toplumsal eşitsizliğin bir uç noktası şeklinde kapitalizmin bir ürünüdür.

Ekstrem İslam (dincilik) da yine (faşizm gibi) ideolojik olarak toplumsal eşitsizliğin uç noktası şeklinde, günümüzde kapitalizmle iç içe yaşayan feodalizmin bir ürünüdür.

Emperyalistler her ikisini de beslemekte, her ikisini yeri geldiğinde (bazen birbirine karşı) kullanmakta ve her ikisinden de yararlanmaktadır.

Irkçılık gibi her türlü dincilik de kötülüğün, eşitsizliğin kaynağıdır. Bu ikisi bir madalyonun iki yüzü gibidir. Birbirlerine karşı olmaları, ara-

Kirli İkilik

■ BİRGÜL TURAN

Döküldüm dünyayı tek seferde
İçimdeki titrek ayaklı sevinçle
Başladım dinlemeye
suyun içindeki çizme seslerini
Kirli su içeri sızdı
Sevindim
Sarı, düşmüş yakanın içindeki lale sapı
Olay anlatıcısının damarlı boynu
Yeşil, işlemeli bir sürahiden su serpiyor
taş merdivenlerime
Parmakları uzun muhakkak
Dik değil,
çekilmiş kanı uzak bir yerlerde akıyor
Düz, pürüzsüz fakat soğuk mermerden
yapılmış
Ellerini tutsam da genç değiliz
Elime su dökmüşüm
Tutuşmaz yaktığımız ateş
Tamam olmayan duygular bizim
Kusurlu sayılanlar ağzımızda yara
Yapışkanı eksik zamanımızın
Duygusu eksik
Toplu iğne satanlardan aldığımız
Topuzunu sevmeyen
bir iğne ucu varlığımız
Batıyor kendimize her gün

Değişmesinden korktuğumuz
rezil bir alışkanlık
Tekrarın günü ömür
İpe dizili boncuk gibi birbirini takip eder
Tarih devir devir
Devri bakırın
Devri tuncun
Devri demirin
Orda değişmedi
Her şey demirden şimdi

Bizi dünyanın yuvarlak olduğuna
alıştırdılar
Galile kendini öldürmek isterken bulmuş
Emin buna olay anlatıcısı
Yaşlı yuvarlaktan düşmek için
Uykunun tatlı yerini terk etmeye hazır
Koşarak geçmiş kirli suyun içinden
Bakmamak için kapattığı yüzünü
Aynalı odada açınca
Küfretmiş hatta

Yüzümüzdeki çiçek döküntülerini
Bir övgüyle silmek mümkün
Değişiyor yaşlı yuvarlak
Bak, taş tabletli anlatma isteğine
kitap diyorlar şimdi
Cebimize de sığıyor
Fotoğraflarımızın süsü.

larında çelişkiler olmaları, her ikisinin de kötü, halkların düşmanları olduğu gerçeğini yok etmez. Her ikisi de kapitalist ekonomik sistemin devamından yanadırlar. Son tahlilde her ikisi de kapitalist sisteme hizmet ederler. ..."

Bu öyküden çıkarılan ders

Oysa komünizm (henüz ütopya olsa da) eşitliğin, toplumsal zenginliğin hakça ve adaletli paylaşım isteğinin teorisi ve uç noktasıdır. Kapitalistler bunu bildiklerinden dolayıdır ki, bunu halk kitlelerinden saklama ihtiyacı duyarlar. Bu yüzden kapitalist medyada sık sık "aşırı uçların sağı da solu da aynıdır" diye işin özünü gizlemeye, çarpıtmaya yönelik açıklamalar yaparlar.

Okuyalım, öğrenelim, sorgulayalım. Bilimden yana, refahın, gelir dağılımının eşit, adaletli dağılımını gerçekleştirecek ekonomik ve toplumsal sistemi, teoriyi savunalım. Bu anlamda uç noktada (ekstrem) ve aşırı olalım.

Onlar; yani aşırı dinciler, ırkçılar ve onların babaları kapitalistler, yani aşırı sağ; kötülüğün, sevgisizliğin, eşitsizliğin ve zalimliğin uç noktası, aşırısı olsunlar.

Biz; yani devrimciler, sosyalistler, emekçiler ve iyi insanlar, yani aşırı sol; iyiliğin, sevginin, eşit olma ve bu dünyada insanca yaşama isteğinin uç noktası, aşırısı olalım.

Bu makaleyi gerçekte kimler yazdı?

Hâlen ABD başkanlığı görevini yürüten Donald Trump, Suriye'de bir operasyonla öldürüldüğü söylenen IŞİD lideri Bağdadi ve Kobane direnişi esnasında öldürülen isimsiz bir komünist.

Sizin de bu makaleyi yazdığını düşündüğünüz birileri var mı?

21.11.2019 ■

Öldürme Biçimleri

■ **GÜLBİN SODAN**

- Bak güzel yazar kızım; kurulu düzen, sanatçının gözyaşlarından beslenir. Yabancılaşmayı hem yaratır, hem yüceltir. Böylelikle kendi suçlarının üzerini örter. Baskı, sömürü, zulüm, yolsuzluk, kan, savaş... Sanatçı, kendine yansıyanlarla uğraşıp darmadağın olurken, o kendi yolunu güçlenerek sürdürür. Konuma uygun yazarlar ortaya çıkar ve desteklenir. N'apalım, düzen bu! Eski solcuyum ben! Onaylamaz ama uyarım! Ne satıyorsa onu basarım!

Bak güzel yazar kızım benim! Öldürmenin iki biçimi vardır; Kaba öldürme, ince öldürme. Kaba öldürme dediğim yani; bıçak, tabanca, tüfek, elleriyle boğma, kafaya cisim indirme falan. Bizim yazın dünyasında ikincisi işler; ince öldürme. Çok iyi yazsa bile tutmazsın yazarı, dışlarsın. Parası varsa kendi bastırır kitabını. Reklamı olmazsa da kim okur. Parası yoksa zaten bitti.

Anlı şanlı, sol görüşlü nice yayın evi sahipleri, anlı şanlı, sol görüşlü nice eleştirmenler, genç, güzel bir kadın yazar gördü mü tutuşurlar. Ayranları kabarır! Eskiden beri böyledir bu. Bak; seni bir gördüm, ellerim pantolon kemerime dolandı. Hiç şaşırma buna! Eleştirme de!

Erkek olsaydın, işin daha kolaydı. Ahbap çavuş ilişkileri kurar, yazın cemaatlerine sızabilirdin. Birkaç içki sofrası, birkaç muhabbet götürürdün işi.

Aklıma gelmişken, genç bir yazarın bana attığı mail'in son bölümünü okuyayım sana. Gelecek vaat ediyor. İsminden anlayamadım, sordum erkekmiş! Ama doğru yolda.

"Yerde bir kıl görsem, düşerim peşine! Uzunluğu ne kadar? Rengi ne? Kalın mı? İnce mi? Hangi konumda? Gölgesi var mı? Hele gölgesi çok önemli. Değil kırka, kırk bine bölerim o gölgeyi. Olağanüstü çağrışımlar yaratarak, gezinir bilincimin katmanlarında. Bastırılmış duygu ve düşünceler fırlar yerinden. Çığırından çıkmış imgelere dönüşerek, yumurtaya koşan spermler benzeri, üst üste yığılır sayfalarda. Düzeltme olmaz yazıda.

Sağmış solmuş! Bana ne bunlardan ya? Bana ne?! Hiç bulaşmam böyle şeylere!

Benim gibi davrananlar yok mu yazın dünyasında? Dolu. Onlar biraz olsun anlıyor beni. Yazık ki, cahiller sürüsündendir çoğu. İçlerinden kaç kişi okumuş, bir William Faulkner, bir James Joyce, bir Virginia Woolf? Belki biraz Franz Kafka. Yıllarca devirdiğim kitapların yanından bile geçemezler.

Yurt dışında doğsaydım bilinirdi kıymetim. Ne ödüller almıştım şimdiye dek ne ödüller! Bu geri yerde doğmuşum işte!

Ben ki; incelikli bir yazının yazarı! Çözülmemiş acıların ozanı! Yere düşmüş kıl görsem, düşerim peşine. O kadar şefkatliyim yani!"

Nasıl? Beğendin mi? Donanımlı olduğu belli!

Şimdi sana teklifim; sevgilim ol, beş kuruş almadan basarım kitabını. Ünlü bir yazar yaparım seni! İmza günlerinde kapışılır kitabın. Reddedersen, ince öldürme işler, gömülür gidersin! Yazık olur, çok yeteneklisin!

Hadi gel, kucağıma otur şimdi! Nazlanma!

Aaaaah! Allah kahretsin seni! Laptopu kafama fırlatırsın ha?! Seni adi kaltak! Öldün sen öldün! ■

Newroz Ateşi

■ **BEYZA OKUMUŞ**

Şaşkın bakışlarımdan kurtulan gözlerim
Yüreğinin Mezopotamya'sında
bulur kendini, efsanesini unutup

Ki sen esmer bir düşsün
Tank ve silah sesleriyle bölünen
Dili yasaklanan, köyleri yakılan
Aldığı suyu unutmayan çelik
Dirençle yoğrulan bir halk
Acıyla bilenen bir bıçak gibi
Ağıtların başkentidir gövden

Sen kavgamdaki omuz
Gülen yüzü ütopyamın
Düşme sakın ümitsizliğe
Upuzun kirpiklerinden aşağı
At beni bir Newroz ateşine

Yazlık

■ ŞAFAK YÜCA

-Çünkü yazlıkları çıkarmam gerekiyor, kapı-pencere kapanmıyor. Nefes alınmıyor, çocuklar ne yapsın, sıkıldık babaanne diyorlar, deniz diye tutturuyorlar. Rahmetli varken ne iyiydi, pek severdi suyu, erkenden kalkar, serinde yüzdürürdü torunları. Birer simitle ekmek alırdı gelirken, doyurmak kolay olurdu. Deniz acıktırıyor. Tek başına olunca iki ayağımı bir pabuca sokuyorlar. Ne yapsam ne yedirsem, bilemiyorum.

-Oğlan iyi de öteki fena ne yer, ne de laf dinler.

-Yok, canım, nerede? Durmuyorlar, hemen kaçıveriyorlar işlerine. Kalsalar birkaç gün, yüzüverseler çocuklarıyla. Aman, neyse, işleri iyi olsun da.

Vitiligolu parmakları son anda kurtuldu, yazlıkları sakladığı pembe hurcu bazanın altından çıkarırken ve doğrultamadan belini, sırt ağrısıyla birlikte oturdu yatağın kenarına. Sarılı mavili basma eteğinin üzerinden ovdu dizlerini. Hurcun Fermuarını açınca genzini yaktı rahmetli Sami Beyin. Yine unutmuştu. Bahçeye çıkarmalıydı hurcu. Nereden geldiyse aklına, biranda, "burada olsa da söyleniverse azıcık" deyince, doldu gözleri, yutkundu. Başından sürüyerek çektiği beyaz yemenisini ipe asarcasına havada tuttu, dudaklarını ıslık çalar gibi ayırarak üfledi, oyalı köşelerini birleştirip, dizlerini örtercesine bıraktı, baktı bir süre. Sami Beyin masmavi gözleri, gülümseyince dişlerini örten kar taneleri gibi pos bıyıkları, sonbahar rüzgârlarında süzülerek dans eden yapraklar gibi ensesine düşen beyaz saç telleri, yarım kalan kadehi, beyaz atleti belirdi yemenisinin beyaz desenlerinde.

-Bu yazı da atlatsak, satıversem evi, yetti artık, gelemiyorum sıcağa. Hem rahmetliyle de öyle konuşmuştuk. Adapazarı'na taşınacak, yaz-kış kalacaktık. Bu sıcak dokunuyor bana, o da biliyor, vitiligo gittikçe artıyor, güneş canımı yakıyor. Torunlar olmasa, bakma sen durduğuma, onlar yüzüveriyorlar diye, dayan, dedim, bir sene daha.

-Şimdi gelirler, gelin hanım uzaktan bir merhaba yapar, sonra cumburlop denize. Torunları bırakıp kaçarlar. Yahu kalın iki gece. Israr da edilmiyor. Oğlum üzülüyor, daha fena. Fakat durmuyor torunlar, öğleden tutturuyorlar deniz diye. Marsık gibi oluyorlar, sonra açlık, deniz acıktırır. Mecbur bir şeyler alıveriyorum yanıma. Taylan yiyor da kız burun kıvırıyor.

-Ben nereden bileyim yüzmeyi? Bakma deniz kenarında oturuyoruz diye, tuzlu suda büyümedik. 6 ağabeyim de denize giderdi babamla. Kimi denizci, kimi işçi, boyacı, adamın eli ekmek tutar. Ben annemle kalırdım. Kızardım biraz, beni salmazdı diye, ama tek başına 8 boğaz doyururdu. Çalışan erkeği doyurmak kolay mı? "Babanlar yesin de kızım, biz mutfakta görürüz işimizi" derdi. İki lokma yerse iyi, aklı bulaşıkta, ütüde. Ben de ona yardım ederdim. Şimdi bizim geline bakıyorum da su samuru gibi mübarek. İki çocuk da bakıyor arkasından. Vallahi başımıza taş yağacak. Çocuklara da öğretiver bari. Kendi başlarına bırakmak olur mu? Oğlum da kızdı geçen, bırakacakmışsın kendi başlarına, daha yaratıcı olacaklarmış. Haydi oradan! Burnunu silemedin 20 yaşına kadar.

-Aman, neyse işte. Gelsinler de sağ salim. Büyüyorlar her sene. Taylan ikiye başladı bile, zehir gibi, kafadan çözüyormuş toplamayı, çarpmayı. Onu bir görsen, küçük adam, evde kumanda bozulsun, hemen oturuyor bir köşeye, pek bir ciddileşiyor, Melis'e de öğreterek, tamir ediyor. Pazarda bile tanıyorlar artık bizi. Taylan zaten pek dilli, hiç babasına çekmemiş, büyük adam gibi konuşuyor, ahbap oluyor herkesle. Melis'i yanıma alıyorum bazen, ağabeyini rahat bıraksın diye, bulaşığı gösteriyorum biraz, suyu idareli kullanmasını; hiç değilse bir kek, kurabiye yapmasını öğretiyorum. Zehir gibi çocuk, hemen kapıyor.

Gülümsedi, Melis'in mavi askılı beyaz elbisesini çıkarınca hurçtan. Torunlarını sever gibi, bütün kıyafetleri, aynalı dolaba yerleştirdi birer birer. Bu yazı da atlatırsa, sezon sonu satardı belki evini, taşınırdı Adapazarı'na. Fakat torunları nasıl yüzecek? Otellere para mı verecekler? Yazlık satılır mı bu devirde? İyisi mi, torunlar büyüyene, babaları gibi gelmek istemeyene kadar satmasın.

Severler diye, buzluktan çıkardığı kıymayı, bayat ekmekle ovaladı, köfte yaptı torunlarına. Oğlu da özlemiştir, zeytinyağlı fasulyeyi, barbunyayı, dolmayı; bir de güzel salata yaptı mıydı, karpuz da keserse, hazır olurdu sofra. Çünkü yazın sofrası kolay olur, ağır yemek istemez sıcakta. ■

Yarış Atı Sermo

■ **HACER TANER BULUT**

Bir varmış, bir yokmuş… Allah'ın günü çokmuş. Çok eski zamanların birinde Sermo adında kendini beğenmiş, kibirli mi kibirli bir yarış atı varmış.

Sermo öyle böyle sıradan bir yarış atı değilmiş. O, katıldığı tüm yarışları birincilikle bitirir, sahibine, altın madalyalar ve bol bol para kazandırırmış. Bütün bu başarılar onu şımarık ve küstah bir ata dönüştürüvermiş.

Öyle küstahmış ki etrafındaki hiçbir atla konuşmaz, onlarla alay eder dururmuş.

Gel zaman git zaman bizim Sermo bu hızlı tempoya dayanamayıp, hastalanmış. Sahibi onu en ünlü veterinerlere göstermiş. En kaliteli yemlerle beslemiş. Fakat Sermo bir türlü iyileşemiyormuş. Üstelik her geçen gün halsizleşiyor, bitkin düşüyormuş.

Sermo'nun sahibi onun, iyileşebilmesi için çuval dolusu paralar dökmüş. Bir müddet sonra o da Sermo'dan umudunu kesmiş.

Bir gün Sermo'ya:

"Yeter artık! Sana döktüğüm paralar boyumu aştı. Bundan böyle seninle uğraşmayacağım. Bugün senin yerine sağlıklı, genç bir yarış atı aldım. Bugün burayı terk edersen çok memnun olurum" demiş.

Sahibinin bu sözleri Sermo'yu derinden yaralamış. Hiç vakit kaybetmeden oradan ayrılmış. Düşmüş yollara.

Ayakları Sermo'yu güçlükle taşıyormuş. Üstelik karnı fena hâlde acıkmış. Açlık hissi onu yol kenarındaki buğday tarlasına sürüklemiş. Buğday başakları enfes görünüyormuş. Bir hışımla tarlaya dalmış. Artık gözü başaklardan başka hiçbir şey görmez olmuş.

Bir müddet sonra karnı doymuş. Kafasını kaldırıp etrafına bakınmış. O da ne? Tam karşısında gözlerini ona dikmiş, şaşkın şaşkın ona bakan bir eşek durmuyor mu? Hemen kendine çeki düzen verip:

"Merhaba eşek kardeş! Kusuruma bakma. Seni fark etmemişim. Ben Sermo. Ya siz kimsiniz?" diye peş peşe sorular sormuş.

Eşek:

"Merhaba Sermo! Ben de Eşek Satir. Bu tarla Durna Ananın buğday tarlası. Ben de onun emektar eşeğiyim" deyince Sermo:

"Şeyyy! Ben çok aç olduğumdan, tarlaya izinsizce dalıverdim. Çok özür dilerim. Borcum neyse çalışır öderim" demiş.

Bunun üzerine Satir:

"Yo, yo! Korkma canım. Durna Ana öyle senin bildiğin insanlardan değildir. O, herkesi sever. Bizlere karşı aşırı bir düşkünlüğü vardır. Meraklanma sen. Karnını iyice bir doyur hele!" Demiş.

Satir'in bu sözleri Sermo'yu çok rahatlatmış.

Satir merakla:

"Pardon Sermo kardeş! Meraklımı hoş görürsen sana bir şey sormak istiyorum" demiş.

Sermo:

"Tabii tabii. Sorabilirsin" deyince Satir:

"Hayrola seni hangi rüzgâr attı buralara? Sen pek bizlere benzemiyorsun. Bakımlısın."

Sermo içini çekerek, başından geçenleri Satire bir bir anlatmış. Hem anlatmış hem ağlamış.

Sermo'nun başına gelenler

Satir'i derinden etkilemiş. Sonra da:

"Bak ne diyeceğim Sermo kardeş! İstersen sen de bizim çiftliğe gel. Bizimle orada yaşa. Durna Ana daha önce de dediğim gibi çok iyi kalpli biridir. Ne dersin? Var mısın benimle gelmeye?" diye sorunca Sermo:

"Çok naziksin Satir kardeş. Zaten kalacak bir yerim yok. Durna Ana da kabul ederse, neden olmasın!" demiş.

Sonra da ikisi birlikte düşmüşler yollara. Az gitmişler, uz gitmişler. Dere tepe düz gitmişler. Vara vara çiftliğin kapısına varmışlar.

Kapıda önünde Durna Ana bir şeylerle uğraşmaktaymış. Onları görünce:

"Hoş geldin Satirciğim! Bu arkadaşta kim? Bizi tanıştırmayacak mısın?" demiş.

Satir Sermo'yu, Durna Anaya tanıtmış. Sonra da Sermo'nun başına gelenleri ona anlatmış.

Durna Ana Sermo'yu, nasırlı elleriyle okşamış. Sonra da:

"Sermocuğum! Burada canının istediği kadar kalabilirsin. Rahatına bak emi!" demiş.

Sermo sevinçle Durna Anaya sürtünmüş.

Satir ile Sermo çiftliğe girmiş. Satir çiftlikteki hayvanlara Sermo'yu tanıtmış. Onun başından geçenleri, onlara anlatmış.

O günden sonra Sermo çiftlikte mutlu mesut yaşamış. O, artık küstah bir at değilmiş. Her zaman alçak gönüllü, her zaman uysal başlı olmuş. Arkadaşları onu çok seviyor, saygı duyuyorlarmış. Sermo da onlara yarış anılarını, anlatır dururmuş.

Daldan üç elma düşmüş. Biri sana, biri bana biri de dinleyenlerin başına. ■

Ah İstanbul

■ OSMAN AKYOL

Ahh, İstanbul!

Azizizm!

Sensiz geçen günlerim
hep hicran, hep hüzün

Cıvıl cıvıl İstiklal,
ateşinde yandığımız Gezi

Alsam diyorum şöyle Galata Kulesi'ni arkama,
yürüsem Tophane'den aşağı,
yorgun bir turist misali, ağır, aheste

İnsem sahile,
atlasam bir sarı taksiye, Beşiktaş, desem

Binsem Kadıköy vapuruna, otursam şöyle yan tarafına,
püfür püfür

Yolculayan martılara el sallasam

Sonra yaksam bir sigara,
savursam dumanını Marmara'nın kül rengi maviliğine

Söner mi dersin içimdeki kor?

Daha izmariti balıklara yem etmeden,
görünür Selimiye Kışlası karşıdan,
süngülü bir asker misali, dik, vakur

Sonra Kız Kulesi, Dalgakıran, Haydarpaşa
derken karşımızda Kadıköy

Ama önce,
son kez çekilecek deniz kokusu ciğerlere,
derinden derinden

Derken bir telaştır alacak yolcuları

Çımacılar atacaklar halatları iskeleye,
kıvrak ve güçlü elleriyle

Ve Kürtçe bir şarkı karşılayacak İskele Meydanı'ndan;
hüzün yüklü, sitem yüklü, sevda yüklü

6 Ekim 2019, İstanbul

Göçükte Bırakılan Bacağın Yanlızlığı

■ HÜRRİYET DEMİRHAN

-Geluun

-Geluuun

-Ne var baba ne deye gıcırdar durursun? Otursana kelevetinde. Tak tak tepemde, başım şişti.

-Sefer 'den hâlâ haber yok mu, nerede kaldı bu uşak? Vardiya saati geçeli yıl oldu da.

-Ne bileyum baba, bilmez misun oğlunu? Gelur.

"Gelurmuş. Nereye gelur? Bıraktılar bir başıma beni, bu cahal kadın ile. Vardiya boruları bağırmıştır duydum, borular kulaklarımı çınlatır, uykum kaçar. Kar yağar, kırağı olur üşürüm, hava poyraza döner bu mevsimde bilirim, kömür yanar aşağılarda, terletir uşakları, bir ben burada ısınamam, onlarsa bilmez ısındıklarını, vardiya borusunu beklerler koşmak için kahveye. Gelurmuş. Yağmur yağar, çatılar konuşur, sus demeye dilim varmaz, uyuyamam. Necelen yaşanır bu tahta bacakla bilemezler. Sormazlar da. Ne kök salar bu lanet ne çiçek açar. Yürüdükçe tak tak... Ahhh gençliğim ah."

Oturduğu yerden kalkıp doğruldu. Evin denize bakan penceresinden bakmak için perdeyi araladı. Hava ha bozdu, ha bozacaktı. Gençliğinde de sevmezdi bu havaları. Gene sevmiyordu. Bir de geçen gün yağan kar yokuşlarla yüklü köyü iyice gezilmez kılmıştı. Rüzgâr, soğuk hava, yerdeki buzlar, tahta bacağına baktı. Evde oturmak en iyisi diye düşündü. Bir de sürekli konuşan şu gelin olmasa.

-Selamlığa ineceksen yardım edeyim baba.

"Yardımmış. Ne yardımı, istersem inerim kendim ama ne fayda. Kış. Yerler buz tutmuş. Dışarı çıkamazsın. Baş aşağı baca gibi yollar. Kaysan deniz kıyısında bulurlar parçalarını. Hava kömür kokar, rüzgâr kömür tozu taşır, yağmur kömür kusar, dilin damağın kömür olur, boyar her yerini. Birikir, çürütür ciğerlerini. İnsanın nefes alası gelmez amma yine de gizli gizli özlersin yerin altını, beklersin seni bulsun deye. Gelemedu bu uşak ta."

-Yok inmeyeceğum. Sefer'e bi deyeceğum vardı.

-Yapılacak bir şeyse banga söyle. Kahveye takılmıştır herhal. Gelur. Akşama ne pişireyim? Mancar çorbası yapsam, içer misin? Var mı canının çektiği başka bir şey?

İki katlı ahşap evin alt katı selamlık ve mutfaktan oluşmuştu. Alt pencereden karşı komşunun avlusu görünüyordu. Cılız bir ağaç, üzeri yer yer karla kaplanmış, dik bir yokuştan ibaret sokak. Kadın umarsız gözlerle dışarı bakıp söyleniyordu. Duyan olmuş olmamış pek umurunda değildi. Yukarı katta oturan kayınpeder hep huzursuzdu zaten. Bir kötülüğünü görmemişti ama ona göre huysuz, topal ihtiyarın tekiydi. Kaynanası da söylenirdi, onun gibi.

"Aş eriyorum sanır duyanda. Ne işi varmış kahvede bu saatte Sefer'in. Gel biraz dinlen akılsız kıvırcık. Akşama gene vardiya var. Değişmeyecek bu köyün alın yazısı, uşakların borcu bitmez bu ocaklara, kıvırcıklar bir inecek bir çıkacak, bir inecek, bir çıkamayacak. Toprağın ciğeri daha bir deşilecek, ağır ağır taşınacak kara taş, dikkatle kazılacak. Senin ciğerin deşilince ne olur, hapşırırsın değil mi? O da hapşıracak. Hemi de kan kusacak. Acelecidir bizim uşaklar, yerin altı keyf mi bekler? Aceleci olmak gerekir. Düşünmeye vakit olmaz, biriktirdiklerinle tez karar vermek gerekir, ölüm bekler hemen yanı başında. Yutar kolunu bacağını, affetmez seni, uzun uzun bekler, vakti çok kör olasıcanın. Sonra ansızın çöker omuzlarına, sarar dört bir yanını, hava ağırdır artık, su, kan kemik her şey yüktür. Yer üstünde yokmuş gibi yükleri..."

-Yok kızım, yap Allah ne verdiyse, sağ olasın.

"Nerede kaldı bu uşak? Gurt yiyesice. Bir başıma, tek bacakla, elimden de bir şey gelmiyor. Başına bir hâl gelmuş olmasın? Yok, yok karalanma hemen, olsa duyardık hemen kötü haberi. Madenini üzerinde ne bir duman var ne de kulaklara doluşan kara kokan o ses. Neredesin ula hamsi kafalı uşak? Ömrüm seni beklemekle mi geçecek, anasından bana kalan miras bu olsa gerek. Rahmetli hem söylenir hem de beklerdi.

Saat ta kaç oldu ki."

-Gelun, hâlâ haber yok mu Sefer'den?

Üst kata çıkan merdivenin başındaydı. Kızı görürüm diye eğilip dikkatle baktı. Bir şey göremeyince tekrar pencerenin kıyısına yürüyüp dışarıyı gözlemeye başladı. Rüzgâr hızın arttırmış deniz iri dalgalarla kıyıyı dövüyordu. Denizin altında çalışmaya başladıkları söylendiğinde su basacak, dalgalar götürecek diye korktuğu geldi aklına, gülümsedi.

-Ne haberi olsun baba. Efereklenme durduk yerde.

-Ne haberi olacakmuş? Kocanı gayıkmaz misun?

-Aman baba, sen de bir hoşsun. Otur pencerenin kıyısında kötdöşeğine, seyreyle dışarıyı. Görürsün uşağının geluşuni, görünce banga da seslen de elimi, yüzümü yuyup, göyneğimi düzelteyum.

"Elini yüzünü yuyup, göyneğini düzeltecekmuş. Bak şersüze. Ben de peşkir getireyim oldu olacak. Deli kız. Almayalım dedim bu kızı Sefer'e ama kim dinler. Bir kez karışmış nefesler. Pencere kıyısıymış, evde kalmış kızlar gibin. Pencereden sokak seyret. Ben bu hallere düşecek adam mıydım? Ah gençliğim, aynaya tek başıma giriştim mi, bir başıma vardiyalık kömür kazardım. Ustalar beni tertiplerine almak için dalaşırlardı. Bir de bu halime bak, dayanaksız dolaşamıyorum, sokağa çıktığımda çocuklar topal deye dolaşır peşimde."

-Gelunnn

-Ne deyosun baba, huulaya huulaya sesin kısılacak, beserekli olacaksın.

"Beserekli olacakmışım. Sonra da öleyum, siz de kına yakın değil mi? Yok öyle yağma, memleketin dört bir yanı mezarlık, ne çok ölen var görüp duymaz misunuz? Azrail tek tek yetişmemiş de yerin altında toptan alır oldu canları. Çok beklersiniz daha. Ölmeyeceğum bacağım bulunana kadar. Tek bacakla, eksik girmeyeceğim mezara, herkes bilsun bunu. Sen de bil tamam mu!"

Farkında olmadan tahta bacağına baktı. Döşemeyle aynı ağaçtandı. Protez bacak için başvurmuştu, ölmeden gelirdi elbet. O zamana kadar idare edeceksin demişti sigortanın doktoru. İdare ediyordu. Bir de şu tak tuk sesi olmasa, alışmıştı iyice. Gitmeyecekti doktora bir daha. Arkadaşları ile kör bacaya gömülmüştü bacağı. Kaç canı kömüre kurban verdiklerini unutmuştu yıllar geçtikçe. Her göçükte bacağı gelirdi aklına yeni ölümleri duyunca.

-Ajansı dinledin mi radyoda?

-Dinlemedim baba, neyin gayıktın sen?

-Neyin gayıktınmış. Elinin körünü Allah Allah. Memlekette neler oluyor bilmeyelim mi?

-Amaaan ne olacakmış memlekette? Her şey günlük gülistanlık. Yeni elbise vereceklermiş işçilere, bi de sabun, aklansınlar deyi. Birileri gelecek herhal. Bize de fistan verseler ya.

-Versinler, versinler. Verecek başka bir şey bulamamışlar mı? Deyyuslar! Sen gene aç bakayım radyoyu duyalım halımızı.

Girişte duvara tutturulmuş bir demir rafın üzerinde güvenli bir şekilde duran radyo, babanın ısrarlı isteği üzerine ajansın verileceği saatlerde açılır, çok uzaklardan gelen gıcırtılı sesler, sanki kendisine anlatılır gibi merakla dinlenirdi. Baba evde olduğu zamanlarda üst kattan aşağıya ajansın verileceği saatlerde inerdi. Radyonun üzerindeki dantelli örtü sesin daha iyi duyulması için mutlaka gelin tarafından kaldırılırdı.

"Durmayacaklardı o gün uşaklar. Dinlemeyeceklerdi yalan sözleri, yallah yürüyeceklerdi ki Ankara'ya ki, görsün memleket işçilik nedir. Çoluk çocuk herkes yollardaydı, sonra... Yine kandırdılar uşakları. Onlar yok mu onlar? Hep kandırırlar. Bu ayağın yüzünden sokağa çıkıp bir uğurlar ola bile diyemedum uşaklara. Sabuna, söze, üç kuruşa, sattı bizi deyyuslar. Çıkar sanırlar kömürün karası teneşire yatmadan, çıkmaz. Kendi ellerinin karasına bakmadan bizimle uğraşırlar."

-Geluuun

-Geldum baba, de ne deyeceksen?

-Ne öyle soluk soluğasın?

-Gelun geluuun deye deye mahalleyi ayağa kaldırdın. Ben de bir koşu çıktım merdivenleri. Ne için heyheylenirsin. De hadi.

-Ne deyeceğimi bilmez gibi sormaz misun bir de? Belacuğuna başlatma şindi. Hiç gayıkmaz misun sabah uğurladığın erini? Sorsana konşulara gelmiş mu servis? Ne deye uğurladın erini bögün sen?

-Nasıl uğurlayacakmışım? Her gün nasıl uğurlarsam öyle uğurladım. Ağzını hayra aç hem. Allah yazdıysa bozsun. Korkutma beni. Ne yaparız Sefer'siz?

Kara yel, kara yazı, kara deniz, kara baht, kara taş, kara

toprak. Kara… Kara kaderdi bu topraklarda.

"Yaparsun gelun, yaparsun. Ne gelunler, analar, babalar, çoluk çocuk ağladı bu memlekette. Gözyaşımız kara aktı da boyamadı suratımızı. Sıra sıra teslim ettik uşaklarımızı kara toprağa, kiminin üzerine anıtlar yaptılar, kimi bekler yeraltında bir başına. Yazımız bu bizim, babam zorla derdi, sırayla soktular babamgilleri madene, köycek, genç ihtiyar, sakat sağlam demeden, karın tokluğuna bile değil, bizmişiz gibi bu kara taşı buralara getiren, kara yazımız oldu kömür. Yeraltı kadar kara toprağın üzerinde de vurulduk, nice gençler kırılmış candarma kurşunuyla bilir misin? Sırf yeraltına inmedi deye. Kalanlar, hepsi de buldu bir çaresini. Bir kömürün kokusu kaldı geride. Yaktı genizleri. Bir de ağlayan analarla, yetimler."

-Kızım ağzından yel alsın.

-Baba bilmezmiş gibi konuşursun, hepiniz aynı değil misunuz? Madenden kahveye, kahveden eve, evden madene. Kötü bir şey olsa duyardık. Ben alıştım, sen de alış istersen.

-Hadi oradan ha bire laf yetiştirir banga, ne imiş, git bakam, öğren de gel sonra işine bak.

"Anam uğurlar olsun deye yollardı ocağa babamı da beni de. Garip anacum, doğdu garip, öldü garip. Ne kızdıydı babama, çocuğu yerin altına gönderirsin deye. Hep aynı ne yaparsın, bizim rahmetli de ilenmişti Sefer'i yer altına yolladın deye. Kadınların kaderi herhal. Ben de elimle teslim ettim çavuşa. Ne yapacaksın. Yoksulluk. Akılsız kıvırcık, askerden sonra dur biraz evlenme dedim. Git dedim. Rızkını gurbette ara dedim. Dinlemedi. Heç dinlemez ki. Çalışırken dikkat et derim, söylerler. Dinlemezmiş, atlarmış her işe, sakınmazmış kendini. Banga çekmiş deyeceğim amma kaderi çekmesin."

-Baba…

-Ne var sen de mi başladın gayıkmaya?

Çatıları konuşturan poyraz sanki birileri söylemiş gibi durmuştu. Sessizlik evin her yanına usulca dağıldı, pencere aralıklarından dışarı çıkıp bütün köyü sardı.

-Elbet gayıkırım baba. Aklıma şüphe düşürdün. Yemek hazır gelur misun, yoksa sini ile yukarı getireyim mi? Sonra da bir koşu konşulara gideyim bakayım gelen var mı ocaktan?

-Kızım Sefer gelmeden yemeğe kaşuk sallamayacağımı bilmez misun?

-Sen bilirsin ama ben acıktım konşudan gelende yiyeceğum, yetsin artık, oğlunun kahve keyfini bekleyemeyeceğum. Bir dolu gayıktırdı zaten bizleri.

"Allah Allah söyleyeyum desem oğlana, kızgınlığı yatağa girene kadar. Kötü olmaya hacet yok. Gerçi bu delinin de dilindedir amma biraz sus be kızım. Nasıl gayıkmayayım? Kaçıncı kaza buralarda ne sayan var ne bilen. Her evin yeraltında bekleneni var. Yeraltında ölenlerin ruhları yeraltında kalırmış. Her patlamada bir daha yanar parçalanırlarmış. Bi de nasıl gömüldüysen öyle çıkarmışsın ahirette. Ulan hoca ne demek bu şimdi. Orta yerde söylenecek laf mı? Sen kalk cuma namazında cemaate böyle söyle. Cahal, kofti kafa. Öbür tarafta da topal gezeceğuz. Yok ya!… Ulan bilir de mi söyler bu hoca amma. Öff Sefer sen de bulamadın bacağımı."

-Baba…

Duyulması istenmeyen bir çığlıktı, kapkara bir çığlık kadının ağzından sıyrılan.

-De bakayım kızım, niçün ahıldarsın?..

-Ben gidiyorum beş dakika. Sefer gelirse söylersin. Duvara vur ben hemen gelirum.

"Beş dakkaymış. Servisi sorma bahane oldu sana. Hadi baham, git dedikoduya. Oturmaz her Allah'ın günü evinde kırıp kıçını. Ah rahmetli olacaktı ki hakkından gelsun bu delinin. Zamansız bir başıma koyup gitti. Gün yüzü gösteremedim rahmetliye de. Ben de göremedim gerçi. O kaza olmasaydı gene idare ederdim kendimi. Canımı kurtardılar da bacağım göçükte kaldı. Topal kalmasaydım, ben de gelirdum hakkından amma ne yaparsın düştük eline. Yarım yarım kim bakar banga bu yaşta. Acaba girdiler mi bacağımı yitirdiğim ayağa? Bugün barajı açacağız diyordu Sefer. İnşallah sönmüştür yangın, ters bir şey olmamıştır. Aceleye gelmez kömür, dilinden konuşmazsan, dediğini anlamazsan, yanar kavrulur gidersin. Gelmedi ki uşak ta. Gireceğiz dermiş mühendis amma. Bilinmez ki. Kemiklerimi olsun bul demiştim Sefer'e. Bir şeyler kalmıştır elbette, bilinmez amma? Ne kaldıysa artık. Saklayıp benimle birlikte gömdüreceğim onları da bu kâfir hocanın bir bildiği olmasa demezdi. Ahrette de topal olmak zoruma gider. Bu uşak ta nerede kaldı, aklıma

da kötü şeyler geliyor hep. Ya tam sönmeden açtılarsa barajı, bacağımın yanında bir de evlat, yok yok olmaz öyle şey. Yazanlar bozsun. Bir gelsun bu deli oğlan. Vazgeçtim her şeyden."

-Baba servis de gelmemiş? Herkes gayıktı. Ne yapsak ki?

-Ne yapacağız kızım bekleyeceğiz? Banga da bir çay demle.

- Tamam baba, bir çay eksikti. Bir şey olmamıştır değil mi?

-Allah Allah olmaz bir şey. Yollasaydınız ya konşunun uşağını kahveye sorsun?

-Yolladık baba yolladık ama köye kimse gelmemiş daha ocaktan. Hayr olsun...

"Ah kızım, ah cahal gelun. Hayır mı kaldı ağzımızda? Bekleriz elden ne gelur. Anan ölür öksüz derler büyürsün, baban ölür yetim derler büyürsün, erin ölür dul derler varırsın birine günler geçer gider. Evladı ölene kimse bir şey demez. Deyemez. O acıyı yaşamayan kimse bilemez. Kömürden sıcak olur yüreğin. Kaderin kömürden kara. Düşmanıma yaşatmasın Rabbim o adsız acıyı."

Esen rüzgâr evin bütün ahşaplarını sarsıp gıcırdatıyordu. Deniz sanki evlerin içerisine sokacaktı dalgalarını. Avlunun açık kalan kapısı insanın beynini oymak ister gibi eşiğe vuruyordu. Hava ha kardı, ha kararacak. Yaşlı madenci tahta ayağının üzerinde doğrulup bir kez daha seslendi:

-Gelunn aç dedim sana radyoyu, laf dinlesene kızım. Kırdırma kafanı.

-Tamam baba tamam, ses sus yeter ki, ahacık açtım.

- ...

"Sayın dinleyicilerimiz şimdi aldığımız bir habere göre ..." ■

Dantevari komedya

■ **ÇAĞIN ÖZBİLGİ**

"Sarısız ve turuncusuz mavi yoktur."
Vincent Van Gogh

"Öyle çok budalalık yayıldı ki yeryüzünde, insanlar
inanır oldu her söylenene,
kanıt bile istemeden."
Dante Alighieri

birikiyorum, okuya okuya birikiyorum
yapraklarım kekeç dallarda hışırdıyor
tohumlarım italik suslarda birikiyor

ayın ağzında Van Gogh sarısı, ayçiçekleri
ressamların da şiir bilgisi vardır
şiir! insan seline obua çalar
ve ayaklarımızın altından bir mevsim daha
çekilir

vuruştum, acımı dile döktüm
kendimi sınadım ve öyle büyüdüm

yaşanmışlıkların kırsalına inip–
bir tütsü yaktım -bir cigara- bin tütsü daha
cigaram meledi, denize tuz döktüm
içimdeki kristal küre buzlanmasın diye

yılmaz göğsüm, göğüs kafesimdeki kuş
göğüne maya çalar hece hece acıların
şiirler, öyküler, romanlar kadar sürükleyici
çapraz kuşkularımın çelişki çeşitliliği
kaplumbağalarımı yemledim
ve yüzümü şiirin kaburgasına bastım

işte o son at! asfalt düzlükte–
sisin kuartet namlusundan ezgiler
dört ana yön ve deprem –kükreyen
kalbime doğru bunayan turuncu ölüm

ağrım! iki mavi parantezin arasına sıkışmış
Araf'tayım! gölgemin gözleri kanlanıyor
parmak uçlarımda Şaolin komleksi, Hyperion
dudak payım azınlık! Hypetia, kitaplarım

her şey müphem! sel sonsuza uzayacak ya
beynimdeki sahnede Dantevari komedya

İŞÇİ SINIFININ VE EZİLEN HALKLARIN FİLMLERİNİ ÇEKEN YÖNETMEN:

KEN LOACH

Loach'un sosyal içerikli filmlerindeki kahramanlarının yaşadığımız kapitalist sistemin çarkları karşısındaki çaresizliğini izlerken, boğazınızda bir düğüm, yüreğinizde bir yumruk hissedebilirsiniz.

MEHMET UTKU ŞENTÜRK

İşçi sınıfının ve ezilen halkların acılarını beyaz perdeye aktararak haklı bir şöhrete kavuşan usta yönetmen Ken Loach, 22 Kasım'da ülkemizde de gösterime giren son filmi ***"Sorry We Missed You"*** ile sömürülen işçi sınıfının insan dramlarını sergilemeyi sürdürüyor. Film, sözleşmeli çalışanların sıkıntılarından yola çıkarak Ricky ve Abby'nin hikâyesine odaklanıyor. Filmin oyuncu kadrosunda Kris Hitchen, Debbie Honeywood, Rhys Stone ve Katie Proctor gibi oyuncular yer alıyor.

Usta yönetmen Ken Loach, 1936'da İngiltere'de doğdu. Farklı okul deneyimlerinden sonra Oxford'a kabul edildi ve bu üniversitede hukuk eğitimi aldı. Oyunculukla ilgilendi. Tiyatroya ilgi duydu. 1961 yılında Northampton Repertuar Tiyatrosu'nda yönetmen asistanlığı yaptı. Ardından televizyona geçerek BBC'de çalışmaya başladı. Yönetmenlik kariyerine TV yönetmeni olarak başlayan Loach, burada çok sayıda yapma imza attı***. "Z Cars", "Diary of a Young Man", "Cathy Come Home***"

Loach'ın televizyon yaptığı dizi ve filmlerden bazılarıdır. 1967'de ilk sinema filmi olan ***"Poor Cow"***u çekmeyi başardı. Filmde Londralı bir genç kızın yaşamdaki konumunu keşfetmesini anlatıyordu. 1969 yılındaysa büyük ses getiren "Kes"i çekti. Yoksul bir ailede büyüyen ve çevresiyle uyum sorunları yaşayan, hayatta tutunacak bir şey, olmayan umutsuz bir çocuğun, kerkenez kuşuyla kurduğu duygusal yakınlığı sinemaya taşıdı. Kes, Ken Loach'ın ne kadar başarılı bir yönetmen olduğunu ikinci sinema filminde göstermiş oldu.

70'lerde televizyon proielerine ağırlık veren yönetmen, muhalif duruşunun getirdiği sıkıntıları yaşamayı sürdürdü. Filmlerinin yeterince dağıtılmaması, politik sansür ve kaynak sıkıntıları bunlardan bazılarıdır. Yoksul semt yaşantıları, kaybedenler, işçi sorunları onun filmlerinde sıklıkla karşımıza çıkar. Loach, özellikle 90 sonrasında çok etkileyici filmlerle saygınlığını korudu. ***"Carla's Song"*** da Nikaragua'daki Sandinist hareketi beyaz perdeye taşıdı. ***"Land and Freedom"*** da ise İspanya iç Savaşı'nı insani ve duygusal bir bakışla irdeledi. İngiltere'de demiryollarının özelleştirilmesinin işçiler tarafından nasıl karşılandığını ***"Navigators"*** ile gözler önüne serdi. "***A Question of Leadership"*** isimli belgeselde madencilerin grevini anlattı. 2004 yılında gösterime giren ***"A Fond Kiss"*** filminde Pakistanlı göçmen bir ailenin yaşamını sinemaya taşıdı. İrlanda Bağımsızlık Savaşı ve onu takip eden iç savaş yıllarını merkeze aldığı ***"The Wind That Shakes the Barley***" filmiyle 2006'da da Altın Palmiye'yi alan Ken Loach, bunu izleyen yıllarda da, yönetmenliğini üstlendiği filmlerin tamamında kapitalizm

eleştirisini sürdürdü ve sosyalist duruşunu muhafaza etti. Öyle ki, 2009 Melbourne Uluslararası Film Festivali'nin sponsorluğunu İsrail devletinin üstlendiğini öğrendiğinde, festival programında olan "Looking for Eric" filmini şu sözlerle festivalden geri çekmişti: "Şiddet üreten devletin gölgesinde sanat yapılmaz. Sanat savaşa ve yok etmeye değil, barışa ve insanlığa hizmet eder. İsrail, Ortadoğu`daki politikalarını gözden geçirmeli."

2016'da ***"I, Daniel Blake"*** ile de Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye ödülünü kazanan Loach, son filmi ***"Sorry We Missed You"*** ile sömürülen işçi sınıfının insan dramlarını sergilemeyi sürdürüyor. Politik sinemanın seyrini değiştiren insan olarak, Loach yaşadığımız toplumda dar gelirli olmanın zorluğunu, insanın içini acıtan bir tonla, yüreklere hitap eden üslubuyla anlatıyor. Loach'un sosyal içerikli filmlerindeki kahramanlarının yaşadığımız kapitalist sistemin çarkları karşısındaki çaresizliğini izlerken, boğazınızda bir düğüm, yüreğinizde bir yumruk hissedebilirsiniz. Newcastle'da sözleşmeli çalışanların sıkıntılarından yola çıkan film dört kişilik bir işçi ailesinin acılarına odaklanıyor. Film, kapitalist sistemin işçiyi kendini 'kendi işinin sahibi gibi hissetmesi' aldatmacası ile kandırdığı bir manipülasyonu ustalıkla gözler önüne seriyor.

Ken Loach, 22 Kasım'da ülkemizde de gösterime giren son filmi "Sorry We Missed You" ile sömürülen işçi sınıfının insan dramlarını sergilemeyi sürdürüyor.

İngiltere'nin en önemli yönetmenlerinden biri olarak kabul edilen Ken Loach, filmlerinin senaryo aşamasında genellikle Paul Laverty ile birlikte çalışıyor. ■

SİNEMA NOTLARI

Kapitalizmin hâlleri üzerine

■ **ANUŞ PAZARCIYAN**

Joker

(ABD 2019) 122 dak.
Yönetmen: Todd Phillips
Senaryo:
Todd Phillips&Scott Silver
Oyuncular ve rolleri:
Joaquin Phoenix: Arthur Fleck/Joker, Robert De Niro: Murray Franklin, Zazie Beetz: Sophie Dumond, Marc Maron: Ted Marco, Brett Cullen: Thomas Wayne, Frances Conroy: Penny Fleck, Josh Pais: Hoyt Vaughn, Brian Tyree Henry: Carl, Douglas Hodge: Alfred Pennyworth, Dante Pereira-Olson: Bruce Wayne, Bill Camp: Polis, Shea Whigham: Polis, Justin Theroux: Ethan, vd.

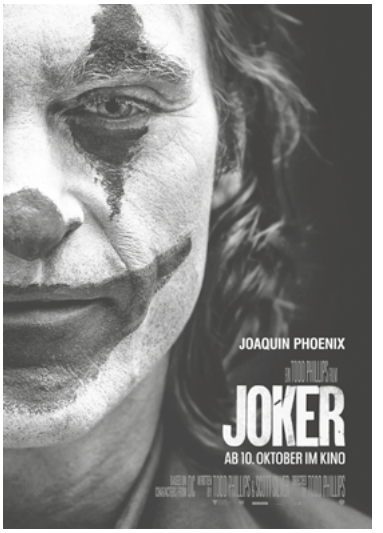

Todd Phillips Joker'de Gotham City'nin dünya kurtarıcısı kahramanı Bruce Wayne/Batman'ın rakibi olan çılgın, sadist kötü karakterinin ortaya çıkışının öyküsünü anlatıyor. Bir karakterin doğuş öyküsünü izliyoruz Joker'de: Arthur Fleck'in Joker'e dönüşmesi öyküsü.

Arthur Fleck/Joker (Joaquin Phoenix), Batman çizgi romanının mekânı olan Gotham City'nin yoksul semtlerinden birinde kırık dökük bir apartman dairesinde bakıma muhtaç annesi Penny (Frances Conroy) ile birlikte yaşayan orta yaşlı bir insandır. Doğuştan özürlüdür. Nörolojik bir hastalık sonucu düzensiz olarak gülme krizleri geçirmektedir. Olur, olmaz yerde yüksek sesle bazen gözlerinden yaşlar gelene kadar kahkahalara boğulduğu için çokça yanlış anlaşılmakta ve birçok hâlde insanların şiddetli tepkilerinin hedefi olmaktadır. Dostsuz, sevgilisiz, yalnız bir insandır. Kahkahalarla gülmektedir, fakat hayatı hüngür hüngür ağlanacak bir trajedidir.

Partilere, çocuk yuvalarına, reklam yapmak isteyen firmalara palyaço kiralayan bir taşeron firmada çalışmaktadır. Boş zamanlarında skeçler yazmakta, stand up komedyen olma hayalleri kurmaktadır. Gotham City'nin ünlü stand up komedyeni ve Gece Yarısı Show'unun moderatörü Murray Franklin'in (Robert De Niro) hayranıdır. Onun Show'unda yer almak ve onun yardımı ile ünlenmek en büyük isteğidir.

Hastalığını ancak sosyal sigorta üzerinden aldığı ilaçlarla kontrol altına almaktadır. İlaç alabilmek için haftada bir sosyal yardım merkezine gidip görünmek, rapor vermek zorundadır. Onunla ilgilenen sosyal yardımcı ile konuşmaları aynı zamanda bir çeşit psiko terapi seanslarıdır. Zenginlerin-üsttekilerin lüks içinde yaşadıkları Gotham City'de yoksullar için, sosyal yardım için para yoktur! Fleck'in gittiği kurum parasızlık gerekçesiyle kapatılır. Bu Fleck için hayatına belli bir düzen veren bir kurumun kapatılması, hayatının kelimenin tam anlamıyla altüst olmasıdır. İlaç alacak parası da yoktur. Fakat ilaçsızlık onun için hastalığının giderek artması, hastalığın onu esir almasıdır.

Gotham City, yoksullar için tam bir cehennemdir. Herkes herkesin kurdudur. Sokaklar şiddet doludur. Belediye hizmeti yok gibidir. Sokaklarda çöp yığınları birikmiştir. Televizyonlarda şehrin büyük sıçanların istilasına uğradığı, salgın hastalık haberleri yayılmaktadır. Egemenlerin Gotham City'e vaat ettikleri tek şey "kamu düzeni"nin kurulmasıdır. Bunun da yolu, Gotham City belediye başkanlığına aday olan milyoner Thomas Wayne'nin dediği gibi "cürüme karşı sıfır tolerans"tır. Açık

devlet terörüdür! Thomas Wayne, daha sonra Batman olarak karşımıza çıkacak olan Bruce Wayne'nin babasıdır. Üsttekilerin görgüsüz zenginliği Gotham'ın yoksulları arasında nefret yaratmakta, biriken nefret yağma/yakma/yıkma eylemleri olarak sokağa dökülmektedir.

Fleck, sürekli olarak aşağılanmakta, sözlü ve fiili şiddete uğramaktadır. Filmin başında onu palyaço kıyafeti ile bir firmanın reklamını yaparken görürüz. Elindeki panoyu kapar bir genç. Fleck, panik içinde panoyu kurtarmak için gencin peşinden koşmaya başlar. Gencin arkadaşları da alay ederek onunla birlikte koşar, sonra tenha bir yerde onu feci hâlde döver, panoyu kafasında kırarlar.

Ücretini almak için firmaya gittiğinde, panonun parasının ücretinden kesilmiş olduğunu görür.

Sonunda hastalığını kontrol edemediği için işten de çıkarılır.

Çıkarılmadan önce iş arkadaşlarından biri ona bir silah verir.

Televizyonda Thomas Wayne'yi gören annesi, Fleck'e, aile albümünden resimler göstererek, kendisinin bir zamanlar Thomas Wayne'nin evinde çalıştığını ve Wayne'den gebe kaldığını, Fleck'in aslında Wayne'nin gayrı meşru çocuğu, Bruce'nin üvey kardeşi olduğunu anlatır. Kendi yazdığı mektupları gösterir.

Fleck Wayne malikânesinin kapısına dayanır. Babası ile görüşmek istediğini bağıra çağıra açıklar. Kapıdan şiddete uğrayarak kovulur. Annesi deli ilan edilip, zorla psikiyatri kliniğine sevk edilir.

Her şey ve herkes Fleck'e karşı birleşmiştir âdeta.

Bir hayal kırıklığı da hayranı olduğu ve bir Show'una katıldığı Murray Franklin'den gelir. Murray Franklin onunla bütün stüdyo önünde alay eder.

Fleck için çıkış yoktur.

Bir akşam iş kıyafeti olan palyaço maskesi ile metroda giderken üst-orta sınıftan oldukları giyim kuşamlarından belli olan içkili birkaç genç bir genç kadını sözle taciz ederler. Fleck, müdahele edince bu sefer onun üzerine yürüyüp dövmeye başlarlar. Fleck, tabancasını çekerek hepsini öldürür.

Bu palyaço maskeli adamın metro cinayeti kısa sürede baş haber olur. Metroda üst-orta sınıftan birileri öldürülmüştür. Oh olmuştur. Ardından Fleck yine palyaço maskesi ile babası olduğuna inandığı Thomas Wayne ve eşini, küçük Bruce'nin gözleri önünde sokak ortasında vurur. Bir milyarder vurulmuştur. Oh olmuştur. Bilinçsiz ve fakat nefret dolu kitlelerin gözünde bunu yapan bir kahramandır. Palyaço maskesi artık ezilenlerin bütün eylemlerinde esas görüntüdür. İsyanın simgesidir.

Filmin sonunda Fleck'i kendisi ile alay eden Murray'ın stüdyosunda görürüz. Murray onu kendinden emin bir şekilde canlı yayına çıkartır. Ve Fleck canlı yayında Murray'ı milyonlarca seyircinin gözü önünde vurur. Kargaşadan yararlanarak stüdyodan çıkar. Sokaklar tam bir kaostur. Her yer yağma, yangın yeridir. Onbinlerce palyaço maskeli

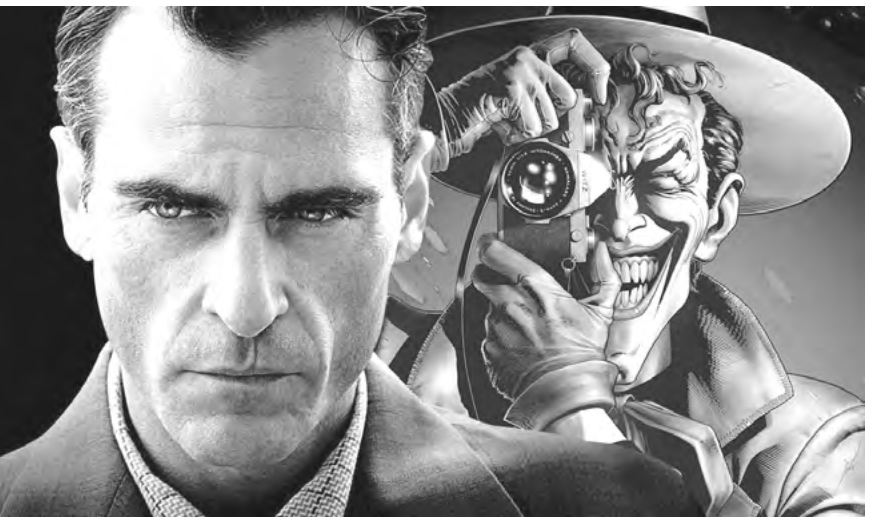

insan yeni idollerini beklemektedir.

Joker'i ben aslında hastalıklı kapitalist toplumun bir resmi olarak okuyorum.

"İsyancılar"ın sonuçta hastalıklı, içten çürümüş topluma yönelik şiddet patlamasının bir devrime değil, tam bir kaosa, barbarlığa yönelmesi de sonuçta bugünün, devrimci/sosyalist/komünist bir önderliğin yokluğu şartlarında bir gerçeklik. İsyan için yeter sebebi olanlar, isyan edenler ne yazık ki kendiliğinden bu isyanlarını yeni bir düzen için mücadeleye dönüştürme bilincine ve örgütlüğüne sahip değiller. O zaman Joker gibiler isyanların idolu hâline gelebiliyor.

Joker, sinema sanatı açısından her yönü ile iyi, 2019'un kuşkusuz en iyileri arasında olan bir film.

Joaquin Phoenix'in oyunculuğuna özel bir parantez açmak gerek. Bu, Joker benim diyen bir oyunculuk. Joker'i şimdiye kadar oynayanlara baktığımızda bu "daha iyisi imkânsız gibi" anlamına gelen bir tespit.

Film yalnızca en iyi erkek oyuncu dalında değil, birçok başka dalda da bu yılki Oscarların en önemli adaylarından biri bence.

Yönetmen Todd Philips bu yılki Venedik film festivalinde Altın Aslan ödülünü aldı.

Kim kimin paraziti? Parazitlikten kurtuluş mümkün mü?

Parasite

(Gisaengchung)
(Güney Kore 2019) 132 dak.
(Parazit)

Yönetmen & Senaryo:
Bong Joon-ho

Oyuncular ve roleri:
Song Kang-ho: Kim Ki-taek, Lee Sun-kyun: Park Dong-ik, Jo Yeo-jeong: Yeon-kyo, Dong-ik'in eşi, Jang Hye-jin: Chung-sook, Park So-dam: Kim Ki-jung, Choi Woo-shik: Kim Ki-woo, Jeong Ji-so: Park Da-hye, Jung Hyun-joon: Park Da-song, Lee Jung-eun: Gook Moon-gwang, Park Myung-hoon: Geun-se

Güney Kore'den bir modern zamanlar öyküsü.

Bir yoksul aile. Ana-(Chung-sook), baba, (Kim Ki-taek), genç oğul (Kim Ki-woo) ve genç kızdan (Kim Ki-jung) oluşan dört kişilik bir aile. Kim ailesi. Yoksul mu yoksul. Şehrin en yoksul semtlerinden birinde iki gözlü, karanlık, sinemada bile âdeta küflü yoksulluk kokusunu his ettiğiniz bir zemin kalt altı dairede oturuyorlar. Yağmur bastırdığında sular altında kalan, cep telefonu ve ve internet bağlantısı için cambazlık yapmak gerektiren, insanların her türlü haşeratla birarada yaşadığı bir ev. Ana, baba "ne iş olsa yapar" işsizlerden. Oğul üniversite öğrencisi. Kız, internet kullanımında usta bir işsiz lise mezunu.

Bir yeni yetme zengin aile. Baba (Park Dong-ik), eşi Yeon-Kyo, lisede öğrenci kızları (Da-hye), ve on yaşlarında çokbilmiş, bir istediği iki edilmeyen oğullarından (Da-Song) oluşan bir aile. Birincisinin tersi bahçe içi, geniş, aydınlık bir villada yaşıyorlar. Bir de evde her işe bakan orta yaşlı bir kadın hizmetçileri var: Moon-Gwang. Ev âdeta onun da evi. Dışarıdan gelenleri o karşılıyor. Ve dıştan gelenlere tepeden bakıyor.

Burada sayılan insanların kaderi bir tesadüf üzerinden kesişiyor. Tesadüf şu: Kim ailesinin üniversiteli öğrenci oğlu Kim Ki–woo'nun aynı sınıftan arkadaşı bir yıllığına bursla yurtdışına gidecektir. Onun zengin bir ailede İngilizce dersi verdiği, aynı zamanda aşk ilişkisi yaşadığı bir öğrencisi vardır. Diğer arkadaşlarına güvenmemektedir. Kim Ki–woo'ya ise güveni vardır. Ondan bu bir yıl

için İngilizce öğretmenliği görevini devralmasını ister. Kim Ki–woo için bu bulunmaz bir fırsattır. Gerekli referans belgelerinin üretilmesi mesele değildir. Bu iş için kızkardeş mükemmel bir uzmandır. Kim Ki–woo, bu mükemmel referanslar ve daha önceki öğretmenin de tavsiyesi ile hemen işe alınır. Kim Ki–woo, kısa zamanda evin hanımının ve genç kızının güvenini sağlar. Bir süre sonra öğretmenlik yaptığı kızın sevgilisi olur. Artık evde sözü ağırlık taşıyan biridir.

Evin 10 yaşındaki oğlu, hiperaktif bir çocuktur. Kim Ki–woo, bunu daha ilk günden tespit ederek ev sahibesini çocuğa "iyi eğitimli bir bakıcı" bulması gerektiği konusunda

işler. Kim Ki–woo tabii böyle bir bakıcı-eğitimciyi tanımaktadır. Ancak söz konusu genç kadın çok meşguldür. Da-Song'un bakımını üzerlenmesi büyük ihtimalle mümkün olmayabilir. Kim Ki–woo tabii genç kadına tavsiyede bulunabilir vs. Bu yolla Kim ailesinin ikinci üyesi, Kim Ki–jung da Park ailesinin evinin vaz geçilmez bir üyesi hâline gelir. Ev sahibesi çocuğu için en iyi eğitimciyi bulmanın mutluluğu içindedir ve tabii bu mükemmel eğitimli, bir sürü diploması olan –onları bizzat kendisi bilgisayarda düzenlemiştir– eğitimciyi bulmasına yardımcı olduğu için Kim Ki–woo'ya müteşekkirdir.

Ardından Kim Ki–Jung'un kurduğu bir tuzakla –ev sahibesinin ısrarı üzerine, kendisini eve götüren evin şoförünün kullandığı arabanın arka koltuğu altına slipini yerleştirir– şoförü işten attırır. Tabii Kim Ki–woo bu konuda da yardımcı olabilir. Tanıdığı çok zengin bir ailenin yanında çalışmış olan bir şoför vardır. Çok güvenilir biridir, ama artık çalışmamaktadır. Emekli hayatını yaşamaktadır. Evin beyi isterse bir sorabilir. Böylece Kim ailesinin şefi de evin vaz geçilmez şoförü, patronun dert dinleyicisi ve sır küpü olarak eve yerleşir.

Sırada Kim ailesinin annesi vardır. O da kurulan bir tuzak sonucu işinden kovulan evin hizmetçisi Moon Gwang'ın yerine eve yerleşir.

Artık "parazit"ler Park ailesinin ayrılmaz parçasıdırlar. Onlara hizmet etmektedirler. Fakat aldıkları ücret, kalifiyeliklerinin karşılığının çok üstündedir. Kendilerini hiç de sömürülen olarak görmemektedirler. Aslında tek sorun yoksulluğun kötü kokusudur. Hem zenginlerin köpeği, hem evin süper zekâ hiper aktif oğlan çocuğu, hem evin sahibi baba Park, Kim ailesinin "kötü koktuğu"nun farkındadır. Bu, yoksulluğun bir türlü üstü örtülemeyen kokusudur. Eğer örneğin yağmur yağdığında lağım sularının bastığı bir evde oturuyorsanız, ne yapsanız bu koku sizin peşinizi bırakmaz. Ve sonuçta eğer sahipleriniz yalanlarınızın farkına varırsa, sizi atıp başkasını alırlar işe.

Günün birinde ev sahipleri üç günlük bir hafta sonu tatiline çıkarlar. Kim ailesi için bu evde parti zamanı, artık nihayet kendilerini ev sahibi sanma ve üç gün de olsa ev

Güney Koreli yönetmen Bong Joon-ho'nun yeni filmi "Parasite" bu yıl Cannes Film Festivali'nde en iyi film için Altın Palmiye ödülünü aldı.

sahibi gibi yaşama zamanı anlamına gelmektedir. Fakat aksilikler üst üste gelir. Dışarda yağmur fırtına olan bir ortamda gece yarısı Moon Gwang evin kapısını çalar. Evde çok önemli bir eşyasını unutmuştur. Onu almak istemektedir. Kapının açılması için yalvarır. Anne Kim kapıyı açar. Moon Gwang baba Kim'in de yardımı ile kilerde ağır bir dolabı yerinden oynatır. Dolabın arkasında bir gizli kapıdan ev sahiplerinin de bilmediği bir bodruma inilmektedir. Orada Moon Gwang'ın eşi yaşamaktadır. Onu kurtarmaya gelmiştir Moon Gwang. Bunlar olurken, ev sahipleri fırtına nedeni ile yolların kapalı olduğunu geri döneceklerini, yolda olduklarını, kısa süre sonra evde olacaklarını söyleyerek, aslında evde yalnız olması gereken Anne Kim'e yemek hazırlamasını söylerler. Sonrası, çok kanlı bir kaostur. Nasılını anlatmayayım, gidin görün.

Güney Koreli yönetmen Bong Joon-ho'nun yeni filmi "Parasite" bu yıl Cannes Film Festivalinde en iyi film için Altın Palmiye ödülünü aldı. En başta "Yabancı Dilde En İyi Film" dalında olmak üzere bir dizi dalda da 2020 başında verilecek Oscar ödülleri için adaylar arasında.

Kara komedi, korku filmi; aile dramı, sosyal dram, polisiye, mysteri, splasher dalları arasında sıçrayıp duran, bunların hiçbiri değil, aslında sinemada âdeta kendi janrını yaratan bir Bong Joon-ho filmi Parasite. Parazit kavramının karşılığında TDK Sözlüğünde "başkalarının sırtından geçinen kimse, asalak" yazıyor. Bong Joon-ho yeni filminde evet, filmin adında da anıldığı gibi bir parazit öyküsü anlatıyor. Anlattığı ilk bakışta, Park ailesinin villasına bilinçli bir plan dâhilinde adım adım yerleşen Kim ailesinin ve onların yine bilinçli bir plan dâhilinde evden sürdükleri evin eski hizmetçisi Moon-Gwang ve eşinin öyküsü. Park ailesi de Moon Gwang da Kore toplumunun alt sınıflarından gelen, yeni yetme zengin Park ailesinin 'sırtından' geçinen parazitler. Filmde bu parazitler kendi asalak yaşamlarını sürdürebilmek için birbirlerine karşı kelimenin tam anlamıyla ölümcül bir savaş yürütüyorlar. Fakat diğer yandan ne iş yaptığını bilemediğimiz, sadece aslında doğrudan üretim içinde olmayan bir firmanın lüks bir bürosunda birilerini "yönetirken" gördüğümüz evin efendisi Park Dong-ik'in, onun sabahtan akşama evde sıkıntıdan ne yapacağını bilmeyen, her işi için hizmetçi kullanan, bir eli yağda bir eli balda esoterik eşi Yeon-Ky'nin, onların şımarık, zor çocuklarının zenginliğinin kaynağı ne? Onlar daha büyük parazitler değil mi? Sonuçta aslında bir bütün olarak sistemin asalaklığını gözler önüne seriyor Parasite.

Sezonun kuşkusuz en iyi filmlerinden biri. Belki parazitlerin birbirlerine karşı kullandıkları şiddetin barbarlık sınırındaki dozundan rahatsız olabilirsiniz. Fakat Bong Joon-ho'nun Parasite'te resmettiği şiddet işlevsiz değil. Parazitizm üzerine kurulu sistem barbar bir sistem aynı zamanda.

Görün bu filmi.

Çare soyguncuları soymak mı?

Hustlers

(ABD 2019) 111 dak.
(Dolandırıcılar)
Yönetmen & Senaryo:
Lorene Scafaria
Oyuncular ve rolleri:
Constance Wu: Destiny, Jennifer Lopez: Ramona, Julia Stiles: Elizabeth, Keke Palmer: Mercedes, Lili Reinhart: Annabelle, Cardi B: Diamond, Lizzo: Lizy, Mercedes Ruehl: Mama, Mette Towley: Justice, Wai Ching Ho: Destiny'nin anneannesi, Vanessa Aspillaga: Manuela, Cate Smit: gazeteci vd.

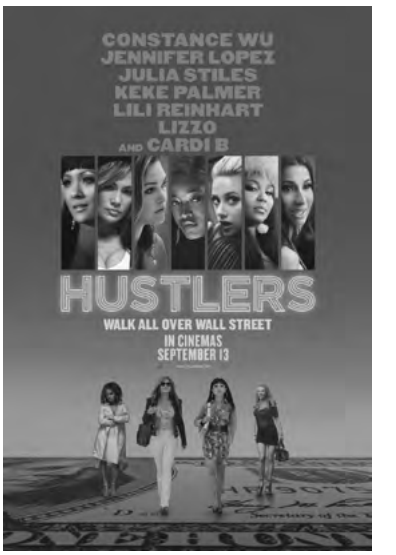

Kadın yönetmen Lorene Scafaria Hustlers'de bir dolandırıcılık öyküsü anlatıyor.

Filmin girişinde bir kadın sesi kendine sorulan "Bunu neden yaptınız?" sorusuna cevap "Baştan başlayarak" cevap veriyor.

Sonra kendimizi bir striptiz kulübünün soyunma odasında buluyoruz. Vücutlarını paralı erkek seyircilere teşhir ederek para kazanan genç kadınların gürültülü hazırlıklarını görüyoruz. DJ'in çağrısı üzerine kadınlar birbiri ardına ana sahneden geçip "müşterilerin" yanına iniyor. Bir bölümü ana sahnede sırık dansı yapıyor. Sahneye dolar yağdırıyor aç erkek müşteriler. Yıl 2007. Borsaların en yüksek seviyesine vardığı, borsada oynayan "yatırımcı"ların acayip paralar kazandığı, sonu gelmeyecekmiş gibi görünen bir dönem. Kulüp tam da öncelikle bu tiplerin "çalışma sonrası" stres attıkları, şişkin testosteron hormonlarını boşalttıkları ve şişkin cüzdanlarından kırıntıları etrafa saçtıkları bir dönem. Kulüpte çalışan kadınlar erkeklerden aldıkları paranın önemli bölümünü –işyerinin tabii erkek patronlarına– kulübe veriyorlar. Birçoğu kirasını bile zor ödeyecek durumda. Görünürdeki lüksün gerisinde, kadınların yoksulluğu var.

Bu dönemde ünlü spriptiz kulübünde taşradan gelerek işe yeni başlayan Dorothy –sanatçı ismi Destiny– kulübün esas atraksiyonu olan Ramona'nın koruyuculuğu altına giriyor. Ramona onun koruyucusu, öğretmeni, en yakın arkadaşı hâline geliyor. 2008 Eylül'ündeki borsa çöküşüne kadar bu ikili beyinleri apışarasına inmiş, büyük çoğunluğu kendilerinin her şeyi kontrol altında bulundurduklarını sanan ve fakat gerçekte Ramona/Destiny ikilisinin cinselliklerinin kontrolu altına giren borsacı erkeklerden epey para kazanıyorlar. Kendilerine eğlenceli, lüks bir hayat kuruyorlar.

Borsa'nın çöküşü ile bu hayat sonlanıyor.

Destiny ile Ramona'nın yolları ayrılıyor.

6 yıl sonra, bu arada Destiny, bir çocuk doğurmuş, çocuğun babasından ayrılmıştır. Yine para zorlukları içindedir. Normal bir işe girme için yaptığı başvurulurdan hep ret cevabı almaktadır. Yolu yine bir zamanlar çalıştığı striptiz kulubüne düşer.

Ramona bu arada eski çalışma arkadaşlarından Mercedes ve Elizabeth'ile birlikte bir grup kurmuştur. Bunlar eski 2007 öncesinden tanıdıkları en zengin ve tercihen evli borsacıları seçerek, onları "eğlenceye" davet etmekte, sonra içkilerine kattıkları uyuşturucu/ilaç karışımı bir kokteylle uyutup, kredi kartlarının içini boşaltmaktadır. Ramona, Destiny'yi de kendi gruplarına katılmaya çağırır. Destiny önce aslında kanun dışı, ahlaksız ve tehlikeli bulduğu bu işe girmekte tereddütlüdür. Ramona onu ikna eder. İknadaki en güçlü argümanlar şunlardır: Bu borsacıların hepsi aslında hırsız ve asalaktırlar. Onbinlerce küçük yatırımcının paralarını kullanarak zengin olmuşlardır. O onbinlerce küçük yatırımcı, emeklilik fonu vb. borsa çöktüğünde bütün paralarını yitirmişler, kimi evini kaybetmiş, çok kötü duruma düşmüşlerdir. Fakat onların paraları ile spekülasyon yoluyla büyük paralar kazananların hiçbirinden hesap sorulmamış, hiçbiri cezalandırılmmıştır. Bu büyük hırsızların, ahlaksızların paralarına el konmasının ahlaksız bir yanı yoktur. Yapılan işin tehlikeli bir yanı da yoktur. Çünkü hiçbir erkek önce kendisinin 'Hafif' kadınlar tarafından soyulduğunu, aldatıldığını itiraf edemez. Bu erkekliğine halel getirir çünkü! Ayrıca hiçbir evli erkek eşine "eğlendiği" kadınlar tarafından soyulduğunu söyleyemez. Korkulacak bir şey yoktur!

Destiny bu güçlü argümanlarla, aslında hayran olduğu Ramona ile

yeniden birlikte çalışmaya ikna olur. Bu kez illegal yöntemlerle yeniden zenginleşme dönemi başlar. Bir süre sonra Ramona "şirketi" büyütmeye, birtakım işleri "dışa vermeye" (outsourcing!) başlar. Destiny aslında işlerin büyütülmesine karşıdır. Çünkü çember genişledikçe daha çok para kazanılsa da birlikte çalışılanları yakından tanımak ve güvenmek zorluğu gündeme gelmektedir.

Bu arada Destiny aslında sempatik bulduğu, çocukları olan bir "müşteri"nin kendileri tarafından iflas ettirilmiş olmasından rahatsız olur. Ona bütün hayatını mahveden iflas durumundan kurtarmak için el koydukları parasının bir bölümünü geri vermeye eğilimlidir. Bu noktada Ramona ile karşı karşıya gelirler. Ramona acımasız sistemde yaşamanın tek yolunun acımasızlık olduğundan emindir.

Hustlers (Dolandırıcılar) filminin senaristi ve yönetmeni Lorene Scafaria ile filmin başrol oyuncusu Jennifer Lopez.

Sonuçta Destiny'nin korktuğu olur. İflas eden, evini yitiren "mağdur"un polise başvurusu, ardından kendisi de uyuşturucu bağımlısı olan bir yeni şirket çalışanına polisin yaptığı baskı ajanların devreye sokulması ile "şirket" çökertilir. Son darbe, kendisi de annesiz büyüyen ve kendi çocuğunun annesiz büyümesine yüreği dayanamayan Destiny'nin tanıklığı kabul etmek zorunda kalmasıyla vurulur.

Film boyunca kısa aralarda Destiny'yi bir kadın gazeteci ile konuşur öyküsünü anlatırken görürüz.

Filmin sonunda Destiny ile o gazeteci arasında yapılan bir son telefon görüşmesinde, şimdi çocuğu ile normal bir hayat süren Destiny gazeteciye Ramona'nın durumunu sorar. Gazeteci Destiny'nin Ramona'yı aramasının onu sevindireceğini söyler.

Ardından şirket üyelerinden Destiny'nin davada tanıklıktan yararlanarak ceza almadığını, Ramona ve diğerlerinin şartlı ertelenen hapis cezaları aldıklarını okuruz.

Film "New Yorker" magazininde 2015 Aralık sayısında yayınlanan Jessica Presler imzalı "Bu gece ne kadar kazanacağız?", "Dolandırıcılar skor peşinde" başlıklı bir yazıya ve yaşanmış olaylara dayanıyor.

Kadının cinselliğini kullanması hâlinde egemen erkeklerin nasıl komik ve acınası durumlara düştüklerini gösteren bir film Hustlers aynı zamanda. Kadınların birbirleri ile dayanışması hâlinde erkeklerin ne durumlara düşebileceğini görüyoruz bu modern "Lysistrata"da!

Filmin bir yerinde Ramona dünya görüşünü özetliyor: *"Bu kent, hatta bütün bu ülke, bir büyük striptiz kulübü aslında. Bir bölüm insan ortalığa para saçıyor. Bir bölüm insan ise onlara dans ediyor."*

Film o dans edenlerin bir bölümünün, arsız kazançla para saçacak durumda olanları soymasının öyküsünü anlatan bir film.

Tabii bu toplumsal bir çözüm değil. Ama Hollywood'dan bundan fazlası da beklenemez.

Soğuk kış günlerinde iki saat hoş vakit geçirmek isterseniz gidin derim. Gitmeseniz, görmeseniz de fazla bir kaybınız olmaz.

Başı dik yaşamak...

Les Invisibles

(Fransa 2019) 102 dak.
(Görünmeyenler)
Yönetmen&Senaryo:
Louis-Julien Petit
Oyuncular ve rolleri:
Audrey Lamy: Kendisi, Corinne Masiero: Manu, Noémie Lvovsky: Hélène, Déborah Lukumuena: Angélique, Adolpha Van Meerhaeghe: Chantal, Sarah Suco: Julie, Brigitte Sy: Béatrice, Pablo Pauly: Dimitri, Quentin Faure: Laurent, Fatsah Bouyahmed: Esteban, Tassadit Mandi: Ramouna, Eric Frey: Stéphane, Julien Ledet: Gaspard, Guillaume Cloud Roussel: Baptiste, Marie-Christine Orry: Catherine, Marianne Garcia: Marianne, alias Lady Di vd.

Brecht'in "Üç Kuruşluk Opera" adlı oyununun şarkılarının birinin nakaratında *"Yalnızca ışıkta olan görülür, karanlıkta olanlar görülmezler"* denir.

Kapitalist toplumda "karanlıkta" olanlar, toplumda "görülmez" olanlar, yoksullardır. Yoksulların da en yoksulları evsiz barksız olan, sokakta yaşayanlardır.

Louis-Julien Petit "Les Invisibles" isimli filminde spot ışıklarını Fransa'da sokakta yaşayan kadınlar üzerine tutarak onları görünür kılıyor.

Anlatılan "L'Envol" isimli belediyeye bağlı bir kurumun ve bu kurumun hizmet sunduğu evsiz kadınların öyküsü. Bu kurum sokakta yaşayan kadınların gündüzleri yanyana gelip, duş yapabildikleri, öğlenleri yemek yiyebildikleri, birbirleri ile sohbet ettikleri bir kurum. Kurumun kurallara bağlı görünen bir yöneticisi, idealist biri sokaktan gelme iki kadın çalışanı, bir de gönüllü çalışanı var. Kurum yeterince "verimli çalışmadığı" –verimliliğin ölçüsü sokakta yaşayanların topluma yeniden "kazandırılması"dır– gerekçesi ile kapatılmak isteniyor. Kurum çalışanlarının temel sorunu, sokakta yaşayanları insan olarak ciddiye alıp, onlara yalnızca kendilerinin başı dik kabullendikleri yardımı sunmak. Onlardan yapmaya hazır olmadıkları şeyleri talep edip, yardımı bu taleplerin karşılanmasına bağlamamak. Bu yüzden kurumun "topluma yeniden kazandırma" karnesi zayıf.

Filmde kurumun kapatılmaması için çalışanlarla, kuruma gelip giden evsiz kadınların dayanışma içinde kurumun kapatılmasını engellemek için yürüttükleri mücadeleyi görüyoruz. Kurumun kapatılmasını önlemenin yolu, kurumun "geri kazanma" karnesi notlarının yükseltilmesidir. Bunun için herkes canla başla çalışıyor. Sokakta yaşayan kadınlar en iyi yapabilecekleri işlerde normal işyerlerine müracat ediyorlar. Ürettikleri, tamir ettikleri şeyleri bir "açık kapı günü"nde satarak, bağış toplayarak kurumun gelirini yükseltmeye çalışıyorlar. Bu arada bir gece operasyonunda sokakta yaşayan kadınların çadırları yıkılıyor. Tümden "evsiz" korumasız kalıyorlar. "L'Envol" ün yöneticisi evini ve kuruma ait bir boş mekânı çadırları yıkılan kadınlara açıyor. Yasakları çiğniyor! Fakat bu sonuçta "L'Envol"ün gerçek sonu oluyor. Devlet/Belediye/Düzen böyle şeylere kuralların, kanunların çiğnenmesine izin veremez ne de olsa!

Sonuçta bütün iyi niyetli çabalar yetmiyor. "L'Envol" yüreği taş bir bürokrat kadın icra memurunun gözetiminde polis zoruyla boşaltılıyor. Evsiz kadınlara sunulan alternatif devletin tam kontrolunda, ruhsuz "modern!!" bir bakımevinde devletin dilencisi olarak âdeta bir hapis hayatı yaşamaktır. Etrafı çevrili evden "L'Envol"ün evsiz kadınlarının başı dik çıkışını görüyoruz filmin sonunda. Biri hariç hepsi kendilerini devlet eline terk etmeye götürmek için bekleyen otobüse binmek yerine, kapıdan çıkıp özgür sokağa yürüyorlar.

Onlar için mücadelede yeniden kazandıkları insanlık onurları "güvenlikli" dilenci hayatından önemlidir.

Les Invisibles, daha çok İngiliz sosyal gerçekçi akıma yakın, zengin emperyalist ülkelerin önemli bir sorununa (bağımlı ülkelerde sorun aslında çok daha büyük) dikkat çeken önemli, küçük bütçeli iddiasız bir film. Fakat onlarca büyük bütçeli Hollywood çöpü yanında bir mücevher aslında.

Filmde birçoğu kendilerini oynayan, sokakta ilk rastladığınızda belki görmezden geleceğiniz insanların her birinin aslında nasıl değerli olduğunu görüyorsunuz. Onlar kendilerini oynarken filme bir inandırıcılık katıyor, bir belgesel havası katıyorlar.

Görünmeyenlerin görülmesine bir çağrı bu film. İyimser, güzel, hümanist bir film.

Ve diğerleri

Almodóvar'dan bir "Kendim" öyküsü...

Dolor y gloria

(İspanya 2019) 114 dak.
(Acı ve İhtişam)
Yönetmen & Senaryo:
Pedro Almodóvar
Oyuncular ve rolleri:
Penélope Cruz: Jacinta Mallo, Antonio Banderas: Salvador Mallo, Asier Etxeandia: Alberto Crespo, Leonardo Sbaraglia: Federico, Julieta Serrano: Jacinta Mallo'nun yaşlı hâli, Nora Navas: Mercedes, Raúl Arévalo: Papaz, Cecilia Roth: Zulemasp, Rosalía: Rosita, Agustín Almodóvar: Sacerdote, César Vicente: Albañil Eduardo, Pedro Casablanc: Dr. Galindo vd.

Almodovar 70 yaşında. Artık olgunluktan, yaşlılığa geçişte yani. Yaşanan her yeni günün ölüme yaklaşılan bir gün olduğunun bilince çok daha açık yansıdığı bir

yaşam dönemi bu. Geçmişin çokça hatırlandığı, geleceğe yönelik bir sürü planların yapıldığı, diğer yandan bu planların yerine getirilemeyeceği kaygılarının depresyonlara yol açtığı bir dönem. Yapılmak istenen çok şeyin karşısına sağlık sorunu denen, birçoğu da psikomatik, fiziksel engellerin çoğaldığı bir dönem.

Almodovar, üç yıl aradan sonra yaptığı son filmi 'Dolor y gloria'da Salvador Mallo (Antonio Banderas) figüründe –biraz da gençleştirerek– kendini anlatıyor. Salvador Mallo 1960'lı yılların sonunda ünlenmeye başlayan bir İspanyol sinema yönetmeni, senarist. Hâlâ filmler yapıyor. Bir sürü projesi var. Fakat üretkenliğinin önünde depresyonları, kalp rahatsızlıkları, hastalıkları var. Bir de hasta annesi var. (Yaşlı anneyi Julieta Serrano canlandırıyor) Geçmişte yaşayan, hâlâ sevgili oğlunu koruma içgüdüsü güçlü yaşlı, ölüme yakın bir kadın. Onun üzerinden hep hayatın sınırlılığı, ölümün kaçınılmazlığını hatırlıyoruz Mallo/Almodovar ile birlikte.

'Dolor y gloria'da Almodovar bir yandan içine düştüğü üretkenlik krizinden nasıl çıkmaya çalıştığını, bugününü anlatıyor. Diğer yandan annesiyle konuşmalarda ve tesadüf karşılaşmalar üzerinden geçmişe dönüyor. Çocukluğunu ilk ve ikinci "büyük" aşkını ve en büyük aşkını –annesine olan aşkını– anlatıyor.

Yoksul bir köylü ailesinin yetenekli bir çocuğu Mallo/Almodovar. Baba aileyi geçindirmek için "her

işi yapan" sürekli işte ve yollarda olan bir ırgat. Çocukluk aslında anne Jacinta Mallo (genç anneyi Penélope Cruz oynuyor) ile geçen, kendine yeten mutlu bir çocukluk. Jacinta hayat dolu, oğlunun daha iyi bir hayat yaşayabilmesi için "saçını süpürge eden" bir genç kadın. Akarsu kenarında kadın arkadaşları ile çamaşır yıkarken şarkı söyledikleri sahne –tehlikelerle dolu– mutluluğun resmi âdeta. Mallo'nun hayatını iki kez borçlu olduğu, büyük aşkı. Bu büyük aşktan, gelecek için büyük fırsat olan papaz okuluna gidiş için ayrılık. Ayrılık acısı.

Bu çocukluk döneminde ilk kez evde mutfak çinilerini döşeyen ve boş zamanında resim yapan genç bir işçiye âşık oluyor Mallo. Homo erotik cinselliğin ilk kez dışa vurduğu, gerçekte yaşanmayan platonik bir aşk bu. Yaşlılıkta bir sanat galerisinde keşfedilen bir resim üzerinden peşine düşülen bir ilk aşk.

Sonra sanatçı çevresinde ünlülüğe doğru yol alınırken yaşanan ve yitirilen, yaşlılığa geçişte yeniden –tesadüfen– karşılaşılan bir büyük aşk anısı. Sinematek'in düzenlediği retrospektif film gösterisi için, geçmişte Almodovar'ın Alter Egosu'nu oynayan ve küsülen oyuncu ile yeniden buluşma. Onunla yeni projeler için yürütülen, geçmişe yönelik karşılıklı suçlamalarla dolu tartışmalar. Menajerin depresyonu aşmak için ayarladığı doktor randevuları vs. Ve arada hep yeniden yaşlı anne ile buluşmalar ve geçmişe geri dönüşler.

'Dolor y gloria' Almodovar'ın melodramayı abartan tarzından uzak, şiirsel gerçekçi denebilecek ve kahramanlarının iç dünyasını yansıtma işini ciddiye alan bir film.

Oyunculuk, mekân seçimi, dekor ve tabii senaryosu iyi bir film.

Almodovar'ı yakından tanımak isteyenler için görülmesi gereken bir film.

'Dolor y gloria' bu yıl Cannes'da En İyi Film dalında yarıştı. Antonio Banderas Mallo rolü için Cannes'de en iyi erkek oyuncu ödülünü aldı. 12 Aralık'ta sonuçları açıklanacak Avrupa Film Ödülleri yarışmasında da En İyi Reji, En İyi Senaryo, En İyi Erkek Oyuncu dallarında adaylar arasında idi.

Çok uzaklarda bir baba/oğul öyküsü...

Ad Astra

(ABD, 2019) 123.dak
(Yıldızlara Doğru)
Yönetmen: James gray
Senaryo: James Gray, Ethan Gross
Görüntü Yönetmeni:
Hoyte Van Hoytema
Oyuncular ve rolleri:
Brad Pitt: Roy McBride, Tommy Lee Jones: Clifford McBride, Donald Sutherland: Thomas Pruitt, Greg Bryk: Chip Garnes, Ruth Negga: Helen Lantos, John Finn: Stroud, Loren Dean: Donald Stanford, John Ortiz: General Rivas, Kimberly Elise: Lorraine Deavers, Ravi Kapoor: Arjun Dhariwal, Anne McDaniels: Shunga Hologram, Alyson Reed: Janice Collins, LisaGay Hamilton: General Amelia Vogel, Sean Blakemore: Willy Levant, Jamie Kennedy: Peter Bello vd.

Zaman, günümüzden biraz ileride. Ay adeta bugünkü dünyanın bir kopyası hâline getirilmiş. Uzak gezegenlere seyahatte geçerken uğranılan bir üs. Uzak gezegenlerde de uzayda başka akıllı canlılar var mı, dünyadakine benzer hayat var mı sorusuna cevap aramak için üsler kurulmuş.

Öykünün başkişisi Roy Mc Bride (Brad Pitt) bir NASA çalışanı, astronot, mühendis ve tabii vatanına bağlı bir subay. 20 yıl önce bir uzay görevinde kaybolan babası Clifford (Tommy Lee Jones) NASA için bir efsane. Onlarca uzay görevini başarıyla tamamlamış, 20 yıl önce, Neptün'e olası akıllı canlılar aramak için yola koyulan "Lima Projesi" isimli bir misyona başkanlık eden, sonra, 16 yıl önce kendisi ile her türlü temasın kaybedildiği bir kahraman. En azından onun peşinden, onu örnek alıp aynı mesleği sürdüren oğlunun baba-

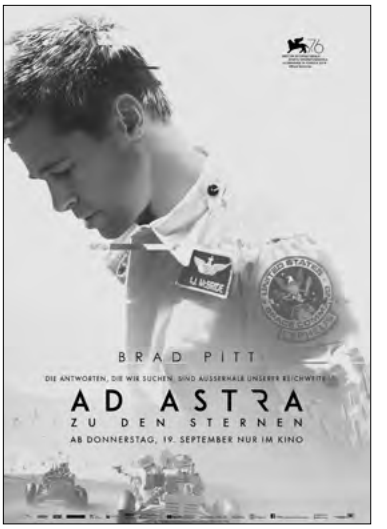

sı hakkında yüreğinde, kafasında taşıdığı resim bu. Roy Mc Bride, en çetfrefil ve korkulu durumlarda bile nabzı 80'in üzerine çıkmayan bir kişilik. Onu bir ekiple birlikte uzayda elektromanyetik dalgalar nedeniyle bozulan bir anteni tamir ederken tanıyoruz. Yine elektromanyetik dalga fırtınası onun üzerinde çalıştığı anteni yok ediyor. Çalışan insanların birçoğu hayatını kaybediyor. Roy Mc Bride ise en akılcı tavırlarla bu felaketten yara

almadan kurtuluyor.

Sonra onun yöneticisi olan generaller ona yeni bir görev veriyorlar: Bir süreden beri Neptün civarındaki bir yerden kaynaklı elektro manyetik dalgalar dünyadaki hayatı tehdit eder durumua gelmiştir. Neptün'e bu dalgaların kaynağını araştırmak için bir misyon gönderilecektir. Roy bunun için seçilmiştir. Ayrıca 16 yıldan beri temas kurulamayan babasının yaşıyor olması ve Neptün'deki üste bulunması muhtemeldir. Roy Neptün misyonunda babasını aramalı ve yaşıyorsa onu geri getirmelidir.

Gnerallerin ona bu görevi verirken, ona anlatmadıkları şeyler de vardır: NASA yöneticileri Neptün civarından dünyaya ulaşan elektro manyetik dalga saldırılarının arkasında Clifford'un olabileceğini de düşünmektedirler.

Sonrası sonsuz görünen bir boşlukta Ay ve Mars'ta iki kısa arayla Neptün'e yolculuktur. Mars'tan Roy'un Neptün'deki üsse gönderdiği önceden hazırlanmış ve Roy'un okuduğu sesli mesajlara başlangıçta hiçbir yanıt gelmez. Bu mesajlar Roy'un doğrudan babasına yönelttiği özel kişisel mesajlara dönüştüğü andan itibaren kısa yanıtlar gelmeye başlar.

Bu noktada Roy'un duygusal bağlar nedeni ile bu misyonu sonuçlandıramayacağı bildirilir. Roy buna rağmen misyonu sürdürmekte ısrarlıdır. Mars'taki istasyonda kumandan Helen, Roy'a babasının kendi öyküsünü anlattığı bir video mesajı gösterir. Orada Clifford Neptün'deki üste bir isyan çıktığını, isyancıları öldürmek zorunda kaldığını anlatmaktadır. Kahraman baba, NASA'nın efsanevi kumandanı bütün takımını öldüren bir katil midir? Roy için artık babasını bulması, gerçeği öğrenmesi bir zorunluluktur. Helen'in yardımı ile Neptün'e yolculukta olan bir uzay gemisine biner. Uzay gemisinin kaçak yolcusu sızan çılgınlaşmış bir primatı def etmeye çalışırken çıkan bir kaza sonucu uzay gemisindeki tüm insanlar ölür. Roy hariç! O, bu kez bütünüyle yalnız yoluna devam eder.

Sonunda Neptün'de babası ile karşılaşır. Babası Neptün'den dünyaya yönelik olarak elektro manyetik dalgaların gönderildiğini, kendisinin yıllardır bunu engellemek için çalıştığını anlatır. Ne eşi ne çocuğu için zamanı olmamıştır.

Roy'un derdi ise, çocukluğunun, gençliğinin kahramanı babasını dünyaya geri döndürmektir.

Anlatılan öykü kabaca bu.

Aslında anlatılan sonuçta çocuk yaşta yitirdiği ve hayran olduğu babasını arayan bir çocuğun öyküsü.

Aslında anlatılan uzayın sonsuzluğunda bir kendi kendini arama öyküsü.

Aslında bunu anlatmak için o kadar uzaklara gitmeye hiç gerek yoktu, yok.

Filmin senaryosu boşluk dolu. Ne anlatılacağına karar verilmemiş gibi bir durum var.

Filmde iyi olan görüntü yönetmenliği ve oyuncular, en başta da Brad Pitt.

Uzay filmi formatında bilim kurgu filmleri meraklısı iseniz görün. Keyif alabilirsiniz.

Brad Pitt hayranı iseniz, görün keyif alabilirsiniz.

Yoksa görmeseniz de olur.

Bir büyük sanatçı portresi

Leonard & Marianne: Words of Love

(ABD 2019) 119 dak.
(Aşk Sözleri)
Belgesel
Yönetmen: Nick Broomfield
Kendileri: Leonard Cohen, Judy Collins, Ron Cornelius, Helle Goldman, Marianne Ihlen, John Lissauer, Don Lowe, John Simon, Richard Vick, Aviva Layton, Jan Christian Mollestad
Anlatıcı: Nick Broomfield

2016 Kasım'ında 81 yaşında hayata veda eden Leonard Cohen benim en sevdiğim pop şairlerinden ve şarkıcılarından biri.

Nick Broomfield onun ölümünden sonra, onun bir dizi yol arkadaşı ile yaptığı konuşmalardan, Leonard Cohen'in hayatının çeşitli dönemlerinden kalan film materyallerinden, konser görüntülerinden bir belgesel kolajı yapmış.

Filmin çıkış noktası, Leonard Cohen'in uzun süre birlikte yaşadığı ve ayrılık ertesi onunla ilgili yazdığı ve söylediği "So long, Marianne"den, bütün pop dünyasının tanıdığı Marianne'a, onun ölüm döşeğinde yazdığı sevgi sözcüklerini içeren son mektubu. Marianne bu mektubun kendisine okunmasından kısa süre sonra, Cohen de onun ölümünden kısa süre sonra ölüyor.

Son sevgi sözcüklerinde Cohen'in yazdığı gibi "kısa süre sonra buluşuyorlar".

Cohen'le o henüz bir roman yazarı olmaya çalıştığı dönemde Ege'de Hydra adasında tanışan Norveçli Marianne İhlen, Cohen'in "rastladığım en güzel kadın" dediği kişi. Cohen için kocasından ayrılıp onunla 50'lı yılların sonuna kadar, aralıklarla Hydra adasında yaşıyor. Onun "ilham perisi" oluyor. Pop dünyasının en ünlü şarklarından biri onun adına yazılıyor.

1970'li yılların başında Leonard Cohen en iyi şarkı sözü yazarı ve bir pop şairi/müzisyeni olarak ünlendikten sonra birlikte yaşamı sürdürme çabaları boşa çıkıyor. Ayrılıyor ve fakat hep dost kalıyorlar.

Broomfield bir yandan bu güzel ilişkiyi anlatırken, bir yandan da bizi Cohen biyografisinin, onu yakından tanımayanlar için, bilinmeyen yönleri ile tanıştırıyor.

Leonard&Marianne, yalnızca Cohen sevenler için değil, bütün pop kültürü meraklıları için bilgi dolu bir film.

Bulun ve görün derim.

Bu arada Leonard'ın oğlu Adam, babasının ölümünden üç yıl sonra, onun son döneminde okuduğu, son dönemde yazdığı şiirlerden/metinlerden oluşan bir albüm yaptı. Müziklendirmesini Adam'ın yaptığı bu "ölüm sonrası" son albüm, aslında onun sanatsal sonsözü, vasiyeti.

Sevenlerine öneririm.

6.12.2019 ■

JOAQUİN PHOENİX:

“İyi oyunculuk caz gibidir”

Oscar adayı Joaquin Phoenix, Batman’a hasım Joker olarak ortaya çıkmasından, katı diyetlerden, erkek kardeşinin ölümünden ve annesinin sevgisinden bahsediyor.

(Ulrich Lössl tarafından yapılan röportajı, 21 Eylül 2019 tarihli Tagesspiegel günlük gazetesinden çevirdik. – Güney)

Bay Phoenix, şimdiye kadar çizgi roman filmi çekmekten hoşlanmadığınız izlenimi vermiştiniz. Hulk veya Doktor Strange filmleri için teklifleri reddetmiştiniz. Batman’ın hasımı “Joker”e niye evet dediniz?

Aslında, büyük Marvel-Comic-Franchise filmlerinde rol almak beni hiç ilgilendirmedi. Bunlara katılsam, hemen birkaç film için imza atmak zorunda kalırdım ve yıllarca kendimi bu role hapsetmek zorunda kalırdım. “Joker” ama sıradan Comic-Bombast-Movies modelinden farklı bir film, aslında bir karakter çalışması. Aynı zamanda bize tüm özgürlüğü tanıyan düşük bütçeli bir üretim. Arthur Fleck adında psikolojik açıdan rahatsız bir genç adamın nasıl Joker’e dönüştüğünü gösteriyor. Bu gelişme –ya da eğer öyle demek gerekirse– bu deformasyon, hikâyenin özü. Bunu oynamak beni çekti. Ve en başından beri benimle başka bir “Joker” filmi daha olmayacağı açıktı.

Siz, oynadığınız rollere girmek için yoğun bir çalışma yaptığınızla tanınıyorsunuz. Bu son derece hastalıklı, narsist katilin rolüne girmeyi nasıl becerdiniz?

Becerdim mi bilmiyorum. Arthur, birçok nevrofik façetaya sahip ve korkunç ruh hâli değişimlerinden muzdarip göz kamaştırıcı bir figür. Bu çekimlerde bana yardımcı oldu: Katı bir karakter geliştirmek zorunda değildim. Ama oyunculukta zaten benim için en iyisi, anda olmaktır, yani bana akan her şeyi kaydedip, içgüdüsel olarak tepki verdiğimde böyledir.

Fransız yönetmen François Truffaut, bir zamanlar film çekimini posta arabasıyla yolculuk şeklinde tanımlamıştı: Başlangıçta, nihayet yola çıkılacağı için heyecanlıdırlar, sonuna doğru ise sadece bir yere varabilme umudu kalır.

Aynı futbol ya da basketbol gibi. Bazı oyuncular büyük bir coşkuyla oyuna girer, diğerleri sahadaki ölüler gibidir ve biran önce son düdüğün çalmasını bekliyorlardır. Uzun çekimlerde ben bir

Joaquin Phoenix

1974’te doğdu, çocukluğunu **“Children of God”** (Tanrı’nın Çocukları –ÇN) mezhep topluluğu içinde geçirdi. Ağabeyi **River Phoenix** 1993 yılında öldü. Joaquin Phoenix, 20 yıldır ABD sinemasının en eksantrik sanatçılardan biri. **Paul Thomas Anderson,** James Gray ve M. Night Shyamalan gibi yönetmenlerle birçok kez çalıştı. Üç kez Oscar’a aday gösterildi: yardımcı oyuncu olarak **“Gladyatör”,** başrol oynadığı “The Master” ve Johnny Cash olarak **“Walk the Line”** ile. 2008’de artık sinemadan çekileceği açıklamasıyla şaşırttı. Daha sonra zaman zaman düzensiz televizyon görünümleri bunun “Ben Hâlâ Buradayım” adlı sahte-belgesel için bir konsept olduğunu gösterdi. Phoenix, Hollywood hakkında hep eleştirel konuştu ve bu rol seçimine de yansıdı – örneğin Spike Jonze’nin “Her” ve Cannes’daki 2017 Aktör Ödülünü aldığı Lynne Ramsay’ın “A Beautiful Day”. 10 Ekim’den itibaren Batman’ın gelecekteki karşıtı “Joker” ile sinemalarda görülecek.

FOTO: CHRIS PIZZELLO/INVISION/AP

biri bir diğeriyim. En güzel olanı, çekimin kendiliğinden iyi gittiği zamandır – ben neden öyle olduğunu bilemesem de... Michael Jordan'ın 60 puan yaptığı bir basketbol maçını hatırlıyorum. Son basketinden sonra gülerek dönmüş ve sanki "Nasıl yaptım hiçbir fikrim yok!" dercesine omuz silkmişti. Bu flowa (akım) ulaşmak isterim.

Bu çok fazla özgüven gerektirir.

Evet, ama benim için en önemli şey kesinlikle yönetmene güvenebilmektir. Kendimi tamamen bırakabilmemin tek yolu bu. Todd Phillips bunlardan biri. O, doğru feeling (duygu) için bu arayıştan anlıyor. Bir film üretiminin sonunda filmde de görülenden çok daha fazlası olduğunu unutmamalıyız. Sadece Robert De Niro'nun talk-show sunuculuğu yaptığı görece kısa sekanslar için üç gün çalıştık. Bazen bir şeyler ters gidebiliyor. Todd, bana devam edebilmem için gerekli güveni ve isteği verebildi.

Bazen fazla ileri gitmekten, izleyiciyi fazla zorlamaktan korkmuyor musunuz?

Gerçekten korkusuzca oynayabilmek için kişinin kendini izleyicinin beklentilerinden tamamen kurtarması gerekir. Kamera önündeyken, yönetmenle ve elbette diğer oyuncularla iletişim kurarım. Gerisi o an için umurumda değildir. İyi oyunculuk cazdır – matematik değil. Zorluk, doğru dengeyi bulabilmektedir. Beni yanlış anlamayın: Tabii ki, "Joker" senaryosu titizlikle hazırlanmıştı, dramaturji tamdı ve her karakter titizlikle çalışılmıştı. Bu sıçrama tahtasıydı. Sonra da ben atlamak zorundaydım.

Çekimden sonra filmde sahip olduğunuz o delice kahkahadan çabuk kurtulabildiniz mi?

Bu gerçekten sürdü. Şimdi duyduğunuz gibi, rahat bir şekilde gülüyorum. Çekim çok yoğundu. Joker bir şekilde benim hayatım oldu. Rolü oynadım, sonra oyun hakkında yönetmenle konuştum, akşam ertesi günün metnini ezberledim, biraz uyudum. Ertesi sabah yeniden sete döndüm. Bu süre zarfında kimseyle buluşmadım, hemen hemen hiç telefonlaşmadım. Sıkı bir diyet uyguluyordum, o yüzden bir şeyler içmek ya da akşam yemeği yemek için kimseyle çıkamadım bile.

Joker olarak, içinizdeki şeytanlarla savaşmanız gerekiyor, korkuları ve travmaları bastırmanız gerekiyor. Böyle bir rolün izi kalmaz mı?

Pek değil. Ben neşeli ve dengeli bir insanım. Ancak, çoğu zaman insanların benim hakkımda problemlerle yüklü ve korkunç şeyler yaşamış biri şeklinde düşündüklerini hissediyorum. Bu muhtemelen kardeşim River'in 26 yıl önce trajik ölümüne tanık olmamla ilgili. Ve telefonda ambulansı olabildiğince hızlı bir şekilde alabilmek için yaptığım yardım çağrısının medyada günlerce tekrar tekrar gösterilmesiyle ilgili. Hepsi elbette beni şok etti. Ama zamanla, üstesinden geldim.

Porto Riko'da doğmuşsunuz, dört yaşındayken aileniz o zamana kadar bağlı oldukları tarikattan ayrılarak Los Angeles'a göç etmişler. Mutlu bir çocukluk geçirdiniz mi?

Her durumda. Arkadaşların hayat hikâyelerine baktığımda çok şanslı olduğumu söyleyebilirim. Ailemle, kardeşlerimle –ve elbette kardeşim River'la– sevgi dolu bir bağ vardı. Çocukluğum kaygısızdı. Ailemde uyumluluk, çok fazla sevgi ve anlayış vardı. Bu bana iyi bir temel verdi. Bugün karşılaştığım sorunların genellikle kozmik bir kökeni var. Mesela, maddi dünyada yaşarken, nasıl oluyor da manevi dünyanın bir parçası oluyorum, bunu hâlâ tam olarak kavrayamıyorum.

Bu bir Hollywood yıldızına göre biraz fazla makul…

... hadi şimdi "yıldızı" bir kenara bırakalım. Her şeyden önce, ben insanım – ve hâlâ hayata dair birçok sorusu olan bir arayıcıyım. Ama birkaç cevap buldum. Mesela eskiden çok sigara içerdim ve alkol almayı severdim. Bunları uzun süredir yapmıyorum. Vücudumla uyum içinde yaşamak benim için önemli. Örneğin kendimi kötü bir şekilde beslersem ve ihmal edersem bu derhal ruh hâlimi olumsuz yönde etkiler. Zihinsel olarak da etkiliyor. Aksine, vegan yediğimde, uzun yürüyüşlere çıktığımda ve yeterince uyuduğumda kendimi iyi hissediyorum. Çok bilinçli ve yoğun yaşıyorum. Ve çoğu zaman Hollywood'dan uzak.

Bu ne anlama geliyor?

Seyahat etmeyi seviyorum. Ve ailemle çok zaman geçiriyorum. Hâlâ kardeşlerim ve annemle yakın bir ilişkim var. Tükenmez iyimserliğimi ondan almışım. Annem gelmiş geçmiş en büyük idealist. Düşünün bir kere: Çocukluğumda ailemiz genellikle yoksulluk sınırında yaşıyordu. Fakat bunu ben asla bir eksiklik veya hatta bir tehdit olarak hissetmedim. Ailemde yaşadığım neşe, bugün hâlâ benim için dünyaya taşımak istediğim bir şey. Bu yüzden 2012'de annemle birlikte "River Phoenix Center for Peacebuilding"i (Barış İnşa Merkezi – ÇN) kurdum. Annemin çok aktif olduğu "Restorative Justice" (Onarıcı Adalet – ÇN) programı var.

Tam olarak ne yapılıyor orada?

Mağdurları ve failleri bir araya getirmeye çalışıyoruz. Mesela, annem Florida'da evde saldırıya uğramış bir adamı, fail ile buluşmaya ikna etti. Bu başlangıçta zordu çünkü adam soygundan öylesine travmatize olmuştu ki, federal devleti bile terk etmişti. Annem, suçluyla karşılaşmanın onun ruhsal iyileşmesine iyi geleceğine onu ikna etti. Ve gerçekten de böyle oldu. Suçlu eğitimsiz, parası, ailesi ve geleceği olmayan 17 yaşında bir gençti. Gerçekten de bu ikisi arkadaş oldu. Adam mahkemede, suçlunun hapishaneden erken tahliye edilmesi için çalıştı. Ben, tutkulu bir yeniden topluma kazandırma yanlısıyım. Ve Amerikan hukuk sistemini tamamen geriye dönük olarak değerlendiriyorum. Onda hâlâ geçerli olan şey: sert ceza ve hapsetme. Bunun işe yaramadığını bildiğimiz hâlde. Aksi takdirde, cezaevlerimizde aşırı kalabalık olmazdı. ABD'de çok fazla şiddet var. Ve ne yazık ki, şiddeti kışkırtan insanlar da giderek artıyor. Buna karşı bir şeyler yapmalıyız.

Kendinizi sorumlu hissediyorsunuz.

Her birimizin ahlaki bir yükümlülüğü var. Toplum ahlaki olarak çürüdüğünde, buna o ölçüde karşı koymamız ve şiddetin bizi yönlendirmesine izin vermememiz gerekir. Her durumda, kısır şiddet döngüsünü kırmalıyız! ■

KARİKATÜR ■ K. ÖNTAŞ

Dönüşüm Yayınları'ndan iki yeni kitap

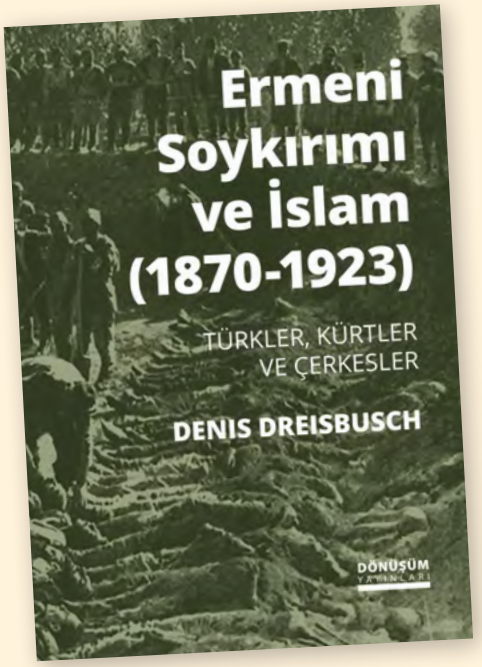

ERMENİ SOYKIRIMI VE İSLAM

(1870-1923)
TÜRKLER, KÜRTLER VE ÇERKESLER

DENIS DREISBUSCH

"Üzerinden yüz yılı aşkın bir süre de geçse Ermenilere yönelik soykırımının etkileri günümüze dek uzanmaktadır. Geçen yüz yılda Soykırım çeşitli yönleriyle araştırıldı, belgeleriyle ortaya konuldu. Araştırmacı Yazar Denis Dreisbusch bu ilk kitabında soykırıma değişik bir bakış açısıyla yaklaşıyor ve Ermenilere yönelik soykırımda İslamın oynadığı rolü irdeliyor. Özenli bir araştırmanın sonucu ortaya çıkan ve yüz yıl öncesine ışık tutan kitabı okurlarımıza sunduğumuz için memnuniyet duyuyoruz. Kitabın Ermeni Soykırımı ile ilgili yapılan araştırmalara ve tartışmalara katkı sunacağını düşünüyoruz.
Kitabın amacına ulaşması dileğiyle..."

— Dönüşüm Yayınları —

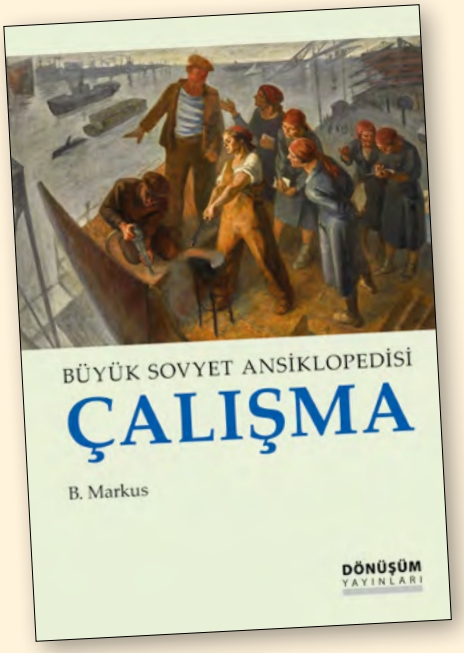

BÜYÜK SOVYET ANSİKLOPEDİSİ

ÇALIŞMA

B. MARKUS

"SSCB'de sosyalizmin zaferi, sosyalist ekonomi emekçilerinin üretim araçlarına birlikte sahip olması ve ortaklaşa, sadece kendisi için, sınıfı için ve onun sosyalist toplumu için çalışması anlamına gelir. Yani bu, sosyalizmde iş gücünün meta olmasının sona ermesi ve emek gaspının imkânsızlaşması demektir. Sosyalist toplumda da artı emek kalmaktadır; yani işçiler direk kendi tükettiklerinden daha fazlasını üretmektedirler. Oysa bir artı ürün yaratmaksızın ne sosyalizm ne de komünizm inşa edilir. Asıl belirleyici olan, sosyalizmde tüm artı ürünün topluma ait olması ve emekçilerin çıkarına kullanılmasıdır."

İSTEME ADRESLERİ:

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Sultaniye Mahallesi, 625. Sokak, No: 7/1, Esenyurt/İstanbul
Tel.: 0530 973 73 95
www.interyayinlari.com/donusum-yayinlari
e-posta: donusumyayinlari@gmail.com

Taksim Ofis:
Asmalımescit Mah., Terkoz Çıkmazı Sok.,
Terkoz İşhanı No: 1/62, Beyoğlu - İstanbul
Tel.: 0212 - 25 111 91

Fotoğraf: Arif Kılıç